

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

ఇది

అనంతభట్టమహాకవివిరచితసంస్కృతమునుండి

చేబ్రోలుగ్రామనివాసియు

అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి పుత్త్రుఁడునగు

రంగశాయికవిచే

నాంధ్రీకరింపఁబడియె.

కాకినాడ

సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు

పోతాప్రగడ బ్రహ్మానందరావుచే ముద్రింపఁబడి

గ్రంథకర్తచే ప్రకటింపఁబడియె.

1913.

వెల రు 1-4-0.

శ్రీరామ

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

శుద్ధపత్రిక.

పుట. సంఖ్య.	పంక్తి సంఖ్య	తప్పు.	ఒప్పు.
2	24	శృంగారరసపూర్ణత	షడ్రసపూర్ణత
3	10	బుబుక్షుతా	బుభుక్షుతా
4	17	పాటనుగదా	పాటనుసదా
5	10	లోటఁ	లోఁట
డిటో	11	దైత్య	దైత్యు
6	13	గళోర్థిత	గళోద్ధిత
7	13	భవాబ్ది	భవాబ్ధి
9	18	రాజ్ఞ్యముఖుఁడు	రాజన్యముఖుఁడు
డిటో	23	సత్కారముల	సత్కార్యముల
10	7	ఆవిభుధాగ్ర	ఆవిబుధాగ్ర
డిటో	9	చతుర్ధశ	చతుర్దశ
11	24	వ్రతయేసాటి	వ్రతయెసాటి
13	8	భవణీ	భమణీ
14	7	పురుని	పురిని
డిటో	8	ఘంట	ఘంటా
18	12	దీర్చుకొని	దీర్చికొని
19	22	ఘనోపాయి	ఘనోపాయ
21	2	మునుగు	మునుఁగు
22	5	యద్ధమచట	యద్దమచట
22	6	కెలకున	కెలఁకున
23	16	కేలముల	కీలముల

పుటం.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
24	10	ముడప	ముడువ
డిటో	21	ఆశ్రమోప్రాంత	ఆశ్రమోపాంత
25	14	పృథుఁడెం	వృథడెం
26	1	నయునులై	నయనులై
డిటో	13	యలమావి	యెలమావి
27	7	మద్రబుః	మద్రిజః
28	21	క్షౌమం	క్షౌమము
30	24	స్వచ్ఛ	స్వచ్ఛ
31	6	రాడ్భ	రాడీ్భ
32	7	వడపున	వడుపున
డిటో	16	నరుగదెంచి	నరుగుదెంచి
33	5	పృథాకులీ	పృథాకుల్
34	6	నంజలంబు	నంజనంబు
డిటో	17	నిరవిద్య	నిరవద్య
డిటో	25	కాదనియు	కానిదియు
35	7	స్నానంబు చేయుచు	స్నానంబుఁ జేయుచు
37	5	దృష్టద్యుమ్ను	ధృష్టద్యుమ్ను
40	16	నిపుడేవనీస్థల	నిపుడీవనీస్థల
42	8	మొందినివాని	మొందినవాని
43	9	యక్షుండై	యత్తుండై
డిటో	10	ప్రశంశింప	ప్రశంసింప
45	27	మెనవుచు	మెసవుదు
47	2	చేసిరా	చేసెవా
48	4	కొఅవెలుంగు	కొఅవివెలుంగు
49	26	ధ్యను	ద్యము
50	9	దీవ్రి	దీప్ర
55	12	నన్నిధిం	సన్నిధిం

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
57	18	నడ్డులు	నడ్డుట
డిటో	19	ప్రిణము	వ్రిణము
58	6	సింగాణీ	సింగాణి
డిటో	19	వంగ	వంగ
డిటో	25	శార్యాదార్యా	శార్యాదార్యా
60	10	శాయి	శాయి
61	1	శ్రీమద్రఘూ	శ్రీమద్రఘు
డిటో	14	నద్బుతా	నద్భుతా
డిటో	డిటో	దుర్బరు	దుర్భరు
డిటో	20	స్యందసంబా	స్యందనంబా
64	5	చేఁపవిత్రంబు	చేఁబవిత్రంబు
డిటో	24	విలుజేరు	లిలుజేరు
65	15	దిజ్మార్గంబు	దిఙ్మార్గంబు
డిటో	16	తత్కరణ	తత్కరుణ
66	26	శీర్షకత	శీర్షగత
67	27	శరణము	చరణము
68	6	నర్బకు	నర్భకు
డిటో	డిటో	గర్బ	గర్భ
73	7	సుభాగము	శుభాగమ
డిటో	27	మూరోగిం	మూడోగిం
75	19	వృదయంబనెదు	హృదయంబనెడు
76	5	యయ్యర్జనుండ	యయ్యర్జునుండ
77	4	నొందఁజేసె	వొందఁజేసె
79	17	యందుగారణం	యందుఁగారణం
81	25	యాద్బుత	యాద్భుత
82	24	మెడుగ	మెండుగ
85	10	యన్నట్లగ	యన్నట్లుగ

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
89	10	దానివయి	దానిపయి
91	19	మోయగ	మోయఁగ
94	2	శోకము	శోకము
95	9	ప్రత్యుద్ధానం	ప్రత్యుత్థానం
డిటో	11	వ్రితరంబుఁ	ప్రితరంబుఁ
96	8	ణ్ణిలయ	ణ్నిలయ
97	20	నట్టు	నట్లు
98	12	వెసపట్టు	వెసఁబట్టు
102	7	వెనసి	మెనసి
103	1	భుజయింప	భుజియింప
డిటో	9	దవము	దపము
105	17	జేరఁగబుల్లు	జేరఁగఁబుల్లు
110	2	పర్యంకంబపై	పర్యంకంబుపై
115	3	సస్త్రవిద్యను	నస్త్రవిద్యను
119	3	నుతుండు	సుతుండు
129	5	లసితాచ్చ	లసితాచ్ఛ
130	16	వండిత	పండిత
131	4	యలరుచుండ	యలరుచుండె
136	25	హ్య	హ్మ
138	3	ఇమ్మ్రుహో	ఇమ్మ్రహో
డిటో	23	లణుఁచు	లణఁచు
140	22	నట్లుగా	నట్లుగాఁ
డిటో	24	సాటపంబు	పాటవంబు
144	25	యాదోర్వివది	యాదోర్వివది
152	22	వాగ్ఘురి	వార్ఘురి
157	16	దాలకుడైన	ద్బాలకుఁడైన
డిటో	20	ధనుర్భృత	ధనుర్యృత

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
157	32	గొన్నిది	గొన్నది
డిటో	డిటో	సమాన్వితమై	శమాన్వితమై
162	12	గూర్చుచున్న	గూర్చున్న
166	3	ప్రణ	వ్రణ
167	16	గూల్చిస	గూల్చిన
168	4	మకుటవజేర్చి	మకుటవఁజేర్చి
172	18	దొడండె	దొడంగె
డిటో	22	యుద్ద	యుద్ధ
173	19	హంస	హంస
177	5	పశ్చ్మ	పశ్చిమ
179	4	బలటగ	బలటఁగ
డిటో	8	మానిసుతుఁడు	మానినుతుఁడు
డిటో	12	విడుఁడు	విడఁడు
డిటో	20	తుస్తోఁ	తుస్తుతోఁ
డిటో	21	న్నతరిఙ్	న్నతజిఙ్
180	14	బులంబలె	బులుబలె
డిటో	28	తన	దన
181	6	దండనంబులం	దండంబులం
డిటో	7	దోరకుందు	దారకుందు
డిటో	9	గొంచము	గొంచెము
డిటో	23	లెచె	లేచె
182	21	నానర్పుచిటుల	నానర్చుచిటుల
డిటో	23	వృద్ది	వృద్ధి
డిటో	25	ప్రతజ్ఞ	ప్రతిజ్ఞ
డిటో	డిటో	జలధిఁదాఁటి	జలధిదాఁటి
183	13	కుమారుడు	కుమారుఁడు
డిటో	14	వినడు	వినఁడు

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
183	18	నర్ధాసనంబు	నర్ధాసనంబు
డిటో	20	గొంచము	గొంచెము
డిటో	22	కర్ణుడొ	కర్ణుఁడొ
184	7	వ్వనముం	వనముం
డిటో	8	సంతుష్టిని	సంతుష్టుని
డిటో	25	కృత్యచేటికి	కృత్యంబేటికి
185	11	తోడబని	తోడఁబని
డిటో	16	రువుగజేసిరి	రువుగఁజేసిరి
డిటో	21	నాకడయ్యు	నాకఁడయ్యు
186	5	పురుషుండయన	పురుషుండయిన
డిటో	17	గనుగొని	గనుఁగొని
డిటో	25	దుగ్ధాంబోధి	దుగ్ధాంభోధి
డిటో	28	బృష్టమున	బృష్ఠమున
డిటో	డిటో	మేల్గాబూని	మేల్గాఁబూని
187	4	వహించెగేళవా	వహించెఁగేళవా
డిటో	8	ఛెదించితౌ	భేదించితౌ
డిటో	23	విబా	విభా
డిటో	24	గల్గు	గల్గు
డిటో	27	పడతి	పడఁతి
డిటో	28	దొడరగఁ	దొడరఁగ
188	7	లేచె	లేచెఁ
డిటో	27	పృధా	పృథా
189	3	శోత్రమందు	శ్రోత్రమందుఁ
డిటో	8	నిట్లుగ	నిట్లుగఁ
డిటో	11	కర్తవే	కర్తలే
190	12	బరయఁకృతఘ్నత	బరయఁగృతఘ్నత
డిటో	22	శతాఁగ	శతాంగ

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
190	26	నరశింహ	నరసింహ
191	1	స్రిగ్విణీ	స్రగ్విణీ
డిటో	డిటో	భార్గవి	భార్గవీ
192	9	రచమువిభాశ్వ	రదములిభాశ్వ
డిటో	11	దవులగాను	దవులఁగాను
డిటో	13	సఖులజాలగఁ	సఖులఁజాలఁగఁ
193	1	వాఁడుగా	వాఁడుగాఁ
డిటో	4	పైమేకా	పైమేలా
డిటో	25	పైసమఃరఁ	పైనమరఁ
194	19	నెల్ల	నెల్ల
195	22	పృషతాతికిన్	పృషతాళికిన్
196	16	రూఢుడయ్యె	రూఢుఁడయ్యె
197	10	ముఖంబు	ముఖంబుగాఁ
డిటో	20	నొనర్చె	నొనర్చెఁ
198	28	ద్యుక్తుడగు	ద్యుక్తుఁడగు
199	16	సద్యావళుల	నద్యావళుల
200	1	గోపోద్రేకఁబున	గోపోద్రేకంబున
డిటో	15	దోలగఁజేసె	దోలఁగఁజేసె
డిటో	24	హ్రిదయుండగు	హృదయుండగు
డిటో	25	నుచింతబైన	నుచితంబైన
201	9	జగమునన్నుత	జగముననుత
డిటో	10	మృతిగోరఁగా	మృతిఁగోరఁగా
203	6	సుయోధ	సుయోధన
డిటో	4	నివసిత	నిపసన
డిటో	15	నమార్రిసనుఁ	నమార్రినను
204	5	శరానన	శరాసన
డిటో	22	ఘూళీ	ఘూళి

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
204	26	సురవతికిఁ	సురపతికి
205	1	వాసుజానువు	వామజానువు
డిటో	20	దృష్టద్యుమ్నుఁడు	ధృష్టద్యుమ్నుఁడు
206	1	సంరక్షుర	సంరక్షుక
డిటో	3	శిరీంద్రంబు	గిరీంద్రంబు
డిటో	12	భయత	భయద
207	12	డొనరింపగ	డొనరింపఁగ
డిటో	13	వెతఁ	వెనఁ
208	15	నొనరువుచు	నొనరుపుచు
డిటో	22	జేసెనుప్రీతిక	జేసెనుప్రీతిక
209	22	విహీనుఁ	విహీనుఁ
210	23	సిద్దిని	సిద్ధిని
211	8	సకియును	సకియును
214	16	బడఁగవైను	బడవయిచిరి
224	10	విద్రా	నిద్రా
229	15	దుర్వ	ధుర్వ
231	14	భితిని	భీతిని
234	4	కచ్చ	కచ్ఛ
డిటో	15	కుఁగలహంబ	కునుగలహంబ
235	2	రవిప్రభువుండు	రవిప్రభవుండు
238	2	భుబగ	భుజగ
డిటో	18	మునిఁగెను	మునింగెను
241	13	గంభిరంబు	గంభీరంబు
248	6	రాజుల	వాజుల
డిటో	21	పాంతంబు	సాంతంబు
249	8	పాణి	పాణీ
254	6	నియము	నియమ
256	19	వ్యాయా	వాయా

శ్రీరామ.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

ప్రథమస్తబకము.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

శ్రీవత్సాంక మురంబుపై వెలయ ల ♦ క్ష్మీకాంత నీలాసతిం
దావక్షంబున నిల్పెనంచు మదిలో ♦ నన్ సంశయంబందఁ ద
ద్భావంబున్ గ్రహియించి కౌస్తుభముచే ♦ తం జిహ్నముంగప్పి ప్ర
జ్ఞావైచిత్ర్యముచే రమందనుపు శ్రీ ♦ నారాయణుంగొల్చెదన్.

సీ. ఏమాన్యనతి భూమ ♦ భీమప్రతాపంబు
  తాపంబు నిడెఁ బుర ♦ దానవులకు
ఏజెట్టి తనురాజ ♦ రాజత్ప్రకాశంబు
  కాశంబునిరసింపఁగా ♦ క్షమంబు
ఏదేవు సురుచిర ♦ పాదరాజీవంబు
  జీవంబులిడుధాత ♦ చే నతిఁగనె
ఏవేల్పు గుణపుష్ప ♦ భావుకామోదంబు
  మోదంబుఁగూర్చు జీ ♦ మూతసుతకు

తే. గీ. నట్టిభూతేశుఁ బ్రమథేశు • నంబికేశు
భూషణీకృత భుజగేశు • వ్యోమకేశుఁ
గాలకూటాశు రజతశై • ఖరి నివేశు
నఖిలజగదీశుఁ బరమేశు • నాత్మఁగొలుతు. 2

సీ. తనవదనాంబుజా • త చతుష్టయంబు వే
దంబులజన్మస్థ • లంబుగాఁగఁ
దనకరాంభోజంబు • తతజగత్సృష్టికిఁ
గారణభూతమై • ఖ్యాతినొందఁ
దనసముదగ్రదో • ర్దండదర్పము సత్య
భువనాధికారంబుఁ • బూనుచుండఁ
దనయుదరంబు కాం • చనమయంబౌచును
దెలిపుల్గు తేరుపైఁ • జెలఁగుచుండ

తే. గీ. పాలకడలిమథించు క • వ్వంపుఁగొండ
చెలువున సితాంబుజాసనా • సీనుఁ డగుచుఁ
బలుకుచెలితోడముచ్చటల్ • గులుకుచున్న
యజుఁడు మత్కృతిసంధాత • యగును గాత. 3

సీ. తనమహాహారంబు • తనమహాహారంబు
వలెరస బంధుర • త్వము వహింపఁ
దనసుశ్రవస్స్ఫూర్తి • దనసుశ్రవస్స్ఫూర్తి
పగిదినహీనశో • భను వహింపఁ
దననేత్రసంపద • దననేత్రసంపద
యట్లు విశాలగు • ణాప్తినెనఁగఁ

---

4 పద్యము. మహాహారంబు=గొప్పదియైనహారమును ; గొప్పదియైన యాహారమును. రసబంధురత్వము=శృంగారరసపూర్ణతయు ; విషపూర్ణతయును. సుశ్రవస్స్ఫూర్తి=సత్కీర్తియొక్క దర్పమును ; సొగసైన కర్ణములయొక్క దర్పమును. అహీనశోభ=శేషునియొక్క శోభయు ; అధికమైనశోభయును. నేత్రసంపద=కన్నులయొక్క శోభయు ; వస్త్రములయొక్కశోభయు. విశాలగుణాప్తి=విస్తీర్ణతనుపొందుటయు ; విశాల

దనవరదానంబు ♦ దనవరదానంబు
గతిసదాశామోద ♦ కరముగాఁగ

తే. గీ. శస్త దూర్వాంకురాఘ పూ ♦ జలను మెచ్చి
నతజనావళి కార్యవి ♦ ఘ్నములణంచి
చకచకఁ జేయుచుఁ జొకరమా ♦ కొకుర జకిర
నెకిరవిహరించు విఘ్నేశు ♦ నెదఁ దలంతు. 4

☞ ఈమత్తేభము సంస్కృత స్రగ్ధరకుఁ దెనుఁగు.

మ. కరటోద్భూతమదాపగా ప్రవిచల ♦ త్కల్లోలఖేలద్ద్విరే
ఫరవాఘూర్ణితదిక్తటాంతమనిశ ♦ స్పందిశ్రవస్తాళరు
ఙ్మరుదంకూర బుబుక్ష్మతాల్ప వికస ♦ న్నైజస్ఫటాశ్యంగకా
భరణాహీంద్రమిభేంద్రమాదిమమిమున్ ♦ భద్రంబు లోకాళికిన్. 5

సీ. తనవిపంచీనినా ♦ దంబు ప్రాణేశుని
సామగానముతోడ ♦ సాటినొందఁ
దనశరీరస్ఫుర ♦ ద్ధవళచ్ఛవిశ్రేణి
పతివాహలీలతో ♦ జతనెసంగఁ
దనపాణిపద్మప్ర ♦ తతశోభ కాంతుని
గద్దియగొనబుతో ♦ నుద్దినెనయఁ
దనయధరోష్ఠస ♦ ద్రక్తిమ రమణుని
తనువిలాసముతోడఁ ♦ దరముఁ బొరయ

ములైన తంతువులను పొందుటయును. వరదానంబు=వరములనిచ్చుట
యు;శ్రేష్ఠమైనమదమును. సదాశామోదకరము=సత్=సత్పురుషులయొ
క్క; ఆశ=కోరికలకు; మోదకరము=సంతోషమును కలుగజేయునది.
సదా=ఎల్లప్పుడు; ఆశ=దిక్కులకు; ఆమోదకరము=పరిమళమును
గలుగజేయునది.

తే. గీ. సరనసంగీతసాహితీ ♦ స్తనయుగయయి
హస్తవిన్యస్తపుస్తక ♦ యగుచునగుచు
ననిశమును వల్లకైక మ ♦ త్యంబుఁదెలుపు
భారతీదేవి నాత్మలోఁ ♦ బ్రస్తుతింతు.

సీ. ఏమృగాక్షికి జన్మ ♦ భూమిరైవర్తిల్లుఁ
గలశాంబునిధి తరం ♦ గములపజ్క్తి
ఏవధూటీమణి ♦ కావాసమైయుండు
వాసుదేవోరఃక ♦ వాటసీమ
ఏరమణికి సద్వి ♦ హారస్థలంబయ్యె
సౌరభోపేత కం ♦ జాతవనము
ఏదేవిదృష్టిప్ర ♦ సాదచంద్రికనేగు
దారిద్ర్యనిబిడాంధ ♦ కారపటలి

తే. గీ. అట్టిత్రైలోక్యమాత కృ ♦ ష్ణానుయాత
యమరికాజాత గీతభృ ♦ తాంబుజాత
మణిగణప్రోత కనకభూ ♦ షణ సమేత
యోషధీశానుజాత మ ♦ మ్మోముఁగాత.

మ. మిహికాహార్య తనూజ వాటనుగదా ♦ మేలైనతద్భూమి భృ
ద్గృహలందున్ విహరించు కేసరిని నై ♦ కొంటే తురంగంబుగా
మహిళా యంచు శివుండు వల్కఁగను యు ♦ ష్మత్కాంతి పంచాస్యతా
వహమౌటన్ సుమి దీనిఁగొంటినను శ ♦ ర్వాణిన్మదింగొల్చెదన్.

సీ. నిండించెనెవ్వాఁడు ♦ నిజకీర్తి జగములన్
గతులచే ధర్మసం ♦ గతులచేతఁ
బండించెనెవ్వాఁడు ♦ భక్తవాంఛితములన్
క్షణముచే సదయవీ ♦ క్షణముచేత

దండించెనెవ్వాఁడు ♦ దైతేయులను బట్టి
క్రమముచే భుజపరా ♦ క్రమముచేత
ఖండించెనెవ్వాఁడు ♦ గరళకంఠునివిల్లు
శయముచే శౌర్యాతి ♦ శయముచేత
తే. గీ. నట్టినృపతిలలాము నా ♦ ర్యనుతనాము
రఘుకులాంబుధిసోము సం ♦ గ్రామభీము
క్షితితనూజాభిరాము దు ♦ ష్కృతవిరాము
మహితగుణధాము శ్రీరాము ♦ మదిని గొలుతు. 9

చ. దురమునఁ గైటభాసురుని ♦ తోడనెదుర్కొని పోరలేక యా
హరిహయుఁడున్ మొదల్గలుగు ♦ నట్టిసురల్ పుయిలోటఁ నొందను
ద్ధురమగు కిన్కతోడ జగ ♦ తుల్ మొఱవెట్టఁగఁ జేయు దైత్యకం
ధరఁ దెగఁ ద్రుంచి కూల్చిన సు ♦ దర్శనచక్రము నాత్మఁగొల్చెదన్. 10

సీ. పొదలించెనెవ్వాఁడు ♦ భూసుతాపతిభక్తి
నతులచేఁ బూజనో ♦ న్నతులచేత
విదలించెనెవ్వాఁడు ♦ విషయోపభోగముల్
మనముచే మోహాశ ♦ మనముచేత
వదలించెనెవ్వాఁడు ♦ వైదేహిశోకముం
గరముచే రాము నుం ♦ గరముచేతఁ
గదలించెనెవ్వాఁడు ♦ గండశైలంబులన్
మదముచేభూరి స ♦ మ్మదముచేత
తే.గీ. నట్టిసుచరితపరివృతా ♦ శాంతు దాంతు
శమదమనిశాంతు సత్స్వాంతు ♦ శక్తిమంతు
సాహసౌదార్యగాంభీర్య ♦ శౌర్యధైర్య
వంతు నతిశాంతు హనుమంతుఁ ♦ బ్రస్తుతింతు. 11

సీ. తనశీర్షసాహస్ర ♦ మునకు సర్వంసహా
తలమెల్ల మకుటమై ♦ తనరుచుండఁ

దనదీర్ఘదేహంబు ♦ వనజలోచనునకుఁ
బవళించు మృదులత ♦ ల్పమగుచుండఁ
దనఫణాఫూత్కార ♦ జనితసమీరముల్
హరికి సురటివీవు ♦ లగుచునుండఁ
దనభోగమధ్యస్థ ♦ లినిగల చిహ్నముల్
హరితనుద్యుతిసామ్యో ♦ మందుచుండ

తే.గీ. ననిశమును విష్ణుసేవాస ♦ మాచరణప
రాయణుండయి హరిమ్రోల ♦ డాయుచుండి
బ్రహ్మకల్పంబులన్ దాఁటి ♦ ప్రబలుచున్న
శేషఫణిరాజు నభినుతిం ♦ చెదను మదిని.

సీ. తనవక్త్రపక్షద్వ ♦ తయలసద్దీప్తులు
హరిసద్యశఃప్రతా ♦ పరుచిఁ దెలుపఁ
దనగరుద్వ్యగళోర్ధ్వ ♦ తమహానిలంబుచే
సింధుసప్తకము ఘో ♦ షిల్లుచుండఁ
దనపత్త్రద్వయ ♦ జనితవాతాళిచే
గిరిదరుల్ భేరుల ♦ కరణిమ్రోయఁ
దనరూపముంజూచి ♦ దర్వీకరంబులు
వల్మీకములఁ జొరఁ ♦ బారుచుండ

తే.గీ. స్వీయమనమున శ్రీమహా ♦ విష్ణుమూర్తిఁ
బూని త్రిదశేంద్రుతోడను ♦ బోరొనర్చి
జయము సుధయును గైకొని ♦ సంతసిలిన
వైనతేయున కొనరింతు ♦ వందనంబు.

సీ. ఏవానిఖరకిర ♦ ణావాప్తిచే సర్వ
లోకాంధకారంబు ♦ లును దొలంగు
నేవానియుదయంబు ♦ చే వికాసమునొంది
పద్మిని సంతోష ♦ భరితయగును

సేవాని సత్ప్రికా ♦ శావలోకనముచే
జక్రవల్గవగూడి ♦ సంచరించు
సేవాని మండలం ♦ బావాసమైయుండు
బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వ ♦ రత్రితయికి
నెవనితీక్ష్ణాతపమునంటి ♦ యివమువిరియు
నెవని కెఱగిన రోగంబు ♦ లెల్లఁదొలఁగు
నట్టినతజన దేహ సౌ ♦ ఖ్యకరుఁడైన
భాస్కరునకు నొనర్తు న ♦ మస్కృతులను. 14

సీ. పాటించె నెవ్వాఁడు ♦ పంచమామ్నాయమై
తనరు మహాభార ♦ తము రచించి
మీటించె నెవ్వాఁడు ♦ మేటిజనాఘనుల్
కాశికి మాఱుగాఁ ♦ గాశిఁగూర్చి
దాఁటించె నెవ్వాఁడు ♦ తత్త్వజ్ఞులభవాబ్ధి
బ్రహ్మసూత్రములు క ♦ ల్పన మొనర్చి
నాటించె నెవ్వాఁడు ♦ నారాయణునిభక్తి
హృదయపేటికయందుఁ ♦ గుదురుపఱిచి
కనియె నెవ్వాఁడు శ్రీశుకు ♦ ననఘచరితు
నట్టి యాగమ నిగమ వి ♦ ద్యానివాసుఁ
గృతబుధోల్లాసనతతహృ ♦ ద్గతవికాసు
వదనవిలసిత దరహాసు ♦ వ్యాసుఁ గొలుతు. 15

మ. స్మరియింతున్ మదిలోన నారదమునిం ♦ బ్రహ్లాదు దాల్భ్యాంబరా
శరునిన్ శౌనకునిన్ విభీషణుని భీ ♦ ష్మవ్యాసజారుంధతీ
వరరుక్మాంగద పుండరీకనరులన్ ♦ బల్యంబరీషాదులన్
హరిపాదాంబుజ భక్తులన్ విపుల పు ♦ ణ్యాసక్తులన్ ముక్తులన్. 16

క. ఘనుఁడగు వాల్మీకిని బా
ణునిఁ గాళీదాసు భల్లా ♦ ణుని దండిని మా

ఘుని భారవిని మయూరుని
వినుతించెద సంస్కృతపుఁగ • వి గ్రామణులన్. 17

క. నన్నయభట్టారకుఁ ది
క్కన్నార్యుని నెఱ్ఱప్రెగడ • ఘనుశ్రీనాథున్
మున్నుఁ దెనుంగునఁ గబ్బము
లన్నిర్మించినకవీంద్రు • లన్మదిఁ దలఁతున్. 18

క. అరవిందాసనరమణీ
కరగత వీణానినాద • కమ్రోక్తిసము
త్కరరచనాచతురుని మ
ద్గురు సుబ్రహ్మణ్యకవిని • గొలిచెద మదిలోన్. 19

ఉ. అర్థమొకించుకైనను స • మన్వయమొందక యున్నఁగాని య
త్యర్థవివాదముల్ సలిపి • తప్పులనెల్లఁ బ్రయుక్తిఁ జేయుచున్
వ్యర్థపదంబులంజొనిపి • పద్యములన్ రచియింపఁ బండితుల్
పార్థివసత్సభంగుకవి • వర్గము చెప్పిన కావ్యమెంతురే. 20

వ. అనియిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును సుకవి బహూకరణంబును గుకవినిరాకరణంబును గావించి యేనొకకృతి ప్రబంధంబు రచింపందలంచియున్న సమయంబున. 21

క. జననుతుఁడగు మజ్జనకుఁడు
తనయుండా! చంపుభార • తము నీవు తెనుం
గొన రిచి శ్రీమన్నారా
యణునకునర్పింపుమా య • టంచును బలుకన్. 22

మ. ఒకగీర్వాణపు శ్లోకముం దెనుఁగుగా • నూహించి పద్యంబు పొం
దికతోఁ జెప్పఁ బ్రయాసమౌ నయిన ధీ • నింగల్ప నాలంక్రియా

దికమ్ముల్ వర్తిలు చున్నవన్నియును బా ♦ తిఁగల్గునట్లెల్ల వా
రికినర్థంబగు నట్లునే సులభమౌ ♦ రీతిం దెనింగించెదన్. 23

వ. అనియంగీకరించి పీఠికాపుర సమీపస్థిత చేబ్రోలు గ్రామంబున నివసింపుచు శాలివాహనశకంబునందు వేయునెనిమిది నూఱుల పదమూఁడు వత్సరంబులు గడువ నడరు నందన సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ సప్తమీ దినంబున నేతత్ప్రబంధంబుఁ దెనిఁగింప నారంభించితిని గావున మద్వంశావతారంబభివర్ణించెద. 24

సీ. ఏమహాత్ముఁడు గౌత ♦ మీ మహత్త్వముఁ దెనుఁ
గొనరించి ప్రఖ్యాతి ♦ నొందెమిగుల
నేతపస్వి భవాబ్ధి ♦ పోతమైనట్టి బ్ర
హ్మజ్ఞానవిద్యఁ దా ♦ నభ్యసించె
నేసూరి యత్యాశ్ర ♦ మాసక్తుఁడై సర్వ
భూత దయాళుత్వ ♦ మునువహించె
నేపుణ్యుఁడు సమస్త ♦ పాపంబులనుగొట్టు
తారక నామ మం ♦ త్రము జపించె
నట్టి యల్లమ రాజ వం ♦ శాబ్ధిచంద్రుఁ
డార్యనుత సద్యశుండు ప ♦ రాంగనాప
రాఙ్ముఖుఁడు పితృభక్తిప ♦ రాయణుండు
నైన బాపనార్యుఁడు భువి ♦ యందు వెలసె. 25

క. ఆసుగుణికి సుతులిర్వురు
వాసిగ రంగపయునెల్ల ♦ పయ్యను వెలసి భూ
మీసురులు దమ్ము మెచ్చఁగఁ
జేసిరి సత్కారముల వి ♦ శేషముగాఁగన్. 26

ఆ. వె. వారిలోనఁ బెద్ద ♦ వాఁడగు రంగప
కేవురాత్మజులుద ♦ యించిరెల్ల

పయును దుర్గయయును ♦ బాపన్నయును గన
కాద్రియనఁగ జెగ్గ ♦ యయును ననంగ. 27

క. ఆయేవురిలో జ్యేష్ఠుం
డై యశము వహించి యెల్ల ♦ పార్యుఁడు సకలా
మ్నాయార్థవేత్త యగుచు న
మేయంబగు సుకృతమొందె ♦ మేదినిలోనన్. 28

ఉ. ఆవిభుభాగ్యగణ్యునకు ♦ నాత్మభవుండగు రంగధాముఁడు
ర్వీవలయంబునన్ వెలసె ♦ విశ్వజనస్తవనీయసత్యవా
క్యావళియై చతుర్దశక ♦ శాస్త్రవిదుండై సుగుణాకరుండునై
భూవరులెల్లఁ దన్నుఁగర ♦ మున్ సభలం గొనియాడుచుండఁగన్. 29

సీ. * సుకవిరాజులు గాని ♦ సుకవిరాజులు గారు
ప్రతినీతిపారమ్యఁ ♦ రమ్యకళల
భూసురాగ్ర్యులు గాని ♦ భూసురాగ్ర్యులు గారు
తరము క్షాంతియుతత్వ ♦ తత్త్వవిభుల
బుధకుమారులు గాని ♦ బుధకుమారులు గారు
సరిమనీషాశక్తి ♦ శక్తిభృతులఁ
గుండలీంద్రులు గాని ♦ కుండలీంద్రులు గారు
పురుడు వాఙ్నైపుణ్య ♦ పుణ్యతతుల
వసుధనీమూరికని బుధుల్ ♦ ప్రస్తుతింప
వెలసె సకలాగమార్థప్ర ♦ వీణవిబుధ
సముదయశ్లాఘనీయ శా ♦ స్త్రప్రసంగ
ధుర్యజయపాళి రంగధా ♦ మార్యమౌళి. 30

* సుకవిరాజులు = యోగ్యుఁడైనశుక్రుఁడును, చంద్రుఁడును; సత్కవీంద్రులును
భూసురాగ్ర్యులు = భూదేవియు, బ్రహ్మదేవుఁడును; బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులు.
బుధకుమారులు = బుధుఁడును, కుమారస్వామియు; పండితపుత్త్రులును.
కుండలీంద్రులు = శేషుఁడును, ఇంద్రుఁడును; కుండలధారులలో శ్రేష్ఠులు ను

తే.గీ. అట్టిరంగధాముండు సు ♦ బ్బాంబవలన
గంగమాంబికవలనను ♦ గాంచె సుతుల
రామకృష్ణకవీంద్రుని ♦ రమ్యగుణుని
కాయుఁ డైనసుబ్రహ్మణ్య ♦ కవివరేణ్యు. 13

తే.గీ. రామకృష్ణకవీంద్రుఁ డాం ♦ ధ్రంబునందు
సంస్కృతమునందు సాహిత్య ♦ సరణిఁ దెలిసి
కవిచకోర చంద్రోదయ ♦ గ్రంథముఖ్య
ములగు గ్రంథంబుల నేక ♦ ములు రచించె. 32

*సీ. ఏనేటిమాడ్గుల ♦ కృష్ణభూపాలుని
సభయందుఁ గవులచే ♦ శ్లాఘనొందె
నేసూరిశేష ధ ♦ ర్మేతిహాసగ్రంథ
మును దెనుంగొనరించె ♦ బుధులు పొగడ
నేమనీషి రసంబు ♦ లెల్లవర్తిల్లఁగ
భద్రాద్రిపరిణయ కా ♦ వ్యంబుఁ జెప్పె
నేకవీంద్రుండు శ్రీ ♦ కృష్ణకల్యాణ ప్ర
బంధంబు రచియించె ♦ భాసురముగ
నట్టిగుణశాలి యుభయ భా ♦ షానవద్య
వివిధ కవితావిరచనా ప్ర ♦ వీణుఁ డధిక
నృపతి సంస్థాన సన్మాన ♦ హృష్టుఁడు నయి
భువినిఁ బ్రబలె సు ♦ బ్రహ్మణ్య కవివరుండు. 33

సీ. భర్తృపాదాబ్జసే ♦ వావిధానముచే ర
మాదేవికీసతీ ♦ మణియె సాటి
పరమపాతివ్రత్య ♦ పటిమచే నెన్నఁగఁ
బార్వతికీపతి ♦ వ్రతయె సాటి
పరమశాంతత్వధూ ♦ ర్వహయాటచేత వి
శ్వంభరాదేవికీ ♦ సాధ్వి సాటి

సత్యవాఙ్నియమంబు ♦ జరుపుటచే నరుం
ధతికెన్న నివ్వధూ ♦ త్తమయె సాటి
యనుచు జనులెల్లఁ దన్నుఁ బే ♦ ర్కొనుచునుండ
నుభయవంశములకుఁ గీర్తి ♦ నొసఁగుచుండి
ఖ్యాతినొంది సుబ్రహ్మణ్య ♦ కవికి ధర్మ
పత్నియగు చిన్నమాంబ యు ♦ ర్వరను వెలయు. 34

తే. గీ. ఘనతఁ గనిన సుబ్రహ్మణ్య ♦ కవికిఁ జిన్న
మాంబకును గల్గిరి నలుగు ♦ రాత్మభవులు
రంగశాయియు వేంకట ♦ రాయుఁడనఁగ
మఱియు బంగారయయును సో ♦ మయ్యయనఁగ. 35

క. ఆ నలుగురిలో జ్యేష్ఠుఁడ
నైనే నిల రంగశాయి ♦ యనువాఁడను ల
క్ష్మీనాయకు కృపచే మృదు
వౌనటుల రచింతు సంస్కృ ♦ తాంధ్రకవితలన్. 36

వ. ఇట్లు వంశావతారంబభివర్ణించి యనంతరంబ. 37

షష్ఠ్యంతములు.

క. శ్రీకమలా హృత్కమలా
స్తోక మదమిళిందమునకు ♦ దుర్జయరక్షో
భీకర కరుణాకర వీ
క్షాకలితున కఖిలకోవి ♦ దారాధ్యునకున్. 38

క. పురశాసన బలశాసన
నరవాహన వరుణముఖ్య ♦ నానాదిగధీ
శ్వరసన్నుత చరితామృత
పరిపూరిత సకలవిష్ట ♦ పప్రకరునకున్. 39

క. పటుభక్తి యాజ్ఞసేనీ
పటనిర్మాణప్రభావ • పరతంత్రునకున్
జటులసుదర్శనదళితో
త్కటరాహుశిరస్కునకును • గంజాక్షునకున్. 40

క. అక్షీణజగద్రక్షణ
దీక్షాపహునకును దురిత • తిమిరార్కునకున్
బక్షీంద్రవాహునకున్
వక్షోనిక్షిప్తకౌస్తు • భమణిఘృణికిన్. 41

క. కాలాంబుదనీలద్యుతి
జాల తిరస్కృత్సమంజ • సశరీరునకున్
లీలాధృత వనమాలా
ద్యాలంకారునకు శ్రీమ • హావిష్ణునకున్. 42

వ. సమర్పితంబుగా నా యొనర్పంబూనిన యాంధ్రచంపూభారతం బనుమహా
ప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టిదనిన. 43

కథాప్రారంభము.

తే. చంద్రవంశమణుల్ భుజాం • చజ్జయేంది
రాసమున్నతులు నగు కౌ • రవులరాజ
ధాని హసితేంద్రపురలక్ష్మి • యైన హస్తి
నాపురిఁ దనర్చు నరిదుర • వాపమగుచు 44

తే. అందు సముదగ్రహర్మ్య వా • తాయనముల
మార్గమున నేగు చంద్రబిం • బంబునందుఁ
దొడరి యంటిన దీపాగ్ర • ధూమమషిని
భ్రాంతిచే ముగ్ధజనులు కు • రంగమండ్రు. 45

చ. ఉరుధవళాంశుకాంతఘటి • తోదరతత్పరగోపురాగ్రకం
దరముల త్రోవవచ్చుచును • దామరసాప్తహయంబు గ్రీష్మవా
సరముల విశ్రమించుచును • జాగొనరించుచునుండ దానికిన్
దిరముగ లక్ష్యమైతనరు • దీర్ఘములౌట తదీయ ఘస్రముల్. 46

తే. అల పురసతీముఖేందు కాం ♦ తులఁగరంగు
చలువరారాలమేడల ♦ వలన జాఱు
వారిఝర మిందఱినగరోత్స ♦ వంబొనర్పు
చుండె మందాకినీనామ ♦ మొంది దివిని. 47

తే. భవనభాస్వన్మణిప్రభా ♦ పటలిచేత
దివసమగుచున్న రాత్రిని ♦ దెలిసికొండ్రు
పురిని దరుణు లఖిలకాల ♦ బోధకమగు
జ్యౌతిషికబద్ధ ఘంటఘ ♦ నారవమున. 48

తే. రమణులు విలాసమణి దర్ప ♦ ణమునఁ బ్రతిఫ
లించు నిజముఖ మిందుఁడ ♦ టంచు బ్రిమసి
యతని కాదర్శమండల ♦ ధృతిని మున్న
వినమిఁ గనమిని దద్భ్రాంతి ♦ విడుతు రచట. 49

శా. ఆలాప క్షణతుల్యపల్లవిత ర ♦ మ్యాంకస్థ వీణానుగం
ధాలోలభ్రమరీనినాదకలితం ♦ బౌ తంత్రికాక్వాణము
న్లోలాక్షీకలనాదముల్ సమగతి ♦ న్సొంపొందఁగాఁ బ్రౌఢుఁడుల్
జాలం దండలి తారతమ్యము గ్రహిం ♦ చం దత్పురీవీధులన్. 50

మ. ప్రణయక్రోధరసంబుచేతఁ దమయి ♦ ప్రాగల్భ్య మెల్లన్ సఖీ
గణమందున్ నిరసించి తా విముఖుఁడౌ ♦ కామీనురూపంబు ద
ర్పణరీతిం దగు రత్నసద్యమునఁ గ ♦ న్పట్టంగ ముగ్ధాంగనల్
క్షణపశ్చాత్పరితాపశాంతిని రహిం ♦ గావించుకొం ద్రప్పురిన్. 51

చ. నగరి నజుండు చిత్రముగ ♦ నంబడఁజేయఁదలంచి కౌను లే
మిగ సృజియించినట్టి చెలి ♦ మిన్నలచెన్నగు బల్ పిరుందు లా
దిగఁ గల క్రిందిమే నెచటఁ ♦ దిమ్మరు నచ్చటికే కుచంబులా
దిగఁ గల మీఁదిమేను నరు ♦ దెంచును దద్గమానుకూలమై. 52

క. పరిఘాతీతము లై సర
సిరుహము లాత్మీయశోభ ♦ చేతఁ బురాంతః

---

49 ఆదర్శము=అద్దమును, అమావాస్యపర్యంతమును.

పురతరుణీముఖముల గె
ల్వ రహిం జుట్టికొనుచుండు ♦ వప్రము నెల్లన్. 53

మ. కురురాజన్యకృతాపరాధజనిత ♦ క్రోధోజ్జ్వలత్కుండలీ
శ్వరసీరోద్ధృతదక్షిణోన్నతధరా ♦ భాగంబుతో నిప్పు న
ప్పురిఁ గన్పట్టుఁ దదీయలోకరుచిరం ♦ బున్ భోగవత్యాఖ్యమౌ
పురముం గెల్వఁగ గాంగవారిసరణిం ♦ బోనుద్యతంబయ్యె నాన్. 54

సీ. సకలావనీదేశ ♦ సంరక్షణార్థస్వ
మాతృకాజ్ఞానమున ♦ మానసుండు
నిఖిలవిస్మయతపో ♦ నిష్ఠాగరిష్ఠుండు
నైన పరాశర ♦ మౌనిసుతుఁడు
స్వీయానుజవిచిత్ర ♦ వీర్యభార్యలయగు నం
బాలిక యందు నె ♦ వ్వాని గాంచె
నట్టి పాండువసుంధ ♦ రాధ్యక్షుఁడు విపక్ష
రాడ్భయంకరపరా ♦ క్రమయుతుండు
తత్పురము నందు నివసించి ♦ ధరణి గలుగు
ప్రజలు మోదము నొందఁగఁ ♦ బాలన బు
సలుపుచును జాహ్నవీసఖ ♦ సద్యశమున
జగము నిజనామ ♦ వాచ్యతఁ ♦ దగనొనర్చె. 55

క. ఈతని చిత్రచరిత్రము
భూతలమున నెవ్వఁడేని ♦ బొగడని వాఁడు
న్నె తాపాండుఁడయిన నౌ
రా తన గుణములనె జనుల ♦ రక్తులఁ జేసెన్. 56

తే. గీ. అంతరాంచితకృష్ణమ్ము ♦ గాజినాంక
ములగు షోడశదానవి ♦ స్ఫుటతరైత
దమలకీర్త్యంశములఁ జంద్రు ♦ నజుఁడొనర్చె
నట్టివలననితఁడుపుట్టె ♦ ననుటమిథ్య. 57

---

56. రక్తులు=అనురాగముతోఁగూడినవారు; ఎఱ్ఱనివారును.

క. అరులగు నరవరుల సిరుల
నరులుగఁగొను కరటియానుఁ ♦ డైనయతండా
హరిధరణిన్ గిరికరణిన్
గురుసరణిం బెండ్లియాడెఁ ♦ గుంతిని మాద్రిన్. 58

వ. తదనంతరంబు శక్రసమవిక్రమసమాక్రాంతాశాంతుండగు నయ్యనంతా
శాంతుండొకదినంబున మనంబున మృగవ్యనవ్యసువ్యక్తాభిలాషంబు చెలంగఁ
బవనజవవిజయచంగంబును జగదతీతశుభలక్షణానుషంగంబును గురంగధర
ధవళనముత్తుంగతరాంగంబునగు తురంగంబునధిరోహించి కుఱంగటసింగం
బులభంగి మెలంగెడు జాగిలంబులును వాగురాద్యనేక సాధనంబులునుగల
యోధులచేఁ బరివృతుండై మృదుభద్రవినయులగు యదుమద్రతనయుల
తోడం గూడికొని ప్రసిద్ధగుణ సిద్ధగణ గణనీయ మహిమాలయంబగు హిమా
లయంబుపొంత గాటంబగు మహాటవీవాటంబుఁ జొచ్చి యచ్చటఁ జెల్లల్లి
కొనుప్రఫుల్లవనమల్లికావల్లికామతల్లికలచే వేల్లితంబగు ధమ్మిల్లంబు శోభిల్లఁ
జెల్లడంపు బిగికొనునం జుట్టినట్టి మట్టుకాసెన్ దిట్టపఱచిన సురియ మెఱయ
భుజాగ్రఘటిత పటుతర తూణీరయుగంబు రాణింపఁ బరనిరాసనకరంబగు
శరాసనవరంబు కరంబునన్ ధరించి నానావిధ మృగవధం బొనరింపం
దొడంగిన. 59

తే. ఇతని సాన్నిధ్యమున జరి ♦ యించు భోజ
మద్రతనయుల నేత్రసం ♦ పద జయించు
వాంఛ గలదియొ యనఁగ స ♦ ర్వమునుగూడి
మ్రోల సారంగయూథంబు ♦ గ్రాలుచుండె. 60

ఉ. క్షోణితలేశ్వరుండు మద ♦ శోభితకృష్ణమృగంబు నేయఁగాఁ
బాణినఖాంకురంబులను ♦ బాగుగఁ దూణముఖంబుఁ జేర్చ న
య్యేణవధూగణంబుతర ♦ ళేక్షణపఙ్క్తులచేఁ గళిందజా
వేణిని గానలోనఁ బ్రభ ♦ వింప నొనర్చెను నాఁగ రాజిలెన్. 61

తే. ఈ కురంగంబు లనజాతి ♦ మా కులగురుఁ
డైన శశికిఁ గళంకంబు ♦ నూనఁ జేసె
ననెడి రోషంబుననొ నాఁగ ♦ నతఁడు జింక
కొదమలకు బెద రొదవించెఁ ♦ బ్రదరతతుల. 62

క. కడు జవము గల హయంబున్
నడపించెడి పాండురాజు ♦ నకు నచటచటం
బడిన శలశలాకలు చే
రడవిని గిరు లరుగు జాడ ♦ లన్నియుఁ దెలిపెన్ 62

ఉ. వీరతురంగ హేషలకు ♦ వేరమిఁ బల్వలపంకయుగ్విహా
రారచనంబు మాని యెదు ♦ రై చనుదెంచు వరాహరాజి భూ
దారపదంబు నోర్వని య ♦ తండొ యనంగఁ గడుం గడింది భూ
దారుఁడు పాండురాజు వన ♦ దంష్ట్రిలఁ ద్రెళ్ళఁగ నేసె నంతయున్. 64

ఉ. పాండుమహీవరుండు దన ♦ వారువమున్ జవ ముప్పతిల్ల వే
రొండెడ కర్యోడం బరపి ♦ యోరల దీర్ఘకరప్రచాలనం
బుండమిచే విపర్యయము ♦ నొందు గజత్వముఁ దెల్పుచున్న యు
ద్దండపు సైరిభంబుల వి ♦ తానము నడ్డుకొనె న్వనంబునన్. 65

చ. నరవర సైంధవోగ్రతర ♦ నాదములన్ విని కినుకొంది కా
సరవిసరంబు లడ్డగ వి♦షాణములం గదలించి చెంతదాం
తరలుగ నున్న మ్రాకుల మొ ♦ దల్ దనుకన్ వడిఁ గ్రుచ్చి పెండియుం
జిరముఁ బెనంగి రైనఁ దమ ♦ శృంగముఁ దీయఁగఁజాల వత్తఱిన్. 66

తే. త్వత్కులాదిమ సమవర్తి ♦ వాహనంబు
తోడ నో మహిషములార ! ♦ గూడుఁ డనుచు
నతఁడు మదధూత శృంగాగ్ర ♦ మగు లులాయ
సముదయమునందు మండలా ♦ గ్రమును వైచె. 67

తే. చంచ దవనీప చంద్రహా ♦ సపతనంబు
సతత వనమధ్య చర్యాప్ర ♦ సక్తినుండి
మెండుకొను పుండరీక ప్ర ♦ కాండమునకు
మీలనముఁ గూర్చు టది చిత్ర ♦ మే తలంప. 68

౮౦. అవనిపుఁడు=రాజు; సూర్యుఁడు. చంద్రహాసము = వెన్నెలయు, కత్తియును.

తే. గహనము హతశరారు వృ ♦ గవ్రజముగ
నొనరcజేసిన జవవాజి ♦ మనుజపమణి
పృథుతరాంచద్గిరీశ ద ♦ రీశయముల
మదయుతంబుల హరులను ♦ వెదకె నపుడు.

తే. ఘనధనుష్టంకృతిని విని ♦ గహ్వరోద్గ
తంబులయి హుంకృతు లొనర్చి ♦ తరుణసింహ
ములకు మున్నాననమున నె ♦ కలుగు పంచ
తను శరంబులc జేసె గా ♦ త్రమున కెల్ల.

వ. ఇవ్విధంబున నిరంతరాఖేట పర్యటన శ్రమజనిత వితత ఘర్మబిందు స
దోహ పరివ్యాప్తవిశాలఫాలుండగు పాండునృపాలుండు శిశిరగిరిపరిసర ప్ర
రంబులు నభినంద్యమాంద్యస్ఫారంబులు మానసకాసార సారస మార
సౌరభపూరంబులు నగు సమీరాంకూరనారంబులవలన నలయిక దీర్చు
యుండు నంత నొక కురంగంబు విహంగనినాదమేదుర దిగంతరంబు
సకలమృగశరణ్యంబు నగు నరణ్యంబు వెలువడి దాcటుచుc దన వె
నంటి తఱుము వేటకాండ్ర కందక యందంద నమందజవంబునం
వcగc దత్సరణి నరుగుచుc దదీయ లోమ చిత్రబిందుబృందంబుల చం
బున గగనంబునకెగయు ఖురపరాగంబులచే ననుమీయమాన తురంగ
గమనుండై వెన్కొదవ్వేగి యచ్చోట నొక వికచకుసుమలతాకుంజ
చెంగట శరీరపరిదృశ్యమాన యౌవన సంపద్ఘనంబును సంపూర్ణ రతిసు
గ్రథనంబు నగు కురంగమిథునంబుం గనుంగొనియె.

క. ఆతండామిథునంబునc
బోతువయిన్ శాతబాణ ♦ మును విడువంగా
జాతాయురవధియై త
ద్వాతాయువు మానిరూపుc ♦ దాల్చెను వేగన్.

---

68 వనము = జలమును; అడవియును. పుండరీకము = తెల్లదామరయు
పెద్దపులియును. మీలనము = ముకుళించుటయు; మృతియును.

సీ. కిందముఁడను పేరి ♦ టందగునమ్మౌని
డెందంబునందుఁగ్రొ ♦ వ్వఱిదొలంగి
యమ్మునాటికొనుగా ♦ యమ్మునందలిరుధి
రమ్ముఁజిమ్ముడుశరీ ♦ రమ్ముతోడఁ
గల్పకాలాదిత్య ♦ కల్పోగ్రుఁడై సతీ
సంభోగసౌఖ్యనా ♦ శకముగాఁగ
నమరేంద్రుఁడశనిచం ♦ దమునఁదద్భూభృద
గ్రణికిశాపంబుఁగి ♦ న్కమెయిఁగూర్చెఁ
బదపడి మునిప్రణీత శా ♦ పంబుఁ బడసి
యుల్లమునఁ బరితాపంబు ♦ నొందు భూత
లాధిపతి చతురంగసై ♦ న్యమునుమాడ్కి
విడిచె సప్తాంగయుతరాజ్య ♦ విభవమెల్ల. 73

తే. అంచితాష్టాంగయోగంబు ♦ లభ్యసించు
జనపతికిఁ గందమూలము ♦ షడ్రసాన్న
మయ్యె గహనాంతరము కేళి ♦ హర్మ్య మయ్యె
దర్భసింహాసనంబయి ♦ తనరుచుండె. 74

తే. ఔర ! నృపతికి యతికిఁదు ♦ ల్యమగు ఫలము
ప్రాప్తమయ్యెను బాణశా ♦ పప్రయోగ
ములను వారిర్వురును బాధి ♦ తులయి యపుడె
తాదృశతపస్వితావాప్తిఁ ♦ దనరియుంట. 75

వ. ఇత్తెఱంగున శుద్ధాంతకాంతానుసరణగుణదాత్రంబులగు గణరాత్రంబులు గడచిన పిదప నొకదినంబున ఘనోపాయశౌండుఁడగు పాండుండు దన యనపత్యభావంబు నివర్తించువాఁడును జగతీతలం బపత్యభావంబు గావించువాఁడునై మంతనబునం జెంతం దగు కుంతితో సముచితంబుగా నిట్లనియె.

---

73. భూభృత్ = రాజును ; పర్వతమును.

75. తపస్వితా = మునిభావమును ; పరితపించుటయును.

క. ఘనభువినేలెదు నాకుం
దనయులు లేమిని మనోర ♦ థమునిండద దే
లనఁ బ్రజయాహిమనుష్యయ
నిన వేదాక్షరపుసరణి ♦ నెఱిఁ బ్రకటించెన్. 77

క. సుమన శ్లాఘ్యము శశిగా
త్రమొకటెయా పాండుపనుచుఁ ♦ దలఁపనుదద్గో
త్రమునాపాండు వెయనిని
క్రముఁగఁ దలఁతుఁగాన్నునీవు ♦ గనమినిమగువా. 78

ఆ. వె. పుత్త్రవంతులైన ♦ పురుషులకే కాని
సుగతి లేదటంచు ♦ శ్రుతివచించు
బ్రతుకుచున్న తఱిని ♦ బలెఁ బరలోకమా
హావసుసాధ్యమగునె ♦ యవల నాకు. 79

ఉ. నీకును మంచివాఁడమఱి ♦ నేనగుచుందునా తల్లిమంచిదో
నాకెఱిఁగింపుమంచడిగినన్ ♦ జనకోక్తుల బ్రోలబాలకుం
డూకొని ప్రేమతుల్యమగు ♦ చుండుటనిర్వురుమంచివారనం
జేకొనినవ్వుచున్ సుతుని ♦ శీర్షముమూర్కొనుధన్యుఁడర్మిలిన్. 80

క. అనపత్యునినిందింతురు
పెనువనటంబొందుచున్న ♦ పెతరులుమార్గం
బునఁగడు నలసినయధ్వగ
జనులు ఫలవిహీనమైన ♦ సాలమునుబలెన్.

క. ధనదసమానుఁడనగునే
జనక పదంబునకుఁగల్ప ♦ సాలమునకుఁబో
లెనునర్థి భూతత్వముఁ
గనుటకునర్హుండఁగానా ♦ కానాకయపుడున్.

---

78. సుమనాః = దేవతయు; విద్వాంసుఁడును.

82. అర్థీభూతత్వము = యాచకుఁడగుటయు; అర్థమగుటయు.

తే. గీ. బ్రతుకఁగోరిరయ రాజ్యమై ♦ భవసుభోగ
ముఖ్యములఁ గేల శాపాతిఁ ♦ మునుగు నాకు
మనమలర మదనఘనియ ♦ మనమువలనఁ
బుత్త్రలాభంబు వడయుమం ♦ భోజనయన. 83

వ. అనియిట్లు డెందంబున సందియంబందక మిగుల నెగులునం బొగులు మగని నుఱడర సుందరాంగీమణి యమంద మందాక్షరమణీయ మందాక్షరమణి యంత్రితశ్రుతిభూషణంబులగు భాషణంబుల నిట్లని చెప్పందొడంగె. 84

సీ. రాజేంద్ర! తొల్లి వా ♦ గ్రాజముఖ్యరాజ
సముఁడు తపఃకృశ ♦ స్వతనుఁడయ్యుఁ
దరుణారుణారుణ ♦ కిరణానుకరణావ
యవనవచ్ఛవులుది ♦ గంతరములఁ
బ్రసరింపఁజేయుచు ♦ ర్వాసోమునివరుండు
మజ్జనకగృహసీ ♦ మనివసింప
నమ్మునిపరిచర్య ♦ నైకొపిన్న నాఁడుమా
తండ్రి నన్నియమింపఁ ♦ దత్సమీప
మునని లిచియా నియోగము ♦ లను సమయము
లందుఁ బొందుటకధికప్ర ♦ యత్నమునఁద
దాయతభ్రూలతైకల ♦ క్ష్యమతినుంటి
సుందరారామలతలపైఁ ♦ జూడ్కి విడిచి. 85

తే. గీ. ఋషివరేణ్యానుసేవన ♦ కృత్యజనిత
ఘర్మజలపూరములనుమ ♦ ద్గాత్రమెట్టు
లెట్లుతడియుచునుండున ♦ ట్లట్లుమౌని
పజ్జనివసించి మద్భక్తి ♦ వల్లిప్రబలు. 86

క. తపమునఁ గృశతనుఁడగున
త్తపసి సరూపత భజింపఁ ♦ దారొకనెనననె
ల్లపుడు నతని సేవింపుచుఁ
గృపనందెడు మదవయవము ♦ లెంతయు గ్రుసికెన్. 87

క. సమిదభిషేక జలాద్యా
సుమసంపాదనము నొనరు • చుట నాయందే
యమితచ్ఛాత్రతనిడి సం
యమియంతేవాసియైన • నలుకన్ వదలెన్.

సీ. అమ్మునియొక యద్ద • మచటవసించుచో
నొకనాఁడు కెలకున • నున్న నన్నుఁ
గాంచియోగాభ్యాస • కలనతోమౌనము
(దనుమానియోచిన్న • దాననీవొ
నర్చుశుశ్రూషనెం • తయుసంతసించితి
ననిపల్కి-యనుకంపి • తాత్ముఁడగుచు
వాంఛితసంధాన • పరతంత్రమగుమంత్ర
మునునాకునతిగోప్య • ముగనొసంగె
ననవరతకోపశీలుఁడౌ • నైననతని
పలనవరమంత్రసంసిద్ధి • వడయఁగగురు
భావము నెఱుంగునాకపు • ష్పవతియాద
శనయినజనించె నామోద • ఘనభరంబు

వ. కావున నమ్మహామంత్రప్రభావంబున నిప్పుడప్పురందరాది బృందా
బృందంబులందు నెవ్వరెవ్వరు గుణోత్తరులు గలరు వారువారు వే
గారహఃకృతసన్నిధానులై సుప్రసన్నులగుచు నాత్మానుగుణ గుణగణా
వులగు తనూభవుల నాయందుద్భవింపఁ జేయుదురని జనవరమణికిఁ గు
రమణీమణిముని ప్రసాదితవరమంత్రమహిమాగతంబును దంతక్షతరహి
బునగు నహర్పతికృత సురతంబు దక్క-నంతయు నెఱింగించిన.

క. ఈరీతివాఙ్మయామృత
ధారలు వెదజల్లుయదుసు • తారత్నంబున్
గౌరవపతిగారవమున
నారసిప్రకృతఫలసిద్ధి • కనుమతియొసఁగెన్.

---

88. అంతేవాసి = శిష్యుఁడును ; లోపలవసించునదియు.

ఆ. వె. ధర్మరాజువలన ♦ ధర్మరాజును గంధ
వహునివలన భీము ♦ వైరిభీము
జిష్ణువలనసమర ♦ జిష్ణుని జిష్ణుని
గనియెఁ గుంతిమంత్ర ♦ గరిమకతన. 92

క. ఆమంత్రమహత్త్వంబున
నేమాద్రిదేవి యాశ్వి ♦ నేయులవలనన్
శ్రీమహితాంగున కులుఁ బ్ర
జ్ఞామరగురుని సహదేవు ♦ నప్పుడ కనియెన్. 93

తే. గీ. ఆదట సురేంద్రనందనా ♦ భ్యంచితములు
సాత్రిగీతిరవప్రమ ♦ దాళులనయి
చెలఁగ సుమనస్తతులు యథో ♦ చితము గాఁగ
భువిని వ్రాలెను దివినాట్య ♦ మునురచించె. 94

సీ. వారినచ్ఛమొనర్చె ♦ వారిజన్మోత్సవం
బద్భుతాగస్త్యవి ♦ ద్యుత్రపనొంద
హితుచక్రగతిఁ దాము ♦ నెనసెనాహోమవ
హ్నులు ప్రదక్షిణకేల ♦ ముల వెలిఁగె
సుతజనింబు రుడొంది ♦ సోఁకఁ గొంకెననమం
దగతి నామోదియై ♦ నడిచె ననిలుఁ
డలసంతికన్నె నాఁ ♦ డాత్మకాముకి యాట
ననని నుండు ప్రదీప్తి ♦ నపుడు వెలసెఁ
బుష్పసిద్ధికన్న ♦ మున్న సుతునిగన్న
దీలాతాంగియనిప్ప ♦ ధాలయవన
జనితలతలు కుసుమ ♦ సంప్రాప్తి కన్నముం
గలసె కాఫలేగ్ర ♦ హులగుచుండె. 95

---

94. నందనము=సంతోషమును ; నందనవనమును ప్రమదాళులు=అప్సర స్త్రీ శ్రేణులును ; మదించిన తుమ్మెదలును. సుమనస్తతులు=దేవబృందములు; పువులగములు. 95. పుష్పము=పువ్వును ; ఆర్తవమును.

చ. తదనుగుణగ్రహర్క్షఫల ♦ దాయకమౌసుముహూర్తమందతం
డుదొలుత భాసురద్యుతిప ♦ టుల్ సుతులేవురిలోన బెద్దయా
చుఁదగుయుధిష్ఠిరున్మఱియు ♦ చున్ నయనాబ్జపథంబుఁజేర్చె భా
స్వదనలపంచకాంతరత ♦ పస్విదివాకరుఁజూచురీతిగన్.

తే. గీ. తపసియిల్లాండ్రచన్నబా ♦ ల్ద్రావితనిసి
కీచకకలస్వనముఁజెవి ♦ సాచివినుచు
సంజకడభూర్జవల్కల ♦ శయ్యలందు
నిద్రలసుఖించిరారాచ ♦ నిసువులడవి.

క. ఆఁకొనిచన్గుడుచునెడల
నాకూనల కలహముడప ♦ నమకుచయుగమం
దేకముధర్మజవిజయుల
కేకముభీమునకుఁబంచి ♦ యిడియెనెనరునన్.

క. వడముడి బుడుతతనంబున
నిడుఁజేపిడికిళ్ళ నిదుర ♦ నెనయుచు సెజ్జం
గడుకొనిదనుజులతోఁదల
పడి బవరమొనర్పవేడ్క ♦ వాటిల్లెననన్.

తే. గీ. వెనుకనిటుకొన్నిదినములు ♦ సనఁగ్రమమున
నవనినిజజనకాంగన ♦ యగుటఁదలఁచి
కాలద్రొక్కుటమానిరి ♦ బాలురనఁగఁ
బాణిజానుప్రచారులై ♦ ప్రాకిరపుడు.

తే. గీ. ఆశ్రమోపాంతములఁబ్రాకి ♦ యాడుకొనెడు
గురుబలుని భీముఁగొనియెత్తి ♦ శిరముమూర్కొ
నుతపసినెలంతలకు భుజా ♦ లతభరింప
నుడిగెఁదద్వహనోత్సుకం ♦ బుడుగ దెపుడు.

క. స్థవిరముని మ్రోలనొకపై
ణవదండముచేతి కొసఁగి ♦ నంగొనియపుడ
ప్పవనజుఁడునడచు భావ్యా
హవమునకుగదాపరిగ్ర ♦ హమునేర్చెడినాన్.

సీ. మౌనిబాలురఁగూడి ♦ మదపుటేనుఁగుగున్న
లటుఘూర్ణిమెయిఁ జల్లు ♦ లాడుకొనుచు
నాశ్రమక్షోణులు ♦ హలకలశాఢ్యరే
ఖాంకితంబులుగాఁగ ♦ నడుగులిడుచు
నెలనవ్వుసెలవుల ♦ నొలుకులాలాబిందు
లెదముత్తెసరులట్లు ♦ లెనయఁదగుచు
నమృతాయితంబులౌ ♦ నర్థోక్తులను గూర్చి
వెలయ నన్యోన్యంబుఁ ♦ బిలుచుకొనుచు
నీమెయి మెలంగుసుతులలో ♦ భీమసేనుఁ
డొక్కఁడర్థోక్తనాముఁడ ♦ య్యుఁబరిపూర్ణ
నాముఁడై యొప్పెనిటు పంచ ♦ నందనాగ
మప్రథను బాండుఁ డెలమిందు ♦ మాడ్కి నొందె. 103

క. క్రమపోషితులగుచుం జం
క్రమము సలుపుచున్న సుతులఁ ♦ గనుఁగొను పృథుఁ డెం
దమునకు మాద్రీతనయులు
యమతం బొందియును గూర్చి ♦ రానందంబున్. 104

తే. గీ. మునిసుతులఁ గూడి కాననన ♦ మ్మునను గుఱ్ఱ
లెక్కుడుగఁ గూర్చుతీఁగెటు ♦ య్యాలలకప్పు
డవధియయ్యె సమీరసు ♦ తాధిరోహ
ణము క్రమాగతమగుచు వే ♦ గమునఁదనరి. 105

శా. దండిన్ దంతయుగంబువట్టి యచలేం ♦ ద్రస్పర్ధిన్ యావన్యవే
దండంబుం బవనాత్మజుం డునిలుపన్ ♦ దానింగవల్ ధర్మసూ
నుం డున్ ముందర నెక్కి రంచ దభిమా ♦ నుం డర్జునుం డెక్కెనా
త్రుండంబుం గొనిలీల నంఘ్రిరదమం ♦ దున్ మోపి తా నొంటిగాన్. 106

---

103. నందనాగమము=పుత్త్రలాభమును ; నందనవనమునందలి వృక్షమును.

104. యమత=అంతకత్వము ; యుగ్మజాతత్వమును

క. రవకేళిగౌరవమునగు
రవకంబులనమృతసమధు ♦ రమధురమధువుం
బవనచలత్తరుసహితన
పవనంబునఁగ్రోలి భ్రమర ♦ పాళిమదించెన్. 109

వ. అనంతరంబప్పాండునృపాలుండత్తపోవనభవన సవిధస్థలంబున మెలంగు చునెడంగడునాలయు మలయ నిలయాంపువలపు మోపరిపోపండు తనదా పునకుంబుప్పొడింజేర్పునప్పుడు మద్రిబుఃపరిగ్రహస్తపస్యంతమపిక మం తః పరితాపసంపదానలింపేత్తనుచున్యాభర్థగుంభితంబుగా బంభరవ చోదంభంబునన్ బోధించునద యుంబోలెనుండి బండిగురువిందలందలరు నలరుందీవగమిముందరన్ దీపింప నతండిక్ష్వుకోదండునకుం దక్షిణంబున ల క్ష్యతంబ్రాపించిన. 110

ఆ. వె. మైనిమానిజేని ♦ మానసమునమారుఁ
డమ్ముగాడనేసి ♦ నట్టికతనఁ
గాయముననతండు ♦ గాయముఁబడయక
త్యంతరక్తుఁడయ్యె ♦ నాంతరమున. 111

తే. గీ. కేళికిమ్మిదియనుచుఁగం ♦ కేళినెనయు
క్రోవినునుదీవపొదరిల్లు ♦ గూఢముగను
బిన్న దేవేరితోఁగూడ ♦ విభుఁడుదూఱెఁ
గరిణివెనువెంటఁజనుమద ♦ గజమువోలె. 112

క. అంతదమగు మునిశాపము
కాంతునికంతుకృతమైన ♦ ఘనతాపంబుం
జింతించి కాంతరతికపు
డెంతయుడోలాయమాన ♦ హృద్గతియయ్యెన్. 113

---

110. మద్రజః = నాయొక్క ఉపరాగమనియు ; మద్రదేశాధిపునివలన జనించినదనియు.

111. రక్తుఁడు=అనురాగముతోఁగూడినవాఁడును ; ఎఱ్ఱనివాఁడును.

క. ప్రేమాలాపనిపుణతన్
భామినిఁ గ్రొవ్విరులపాన్పు • పైఁ జేర్చి యతం
డా మరునిరాజధానికి
క్షౌమంబగు క్షౌమ మెడలఁ • గాఁ జేసె రహిన్. 114

వ. ఆరాజదంపతులచ్చట మునిశాపంబును బరిక్షించువారుంబోలె గాటంపుఁ గౌఁగిలింతల సుఖంబున నుబ్బుగబ్బిగుబ్బలం గ్రమ్ము ఘర్మజలంబుచేఁ గూర్పంబడిన మన్మథరాజ్యాభిషేకంబు గలదియు దేనెసోనలమాధురిం దిరస్కరించు నధరబింబంబుచే నుపమితంబగు నమృతంబు గలదయు సంభోగవేగంబున విప్పగు కొప్పుపలన జాఱెడు నశోకకుసుమంబులచే ద్విగుణీకృతంబగు తల్పంబు గలదియు వీణాతంత్రీనినాదంబులం బరిభవించు రతికూజితంబులచే మేదురంబైనదియుఁ జిరకాలంబునుండి మఱువంబడినదియు నగు సురతక్రీడ నానరించిరి. 115

క. ఆయెడఁ బాండునృపాలుం
డాయుస్సంతతి మహోచ్ఛ్ర • యముఁ బూనినవాఁ
డై యున్నరతాంతమువలె
నాయుస్సంతతికి నత్య • యముఁ బ్రాపించెన్. 116

తే. గీ. శమితసంసారపాశ సం • గమగు యమము
వదలి మాద్రినిఁ గలసిన • పాండునకును
సంతతంబును ధృతపాశ • సంగముఁడగు
యముఁడు దారొక్కనియొలతా గృ • హంబునందు. 117

---

114. క్షౌమం = ప్రాకారమును ; వస్త్రమును.

116. ఆయుస్సంతతి=ఆయువనెడి రాజుయొక్క వంశము ; జీవితకాలసమూహము.

తే. గీ. చేడియలఁ గౌఁగిలించుట ♦ చేత సకల
కౌరవతతికి నామోద ♦ గౌరవంబు
బరగు దన్మధ్యమందున్న ♦ పాండుఁడౌర !
మద్రిజను గౌఁగిటం జేర్చి ♦ మడిసె నపుడు. 118

సీ. నిద్రింపుచున్న వా ♦ ని తెఱంగు నందోఁచు
మగనిఁ గనుంగొని ♦ మద్రతనయ
పరవశస్వాంతయై ♦ కరములు పై కెత్తి
గళరవం బధికము ♦ గాగ నేడ్చె
నదివిని భోజక ♦ న్యాకకుమారులతోడ
వచ్చి మృతుండగు ♦ పతిని జూచి
విలపించి కన్నీరు ♦ విడుచుకతంబున
భూదేవియును బాష్ప ♦ ములను విడిచెఁ
బిదప మాద్రియు నగ్నిఁ బ్ర ♦ వేశమగుట
వలన సంతుష్టుఁడగు నర ♦ పతికిఁ దనయు
లుత్తరక్రియల నొనర్ప ♦ నుభయులనిమి
షులయెదుట వెండి బొరసిరి ♦ సురతసుఖము. 119

వ. పిమ్మట నవీన వితంతుశోకంబు చేఁ గుందుచున్న కుంతీదేవి ముందరను మితిలేని పితృశోకంబు వలన ధైర్యంబు వదలుచున్న యనుజులు దన్ను నూరడింప సకలధర్మములు నెఱింగిన ధర్మనందను నెట్టి యిడుమల యందైనను ధైర్యవంతుఁడవు గమ్మని రాజనీతిశాస్త్రార్థంబ తనికుపదేశించి శతశృంగపర్వతనివాసులగు కాశ్యపుడు మొదలుగాఁగల జడదారులు సదయులై సమున్నత మణిమయ సౌధశృంగంబును వంశక్రమాగతంబు నగు హస్తినాపురంబునం బ్రవేశింపఁజేసిరి. 120

మత్తకోకిల.

అచ్చటన్ ధృతరాష్ట్రుఁ డాత్మనభాంతరంబుననుండి తా
వచ్చి యెచ్చట నస్మదీయులు ♦ పాండవుల్ గలరంచు వా

118. కౌరవతతి = కౌరవుల సమూహము ; కురవక వృక్ష సమూహమును ;
ఆమోద గౌరవము = సంతోషాతిశయము ; పరిమళోద్రేకమును.

కుఱిచ్చివారలఁగూర్మిఁగౌఁగిటఁ ◆ గూర్చియంకముఁజేర్చుచున్
హెచ్చుగాననుజున్స్మరింపుచు ◆ నేడ్చెనశ్రులువెల్లిగాన్. 121

తే. గీ. అంధుఁడగుధృతరాష్ట్రుఁడ ◆ య్యవసరమునఁ
బాండవధృడవిశాలతా ◆ ప్రాయరూప
బలములసమృద్ధియిదెయని ◆ పైనిదనదు
హస్తమునదువ్వటనెచేసె ◆ నాదరంబు. 122

తే. గీ. అనిశమెవ్వనికేదిష్ట ◆ మగునాయదియె
సంగిధృతరాష్ట్రుఁడుస్వసుత ◆ శతమునందుఁ
బ్రేమనెంతయునిచెనంత ◆ ప్రేమపాండు
నందనులలోనొక్కొకని ◆ యందు నునిచె. 123

వ. ఇవ్విధంబున బాల్యమందైనను భక్తియుక్తులగు పాండవులందుఁదన తం
డ్రికింగలప్రేమను దెలిసికొని ఖిన్నాత్ముఁడగుచు దుర్యోధనుండుకణుఁని
దుర్బోధనంబుగల స్వబుద్ధియనెడు సమీపవృక్షంబునం బ్రాకినదియు నిరం
కుశంబైనదియునగు విరోధంబను విషవల్లినిహృదయాలవాలంబున వృద్ధి
నొందించె. 124

తే. గీ. క్రూరచేతస్కుఁడైనదు ◆ ర్యోధనుండు
నాదిగాఁగలరిపులప ◆ ట్టాభిషేక
మభిలషించెడిఫాలంబు ◆ నందుముష్టి
ఘట్టనముఁజేయభీముఁడు ◆ గడగుచుండె. 125

తే. గీ. పంచవిధములుగాఁబ్రవ ◆ హించుచున్న
కౌరవక్రోధనదులెల్లఁ ◆ గ్రమముగాను
గలుసుకొనెడిప్రదేశంబు ◆ గంధవాహ
తనయుఁడొకఁడెయయ్యెను ◆ దథ్యముగను. 126

మ. కలశాంభోధినిశాంతశాంతరసయు ◆ క్తస్వచ్ఛచేతస్సము
జ్జ్వలదాల్భ్యాదికభక్తకల్పమహిరు ◆ ట్సంకాశకాశాభ్రశై
వలినీనారదపారదోడుశశభృ ◆ ద్వాణీసదృక్కీర్తితుం
దిలదిక్కుందరవారవారణవిప ◆ ద్విచ్ఛేదనాంచన్మతీ. 127

క. నిరుపమితవైజయంతీ
పరిశోభితకంఠభాగ ♦ భక్తసురాగా
హరిహయవిరించివందిత
చరణాంభోజాతసకల ♦ జగదధినేతా ! 128

మాలిని. శమితదివిజవైరీ ♦ శార్ఙ్గకోదండధారీ
నమదమరబలారీ ♦ నాగరాడ్భవిదారీ
అమితశుభగుణాళీ ♦ యాప్తభూతేందుమాళీ
సమరవిజితవాలీ ♦ శంఖచక్రాదిశాలీ. 129

గద్య.

ఇది శ్రీమదశ్రీమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధకవితా
చాతురీధురీణాల్లమరాజాన్వయమాలికారత్నా
పస్తంబసూత్రారామద్రావిడముఖ్యాహరిత
సగోత్రపవిత్రసుబ్రహ్మణ్యకవిపుత్ర
సుకవిజనవిధేయరంగశాయికవినా
మధేయప్రణీతంబైనశ్రీమదాం
ధ్రచంపూభారతంబునందుఁ
ప్రథమస్తబకము.

శ్రీ

శ్రీరామ.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

ద్వితీయస్తబకము.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

క. శ్రీచపలాక్షీపరిరం
భాచరణోల్లాసిసుంద • రాకారాభ
ద్రాచలశేషాచలనీ
లాచలముఖపదవిహార • యఖిలాధారా!

వ. అవధరింపుము అంతట నొకనాఁడు కురుపాండవులందఱుఁ గంగానదీజలంబుల
హరించి తత్తీరంబుఁ జేరి తుంగంబులగు తరంగంబులచే నొడ్డుఁ జేర్పంబడి నను
గలగమిడవడవున నడరుగు డారంబులయందుఁ జెలువులగు వలువలం గట్టి చం
దనంబు మేనం బొందుపఱచి ముత్తెపుసరంబులన్ ధరించి యోగిరంబుల
రోగిణంబొనర్చి జాణలగు గాణలొనరించు విచిత్రచతుర్విధవాద్యంబులచే
ను ఘటవాద్యంబులచేతను శ్రవణానందంబు నొంది సుఖమనుభవించిరి.

చ. అలరులతావిచే శ్రమము • నార్పఁగఁ జాలినయట్టి వృక్షమం
డలిగల జాహ్నవీతటము • నన్ దివసాంతసమీరణోత్కరం
బులఁ గడుఁ జొక్కుచుం బవన • పుత్త్రుఁడు రత్నపుఁ బాన్పుపై వడిం
జెలువగు తమ్మికొన్ననల • సెజ్జఁ బరుండెను మంతనంబునన్.

వ. అట్లు శయనించియున్న భీముని వధియింపందలంచి దుర్యోధనుండు విష
వ్యాలంబనుప వారలు సరగ నరుగదెంచి గూఢంబుగాఁ బన్నగపేటికల
కుఱ్ఱమ్మడిం దెఱచిననప్పుడు,

గీ. సుతునియందును జనకుని ♦ సుమధురత్వ
సంప్రదాయపుశోధను ♦ సలుపనిచ్చఁ
గలవియనమారుతాశనుల్ ♦ గాడ్పుపట్టి
పైనిజిహ్వలుసాచెను ♦ ప్రబలముగను. 5

మ. కురురాజన్యభటప్రసారితపృథా ♦ కులీతద్వనీదేవతో
త్కరముల్ సదితుఁడైనవాయుజునిగా ♦ తఱింబందునాయుస్థితిం
ద్వరనాశీర్వ్యయమేయనందమరునా ♦ ద్యంబమ్మారుతప్పుత్రునిన్
హరియింపంజగదద్యోనందలిద్వతీ ♦ యుంబెన్నంబోఱచెంగడున్. 6

గీ. ఆయురగములుభీముని ♦ కాయమర్మ
ములనుగోఱలువేసిభా ♦ సిలుచునుండెఁ
బిడికిటంజిక్కనొడలుతో ♦ నెడలినట్టి
శయనభూమీరుహపువేళ్ళ ♦ చందముగను. 7

వ. మఱునాఁడు పవనతనయుండు మఱలజీవితుండై నిదురచేదోఁగరుజిగిబరగు కన్నుఁదామరలు గల్గువాఁడై సహభుక్తిక్రియయందు వంటలవానిచే నిప్పించఁబడిన కబళంబులతోఁ గలసినవిసంబు మెసవుటంజేసి ప్రమత్తుండై నతశిరస్కుండై దాయుల డెందంబులకుఁగొందలంబు నొందించువాఁడునైయుండ నతనిని దుష్టచిత్తుండగుదుర్యోధనుండు నిడుదలగుపగ్గంబులతోఁ గట్టించి శూలంబులంగీలించినగంగానదీజలంబుల మధ్యంబునంబడఁద్రోయించె. 8.

గీ. శూరుఁడైనట్టిపవనాత్మ ♦ జునివధింప
నపుడుధృతరాష్ట్రతనయుల ♦ సమరవాహి
నీప్రతీరంబునందును ♦ నీరమందు
సాంద్రగుణవంతులగువారు ♦ సాధనములు. 9

6. ఆశీః = పాముకోఱలకును, ఆశీర్వచనమునకును.

9. సాంద్ర = పసనుఁబెట్టెడువాఁడు. దృఢమైనదియు ; గుణాః = వంటల
వాండ్రును: పగ్గములును.

వ. అనంతరంబు ధీరుండగు సమీరకుమారుండు పాతాళలోకంబునం దనరాకకు సంతసించుచున్న వాసుకిచే సమ్మానితుండై దేహాంతంబు నొందెనో యని చింతించుచున్న ధర్మరాజాదులగు పుత్త్రులతోడ నెనిమిది దిశలందు నెనిమిది దినంబు లట్టిట్లుగ వెదకి యోవత్స ! యోరిపుభర్త్సన ! యోభీమ ! యెచటనుంటివని విలపించుచున్న కుంతీదేవికి నవమదినంబన నవమదినంబు గా నరించుచు నమృతమయంబులగు నంజలంబులం బోలెం గాన్పించి నేత్రపారణంబు గావించె నట్లేతెంచిన భీముండు పదివేలగజంబుల బలముం గలుగం జేయునవియు జలువలగమిచే నొసంగింపంబడినవియు నగు దశకలశ పరిమితామృతంబు గ్రోలుటం జేసి యతని శరీరం బత్యంతబలిష్ఠంబై మాతృబాహుమధ్యంబునం బట్టువడని తెఱంగున సోదర కౌరవహృదయంబులయందును మెదకోదంబులు పట్టువడకుండె. 1

ఉ. కౌరవపాండవావళికిఁ ♦ గార్ముకవిద్యను గల్గు కౌశలిన్
నేసుపఁ జేసినారి మహా ♦ నీయయశంబు దిక్కులందుఁ బెం
పారఘటించువాఁడగుచు ♦ నా ధృతరాష్ట్రుఁడు జాహ్నవీసుతుం
గోరిచిరిన్న పంబొకటి ♦ కూర్మిదలిర్ప నొనర్చె నెంతయున్. 1

వ. సత్కృత్యనిపుణాగ్రేసరుండగు భీష్ముండు గాండవశరజన్ముండనంబరగు కృపాచార్యునిచే సకల విద్యాత్తులగు పౌత్రులకు నిరవిద్యావీరయుశోభితుండ యగు ధనుర్విద్యను జెప్పించి దానిని మఱలఁ జెప్పించుటకై నానావిధ ధనుర్వేదపారీణుండగు ద్రోణాని చరణంబులకుఁ బెక్కుకొక్కంబులతో నుకగా నర్పించె. 1

సీ. సింధుజాతకలశజుల ♦ స్నేహధర్మ
మును విలోకించి హస్తినా ♦ పురమునందుఁ
బౌరజనులద్భుతరసప్ర ♦ వాహమధ్య
మున మునుంగుచునుండిరి ♦ మనములలర. 1

---

11. అనవము = తొమ్మిదవది కాదనియు ; శూన్యము కానిదియు.

12. శరము = ఱెల్లు ; బాణము.

13. సింధుజాత = సముద్రసమూహమునకు ; భీష్మునకును ; కలశజుఁడు = అగస్త్యుఁడు ; ద్రోణాచార్యుఁడును.

గీ. గుణకలితులైనయారాచ • కొమరులెల్లఁ
గలశభవునకుఁగలయాను • గ్రహమువలన
గుణసమేతధనుస్సార • కోటినపుడు
సరగనొందిరిగుణముల • చందముగను. 14

సీ. కలశసంభవుఁడొక • కాలంబునందుగం
గానదీజలముల • లోనడిగ్గి
స్నానంబుచేయుచు • జాగొనరింపఁగా
నట్టియెడను విస్ఫు • టాంబుజముల
పగిదినిసొబగులై • భాసిల్లుచుండెడు
నతనిపాదంబుల • యందుమును
బట్టియంతేవస • త్వంబునుబూనుచు
సింధుభూవర్ధిత • శ్రీ జెలంగి
తీరసంస్థితమగుచును • దేజరిల్లు
కౌరవసమాజమునకను • కారియగుచు
నాక్రమకరంబుదానను • నెక్కుడైన
విజయశస్త్రాగమాంతంబు • వెసనుబొరసె. 15

వ. పిమ్మట సర్వోత్తరులును ధనుర్విద్యయందు దక్షిణులునగువారందఱును నాకు ద్రోహకారియగుద్రుపదరాజును యుద్ధమునందు బలాత్కారంబునఁ బట్టితెచ్చి గురుదక్షిణగా నర్పింపుఁడని తమగురుండగుద్రోణునిచేఁ బ్రేరితులై యనివార్యంబులైన యహమికాభాషణంబులతో శత్రువులకజేయుంబగు ద్రుపదుని పట్టణముంజుట్టికొని తద్దయుసంగరంబు గావించిరి. 16

---

14. ధనుస్సారము=ధనుర్విద్యానిపుణత. శ్రేష్ఠధనుస్సు. కోటి=ఉత్కర్షము; అగ్రభాగము.

15. అంతేవసత్వము=శిష్యత్వము; సమీపస్థితి; సింధుభూః=భీష్ముఁడు; నదీప్రదేశము. విజయః=అర్జునుఁడును—విశేషజయముగలదియు; శస్త్రాగమము=బాణప్రాప్తియు—ధనుర్వేదమును; అంతము=నాశమును—అవధియు.

శా. ఆవేళన్ గురుద్రోహియైన ద్రుపద ♦ క్ష్మాధీశుతో యుద్ధముం
గావింపన్ సుబలాత్మజాసుతులశ ♦ క్తత్వంబుచేఁ బాఱఁద
జ్జీవగ్రాహచణుండు కిరీటితనవిల్ ♦ ఛిన్నంబుగాఁ గేలనెం
తేవాల్ గైదువఁబూని గెల్చెను బుధుల్ ♦ నేలన్ దివిన్ మెచ్చఁగన్.

గీ. ఆదటను గురుసన్నిధి ♦ యందు నిలిచి
పార్థుఁ డేమ్రోలనిడుకొని ♦ పౌరవాళి
భక్తిచేత ద్రుపదుఁడు ♦ పరిభవంపు
సిగ్గుచేతను శిరము వం ♦ చికొనె నపుడు.

గీ. పిదపఁ దన మ్రోల విజయుఁడు ♦ విల్లు నెక్కు-
బెట్టి సంచలితాక్షుఁడై ♦ నట్టి ద్రుపదు
నిలువఁబెట్టిన వీక్షించి ♦ కలశభవుఁడు
నవ్వుచు గభీరమగు వచ ♦ నమిటు బలికె.

వ. ఓరోరి రాజశ్రేష్ఠ తొలుత మహనీయుండు నగ్నిదేశ్యుండనఁగు నగ్నివేశ్య
నని ధనుర్విద్య నభ్యసించుటకు వినయంబుతోడ సేవింపుచు నీవు నాకొ
కుఁదండ్రియనంతరంబున నాయాధిరాజ్యపదంబులో మొదటి సగమున
కొసంగి పిదప రెండవసగమును నేననుభవించెదనని యెద్ది యెవ్విధంబు
బ్రతిజ్ఞ సేసితివో యది తద్విధంబుగ ద్విజుని బదరిఖడ్గనిపాతంబు వడుఁ
జెడిదంబగు నుడువుచే డెందంబు నంగుందనాండఁ జేయుచుఁ గడలికప్పు
బు గాఁ గట్టిన పుడమి నిస్వాయంబుగ ననుభవింపుచు నీవు ద్రుపదరాజా యు
రించితివిగదా !

గీ. బాలురు మొదలు ముదుసలి ♦ వాండ్రదనుక
సకలజనులు నుద్రుపదంబు ♦ జలయుతమని
యందుఁ గ్రావునఁ నట్టిపే ♦ రందినట్టి
నీయెడల మిత్రతేజంబు ♦ డాయుటెట్లు ?

---

20. అగ్నిదేశ్యుఁడు=అగ్నికల్పుఁడు.

21. ద్రుపదము=వృక్షమూలము. జలశబ్దము=ఉదకమునకును ; ఖనకును మిత్రము=సూర్యుఁడు ; స్నేహితుఁడు.

జననిముస్నా నరిచినదో • షంబువలన
నంధకత్వము బాహ్యంబు • నందు నాతఁ
డెనసియున్నట్లుగనుదన • హృదయమందు
నంధకత్వముఁ బ్రాపించె • నతిరయమున.

క. ఆపిమ్మట ధృతరాష్ట్రుఁడు
కోపముతో సహజవినయ • గుణుధర్మసుతుఁ
వేపిలిచికృతస్వాకృతి
గోపనుఁడైవాక్యమిట్లు • కుదురుగఁబలికెఁ.

వ. ఓధర్మరాజా! యిప్పుడు నీవు నీతమ్ములతోడంగూడ వారణావతపుర ప్రవేశించి సదాశివునియుత్సవంబును దొనంగులు దొలంగుటకై యచట నివసించియున్న జనంబులచే శ్లాఘ్యుండవై యత్యంతసుఖ నియగు మేదినింబాలింపుమనిన.

గీ. ధర్మజుఁడుధృతరాష్ట్రుహృ • ద్గతమెఱింగి
యున్నఁదడయకతద్వాక్య • మొప్పకొనియె
గురువులదృఢాజ్ఞలనుబూను • కొనుటయందుఁ
బూరువంశంబుసద్గుణ • పూర్ణముగద.

గీ. అతనివాకుఁగ్రనధర్మజుఁ • డనుజసహితుఁ
డగుచునవ్వారణావత • నగరిఁజొచ్చె
జీవుఁడుస్వకర్మచోదన • చేతనింద్రి
యములతోనన్యదేహము • నందినట్లు.

గీ. అప్పురినిసర్వవస్తుస • మన్వితంబు
రమ్యమగులక్కయిల్లున • రాతిమంత్రి
యగుపురోచనుఁడతివిన • యమునఁజూపఁ
బార్థులెనసిరినూత్నభు • వనముమాడ్కి.

గీ. పార్థులువిదురభృత్యుని • పలుకులువిని
యాగృహమునందుశౌబలే • యశతమన్యు
కారణమగుధనంజయ • పూరణమున
నెంతయునుగాలధర్మమూ • హించుకొనిరి.

---

31. శత=నూఱు; మన్యు=క్రోధము. శతమన్యుఁడు=ఇంద్రుఁడు. ధనంజయుఁడు=అర్జునుఁడు; అగ్నిహోత్రుఁడు.

కంటుప్రెగ్గడప్రచ్ఛన్న • ఘాతుకుఁడు పు
రోచనుఁడు గూఢభావపా • ర్థులఁ గాడ పఁద
లఁచికొనియుఁ జిచ్చువెట్టిన • లక్కయింట
నేధితులఁ జేయసమయమూ • హించు నెపుడు. 32

అంతటనొకదినంబున నూడిగంపునెపంబుతో నప్పాండవులకు నామిషఫలం
బులయందు విసంబొసంగ నిచ్చగించిన కిరాతవనితకుంబోలెదాని కొడు
కులతోడంగూడ నప్పురోచనునకు నిద్దుర యందైనను బెద్దనిద్దుర నొందించు
కోర్కె గలవాఁడును దల్లికిని దమ్ములకు నధికనిద్రాసుఖదంబగు మణిమయ
మంచంబువలెనుండు భుజాగ్రసీమగలవాఁడునగు భీముఁడాలక్కయింటఁ
జిచ్చువెట్టి తక్షణంబయారాతిరి విదురదూతయొనరించిన గమనమార్గంబు
గలబిలంబున వెడలె. 33

అగ్నికిజ్వాలలే • డైనను పార్థశా
త్రవులకొక్కశరీ • రంబుగాఁగ
విభజించుకొనివార • లభుజించితృప్తులై
తలలూఁచిభీముని • స్తవమొనర్చి
నచటవేఁకువ[illegible]ది • యాక్రమితవ్యాధి
చేతనుబలెమాన • సీవ్యథనము
గదిసెడుపౌరుల • కన్నీళ్ళచేతనె
దహనబలాత్కార • దాహమునకు
శాంతిగావింపఁబడియెన • చ్చటను బాండ
వులుసమసిరంచుఁ జారులు • పలుకఁగవిని
నమ్మిదుఃఖాపదేశంబు • నఘసుయోధ
నాదులువిడిచిరిసభను • దశ్రువులను. 34

ఆబిలంబునుండి వెడలినపిమ్మటఁ దత్సమీరకుమారుండును గాటంపుటిరులం
గ్రమ్మఁబడినదియుఁ దొడలవడివలన వెడలినగాడ్పుచే వ్రక్కలింపఁబడు
చెట్లకొమ్మలంగల గూడులు వీడఁగ గగనంబునకెగసిన పులుగులగమిరచించు

ధ్వనులంబరగుచున్నదియు నగు తెఱవుననతిక్రమించి యొకకానం గే
శియొద్దనంగలమాత్రకు పజ్జనుగుంతిమొదలగు వారలనునిచి తద్రక్షణావి
ణుండైయుండె.

చ. అచటనుమించుమించుగల • యంగనయొక్కతె తెలక్కతె యిల్లుఁగా
ల్చుచునుసుఖించినట్టియున • లుండుమహాటవిత్రోవలోఁదమో
నిచయముఁబారఁదోలుటకు • నేర్పునఁబంపినజ్వాలవోలెఁబొ
ల్చుచునుముదంబునంబవన • సూనునిచెంతకుఁజేరెనంతయున్.

క. ఈతరళాక్షి మొగమున
న్వాతెఱనడిరేఖయుండు • నా లేదాయన్
వాతజహృత్సంశయసం
పాతముమాన్పఁబలెనదియు • మౌనముపదలెన్.

చ. మనుజవధంబొనర్పఁగయ • మప్రతిమాంశగుఁడైననామకం
బెనయుచునున్నవావలన • నెవ్వఁడు సోదరిగల్గియుండున
ట్టినరభుగ్గగణ్యుఁడుహి • డింబుఁడుదానొకరుండె యీవనా
వనినిభుజంబుచేతఁబరి • పాలనఁజేయుచునుండెమెండుగన్.

గీ. నిర్భయంబుగనిపుడేవ • నీస్థలమున
నున్ననీధైర్యమెట్టిది • యొయనునివ్వె
చిత్రినర్తకుఁడుమదీయ • చిత్తరంగ
సీమనాట్యనిపుణతహె • చ్చించుచుండె.

గీ. నీదియగురక్తమునుగ్రోలఁ • గాఁదలఁచుహి
డింబుఁడునినున్వధింపన • నుంబనుపఁగ
నేనునీరూపశోభచే • నీదుమోవి
నానుటకునిచ్ఛగలిగిన • దాననైతి.

గీ. ఈహిడింబుఁడునీచెంత • కిపుడువచ్చు
నుచితముమనోజ్ఞమునగునా • వచనమువిను
విమతులకుమృతినొసఁగెడు • వీనితోడఁ
గలహమొనరింపకుముమహా • బలుఁడతండు.

గీ. కరుణతోమద్వివాహపు ♦ కార్యమునకుఁ
ద్వరపడుము మారశరములు ♦ బాధకంబు
లవనియందైనదివియందు ♦ నైనదిశల
నైననినుఁజేర్చిక్రీడింతు ♦ నతిరయమున. 42

సీ. అనివచించుహిడింబ ♦ నత్యుగ్రకోపచి
హ్నలగునేత్రాగ్నిక ♦ ణములచేత
దహియించునట్లుండి ♦ బహువిఘట్టితభుజా
స్ఫాలనంబులచేది ♦ శలు మొఱయఁగఁ
గపిలవర్ణముగల ♦ కైశ్యంబునుధరించు
నట్టివాఁడగుహిడిం ♦ బాసురుండు
ఇచ్చోటనుంటివి ♦ యెవఁడవోదుర్మతీ
మృత్యువుచేసామ ♦ గ్రమింగఁబడితి
వెండియెచటకుఁబోయెద ♦ వుండుమనుచుఁ
గఠినముగఁబలుకుచును మోఁదిల ♦ గదియవచ్చె
నట్లుచెంగటకేతెంచు ♦ నతనికినప
మృత్యువోయననిలిచెస ♦ మీరసుతుఁడు. 43

ఆ. వె. తరువుచేతఁదరువు ♦ గిరిచేగిరింద్రింబుఁ
బాణిచేతఁబాణి ♦ వాణిచేత
వాణినొకనినొకఁడు ♦ వారించిఘోరభం
డనమొనర్చిరిరువు ♦ రునుసమముగ. 44

గీ. వాతజుఁడువజ్రసఖముష్టి ♦ ఘాతమునసె
బలునిసురపతివలెహిడిం ♦ బనికటమునఁ
దాహిడింబునియమరాజ ♦ ధానియందు
నున్నగృహమేధులందుము ♦ ఖ్యునిగఁజేసె. 45

వ. పిమ్మట తిమిరసమూహంబుచే బలె హిడింబునిచే విడువంబడిన పాత్రికకా ళంబుననుండి వలెఁదద్వనంబునుండిరాగ యుక్తయగుసంజతోడంబలె నా

హిడింబతోడంగూడ నిర్గమించి సూర్యకిరణంబులుబోలె నప్పాండుతనయులు శాలిహోత్రమునిసరస్తీరంబున వీతిహోత్రకాంతిగల వ్యాసమహర్షి నిసేవించి తదాజ్ఞవలనఁగొన్ని దినంబులచటంగడపిరి. 46

సీ. ఆసరస్తీరంబు • నందుమనోజాత
బాధితయగుహిడిం • బానిశాటి
గంధవాహసుతసాం • గత్యంబువలనను
సకలగుణములచే • జనకసామ్య
మొందినివానిఘ • టోత్కచనామకుఁ
బుత్త్రునిఁగనెనుద • త్పుత్త్రుఁడిట్లు
ధర్మరాజాదులౌ • తండ్రులతోడను
ననుఁదలంచినమాత్ర • మునవెమీకుఁ
బవరములయందునేనుతో • డ్పాటునొంది
జంభరిపుశక్తినైనఁబ్రభం • శంబొనర్తు
ననివచించియథేచ్ఛావి • హారముగను
దనదుజనయిత్రితోడను • జనియెనతఁడు. 47

వ. పిదపకందమూలాద్యాహారంబులు భుజించుటచే ధన్యులైన యప్పాండవులు బ్రాహ్మణస్వరూపంబులఁ ధరించి ప్రావృట్కాలంబు నూడిక బకబలాక్రాంతంబును బాతాళలోకంబురీతినశ్రాంతవర్ధమానబలిశోకంబునంగరాజ్యసీమఁబోలెసూర్యతనయానుకూలప్రతిష్ఠంబును రవిరథాక్షధురంబునైవడి నేకచక్రసంజ్ఞంబునగు పురంబునఁగ్రమంబుగాఁ బ్రవేశించి యొక గృహస్థునిగృహమధ్యంబునంబ్రాపించి సుఖంబుగనుండిరి. 48

---

47. శక్తి=సామర్థ్యము ; శక్తియనెడిఆయుధము.

48. బకబలము=బకాసురునిపరివారము ; కొంగలదండు. బలి=బలియనురాక్షసుఁడు ; అరెప్పనము. సూర్యతనయానుకూలము=యమునాతీరమునందు ; కర్ణునియొక్క యుచితమైనది.

ఉ. ఆనగరంబుఁ జేరినయ ♦ నంతర మచ్చటభిక్ష సేయఁగాఁ
బూనిచరించుపాండునృప ♦ పుత్త్రులు దెచ్చిన యన్నరాసియం
దైనసగంబుఁ బంచిపృథ ♦ గర్వణ సేయఁగఁ గంఠపూర్తిగాఁ
దానుభుజించిభీముఁడతి ♦ దర్పయుతాఖిలగాత్రుఁడై చనెన్. 49

గీ. అచ్చటచ్చటవీరు బ్రా ♦ హ్మణులచేతఁ
బాధనాశమడుగఁబడు ♦ వారలగుచు
నిచ్చటనె వారిసంస్థితి ♦ నేము దెలిసి
కొనుచునుంటిమటంచు వా ♦ క్రుచ్చిరిట్లు. 50

మ. ఒకయక్షిం డెవఁడో హిడింబునిహతా ♦ యుర్భావుఁగావించెనం
చొకరుం డొకరితోడ బ్రాహ్మణులుచా ♦ టూక్తుల్ ప్రశంశింపనం
తకపుత్త్రుండును మున్నగాఁగలుగుసో ♦ దర్యుల్ రహిన్ మాతరి
శ్వకుమారాస్యముఁ జూచినవ్విరియభి ♦ ప్రాయప్రయుక్తంబుగన్. 51

వ. ఒకనాఁడు సాయాహ్నపువేళ గృహాభ్యంతరంబున నిరాతంకంబుగ స్రవింపుచున్న బాష్పధారలచేఁ దడియంబడిన శిరఃప్రదేశంబుగల కుమారునిఁ దనభర్తతొడపై ముందర నిడి రక్కసుని యపరాధభయంబుచే మందంబుగఁ గుందుచున్న బ్రాహ్మణపత్నిచెంతకుం గుంతీదేవి చేరి భవదీయదుఃఖకారణంబుఁ దెలుపుమని యడిగిన నబ్బ్రాహ్మణియు దయాళుత్వంబుచే సంతాపాక్రాంతస్వాంతయగు కుంతీకాంతతో గద్గదశబ్దంబుదగ నిట్లనియె. 52

సీ. ధర్మసంగ్రహుఁడైన ♦ తనయునిఁ గనియెద
మనుచుస్త్రీపురుషుల ♦ న్యోన్యముగను
సంగమింతురనేక ♦ జన్మలమైనమా
దంపతులకు నుద ♦ ద్దయు మనమున
బాధసేయుటకయి ♦ పాపసంగ్రహుఁడైన
సుతుఁడు జన్మించెనో ♦ సుందరాంగి
నాపాపములపరి ♦ ణామమేమివచింతు
బకుఁడను ఘోరరక్ష ♦ పాచరుండు

---

50. సంస్థితి=నాశము ; లెస్సగానుండుట.

సోదరియొనర్చుచుండెడు ♦ నాదరంబు
నర్ణస్వయంబుగ వేంచేసి ♦ నట్టిదక్కి
నంపుసామియనన్యము ♦ నాతటీవ
నస్థలము నాక్రమించియు ♦ న్నాఁడతండు. 53

సీ. మాకును వ్యేత్తుగఁ ♦ గాకుండు నాశమ
టంచునుభయశీలు ♦ రైనపూర్వ
పౌరులొకప్పుడు ♦ ప్రార్థనావసరంబుఁ
బ్రాపించియవిరళ ♦ ప్రార్థనలను
జేయఁగానిర్ణీత ♦ మైరెయొకొక్కదినంబు
నన్నరునొక్కని ♦ నున్నతాన్న
రాశియునిత్యంబు ♦ రక్కసునకుబలి
యొసఁగఁ నీపురమందు ♦ నున్ననగుఁడు
అట్టిదైలయకాలభ ♦ యంకరమగు
వాసరముతుష్టఁడైనట్టి ♦ బకునివలనఁ
గానుకను గైకొనెడునిచ్ఛ ♦ గలదిబోలె
నాగృహద్వారమందును ♦ న్నయదియిపుడు. 54

ఉ. ఈనరభోజిబాలకుల ♦ నెట్లుభుజించెనొయట్లువృద్ధులం
దానుభుజించెనేనియది ♦ నాసుకృతంబులసత్ఫలంబెయా
వానిబలివ్యవస్థకయి ♦ బాలకునిన్నియమించెనన్నప్రా
చీనజనోక్తినాదుగళ ♦ సీమనుఱంపమురీతివర్తిలున్. 55

ఉ. ఆయసురేశ్వరుండుప్రళ ♦ యాకృతినన్నిభుఁడీసుతుండొకం
డేయగునాదుసంతతికి ♦ నెల్లనుమూలమిఁకొక్కరాత్రితో
డాయఁగవచ్చుచున్నదక ♦ టాబలివేళయునోసఖీమణీ !
పాయకయున్నమామకవి ♦ పత్తినినెట్లుగ దాఁటఁగాఁదగున్. 56

వ. ఇట్లు వచించి యతివేగంబుగ మునుఁగుచున్న డెందంబుచేతఁ దీరంబునొం దంపఁబడిన శోకరసప్రవాహంబువలె నున్న నేత్రజలంబు ననర్గళంబుగఁ బ్రసరింపఁజేయు విప్రపత్ని కొఱకు సఖీ! నాపుత్త్రులలో ద్వితీయపుత్త్రుని నీకొసంగెద నతండె తద్రాక్షస ప్రాణనాశంబునకై బలవంతుండు గాఁగలఁడు భయపడకుమని యప్పాండురాజపత్ని ప్రతిజ్ఞం గావించెను. 58

క. పిమ్మట నీదంపతి బా
ష్పమ్ముల హేతువగు శోక ♦ పదమునఁ దత్కా
లమ్మున నె సమ్మదోద్రే
కమ్మాదేశమ్ము బోలెఁ ♦ గా నుదయించెన్. 59

గీ. వాతసుతుఁ డీయుదంతంబు ♦ మాతవలన
మంతనంబున విని బలో ♦ న్మదము చేత
బకునిఁ దనమది నెన్నక ♦ శకటసంస్థి
తాన్నరాశినె రాత్రియం ♦ దానె మదిని. 60

వ. మఱునాఁడు సకలజనాహ్లాదకరుండును భగవంతుండు నగు దినకరుండు మందేహబృందంబుం బరిమార్చ నుదయపర్వతాగ్రంబు నధిష్ఠించిన నంత.

సీ. ఆభీముఁడుదధిభాం ♦ డావళీభారపూ
ర్ణంబైన యన్నపు ♦ రాశియున్న
శకటంబుపై నెక్కి ♦ జమురాజధానికి
నుపపట్టణముపోలెఁ ♦ నుల్లసిలెడు
బకనివాసవనవా ♦ టికఁ జొచ్చి దేహాస్థి
ఘటిత శమనసైన్య ♦ పటకుటీర
విభ్రమములును కో ♦ పిత యమవాహన
శ్వాస ఘోరావర్త ♦ వాయువులును
జంబుకధ్వాంక్ష గృధ్ర ఘో ♦ షములచేతఁ
దనరు బక దైత్య పూర్వవృ ♦ త్తస్తుతులును
బరగు నచ్చోట శకటంబు ♦ పై నిలిచియె
మెసవుచును సింహనాదంబు ♦ మిగులఁ జేసె. 61

వ. ఆ పౌలసుదిండియు నీ భీమసింహనాదం బాకర్ణించి బలిపురుషశ్రేష్ఠులతో మెల్లన నేతెంచు శకటంబు రాకచేఁ గృతోన్మేషం బగు రోషంబును ద్విగుణింపుచుఁ బర్వతగుహామందిర ద్వారంబునుండి యతివేగంబుగ వెడలి. 63

సీ. పృథుల వక్షోరక్త ♦ రేఖాకృతజయాంక
భువనహింసాశ్లాఘఁ ♦ బొందువాఁడు
జల్పన్నరాంగభ ♦ క్షణవేగచలదోష్ఠ
లగ్నాస్థిదండంబు ♦ లవలెస్థూల
ములయిన దంష్ట్రలు ♦ గలవాఁడు నగు బకుం
డీబాహువును గణి ♦ యింప కిటుల
నపరాధ మెవఁడు నా ♦ కాచరింపుచునుండె
ననుచు ఘోషింపుచు ♦ ననిలసుతున
కభిముఖంబుగఁ బరుగెత్తి ♦ నుభయులు నిజ
భుజయుగళబంధనము లోన ♦ ర్చుచుఁ బరస్ప
రకృతయత్నులగుచు సుర ♦ వ్రజము దృష్టి
నిలుపఁదగు బాహుయుద్ధంబు ♦ సలిపి రపుడు. 64

గీ. అనిలసుతు బాహుదర్ప మ ♦ వ్వనమునందు
నంచరించు బకాకృతిక ♦ సరగ రాక్ష
సవనితానేత్ర మేఘవ ♦ ర్షర్తువన వి
లాసయోగ్యదశను వ ♦ ర్తిలఁగఁజేసె. 6

క. అనిలజుఁ డా రాక్షసశవ
మును నడిరేయిం బురాగ్ర ♦ భువినిడి తత్పు
ర్యనదుష్కృతహరణేచ్ఛం
డనవచ్ఛోక మాతృపద్ద్వ ♦ యము సేవింపన్. 6

గీ. అఖిలపౌరజనులు నహ ♦ ర్ముఖమునందుఁ
బుణ్యజనశవముఁ గని య ♦ ద్భుతరసఝుర
కలన నురుగలు గల మోద ♦ జలధి వీచి
వన్నెలఁ బరవశీకృత ♦ స్వాంతులైరి. 6

గీ. ఆపురంబున నపుడు మ ♦ హాజనంబు
హృష్టమై పవనజుఁడున్న ♦ యింటి కేఁగి

నమ్రమను స్తకుండగు పవ • నజునికొఱకు
సేసల నొసంగి చేసి రా • శీర్వచనము. 68

గీ. ఒక దినంబున రాత్రిం బ • థికుఁడొకఁడు గృ
హాంగణపు వేదికాంతిక • మందు నిద్ర
సలిపి వేఁకువ లేచి ప్ర • స్తావముగను
బాండవులతోడ నిటు బల్కె • వాక్య మొకటి. 69

మ. ఇపుడుర్వీతలనాయకుల్ యువజనా • భీష్టార్థ సౌధాళి ర
త్నపుఁబాంచాలికరీతి భాసిలెడు త • త్పాంచాలికన్ వేడ్కఁ బొం
దుపడంగోరి స్వయంవరోత్సవముఁ గ • న్గో నేఁగుచున్నా రొగిన్
ద్రుపదక్ష్మాపతి పట్టణంబునకుఁ ద • ద్భూతచ్ఛటల్ వెంటరాన్. 70

క. తినుటకు నూప యుతాన్నం
బును బిదుకుటకున్ నవీన • ముగనీనిన యా
లను దక్కమారి కోత్సవ
మున వత్సలుఁడగు నతండు • భూసురులకిడున్. 71

క. అచ్చటను గాదపార్థత
హెచ్చుగ నగు విజయసిద్ధి • దృఢమిది మీకున్
వచ్చును సుఖ మువ్వెత్తుగఁ
జెచ్చెర నరుగుదము రండు • శ్రీమహులారా ! 72

ఆ.వె. ఇట్టుపథుని తియు న • నృత విశిష్టంబునౌ
భూసురోక్తి మదినిఁ • బొందు పఱచి
పాండుసుతులు దోడ్రివ • బ్రాహ్మణ మధ్యంబు
నెనసి ద్రుపదనగర • మునకుఁ జనిరి. 73

వ. ఆపాండవులు బహు దినంబులకు దేశంబులును వనప్రదేశంబులును గడచి
నడచుచుండ మార్గమందు వెండియు సాక్షాత్కరించి భగవంతుఁడగు వ్యా

---

70. పాంచాలిక=ద్రౌపదియు ; బొమ్మయు.
72. అపార్థత=వ్యర్థత్వము ; అర్జునవ్యతిరేకభావము.
విజయశబ్దమునకు=అర్జునుడును ; గమనమును.

సమహర్షి మీరు లాక్షాగృహంబునుండి నిరపాయంబుగ వెడలుటచే ద్రుపద రాజునకు నూతనహర్షం బొదవుచుండెనని వచింపఁగఁ దదనుగ్రహంబు వడసినవారై స్వరూపంబుతో వెలువడిన భుజ ప్రతాపాగ్నివలె నున్నట్టియు నర్జునహస్తగతంబునగు పెద్దకొఱవెలుంగుచేఁ బార్శ్వములకు నంధకారంబు దొలంగిన వనమార్గంబున గంగాసమీపంబుం బ్రవేశించిరి. 74

ఉ. ఆనదిలోన నీలకువ ♦ లాగ్రమునుండి తరంగపఙ్క్తియం
దానుచునున్న యబ్ధితన ♦ యా ప్రతిబింబములట్లుబొల్చు నా
రీసివహంబుతోడ విహ ♦ రింపుచుఁ జిత్రరథుండు తత్పృథా
సూనులఁజూచి క్రుద్ధుఁడగు ♦ చున్ సమరంబొనరింపఁ దార్కొనెన్. 75

ఆ.వె. యుద్ధమున ధనంజ ♦ యుండాత్మ సమనామ
మైన దైవముగల ♦ యస్త్రమేసి
యచట నెదుటనున్న ♦ యతని రథము లక్క
యింటికిన్ సహాయ ♦ మెనయఁజేసె. 76

గీ. గర్వము వహించియున్న గం ♦ ధర్వ పతికిఁ
జిత్రరథునకు నిర్జర ♦ సింధునీర
మందు భంగంబు శీతలం ♦ బయ్యెఁదీర
మునఁగలుగు భంగమది తాప ♦ జనకమయ్యె. 77

ఆ.వె. అపుడు గాయకేంద్రుఁ ♦ డైన జిత్రరథుండు
చెలిమిసేయ నంత ♦ నిలుచుఁ దొలుతఁ
బాండవులకుఁ దనదుఁ ♦ బరమ నీతిని దెల్పి
వెనుక మంచిత్రోవ ♦ యు నగుపఱచె. 78

గీ. ఆదట యుధిష్ఠిరుండు ప్ర ♦ ఖ్యాతుఁడైన
ధౌమ్యునిం ద్రోవలోఁజూచి ♦ తాను బ్రాణి
తతి కహింసకుఁడయ్యు సో ♦ దరుల తోడ
నితనికిం బాదపీడన ♦ మెసఁగఁ జేసె. 79

---

77. భంగము=తరంగము ; పరాజయమును.

ఆ. వె. అతఁడు ప్రీతుఁడగుచు ♦ నాతిథ్యమున వారి
నెట్లు గారవించె ♦ నట్లుగాను
దారి నడచువేళ ♦ వారలు నాతని
నాదరించిరి విన ♦ యవశు లగుచు. 80

క. అమృత సమమైన మాధు
ర్యముగల ధౌమ్యకథిత స్వ ♦ యంవర చారి
త్రము వినుటఁ ద్రుపదపురా
ధ్వము వీరికి రెండు మూఁడు ♦ పదములదయ్యెన్. 81

క. కడు దళమగు ద్విజమధ్యముఁ
బడయుచు నున్నట్టి పంచ ♦ పార్థుల కొకన్రె
మ్మడి నెదుట ద్రుపదపురిగ
న్పడెవడిఁ గుడికన్ను నదలె ♦ వదనాబ్జమునన్. 82

క. కౌరవు లాపురి ద్రుపద
క్ష్మారమణ సుతాస్త నోప ♦ మాద్రివ్యములన్
దారుగనుట కోయనమున్
గారహిందూకొనిరి కుంభ ♦ కారుని యింటన్. 83

చ. పదపడి యబ్బురంబయిన ♦ భావజ సృష్ట్యుదయంబొనర్చన
ట్లుదగినవారు సైన్యమూతులున్ ♦ బిరుదాన్విత పద్యపాళిఁగ
ట్టెదుటను బాహువెత్తి పఠి ♦ యించెడు వందిగణంబుచేఁ బొగ
డ్తదొరయువారనా నృపులు ♦ తత్పురికాగతులైరి వేనవేల్. 84

మ. అరులన్ గెల్వఁగనేనిచే భృతములై ♦ యాహార మస్త్రంబునె
న్నరణోద్వింగనె నామచేష్టితముల ♦ న్హాలాహలత్వంబు త
ద్వరవీరుండగు సీరి యాదవబలో ♦ ద్యద్దేణి రాజిన్ నభ
స్థిరలంగప్పుచువచ్చె సద్వినయుఁడౌ ♦ శ్రీకృష్ణుతోడన్ వడిన్. 85

---

85. హాలాహలత్వము=కాలకూటత్వము ; రెండుశబ్దములైనప్పుడు, హాలా=మ
ధ్యము ; హాలము=నాగలి.

మ. ఘనరత్నోజ్జ్వల కుండలాఢ్యబరయు • క్తంబౌ సమస్తాంగశో
భన కర్ణత్రితయంబు మోత్రల నిరుగే • వల్బూను దుర్యోధనుం
డనిజాకారగుణైన తోంబదిపయిం • దౌమ్మ్రండు సోదర్యులుం
దను వేష్టింపఁగ వచ్చె సైన్యపటహ • ధ్వానావృతాకాశుఁడై. ౮౧

ఉ. పిమ్మట నెల్లచోట్లఁ బడ • వేసినపువ్వుల సౌరభంబులం
గ్రిమ్మినదై స్వనత్పటహ • రాజియునై యగరూద్ధధూపనా
హమ్మగు చందువల్గలది • యై మణిమంచని విష్టరాటక్రందం
బమ్మనునౌ స్వయంవరపు • మంటపమెక్కిరి పాండునందనుల్. ౮౨

సీ. దీవ్రపాంచాలకీ • ర్తి హిమాంశుచేతను
ముకుళించు పద్మస • మూహమందు
నవకాశములు లేమి • నసితోత్పలాక్రాంత
సంవాసనసక్తమౌ • శ్యామకాంతి
గలుగు లక్ష్మీశ్రకాంత • వలెనున్న ద్రౌపది
దను జూచు నృపుల చి • త్తంబునఁబలె
నందలంబున నెక్కి • యాస్థానసీమను
జెలులతోడను బ్రవే • శించియుండె
నప్పు డాస్థానమంటపం • బనెడు కొలను
ద్రౌపది ముఖేందురుచి సంప • ద యను జ్యోత్స్న
వలన సోయగమొంద భూ • వరుల చెప్ప
లనెడు జక్రవకవలు బా • సెను దవులకు. ౮

గీ. బ్రాహ్మణుల సభనుండి ద్రౌ • పదిని జూచు
విజయుని యుదగ్రదక్షిణ • భుజమునందు
స్పంద మప్పుడు గల్గెను • ప్రకట మగుట
కిచ్ఛ గలలోని బలముపై • కెగసినట్లు. ౮

వ. అప్పుడు శరీరధారి యై వేగంబుగ వచ్చి వచింపందలంచిన ప్రద్యుమ్నుని
బోలు ధృష్టద్యుమ్నుండు బాణములతోడంగూడ సమీపంబునకుఁ జేర్పం

---

౮౬. అంగ=అవయవము ; అంగదేశము ; కర్ణశబ్దము=కర్ణునకును ; చెవికిని.

డినదై స్వయంవరముఁ జూచు నిచ్ఛచేఁ బరివారంబుతోడ సన్నిహితుండైన పన్నగపతి తెలుంగుచుఁ జెలంగు ధనుస్సును ముందర నిడి ద్రౌపదీదర్శనంబుచే ధన్యులైన రాజన్యుల నుద్దేశించి యిట్లు వచించె. 90

ఉ. ఓ నృపులార యిప్పుడెవఁ ♦ డుప్పరమందగు నీశరవ్యముణ్
దానిదరైన నీడవలె ♦ ధాత్రిపయిం బడవేయ బాణసం
ధానముచే సమర్థుఁడో య ♦ తండె స్వశక్తిని జూపి మత్స్వసణ్
దాను ధనుర్గుణంబుఁబలె ♦ దక్షిణపాణి గ్రహింపఁగాఁ దగుణ్. 91

గీ. ఇట్లు ప్రాగల్భ్యముగ వచి ♦ యింప నన్నృ
పతు లెలమి గద్దె డిగ్గి చా ♦ పమును డాసి
పాణి నమరించి యత్నించు ♦ స్వతనులతనె
గూర్చి రార్తిని గుణలతం ♦ గూర్పలేక. 92

గీ. పిదప నర్జునుఁ డీరాజ ♦ బృందము సభ
నరసి బ్రాహ్మణసంఘమ ♦ ధ్యమున వెడలి
కరధృతం బగు ధనువున ♦ శరమును నృప
తులకు సిగ్గును ద్రౌపది ♦ కెలమిఁ బూన్చె. 93

గీ. అన్నరుని తూఁపు చేతను ♦ భిన్నమూల
మగుచు సుడి దిరుగుచుఁ బడు ♦ నట్టి లక్ష్య
మప్పు డీసభ నితఁడె బా ♦ హాబలాఢ్యుఁ
డని యభినయించునదిబోలె ♦ నలరుచుండె. 94

గీ. త్రిదశ హస్తాంజలులనుండి ♦ క్రీడిపైని
సర్వదిశలందు వాలు పు ♦ ష్పముల వృష్టి
శౌర్యరమకగు మందహా ♦ సమను మతిని
సకల జనుల మనంబున ♦ సంఘటించె. 95

గీ. పార్థునం దంతటయును ద్రౌ ♦ పది ఘటించు
నట్టి కడకంటి వాల్జూపు ♦ లలముకొనియె

---

92. ఆర్తి=పీడ ; ధనుష్కోటియు.

నిచట మాంగల్యమాలిక • యిడఁబడునని
మున్నె వచ్చిన మధుపస • మూహమట్లు. 96

మ. తనజన్మాంతరమందు నేత్రసలిలో • త్పన్నంబులై జాహ్నవిం
గననౌ కాంచనవారిజాతములచేఁ • గల్పింపఁ బడ్డట్టులుం
డినచాంపేయ సుమాళిమాలికను గ • ట్టెన్ నిర్జరాధీశపు
త్త్రునికంఠంబున ద్రౌపదీరమణి కాం • తుంగా మదింగోరుచున్. 97

వ. ఇట్టుల మహావీరాగ్రేసరుండగు నర్జునుండు సమగ్రగుణభూషిత యగు ద్రు
పదసుతను బలె ధనుర్లతను వహింపుచు రాజుల బలనుం దిరస్కరించి
యతివేగంబున సభాస్థలినుండి వెడలెఁ దత్క్షణంబ దుర్జనుండగు ద్రుపదుండ
మమ్మునందఱ నతిగర్వంబుచే నేమఱించినవాఁడగుచు నాకానాక బ్రాహ్మ
ణునికొఱకుఁ దనతనయనొసంగెనని చెచ్చెర ద్రుపదనృపతియందు ద్రోహో
ద్ఘాటనంబుఁ గావింపుచు యుద్ధాభిముఖులైన కొందఱ రాజులను గూర్చి
సులభోన్మేషంబగు రోషంబుచే సవేగంబుగ భుజంబులపైఁ జేర్పఁబడిన య
జ్ఞోపవీతంబులఁ గంఠంబునఁజుట్టి నాకండంబునకితండు నాపీఠంబునకితం
డు భేద్యుండనెడి వచనంబుచేతనె జాతి చపలచేష్టితంబు నొనరింపుచున్న
బ్రాహ్మణులను సారెసారెకు మీయాశీర్వచనంబె జయరాశి నొనగూర్పఁ
కు సమర్థంబని హాసయుక్తంబుగా మఱలింపుచు నర్జునుండు వింటికొనం
బూన్పఁబడినగొనయంబునుండి నిరాతంకంబుగ నిర్గమింపుచున్న శరపరంపర
చేదురంబునఁ దచ్ఛత్రువులనెల్ల దెసలందుఁ గడుంబరువిడంజేసె నప్పుడు రా
జసంఘంబులపలాయన వేగంబుననుకరింపుచున్నట్లుగనున్న రథాశ్వంబుల
తోసూర్యుండు పశ్చిమాబ్ధిసమీపంబు శీఘ్రంబుగఁ బ్రాపింపఁగ నతనిచేనుం
చఁబడిన రెండవదీప్తివలెనున్న యా ద్రౌపదిని రంజింపంజేయుచు నీధనం
జయుండును దత్కుంభకారసంబధియగు వాసస్థానంబుం బ్రవేశించె. 98

98. గుణము=సౌందర్యాదిగుణములకును : వింటినారికిని.

కవిరాజవిరాజితము.

ధనువును గేలునఁ దాల్చినకవ్వడి ద్రౌపదితోడను గూడరహిన్
దననిటలోద్ధత ఘర్మజలంబులఁ దల్లిపదద్వయముం దడిపెన్
ఘనతర విస్మయయుక్తమనంబులు గల్గుకులాలసతీతతిలోన్
జననియు నేత్రజహర్షజలంబుల శక్రజుశీర్షముఁ దాఁదడిపెన్. 99

ఉ. చెలువలు రోజమండలము చేతను గుంభము గెల్చినారు నాఁ
బలుకున హస్తిమస్తకమె వతిన్ లునంచితు జన్మమాదిగా
నెలమినిబొందు కుంభకృద ధీశుఁడు ద్రౌపదియున్నతస్తనం
బులఁ గని యిట్లు స్వీయఘట మున్ జితమౌనని సిగ్గుబూనెన్. 100

ఆ. పరదినంబున ద్రుపదుండు వ్యాసవాక్య
వలన శివవరమెఱిఁగి యప్పంచపాండ
వులను రాతిరి స్వగృహముం బొందఁజేసి
ద్రౌపదివివాహమునకు యత్నంబొనర్చె. 101

వ. పిమ్మట నిట్టియుత్సవశ్రవణంబువలనఁ బరమానందంబునొందుచున్న యంతఃపురస్త్రీలచేఁ బరివేష్టింపఁబడిన ద్రౌపదిని సఖీజను లలంకారమంటపంబుఁ బ్రాపింపంజేసి యలంకరించుటకు నారంభించిరి. 102

గీ. ఆళియొకర్తె ద్రోవది యయిదుగురికి
నాలగునటన్న విధివ్రాత నరయవేడ్క
గలదియో యన సీమంత కరణమనెడి
కైతవముచేత విభజించెఁ గచచయముల. 103

చ. మృగమదయుక్తమౌ తిలక మెంతయు ద్రౌపదికిన్ విభాసిలెన్
మొగమనురాజు తేజు దను మోది బలాత్కృతిఁ బట్టితేఁగఁగే
శగణమిషాన్వితాంధతమ సంబను బంధ గృహస్థభామత
ప్వాగిని శమింపఁగన్ బ్రిణతి నొందఁగఁ జేసిన పుత్త్రికై వడిన్. 104

క. ద్రుపదతనూజానాసా
గ్రపరిష్కృత నవ్యమౌక్తికము రాజిలె వ
క్త్రపయోజమధ్య చరహం
స్యపుహంసిక గన్నయట్టి యండంబువలెన్. 105

గీ. పడఁతి మౌక్తికమణి కర్ణపత్రభూష
లాననేందుని సంసేవ నభ్యసింపఁ
జెంతఁ జేరిన పరివేష శిశువులనఁగ
జనుల కెంతయు మోదమున్ సంఘటించె. 106

గీ. చంచలించుమణిద్యుతి సమితిగలుగు
నట్టితాటంకములు ప్రకటాంగ మొంద
ప్రబలునయనవిపాశాంత్య వర్ణయుగము
వలెను ద్రోవదిముఖపార్శ్వములను మెఱసె. 107

చ. సకియుదరోకరంబు నృపజాతకుఁ గాటుకలంకరింపఁ గం
టికొనలదాఁకఁ నొక్కపరి నేర్పునఁ జేర నశక్తమౌచుఁ గ
ప్టకలితమయ్యెఁ దత్కరము చక్షురపాంగము నొందలేమిఁ బా
యకమును లిప్తమైన నయనాంగముఁ గీల్కొనె నెండివెండియున్. 108

క. ఒకసకియ ద్రోవదికి వెస
సకలతనువలంకరించి స్వాయము విశాలాం
బకయయ్యె నడుమఁ గనఁ జా
లక చిరముం గేలమేఖలం గొనినిలిచెన్. 109

మ. నృపకన్యామణిమేఖలాభరణ మాణిక్యాళి శింజించుపా
ర్శ్వపువామాక్షుల పట్టుపుట్టముల పుంజంబొందుచుం బొల్చె బా
దపుగోష్ఠింగలుగంగనున్నది కటిస్థానప్రలీనంబునై
నపటశ్రేణిని మానవాక్షులకుఁ గానంజేయునట్లుండెనాన్. 110

గీ. తొలుతనిప్పుడతిని బొందఁగల పతులకు
నధికకష్టమొసంగితి ననుచు నిట్లు
చింతిలి భయంబుచేతనె చెలువపాద
మునను లాక్షారచితధామము బడెవేగ. 111

చ. సకలసఖీజనుల్ ద్రుపదజాతకు నంగములందునెల్లఁ బెం
డ్లికిఁ దగు భూషలన్ వెసఘటించినవారగుచుండ గుబ్బలం
దొకతె యలంకరించుటకు నున్నదియాచను బాత్రమయ్యె సా
రెకును విడంబనాసహన వృద్ధపురోహిత కోపధాటికిన్. 112

111. వ. ధామము = తేజస్సును; గృహమును.

వ. ఇవ్విధంబుగ నలంకరింపఁబడిన ద్రౌపదిం జూచియో యన భగవంతుండగు సూర్యుండు దానును సంధ్యారుణిమలాక్షాకృత్యయు నంజనతిలకరంజితముఖభాగయు నగు ప్రతీచీదిశను బెండ్లియాడుటకుం బలెను పగమించుచుండ. 113

శా. ఆరాత్రిన్ స్వకులావతంసఘనపార్థాంచద్వివాహంబు లిం
పారం జూడఁబలెన్ వెసన్ శశిదివిన్ హత్తెన్ లసద్భూషులై
యారోహించిరి పాండవుల్ మరకతౌఘాన్వితసోపాన మై
ధీరాచార్యవిధానపూర్ణమగు వేదిన్ సన్ముహూర్తంబునన్. 114

వ. అచ్చట వివాహముహూర్తగుణంబులవలె దీపంబు లంతటయు నోజాయమానంబులగుచుండ మంత్రవేత్తల వదనంబులవలె వాద్యంబులు శబ్దాయమానంబులగుచుండ మనోజ్ఞమణిశోభితంబులగు స్వర్ణభూషణంబులచే వికృతిరూపంబు నొందని సహజసౌందర్యంబుగల ద్రౌపదిని కులాంగనలు పాండవులసన్నిధింబ్రవేశింపంజేసిరి. 115

క. నూతనదర్భసముత్కర
పూతచతుఃపార్శ్వమణివిభూషితవేదిన్
ఖ్యాతమతి ధౌమ్యుముందర
నాతని ప్రతిబింబమనఁగ నగ్ని వెలింగెన్. 116

మ. బహుసంతానము గల్గ ధర్మములు సంపాదింపుఁ డిక్కన్యచే
మహినందున్ వచియించు పార్షదుబలెం బాటిల్లెనయ్యగ్నియున్
దహియింపంబడు తత్సమిచ్ఛటదటాత్కారంబులం బల్కుచున్
దుహితన్ దుంగశిఖాగ్రహస్తమునఁ జాగ్నుల్ మెచ్చ నర్పించె నాన్. 117

గీ. పదపడి వధూసహితులైన పాండుసుతులు
లక్కయిల్లు సమర్పింప లబ్ధమైన
యితనితనుపుష్టిఁ గన నిచ్ఛయించు నాగ
నంగ నాగి నగ్నికిఁ బ్రదక్షిణ మొనరిచిరి. 118

---

113. వ తిలకము=వృక్షవిశేషమును; బొట్టును.

115. వ. ఓజాయమానము=జ్యోతిషప్రసిద్ధమైన ఓజాఖ్యయోగ మగుచుం
శబ్దాయమానము=ధ్వనించుటకును; ప్రకాశింపుచుండుటకును;
నియగుటకును; పదములగుటకును.

గీ. ఆద్రుపదపుత్రి దనకుచమనెడిముకుళ
మందుఁగల కఠినత్వగర్వాతిశయము
వలన జయమొందిననదియనఁ బతులు గేళ్ళఁ
బట్టినట్టిపదము రాతిపయినినుని చె. 119

గీ. మగువచే వ్రేల్పఁబడిన హోమవిధిలాజ
లైదుగురుపెనిమిటులకరాగ్రమర్ద
నోద్ధతిఁ బాహువేణువునుండి జారు
నట్టి ముత్యములన వ్రాలె నగ్నిశిఖను. 120

మ. అలయుద్వాహవిధానచోదనలకై యంచన్మణీదీప య
ష్టులయందంతటయుఁ స్ఫురించుద్రుపదేట్పుత్రీప్రతిచ్ఛాయలుఁ
లలనోత్తంసము నిద్దఱిఁ వివరణల్గాఁబోల్ప ధామ్యుండెదఁ
స్థలనంబొందెనుమంత్రతంత్రములకుంగాకుఁడె నూహింపఁగఁ. 121

గీ. పార్థులు భుజప్రతాపముబలెను వహ్ని
సాక్షియగుచుండ రిపున్నప జగతికరముఁ
బలెను ద్రోపదికరమును వరుసతోడఁ
గాంక్షయగునప్పుడెగ్రహించి కడుఁదనిసిరి. 122

గీ. పూజకతయును పూజ్యత్వమును బడసెడు
ద్రుపదనృపుఁడు నజాతశత్రుఁడు నిరువురు
దమవలె ధనిత్వముఁ దరిద్రతనువైప
రీత్యమూన్చిరి కానరాలరీతి చేత. 123

వ. ఇవ్విధంబుగ నుప్పరంబున నమర్పఁబడిన లక్ష్యమున్ భేదించుట యనెడు నుంకువ వరాచేస్వకంఠాభరణంబగుచున్న ద్రౌపదీ బాహులతనావహ్ని ని ప్పాండవులనవమానింపదలంచినవారై మార్గమధ్యంబున దురహంకృతి చేఁ దత్కన్యను మఱలించుటకు నిశ్చయించినట్టి యాదుర్యోధనాదులు క ర్ణునియాలోచనలకు విధేయులైన సహాయులతోడ నాలోచించి తొల్లి ద్రుపద వంచనకాలంబున నుపక్రమింపఁబడిన యుద్ధపలాయనంబనెడు వేదంబున కగు పునరావృత్తి నాస్తికత్వంబుం బరిహరింప నిచ్ఛగలవారివలె సేనా గ్ర సర భేరీభాంకారంబులతో మిళితంబులగు సింహనాదంబులచే గవాక్షము లమౌనంబనెడు మాలిన్యంబు దొలంగిన ద్రుపదపురంబును వెండియు నిరో

122. ప. కరము=హస్తమునకు; అప్పనమునను;

ఢించి యచటిజనులకు నుచ్ఛ్వాసంబు వెలువడకుండునటులంజేసిరి. తత్సమయమందు పలుదెఱంగులగు నడిదంబులఁజేత నిడుకొనిన ద్రుపదసైన్యంబులు గ్రిన్నన యుద్ధంబునకేతెంచుచుండ. 124

గీ. పార్థులు రథాధిరూఢులై బాణసమితి
చే రిపులఁజూర్ణములుగఁ దత్త్రిస్త్రీలముంగు
రులన చూర్ణంబులుగ నొనర్చుటకనంగ
నిరుదెఱంగుల నూహించి పురివెడలిరి. 125

శా. వీరశ్రేష్ఠులు వారలిర్వురును ద్యోవీథీష్ఠ సిద్ధాదులిం
పారన్ శ్లాఘనఁజేయఁగాఁ దగినయుద్ధారంభమందుం ధను
ర్జ్యారావంబులొనర్చి యాదిమమహాశంఖాళి వాయించిరా
భేరీపంక్తుల సింహనాదములు దీపింజేసిరాసక్తిచేన్. 126

గీ. వీరసేనలుఘోర మహారథులను
జూడదవిమున్న సురమృగాక్షులకు సౌధ
ములమెలఁగు పురసతులకుంగలుగు భేద
మరయఁదాల్చిన వరకార్ధసరమె యయ్యె. 127

గీ. వెసననియొనర్పఁ బూనుచు వీరులకుండి
కరనిపుణులగు విలుకాండ్రు క్షణముగనొక
రొకరి యమ్ములనడ్డుచు నొకర్వకైన
పణముగాకుండె రణమునవంబగుటను. 128

గీ. తేజితేజిని హస్తిహస్తిని రథికుఁడు
రథికుని భటుండుభటునిఁబరస్పరంబు
గదిసి యుద్ధంబొనర్చిరి గగనమందు
నారదాశ్చర్యములకు మందారముగను. 129

గీ. ధూళియను నంధకారమందుఁ గనులాంధ్య
మొందఁ బార్థులుకంకణ యుక్తసూత్ర
ములుగలుగు కేళ్ళఁగేళ్ళని కలనశస్త్ర
ఘాతములొనర్పకుండి రొకరొరికి నొకరు. 130

---

125. చూర్ణము=నలిగుండయు; కుంకుమాదికమును.

క. రవిసుత తీక్ష్ణశరంబులు
దవులుటఁ సోమకులు నాశితరులంగన్ నా
సప నందనుండు కోదం
డవిజృంభితరవము నేర్పడరఁగావించెన్. 131

వ. జననమందువలె యుద్ధమందును భీమద్వితీయుండగు నర్జునుచేఁ గరతలం
బునందలంకరింపఁబడిన సింగాణీయమ్ముల గములచేఁ దమకవచమ్ములు
ఛేదిల్ల ఛేదితమర్ములై సౌబలేయులుభయంబున సరిచిరిచెడు చెమటనీటిచేఁ
బదంబులనె యానపదంబునందడుపుచున్నవారగుచు సంగరరంగ మం
దొదవిన పార్థయశంబనెడు చతుర్థీచంద్రుని దర్శనంబును వర్జించుటకుం బో
లె మొగంబుఁద్రిప్పి నిరాయుధబాహువులతోడనె హస్తినాపురంబుఁ జొరం
గం బరువిడిరి.

గీ. అనివిజయు చాపవిస్ఫూర్త మహాక్రియులను
బరగగనియుండఁ బృష్ఠముఁ బ్రకటమొందఁ
జేసి ధృతరాష్ట్రజులుఁ గోల జీవముగను
నందునాక ద్రుఢగమన క్రియఁగయికొనిరి. 133

క. పాండవగుణములు ఋజులై
యుండియు జయమైనపిదప నురుభయదములై
చుండి యపుడొందెనున్నతి
విండులగుణములవి వంగ భీష్ములయ్యెన్. 134

గీ. పాండవులు ద్రుపదపురికి వచ్చినకల
జనకుఁడయ్యును జన్యత్వసక్తుఁడైన
శౌరితోఁగూడ ద్రుపదుపూజనముచేత
భూషితులయి వసించిరప్పురమునందు. 135

---

133. ప॥ జీవశబ్దము=ప్రాణమునకును; వింటినారికిని.
134. ప॥ గుణములు=శౌర్యాదార్యాదులును; గొనయములును.
135. ప॥ జన్యత్వము=ఉత్పత్తియును; సఖ్యమును.

గీ. సహజులందఱిలో సవ్యసాచి యేదు
రంబునం దాత్మ బలమును ప్రాయశముగ
వినినద్రోవది వీక్షణవృష్టులను భ
రించెనార్జును నధికాంశవిధముగాఁగ. 136

సీ. నృపులలో వృద్ధుఁడౌ ధృతరాష్ట్రుఁడీ వార్త
వినిధర్మతనయుని ననుజయుతుఁగ
దనచెంగటకు విదురునిచేత రావించి
తనదు నామాన్వర్థతను పగంబు
గనుబంచి యితనికిచ్చెను గృష్ణునెదుట నా
నృపచిహ్నములు గల నృపసుతుండు
రాజ్యాభిషిక్తుఁడై రంజిల్లదమకసుల్
శిశిరాంబువులను దాల్చికొనియుంట
తే.గీ. నతఁడు కుంకుమలిప్తాంగుఁ డగుచునుండ
స్వాక్షులను రాగ మొందుట నతఁడువంద
నుతుఁడుగాఁ స్వాక్షులను నిశ్చలతను గనుట
ధర్మజుఁ బౌరులాత్మనేత్రమని యనిరి. 137

శా. గోపీచందనచర్చితాంగ ఖరరక్షో గర్వనిర్వాపణ
వ్యాపార ప్రయుతాంతరంగ దివిజవ్యాసంగ భక్తావళీ
పాపధ్వాంతపతంగ పార్థితనయాస్వాంతాబ్జసారంగ స
ద్రాపోత్తుంగ ఖగేట్తురంగ మునిసాధుత్రాణచంగా హరీ. 138

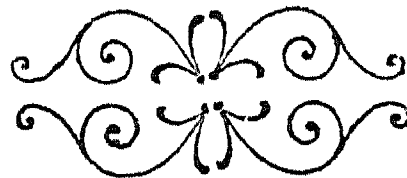
క. బర్హిర్ముఖపరిపంధిని
బర్హణసంశ్లాఘితాంస వార్ధిసుతాలీ
లాహెలాఁ దారరిరంసా
బర్హిఃకలాపావతంస పాపధ్వంసా. 139

లయగ్రాహి.

శ్రీలలితహార హిమశైలవరధీర భుజకీలితకుఠార శిశుపాలవధశూరా
నీలగళమిత్ర హరినీలసమగాత్ర యఘుజాలతృణదాత్ర బుధలాలితచరిత్రా
స్థూలతరవక్షమునిపాలన సుదీక్ష వ్రజబాల పరిరక్షకరుణా లగితవీక్షా
కాళియమదాప హృతిశీలధనదీకృత కుచేల గళబద్ధవనమాల మహిలోలా.

గద్య.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితాచాతురీ
ధురీణాల్లమరాజాన్వయ మాలికారత్నాపస్తంబసూత్ర
హరితసగోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యకవిపుత్ర విద్వజ్జన
విధేయ రంగశాయికవి నామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీమదాంధ్ర చంపూభారతంబునందు
ద్వితీయస్తబకము.
శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీ రా మ.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

తృతీయస్తబకము.

క. శ్రీమద్రఘూవంశాంబుధి
సోమాహీరదరతుహిన ♦ శుంభత్కీర్తీ
స్తోమా శ్రితకల్పకవన
సీమా సుగుణాభిరామ ♦ సీతారామా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

ఆ. గీ. పిదపధర్మసుతుఁడు ♦ పెదతండ్రివాక్కుచేఁ
దమపరస్పరాప్త ♦ తను దెలియనో
యనఁగ హరినిముందు ♦ జొనిపి యింద్రప్రస్థ
పట్టణమునకేఁగ ♦ పోఁజుతోడ. 3

వ. అచ్చటయాచకులవాంఛితంబులను సమగ్రంబుగ నొసంగు పూరువంశ్య రాజులనెడు కామధేనువుల గోష్ఠికి గోష్ఠీనంబగు తద్దేశంబరణ్యంబగుచుండఁగ స్మరణమాత్రంబున సమీపంబుఁ బ్రాపించినవాఁడును సమస్తశిల్పంబుల నెఱింగినవాఁడు నగు విశ్వకర్మచే స్వయంబుగ నిర్మింపఁబడినదియు సౌందర్యాలోకనంబువలన నగు నద్భుతాతిశయంబుచే దుర్భరులైన యమరులను వహింపంజాలమిభూతలంబున కేతెంచిన విమానంబుల చందంబు నందగు కురువింద మణి మందిరంబులతో ఱికలతెఱవు నొఱయుచున్నదియు వేల్పులరొకిమీనియాజ్ఞచే నొందింపఁబడిన యతని సామంబె యుపపదంబుగఁ గలదియునగు నింద్రప్రస్థపురంబు నధిష్ఠించిన యుధిష్ఠిరునకై తన గమనంబు నెఱుకపఱచి నిజపురంబగు ద్వారకయందును నిట్టి పరమశోభను బరీక్షించుటకోయన యదునందనుండు స్యందనంబారోహించి చనియె. 4

ఉ. ఆదట సత్ప్రభావుఁడు మృ ♦ గాజినకీలిత ధాతవస్త్రుఁ డయి
గోస్త్రదితకృత్యుఁడున్ రసస ♦ ముజ్జ్వలగానవినోది నారదుం
డాదృతిచేతఁ బ్రాణసమ ♦ మట్లుగ ద్రోవది నొందుపార్థులం
దాదయగల్గువాఁడగుచు ♦ నప్పురవీథిసిఁ దోఁచె వారికిన్.

గీ. ధర్మసుతునోలగము నార ♦ దముని రాక
నపుడు నిశ్శబ్దమయ్యె వీ ♦ ణారవాను
గతిగఁబరుగెత్తుజమిలి ము ♦ కాహళ్ళకలక
లధ్వనులచే దిశలు ఘూర్ణి ♦ లంగఁ జేసె.

గీ. నృపుఁడు నారదుఁజూచి వి ♦ నీతుఁడగుచుఁ
దలను గల స్రగ్రజోమరం ♦ దములచేతఁ
దత్పదయుగంబు పంకయు ♦ క్తముగఁజేసి
తనదు పంకంబుఁ దొలఁగించి ♦ కొనియెనపుడు.

గీ. శుచితరకుశాసనోపవి ♦ ష్టుఁడగు నార
దుని సరసజేరికడుహర్షి ♦ తులగు ధర్మ
జాదులమనంబులు తదద్భు ♦ తాగమంపు
హేతువెఱుఁగఁగఁ జెలుచ నూ ♦ హింపుచుండె.

గీ. మౌనివరుఁడు నిజాంకము ♦ మఱచియందు
నుంచఁబడిన విపంచిక ♦ యూరకుండె
ద్రౌపదీవందనోక్తివా ♦ దమధురత్వ
ఫణితినాలించి లజ్జింపఁ ♦ బడినదనఁగ.

గీ. ధాతృజుఁడు ధర్మరాజ హ ♦ స్తధృతపాత్ర
ములనుచితపూజలొంది భ ♦ టులకరస్థ
వేత్రములచేత సభికులు ♦ వెడలిచనఁగ
మంతనంబుగఁ దానొక ♦ మాటఁ బలికె.

క. మీరందఱునున్ లాక్షా
గారములోనుండి సుఖము ♦ గా వెడలుట యెం
తేరతిఁబోలిన ద్రుపద కు
మారిం బెండ్లగుట సత్ప్ర ♦ మదమగు రెండున్.

---

7. ప. పంకము=బురదయు ; పాపమును.

క. తామే ప్రతిభావంతుల
రామీకుఁ బరోపదేశ • మదియేలా యిం
కేమన హితబోధ్యము నం
దౌమౌనము వక్త్రకాధి • నందఁగఁ జేయున్.   12

గీ. ఈద్రుపదపుత్రి యాజము • నీంద్రియజ్ఞ
వేదికాగ్నిసృష్టమీజ్వాల • విధముగాఁగఁ
బ్రబలుచున్నది మీరభ్రి • నాహినీవ్ర
తాన్వయులు పావనముమీస • మాగమంబు.   13

గీ. పత్నియొక్కతెచే బహు • పతులచేనొ
కప్పుడును దంపతిపదంబు • గలుగకుండు
జగతి నద్భుతమగునట్టి • శబ్దభావ
మనుభవింపుచున్నవా • రైరిమీరు.   14

క. ఒకటియగు నిష్టవస్తువు
నకు నభిలాషంబునొంది • న సుధీజనపా
ళికి నైనను నాశోత్పా
దకమగు కలహంబు కరగ • తమె యంద్రు బుధుల్.   15

గీ. ముందు సహజులు సుందోప • సుందులమరు
లందువలెనొక యచ్చర • యందభీకు
లగుచు నన్యోన్యహతులయి • యంతకునకు
లక్ష్యమైరి మనోజుకో • లకును బలెను.   16

క. కావునమీసత్సోదర
భావమనెడు లక్ష్యమును వి • భాగించెడు కే
ళీవిధికయి కాకుండుత
ద్రోవదివిషయమగుమన్మ • థునివిలుములుకుల్.   17

వ. ఇట్లు రహస్యంబగు నారదాజ్ఞావాక్యంబును శుభసూచకంబుగ సహింపుచు
న్నవారగుచు నప్పాండవులమ్మునిసమక్షమందె యనిర్ధారానదవృత్తంబగు

16. ప. అభీకులు=కాములును; భయరహితులును.

ప్రతిజ్ఞ నిట్లు గావించిరి మేమీరే పురము చాతకపక్షులవలె జీవనమయంబగునా
కొఱకవర్ణంబవలంబించి పత్నియగు నీద్రోవదితోడ సుఖంబుగ నుండెదము
మఱియట్టి ప్రతిజ్ఞ వహించియున్న మాలో నెవఁడు మిథునకృత్యసమయంబున
శయనస్థలంబును వీక్షించునో యతండు తనదురితంబుఁ బరిహరించుకొనుటకై
మృగచర్మంబును ధరించి పుణ్యరాశినానగూర్చెడు తీర్థంబులచేఁ బవిత్రంబులైన
యష్టదిశలందును దత్త్రిగుణాత్మకంబులగు చతుర్వింశతిపక్షంబులం గడు
వలయుననిన పిమ్మట. 1

చ. మృదువుగఁ బాడుచుండెడు వి • రించితనూజుని కేలువీణతం
త్రిఁదనరు వేళ్ళకున్ దృఢగ • తిన్ వివశస్థలనంబుఁ జేయు ట
య్యదియలధర్మనందనుఁడు • స్వాజ్ఞ వహించినటించెనంచు నా
రదుమదియందనంతముగ • రఁజిలు హాళికిఁ జిహ్వ మయ్యెడిన్. 1

గీ. ఆమునీంద్రుఁడు దివికేఁగ • నమ్మృగాక్షి
పంచపాండవులందు వ • ర్తించె సరిగ
నాకవృక్షములందు దా • నరమబోలె
స్మరశరములందు జయసిద్ధి • చందముగను. 2

ఉ. అచ్చట నొక్క బ్రాహ్మణుఁడొ • కప్పుడు చోరులు నాదు గోవుల
న్మ్రిచ్చిలిరొక్క క్రేపయిన • నుంగన దైవహతుండనైతి నీ
హెచ్చిన రాజ్యమున్ వదలు • మేల నృపాభువిఁ బ్రోతునంటి భూ
భృచ్ఛ్రయమెంచి తంచు భుజ • మెత్తుచు ద్వారముఁ జేరెఁ గ్రుద్ధుఁడై. 2

సీ. పిదప నా ద్విజుఁ జూచి • విజయుండుదరహాస
యుక్తుఁడై పీఠంబు • నుండిడిగ్గి
పదములకు న్మ్రొక్కి • పాఱుఁడా భృత్యుఁడన్
ననుఁ జూచి రొక్కరక్ష • ణంబు సైఁపు
మిపుడు నీ ధేనువు • విలు జేరున నెయని
యూరార్చి ముందుగఁ • జోరులందు
మనసునుజొని పెంచి • మ్మటశస్త్రములకయి
ధర్మజు పడకయిల్ • దానుజొచ్చె

అ.గీ. నచట జవవంతుఁ డగుపార్థు ♦ నక్షి చేత
విప్రవాసప్రపూర్తికై ♦ వెసను ద్రుపద
జాయుత యుధిష్ఠిరుఁడును ♦ హస్తంబుచేత
బాణయుతధనువును గ్రహిం ♦ పఁగబడియెను. 22

గీ. పార్థుఁడు పురంబు వెడలి స్వాం ♦ బకములబలె
ముచ్చుగములను ధృతజీవ ♦ ములుగఁజేసి
యధికవేగము గల గోచ ♦ యమునుఁబలెను
ద్విజునకుఁ శోకమును నివ ♦ ర్తింపఁజేసె. 23

గీ. పదపడి ప్రయాణనతుఁ డైన ♦ పార్థుమస్త
కంబునందీర్ఘసంప్రాప్తి ♦ కంటె మున్న
యొదవె వ్రితమజ్జనంబు వి ♦ యోగభీతి
బడయు నృపుని పవిత్రబా ♦ ష్పములచేత. 24

వ. దృఢమనస్కుఁడగు నయ్యర్జునుం డతిదుఃఖితుం డగు ధర్మరాజుచే దోష
నివృత్తికై యనుజ్ఞనొందినవాఁడగుచు దట్టంబైన మృగచర్మంబును ధరించి యు
త్తరదిఙ్మార్గంబున మలయమారుతంబువలె నేఁగుచుఁ దపంబుచేననుగ్రహిం
పఁబడినవాఁడును భగవంతుఁడునగు మహేశ్వరుని సాక్షాత్కరణవలెనున్న
గంగానదిం బ్రాపించి తన్నదీతరంగంబులందు సాయంకాలోచిత నియ
మంబుకొరకు పాపంబులందోలంగించెడు మంత్రంబులంబఠింపుచు స్నా
నంబాచరించె. 25

శా. అందుంబద్మమునుండి యుత్పలసుమం ♦ బందుంబ్రవేశించుచోఁ
గ్రిందం జారి పయోనిమగ్నయగు ల ♦ క్ష్మింబోలి యున్నట్టిదా
నుం దీండ్రించు భుజంగి యొకర్తె పృథా ♦ సూనుఁ విలోకించి యా
నందంబొంది రిరంసువై మదిఁ బలెం ♦ దాఁ జేర్చె స్వాగారమున్. 26

---

22. విప్రవాసము=విశేషముగు పరవాసమును; బ్రాహ్మణగృహమును.

23. జీవశబ్దము=స్త్రీలింగమైనప్పుడు వింటినారికిని; పుంలింగమైనప్పుడు ప్రాణమునకును;

26. రిరంసువు=రమింప నిచ్ఛగలది;

క. తనగృహమునందు సర్పాం
గనమదిలో సంతసించి ♦ కాయజసముఁడున్
మనుజుండు నైనకుంతీ
తనయుని ఫణిరతులచేతఁ ♦ దనుపఁగఁ దొడఁగెన్. 27

గీ. భోగమునకయి తత్ఫణి ♦ పుత్రికయ్యె
పూతశ్రుతియె స్ఫుటమగునట్టి ♦ సీతశ్రుతిగను
కంఠనైల్యమె మృగమదాం ♦ కముగను ఫణ
రత్నమె చివుళ్ళఁదగు తల ♦ రవణముగను. 28

గీ. హస్తములనారి యొఱయుట ♦ ననుకరింత
క్రీడికురగికుచముల మ ♦ ర్దించుటందు
నురగికే ద్విజిహ్వతయు విజ ♦ యునిసువదన
చుంబనమునందు నుపకార ♦ కంబులయ్యె. 29

గీ. సురతసుఖ మొందుచున్న చ ♦ క్షుశ్శ్రవస్త
రుణినయనమీలనంబు పా ♦ ర్థుఁడొనరించు
సురతికూజిత చతురత ♦ నరయలేక
కానఁగాసిన వెన్నెల ♦ గానొనర్చె. 30

గీ. ఆయురగి క్రీడిరతిఁ గొని ♦ యాడుటనగు
కంపమునఁదలలోని ♦ మార్గంబునుండి
క్రిందవ్రాలిన రత్నంబు ♦ రీతిఁదనరు
తనయుఁగనియె నిరావంతుఁ ♦ డనెడువాని. 31

చ. ఇటులుగ నచ్చటన్ విజయు ♦ డేక నిశంగడువంగఁ బుచ్చియుం
తటను భుజంగ పృష్ఠతులి ♦ తంబగు శ్వానగణంబుతోడనా
కొఱటఫణి కన్యకన్ విడిచి ♦ కూలగుఁడైయను చారిభూసుర
చ్చటను స్వవృత్తివిస్మయర ♦ సంబులతోడను జేసెఁబూర్ణమున్. 32

గీ. కవ్వడియులూపి కారద ♦ క్షతములనగు
శీర్షకత విషవికృతి మా ♦ న్పి కొనుటకన
భూరి సత్యౌషధుల కెల్లఁ ♦ బుట్టినిల్లు
పార్వతికిఁ దండ్రియనగు ప ♦ ర్వతముఁజేరె. 33

ఉ. ఆనగమందుఁ గ్రీడిమరు • నందళికంబు దిదైత్యపట్టణ
స్థానములందునవ్వ దక్ష • తాంతునియందుఁ బదంబు దింద్రునం
దానవలోకనంబు దిపు • రాంతక పూర్వచరిత్రపద్యము
స్నానముఁ జేయు సిద్ధమిథు • నంబులకంఠ రవంబులన్ వినెన్. 34

వ. అచట నయ్యర్జునుండు బెడిదంబులగు డెక్కలపర్యాయ విన్యాసంబులవలని చంద్రాకృతిచిహ్నంబులు గల యవరోహణ మార్గంబులచేతను నెమరనురుగతునియలచే సంజాత తారకంబులై తీరమందున్న సుర పొన్నగున్నల మొదళ్ళయందలి శయనస్థలంబులు రంజిల్లుటచేత నూహింపఁదగిన శివవృషభస్వేచ్ఛావిహారంబులెసంగునమ్మంచు కొండచరియలం గలకొలంకులందుఁ దనపాపంబులఁ దొలంగించికొని యడవియేనుఁగు పిల్లలచే భేదింపఁబడిన దేవదారు పల్లవంబుల పరిమళంబులుగల పర్వతసమీపభూమియందలి మార్గంబునదివిని భువినిభరణప్రవీణులగు మహేంద్రులచేఁ బరిగ్రహింపఁబడినదిశ నధిగమించె. 35

ఉ. ఆనరుఁడప్డు పూర్వదిశ • యందుఁ బ్రఫుల్లనవీనకేతకీ
సూనపరాగముల్ నడుమఁ • జొప్పడు నంతికవార్ఝరంబులో
స్నానము నాచరించి పితృ • నామముచేతఁ బ్రహృష్టచిత్తుఁ డౌ
వానిబలెన్ మహేంద్రగిరి • పాదమునం జిరముం బ్రవర్తిలెన్. 36

గీ. పార్థుఁ డఖిలదిశలను వి • వాహహేతు
వగు నాక ప్రయాణసుముహూర్త • మందు స్వపుర
మెడలియును తద్దిశ పితృగృ • హీత యనియె
యందుఁ బుట్టిన కన్యఁ బెం • డ్లాడఁ డయ్యె. 37

శా. ఆవివ్వచ్చుఁడు చిత్రభూరథకరం • బైనట్టి శైలంబుచే
భావింపందగు చిహ్నముల్ బహునదుల్ • వర్తించు నద్దక్షిణా
శావాటింగనిచీర జర్ఝరరుతిన్ • సద్రాజతాళీవనీ
రావస్ఫూర్త్యనుకారి యై జలధితీ • రస్థంపుఁ త్రోవం జనెన్. 38

---

35. మహేంద్రశబ్దమునకు=మహేంద్రపర్వతమును ; ఇంద్రుండును.

36. పాదము=శరణమును ; ప్రత్యంతపర్వతమును.

గీ. కల్జీదృష్టిసరణి కతి ♦ క్రాంతమైన
వారిధిని జూచి చూచి త ♦ త్తీరమార్గ
మందు వెస నడచుచుఁ జోళ ♦ సుందరీత
తులపసపు తావిగల వాయు ♦ వులను బొందె. 39

సీ. ఎవ్వానియాజ్ఞచే ♦ నవ్వింధ్యగిరి యుండు
నర్భకునట్లు భూ ♦ గర్భమందు
నెవ్వాఁడు జఠరంపుఁ ♦ గృష్ణవర్త్మనియందు
వాతాపిదైత్యు హ ♦ వ్యముగఁ జేసె
నెవ్వానికసదుగ ♦ నెసఁగుకోపంబలన్
రహితవస్త్రను జేయు ♦ మహిమగలదొ
అయ్యగస్త్యమహర్షి ♦ కావాసమైయున్న
దిశను బ్రాపించెఁ గుం ♦ తీసుతుండు
అందు మిన్నేటిగుణసామ్య ♦ మరయుటకన
ఫలములందుఁగ వేరజాం ♦ బులను దాల్చి
దివి నొఱయు తీర నారికే ♦ ళవిటపులను
బూర్ణమగు చోళభువిఁ జూచి ♦ పొంగె నతఁడు. 40

మ. చిరకాలంబుననుండి గ్రోలఁగడునా ♦ చేదాత్మ భావించి యా
తరువాతన్ సుధనిచ్చవీడిన యమ ♦ ర్త్యశ్రేణికై నింగితో
దరియన్ రాయుచుఁ బండ్లుగల్గినతటో ♦ ద్యన్నారికేళంబులన్
నరుఁడూహించెఁ గ వేరజాంబువులకు ♦ న్వార్తావహుల్ గా మదిన్. 41

చ. జలనిధియందు నుండుటను ♦ శైత్యమునొందిన స్వీయకాయమున్
వెలుచగు నెండచేతను ద ♦ పింపఁగఁ జేయుటకై యుదక్తట
స్థలికి నిశాటశూన్యముగఁ ♦ దాఁ జను దెంచిన లంకకైవడిం
బొలుపయి పాండ్యగుప్తమగు ♦ పోలున నవ్విజయుండు దూకొనన్. 42

క. సిరి గొనముల నలకాపురి
మురిపె మణఁచిన మణలూరు ♦ పురవరమందుం
బురజనులకు నేత్రోత్సవ
కరుఁడగుచున్ సంచరించెఁ ♦ గవ్వడి యచటన్. 43

ఆ. గీ. తత్పురమున నిందర్ప ◆ తనయునకుఁ దనకుఁ
దర్శనమున గర్భ ◆ ధారణంపు
స్థితి ననంగద యగు ◆ చిత్రాంగదయను రా
జాత్మజాత పెండ్లి ◆ యయ్యె నతని. 44

సీ. ఏలాలవంగమ ◆ హీరహాళికిఁ జెప్ప
లీలతాచందన ◆ సాలములకుఁ
దాంబూలికాపూగ ◆ తరులకునుగల దాం
పత్యంబుచేత ర ◆ మ్యమగుచున్న
యుద్యానవనభూమి ◆ నొందె యప్పార్థుఁడ
య్యువిదతోడను సుఖ ◆ మొందుచుండి
స్వర్గలోకముఁ దృణ ◆ ప్రాయంబుగఁ దలంచెఁ
బదపడి సుదతి గ ◆ ర్భవతియగుచు

తే. శుభకరగుణానుకలితమా ◆ చును దనర్చ
నాసరమునందు నెదనున్న ◆ పార్థుఁ బోలి
బభ్రువాహనుఁ డనుపేరఁ ◆ బ్రథితుఁ డైన
పుత్రునిం గని పోషించెను ◆ బుడమియందు. 45

గీ. భద్రికరమైన యాత్మజో ◆ ద్భవను నపుడు
నేను నేనంచుఁ బొగడుచు ◆ నిజ నృపాలు
నడుగుచున్నట్టి దాక్షిణా ◆ త్యజనములకు
దాతృఘనుఁ డైన కిరీడి యా ◆ తనయు నెయిడె. 46

వ. ఇవ్విధంబుగ నయ్యర్జునుం డచటఁ గొన్ని దివసంబులు నివసించి చనిరా
ద ననఁ దద్వచనంబునకుఁ గనుఱెప్పల నంటిన బాష్పజలంబునఁ బ్రత్యు
త్తరంబుగఁ జేయుచున్నదియు గాటంపుఁ గౌఁగిలింతచే నారచీరయం దొద
విన ధ్వనులతో సమంబు లగు సీత్కారంబులం గావింపుచున్నదియు నగు
చిత్రాంగదను బులకాంకురంబులచే బిరుసైన గండస్థలంబునం జుంబించి
మిగుల నెగులున ననుమతిం గొని నిర్గమించి దానవులతోఁ బోరెడు వానర

---

44. అనంగద=మన్మథవికారమునిచ్చునది; భుజకీర్తులు లేనిది.

సేనాధిపులచే నాక్రమింపఁబడిన మలయదర్దుర మహేంద్ర ప్రత్యంతప
తంబుల క్రింది ఱాళ్ళపైఁ గనంబడుచున్న చేతివ్రేళ్ళ గోళ్ళందగు రేఖ
వజ్రాయుధభయంబు నొంది లేచి వెడలిన పర్వతంబుల యునికిపట్టు లనఁ
బుద్ధిని మఱలింపుచుండఁగఁ దత్పర్వతాధారశిలంబులచే నిమ్నోన్నత
బగు నరణ్యంబుం దాఁటి కుమారికావమానజనితం బగు కోపంబున రా
ణాసుర పురంబుం బెల్లగింప భూమి చాఁచిన బాహువు తెఱంగునం జెలం
సేతువుచే మధ్యరేఖాసమన్వితం బైన సముద్రంబునకు సమీపించె.

గీ. అర్జునుఁడు రామనిర్మిత ♦ మైన సేతు
వుఁ గని చిత్రమునకుఁ గుద్య ♦ భూతహృదయుఁ
డగుచు రవివంశతప మిట్టి ♦ దని తెలియుట
కయి మనంబునఁ దర్కించెఁ ♦ గడు తడవుగ.

సీ. వారాశిమీఁదను ♦ వానరుల్ వైచిన
యద్రిశిలాఖండ ♦ హతులచేతఁ
జిరకాలముననుండి ♦ చీఁకులై విగతహ
స్తులునయి వికలపా ♦ దులయియున్న
జలమనుష్యులచేత ♦ నలలపఙ్క్తులయందు
నతికీర్తితంబయి ♦ యనఘమైన
శ్రీరామచరితంబుఁ ♦ గ్రీడి నుతించి ను
తించి యొడ్డుననె ప్ర ♦ తీచి కేఁగె

తే.గీ. నచటఁ గోకర్ణమను తీర్థ ♦ మందుఁ జేరి
శంభు శిరమందుఁ గాఁగల ♦ స్వకధనుఃప్ర
హారముల కిచ్చటను స్థాన ♦ మనుచుఁ దెలుపు
నది యనందగు కరముతో ♦ నలరు లునిచె.

క. గోపృష్ఠస్థితుఁ డగు గౌ
రీపతి నెపుడు నెదఁ దలఁచు ♦ క్రీడి యతనినే
ప్రాపుగ గోకర్ణస్థితుఁ
డౌ పరమేశుఁ డని చూచె ♦ నాశ్చర్యముగాఁ.

గీ. పాపవినివృత్తికొఱకు ప్ర • భాసతీర్థ
మున నొనర్చిన వ్రతనియ • జనము సేతు
వును గనిన క్రీడి కఘశుద్ధి • నొనరుచుటకుఁగాక
యది జాగరూకత • గలదియయ్యె. 51

గీ. పార్థునకుఁ బూర్వమందె పా • పహరణంబు
సేతువును జూచుటవలన • సిద్ధిగాఁగ
నాదటఁ బ్రభాసతీర్థమం • దగు వ్రతావ
గాహమయ్యె సుభద్రాప్తి • కారణంబు. 52

గీ. పిమ్మటను వర్షకాలభ • యమ్ముచేత
ననఁగ యదుకన్య సొబగుచే • నైన కీర్తి
హంస యచ్చోటఁ బార్థుని • యమలమాన
సమును గర్ణబిలక్రౌంచ • సరణి నెనసె. 53

గీ. భావవర్తినియైన సు • భద్రచేత
నంగజాయత్తచిత్తుఁడౌ • నర్జునుండు
జనసమక్షంబునందుండ • జడిసె ననఁగ
ననుచరద్విజబృందంబు • నచట విడిచె. 54

గీ. అర్జునుఁడు జలపూర్ణంబు • లగు ఘటముల
దారిలోఁ జూచువాఁడయి • తనదు హస్త
యుగ్మమందుఁ జెలంగుచు • నున్న కృష్ణ
సోదరీకుచములపోలెక్క • గాఁ దలంచె. 55

మ. సకలశ్వేతగరున్మదాపహచల • చ్ఛంపావిలాసంబులున్
వికసత్కేతకసౌరభాబ్ధివిహర • ద్భృంగావళీచ్ఛన్నముల్
ప్రకటాపాదితబర్హిణీరవములుం • బాంథాపమృత్యుల్ వృథా
భ్రకకుప్ప్రదేశము లౌచుఁ గొన్ని యిటు • వర్షాఘస్రముల్ వర్తిలెన్. 56

చ. జలధరకాలమన్ భటుఁడు • చంచలపేరిటవర్తిచేత శ్యా
మలజలవాహపఙ్క్తి యను • మంచితుపాకికి నంటువెట్ట నం
దులఁబడి యప్డు పైకి ధ్వని • తోఁ జనుదెంచుచునున్న వాషికో
పలశరసీసపుంగుళుల • నైచి వధించెను గ్రీష్మశత్రువున్. 57

53. మానసము = మనస్సునకును ; మానససరస్సునకును.

చ. భ్రమరము జేతనల్పుచివ ◆ రన్ ఘటితంబగు నూత్న కేతకీ
సుమదళ రేఖ కానన వ ◆ సుంధరపై విలసిల్లెఁ గంతుభీ
తి మెయిని నాయికాళి పర ◆ దేశమునన్ నివసించువల్లభా
ఘమునకు నీయ నగ్రమునఁ ◆ గాలిచిపంపిన పత్రికాకృతిన్.

గీ. వర్షకాలంబునందు రై ◆ వతకశిఖరి
నెల్ల యర్జునతతి విక ◆ సిల్లుచుండ
నట్టి శబ్దముఁ బూనిన ◆ యతఁడొకండె
తద్దయుఁ గృశించె నిది విచి ◆ త్రంబుగాఁగ.

గీ. దివి నఖిలదిక్కులందు వి ◆ దిక్కులందు
విరహమను శిల్పివరునిచే ◆ విరచితయగు
తద్వధూటికి మెఱుపుల ◆ తతికినిగల
భేదముం దెలియకయుండె ◆ విజయుఁ డపుడు.

గీ. ఆదటఁ గిరీటియదుకన్య ◆ దైనమాన
సపువివాహమునందుఁ బ్ర ◆ జ్వరిలుస్మార
శిఖిపయిన్ లాజహోమముఁ ◆ జేయుటకనఁ
దత్సహోదరుఁ గృష్ణుఁ జి ◆ త్తమున నిలిపె.

గీ. ఆదిపూరుషుఁడతిసూక్ష్మ ◆ మగు కిరీటి
మనసు విశ్వంభరుఁడనగు ◆ నను వహింపఁ
జాలదిపుడని యూహింపఁ ◆ బోలు ననఁగ
నతని మదినుండి వెడలి ప్ర ◆ త్యక్షమయ్యె.

గీ. అచ్చటఁ బరస్పరంబు నే ◆ త్రానుమోద
మలరఁ జేయుచునున్న కృ ◆ ష్ణార్జునులకుఁ
దమతమప్రవృత్తికథయను ◆ తటినిగ్రీష్మ
కాలసంశోషణము నెఱుం ◆ గనిదియయ్యె.

గీ. క్రీడిదనభావ మెఱిఁగిన ◆ వాఁడు మధుర
హాసయుక్తుఁడునగు కృష్ణు ◆ ననుమతమున

---

59. అర్జునశబ్దమునకు—మద్దిచెట్టును; అర్జునుఁడును;

భిక్షువేషస్థుఁడై మరు ♦ భీతిననఁగ
నతినిగూఢతనుండె నై ♦ వతకగుహను. 64

గీ. ప్రౌఢకవిజనుఁడైనను ♦ భద్రసాంబగు
నెన్నఁగసమర్థుఁడెట్లగు ♦ నేలయునిన
యతుల యాశ్రమమైనని ♦ యర్జునునకు
సాధనంబయిదానిఁ గాం ♦ చంగఁగోరె. 65

గీ. అప్పటి సుభాగమమునకై ♦ యర్జునుండు
చంచలుఁడుగాఁగ యుష్మహా ♦ శయగతంబు
నీశయమునందెయగునని ♦ శ్రీశుఁడప్డె
గ్రావతటినుండి మఱలద్వా ♦ రకకునేఁగె. 66

వ. పిమ్మట సూర్యగర్వనిర్వాపక తేజస్కుండగు నయ్యతివరుండు రైవతక పర్వతంబున భూషణంబై యున్నాఁడని నమస్కారంబు మాకు శ్రీయస్సాధనంబని పురోహితులు బోధింపఁగ సంతసిల్లిన బలరామునిచే ద్వారకాపురంబునం బ్రవేశితుండైనవాఁడును వెలుపలను వెలింగెడు విరహాగ్నిజ్వాల వలెనున్న కాషాయవస్త్రంబును గప్పుకొన్నవాఁడును సవ్యసాచియను సంజ్ఞాపదంబువలన వైరంబునొందిన ననవిల్తు జోదుపవ్రా సావకాశంబు వెదకియులూపికా చిత్రాంగదా సుభద్రలకయి వేర్వేరుగఁ బ్రయోగించిన మూఁడుబాణదండంబుల వలెనున్న మూఁడుదండంబులను ధరించువాఁడును దనపల్లవ మార్దవంబును జయింపఁగ జనించిన శోకంబుచేతనోయన శుష్కించి పాదుకలయిన చందనదారువుచేఁ బరిచర్యనొందు పాదయుగళంబుగలవాఁడునైన యమ్మౌ యాభిక్షువునకు సంభ్రమంబుతో యదుబృందంబులు నమస్కరింపుచుండ శ్రీకృష్ణుండును వినయాన్వితంబుగఁజనుదెంచి యాతనిదెండంబునిండఁగ మిగిలిన తనసోదరీ ప్రేమరసంబులవలెనున్న తీర్థజలంబులతోఁ బూర్ణంబగు కమండలువును దదీయ హస్తంబునుండి కైకొని యోమహానుభావ యిఁకలోపలికి విచ్చేయుమని రాజభవనంబు నొందించి కన్యకాంతఃపురంబు నంబ్రవేశింపంజేసె. 67

ఉ. ఆవెనుకన్ మరుండు తన ♦ యైదుశరంబులలోన మూఁడొగిం
దోఁపను గ్రిడిపైఁదగుల ♦ రువ్వియ శేషము రెండు వెండియున్

వైవఁదలంచు వానివలె ♦ భ్రాంతల ప్రేరణయుక్తిచేత నే
వా విధమాచరించెడి సు ♦ భద్రికనుఁ రచియించె ముల్కిగాన్.

గీ. ఆయతి సుభద్రరుచిర దే ♦ హంబుచేత
మన్మథునివింటిచేతను ♦ మథితుఁడగుచు
దినదినమునందుఁ దపముచే ♦ తనాయనంగఁ
దనశరీరంబునం గృశ ♦ త్వంబుఁదాల్చె

క. ఈనరుఁడచ్చట దీర్ఘం
బైన ప్రతిశ్వాసమునను ♦ హస్తముతోడం
దా నాసికను స్పృశింపుచుఁ
బ్రాణాయామంబునకు స ♦ మాప్తినొనర్చెన్.

గీ. అప్పుడోంకార పఠనంబు ♦ నందునుంద
రకువెడలు యతివాతెఱ ♦ ప్రబలుచుండె
దనయెదుట వర్తిలెడు సుభ ♦ ద్రాముఖనుఁను
సారెకును ముద్దుగాన లేచి ♦ చనినదనఁగ.

గీ. పడఁతి కేల్ పాదపద్మముఁ ♦ బట్టుచుండ
నంగమున వృద్ధియగు పుల ♦ కాంకురముల
నణఁచె మాధవమాధవ ♦ హరిహరి యని
సవ్యసాచి ముకుందుని ♦ సంస్మరించి.

వ. ఒకానొక దినంబున భోజనకృత్యంబుఁగావించి ప్రతిక్షణమందును నన ల్తుని బాణఘాతంబులచే నంతటయుంబడిన సత్వగుణఖండంబు లంబో చెమటబిందువులతో వ్యాప్తంబగు మృగచర్మంబుపైని గూర్చుండి విశ్రమి పుచున్న యకపట సన్యాసికి జింకతోలు నంగట్టఁబడిన విసెన కన్ను మెల్లనవిసరుచున్న సుభద్ర తత్పులకాంకురాదులచే యతియగునా య నంశయించి యాతని యాథార్థ్యంబుం దెలియ నిచ్ఛచేమంత నంబున వి యంబుతో విన్నపంబొనర్చె.

క. ఓతపసి భవత్సన్నిధి
జాతంబగు నాదుసంత ♦ సంబిప్పుడు క
న్యాతతమానంబునకు వి
ఘాతము నిడఁ గల్పతరుశి ♦ ఖాచయమయ్యెన్.

గీ. యాదవులు పుణ్యరాసులో ♦ యతివరేణ్య
తావక పదాంబుజంబుల ♦ సేవవలనఁ
దమశిరసునందు నాకర్ర ♦ జమును దాల్చి
మనసుచే మతియొకరజ ♦ మును విడిచిరి. 75

గీ. ఓయతీనీకు సర్వము ♦ ద్యోతకమగు
బలుకుమీ నాకుఁగాఁగల ♦ భద్రముపర
మార్థమగునట్లు నీవంటి ♦ యతులు నిర్జి
తేంద్రియులు యోగమునదివ్య ♦ దృష్టులగుట. 76

గీ. ఈతపస్వి సుభద్రోక్తి ♦ నెల్లనువిని
యొకక్షణము గనుల్మూసి ప్ర ♦ త్యుక్తినొసఁగె
నోసతీ నేను మవులేల ♦ యువిదలందు
విజయసంప్రాప్తినీకగు ♦ నిజగుణముల. 77

గీ. ఎవఁడు నీదుపదాంగుష్ఠ ♦ భవనఖమును
దన నుదుటియందుఁ దిలకంబు ♦ గనుధరించు
నన్నరుండును గుసుమబా ♦ ణార్తుఁడగుచు
నీనయనములకిపుడు గా ♦ న్పించుచుండు. 78

వ. ఇట్లు వక్రభావమును స్పృశింపుచున్న యతనివాక్యంబుజేతను దొలుత వినఁబడిన లక్షణంబులచేతను సుభద్ర యితండర్జునుండని నిశ్చయంబనెడు మానికంబును హృదయంబనెడు పెట్టెలోనునిచి యోమహాత్మ నీచేవచింపఁబడిన విజయనరశబ్దంబులకుఁ గ్రమంబున ధర్మిపరత్వంబును విశేషనామపరత్వంబును నీకృపచేఁ గలుగుచున్నవియని సిగ్గున నేత్రంబులు చలింపుచుండ మొగంబును వంచికొనినదై యుండె. 79

గీ. ఇవ్విధంబున నెవని నూ ♦ హించినీదు
సూక్తితెలఁగ గునట్టి దా ♦ సుండనగుదు
దయనుగనుమని క్షణము పా ♦ ర్థతను దెలిపి
కాంతచెక్కిలిఁ జుంబించెఁ ♦ గపటమౌని. 80

---

75 ప. రజము=పరాగమునకును ; రజోగుణమునకును ;
77 ప. విజయశబ్దమునకు=జయమునను ; అర్జునుఁడును ;
78 ప. నరుఁడు=మనుష్యుఁడును ; అర్జునుఁడును ;

గీ. ద్రౌపదియుఁ బతివ్ర ♦ తలలోఁ బ్రధానత
యందుఁ బట్టబంధ ♦ మొందినదయి
పూటబడినయట్ల ♦ పుడు తనపతుల నే
పురఁ బిత్యాణముక్తి ♦ నొందఁజేసె. 85

వ. పిమ్మట వసంతునకు సమానకక్ష్యంబగు గ్రీష్మర్తువు యుధిష్ఠిరాదులకుఁ గల్గినయట్టి పుత్రోత్సవంబును విని రాజబంధుత్వహర్షంబునంబోలె నాగతంబయ్యె నప్పుడు భగవంతుం డగు వాయుదేవుండు భీముని పుత్త్రజననంబునన్నైన యాశౌచంబు గలవాఁడగుటచే జనులను ముట్టుకొనుటకు సంశయింపుచున్నవానివలెఁ గొన్నిదినంబులు మలయపర్వతంబును విడిచి యొక యడుగైనను జలింపకయుండె. 86

మ. అనుకంపారహితంబు గ్రీష్మము మదీ ♦ యంబైన జీవౌషధం
బును జైత్రంబును దూరదేశమునకుం ♦ బోనిష్ట కొట్టెంగదా
యను కోపంబుననో యనన్ బిక మర ♦ ణ్యప్రాంతమందుండి యం
తను దత్స్వాగమనంపుప్రశ్నమయినం ♦ దాఁజేయకుండెన్ భువిన్. 87

గీ. అపుడు కౌరవసతుల దే ♦ హలతతోడఁ
దిరిసెనవిరులపంక్తికిఁ ♦ బురుడు మార్ద
వంబుచేతను బ్రాపింపఁ ♦ బడినదయ్యె
తేలికగు సర్వము తపస్థి ♦ తాళికెన్న. 88

గీ. కౌరవుల కేళివని మల్లి ♦ కాప్రసూన
బృందమునఁ దేఁటిగమి బొల్చె ♦ గ్రీష్మఋతువు
పువ్వుదేనెను దావినిఁ ♦ బ్రోవ నగ్ర
మున నసితలాక్షతోనిడ్డ ♦ ముద్ర యనఁగ. 89

గీ. ఏననలు మంచితావుల ♦ నెనసియు శుచి
భూతములునయ్యు పాటల ♦ ములగుఁ బుడమి

---

88. తపస్థితాళి=తపస్సునందున్నవారిసమూహమును; గ్రీష్మస్థితముల సమూహమును.

90. శుచిభూతములు=గ్రీష్మకాలమందుఁ బుట్టినవి; తెల్లనైనవియు; అగ్నియందుఁబుట్టినవియు.

నవి క్షణము దృష్టిపీతము ♦ లగుచు మిగులఁ
జిత్రభావంబు నెట్లుగఁ ♦ జేయకుండు. 90

ఉ. పాపిటయన్మెఱుంగుఁ దల ♦ పైనిడినట్టి శిరీషపుష్ప మఙ్
చాపము నొందియున్న కుసు ♦ జాయలకైశ్యము మేఘమంచు నా
లావ మొనర్పకుందురె త ♦ లంపఁగ దానికిఁ గ్రింద ఫాలమం
దేపుగ స్వేదనీరముల ♦ నెప్పుడు దుర్దినలక్ష్మి యాటచేఙ. 91

గీ. అతిభయంకరసూర్యదీ ♦ ధితులచేత
నుష్ణతఙ సర్వదిశలందు ♦ నొందు పగటి
దరికిరా నసమర్థతం ♦ బొరసె ననఁగ
రాత్రి దనకాలమంథైన ♦ రాకపోయె. 92

గీ. వర్షదినముల నిద్ది మా ♦ పార్శ్వభువినిఁ
ద్వరను బడఁద్రోసెనని కినుకఁ ♦ బొరయు తీర
తరులచేఁ దమ దరినుండి ♦ తఱుమఁబడిన
దనఁగ నదులప్రవాహము ♦ సనె నడుమకు. 93

గీ. శైత్యములనెడి లేళ్ళ నా ♦ దిత్యభిల్లుఁ
డంశుసాయకములఁ బూని ♦ యన్ని దెసలఁ
దరిమితరిమి హరింపఁగ ♦ ధరణిపతుల
నలిలధారాగృహము నవి ♦ శరణ మొందె. 94

గీ. ఒడలునొడలును దగులుట ♦ కోర్వకున్న
యట్టి వేసవిఁ దరుణుల ♦ న్యోన్య మెదిరి
కొందఱు క్తుల మనసుచేఁ ♦ గొందఱక్షి
చేతఁ గొందఱుఁ గౌఁగలిం ♦ చిరి దృఢముగ. 95

వ. ఇట్లు పరిపక్వం బగు సూర్యకిరణకాఠిన్యచేష్ట నతని కూఁతున కెఱింగింప నిచ్ఛగలవారివలె నున్న యున్నవలు పార్శ్వమ్ములం గ్రమ్ముకొన నేత్రమ్ములకుఁ గాన్పింపుచున్న వసంతరతికాంతులం బోలిన కృష్ణార్జునులు పాటలంబు లగు హంసపాదంబులకుఁ బొంద నశక్యంబైన వనజాతంబులతోఁ

పాటలములు=పాదిరిపువ్వులును; ఎఱుపు తెలుపు గలిసినవియు.
పీతములు=పానము చేయఁబడినవియు; పచ్చనైనవియు.

గూడియున్న యమునానదీనీరమందును దత్తీరమందును విహారంబులచేన గ్రీష్మదినంబులకు నుపయుక్తం బైన యాతిథ్యంబు నొనగూర్చుటకై భగవతి యగు నన్నదినె ప్రాపించిరి. 96

గీ. యమున లోకత్రయపవిత్ర • యైన తనదు
సకియ లెందఱు మగుడ ని • చ్చటనుగలరొ
యని విలోకింప నిచ్ఛగిం • చినదిబోలెఁ
గృష్ణుపదమునఁ బర్వె నూ • ర్మితతిమిషను. 97

మ. తరుణాంభోధరజాతి శాత్రవములో • తద్వాహినీవారులన్
భరితావర్తచయంబు పార్థునకు న • బ్జాజానికిన్ శంకవి
స్తరిలన్ జేసెఁదరంగహస్తపటలీ • సంవారిత శ్యామలాం
బరసీరాహతిజ ప్రణాగతములౌ • బల్డోతులంచున్ మదిన్. 98

గీ మాధవ స్త్రీలమోము దా • మరలబాగు
జమున నీరనుకోట న • బ్జములతోడ
వడిగఁ గలహింపఁదిలక దం • భమునడాళ్ళ
తుటుముముందర నిడియుండెఁ • దటమునందు. 99

ఉ. ఆనదియొడ్డునందు జల • జాక్షునిస్త్రీల విలాసయుక్తమా
ర్యానముఁజూచి సిగ్గుపడు • హంసికిశ్లాఘ్యత యందుగారణం
బైనను యానమాంద్యసము • దంచిత శోభరయంబునన్ దిరో
ధానముగాక పోవుటను • దద్దయునింద్యముగాఁబ్రవర్తిలెన్. 100

వ. ఆయంగనలు మెల్ల మెల్లన యమునానదిలో దిగుచున్నంతఁగొందఱపిఱుందు లీర్ష్యచేతనో యన నిసుకతిన్నెలను దమ యవకాశఁబు నొసంగుటచే నున్నతిం బొందిన జలంబులతోఁ గప్పెను. మఱికొందఱి నాభిబిలంబులు సహింపలేమినో యన నావర్తంబుల వేగగర్వమును జలంబులం ద్రావుటచే

96. హంసపాదములు = సూర్యకిరణములును ; హంసచరణములును.
వనజాతములు = పద్మములును ; అరణ్యసమూహములును.
చిత్రభావము = ఆశ్చర్యకరత్వమును; శబలవర్ణత్వమును; అగ్నిత్వమును.

నణఁచెను. మఱికొందఱు కుచకలశంబులు కోపంబుననో యన సువర్ణపద్మ
ముకుళంబులను నిజాఘాతంబులచే విదళింపఁజేసె. 101

మ. గ్రహరాజాత్మజయైన యజ్జమున తీ ♦ క్ష్ణంబైన గ్రీష్మంబుచే
నిహితంబౌ తనతండ్రి తాపభరము ♦ న్విత్తంబు భామిన్యురో
రుహకుంభప్రకరంబునుండి ప్రచల ♦ ద్రాపోర్మిహస్తాళితో
గ్రహియించెన్ మఱి పుత్త్రవంతు లగరొ ♦ క్కరంబన్యులన్ జెందునే. 102

చ. చెలువలు రమ్యవక్త్రముల ♦ చే హరిచిత్తవశం బొనర్పఁ గౌ
శలమును బొందినట్లుగను ♦ సారసవల్లిక తెల్ల సారసం
బులగమిచేత నైపుణిని ♦ బొందకయుండె నదేలనన్న మో
ములు సకచంబులున్ జలజ ♦ ముల్ వికచంబులునౌచు నుండుటన్. 103

గీ. వనితలకుచంబు నిశయందు ♦ స్వరుచిచోర
మైనతమ్మిని యమునహ ♦ జాంతికమున
కరిగి జలమధ్యమందు బి ♦ సాగ్రమనెడి
శూలమున నిల్పి నటియించె ♦ హాళి ననఁగ. 104

గీ. ఒకరొకరిమీద జలముఁజ ♦ ల్లుకొను వేళ
నఖరుచులచేతఁ దెల్లనై ♦ నయుదకమును
స్త్రీలపైఁజల్లు కృష్ణుని ♦ కేలునయ్య
మునకు గొప్పసఖినిగన్న ♦ దనఁదనర్చె. 105

గీ. హర్షమొందిన హరిప్రియ ♦ రాలికొప్పు
పైని యెఱ్ఱకలువదండ ♦ వైవసవతి
యాస్యమఖిలచేతనీ ♦ ర్ష్యనగునగవు
చేతనుత్తంసితమనుట ♦ చిత్రమగును. 106

చ. యమునను బోలుమేనిరుచి ♦ నందిన యవ్వనమాలినీటిలో
నమునుఁగు వారిఁబట్టుకొన ♦ నైజపుఁగౌఁగిలి సౌఖ్యమెల్లఁబం
దెముగ నొనర్చుచున్ మెఱుపు ♦ దీప్తులుగల్గిన స్త్రీలనీటసౌ
ఖ్యముగను దానుబట్టుకొనెఁ ♦ గాంతలుబట్టఁగఁజాలరాతనిన్. 107

---

103. వికచంబులు=వికసించినవి, శిరోజవిహీనమైనవి.
106. ప॥ ఉత్తంసితము=శిరోభూషణముకాబడినది; ఉత్తం=తడుపఁబడినది; సితము=తెల్లనైనది.

చ. జలములలోని మగ్నుఁడగు ♦ శౌరిస్వపూతకృతిచే నధస్థితిం
దెలిపెడిబుద్బుదంబునొక ♦ దిక్కునఁబైకొనఁజేసి యాత్మకాం
తలకు సపత్నివంచనము ♦ నర్పుచు నొక్కొకచోట నొక్కపై
దలిచెలువంపుటూరువును ♦ దాఁగనిముద్దుగొనెన్ ముదంబునన్. 108

క. తీరయుగప్రాంతంబున
నీరమునన్ వర్తులముగ ♦ నిల్చివిహారం
బారసలుపుకృష్ణయుగ
స్త్రీరాజులు చెలఁగెజమున ♦ చెవితొడవులన్. 109

వ. ఇట్లు గడుతడవుగ జలంబున విహరించి తీరంబుఁజేరినవారును జలసంగమంబుచే నగుసిగ్గుననోయన సంకుచితాత్మంబులగు కుచంబులచే వంచఁబడినవారును వారిశరీరంబులతోఁ గూడుటచే నొందఁబడిన సుఖంబులను దమధన్యః యనెడు వాక్కుచే నుతించి వాయువులనఁ గదలుచున్న కొనలతో శ్లాఘింపుచున్నవో యన్నట్టులున్న బట్టలంగట్టుకొన్నవారును దమదేహకాంతియనెడు లతకు ముకుళంబులగు సువర్ణాభరణంబులను నిజసౌందర్యంబుచేఁ బునరుక్తిమాత్రంబునకుఁ బాత్రంబులుగాఁ జేయుచున్నవారునగు విరిబోఁడులతోడంగూడఁ బ్రతీరకాంతారంబున సంచరింపుచున్న యాకృష్ణార్జునులకెదుటఁ బ్రతిదిక్కునందును సూర్యకాంతిని బరిహసింపుచు జనులనేత్రంబులను ముకుళింపంజేయుచు నొకతేజోరాశియావిర్భవించె. 110

సీ. తత్క్షణంబందు య ♦ త్నఘునఱెప్పలువిప్పి
చలితవాస్తవపూర్వ ♦ శక్తిగల్గు
దృష్టిచేఁదన్మధ్య ♦ దేశమందొకద్విజున్
ఛాయావివర్జిత ♦ చ్ఛత్రధరునిఁ
బిల్లితోఁజెల్మిగా ♦ వించుకన్నులవానిఁ
జూచికృష్ణపృథాత్మ ♦ జులమనంబు
వినయాద్భుతములచే ♦ తను బ్రాప్తముగుద్వారా
జత్వంబునన్ వ్యాకు ♦ లత్వమొందె

109, ప॥ కృష్ణశబ్దమునకు=అర్జునుఁడును: శ్రీహరియు.

గీ. వెన్ననతివలు తద్వృద్ధ • విప్రవరుని
వయసునందొదవిన మోము • వణకుచేతఁ
దెలుపఁబడినట్టి వారన • దిగులుపడుచు
వెసను గెలఁకులకఱిగిరి • ద్వివిధములుగ. 111

గీ. పార్థమాధవులాత్మన • పంకముగను
జేసికొననంకురితబహు • స్వేదజలము
లైనయష్టాంగములచేత • నతనిపాద
ములకెదుట భూరజములను • బూనిరహహ. 112

గీ. ఒండొకటిగూడుటన్ ఫల • మొసఁగునిచ్చఁ
బరగిన స్వజన్మతారేందు • వాసరమ్ము
లట్లెసఁగు కృష్ణవిజయుల • నతఁడు దాసి
దీవనమొనర్చి పిదపఁ బ్రీ • తినిటులనియె. 113

గీ. వీరవరులార మీచేత • భీతినొంది
నట్లుక్షుధకుక్షిఁ జొచ్చిన • న్నార్చుచుండె
నీయతిథి దేనిచేముందు • తృప్తుఁడగునొ
యయ్యశన మెంతయు భుజింప • నడుగుచుంటి. 114

గీ. ఇట్లుగను దనకుడికేలు • నెదుఁటజాఁచి
యడుగ నవ్విప్రపలుకు వెం • బడినెవారు
నట్లెయనిరి సుజనయాచ్న • యనెడునతివ
గర్భధృతిలేకయె ఫలంబుఁ • గనుచునుండు. 115

వ. పిమ్మట సంతసంబుతోఁ దనయాథార్థ్యంబు నెఱుకపఱచి భగవంతుండగు నయ్యగ్నిదేవుండు వాతెఱయనెడు తెఱనడుమ నటింపుచున్న నవ్వుచే నివ్వటిలు నవ్వాసుదేవార్జునుల యెదుట నిలిచి పర్వతకందరంబులందు నివసించియున్న పన్నగంబులచే రేద్రిమ్మరులచేఁ బొలసుదిండిగొండ్లచే మెండుగ నొనర్పంబడిన కడగండలతాండవంబుగల ఖాండవవనంబు జగంబునకు భుజింప నశక్యంబగుటయు దానిని రక్షించుటకు దక్షుండగు సహస్రాక్షునకుఁ దక్షకునందుఁ బక్షపాతంబును దెలిపి మీయిర్వురి కటాక్షబలంబుచే క్షణంబులోఁ దహించెదనని తనవాంఛితార్థంబును వచించె. 116

గీ. శక్రతనయుఁడు కృష్ణుకన్ • సంజ్ఞచేతఁ
దూణములు గాండివము శ్వేత • తురగములును
నృత్యదనిలసుతధ్వజా • న్వితరథమును
సంతసిలు నగ్నివలనను • సంగ్రహించె. 117

ఆ. గీ. గాలిమనసు శరము • గరుడుని వేర్వేరఁ
గెల్చి పొందఁబడిన • కీర్తిశిశువు
లట్లు దనరు నాల్గు • హయములతో నున్న
యారథంబు నెక్కె • నర్జునుండు. 118

గీ. ఆతనిరథాగ్రమందు ధ్వ • జాంకమైన
హనుమ లంకాపురమునందు • మునుపుగనిన
శిఖిబలాత్కృతి మఱలవీ • క్షింపఁదలఁచి
తనువుతో నాగతుండయ్యె • నన నటించె. 119

క. కలహములందాతని బా
హుల వెంబడిఁ బరుగువెట్టు • చున్న జయశ్రీ
లలనా జంఘాయుగమును
తలఁపుఁగలుగఁజేసె నపుడు • తత్తూణంబుల్. 120

గీ. అర్జునుండగ్నికనులకు • హర్షమిడుచు
కేలుతోడను గరినటం • కృతులొనర్చ
వనమువణఁకింపుచును గాండి • వమునకుఁగల
గుణము దండమువలెఁ జేసెఁ • గుటిలముగను. 121

గీ. ఆదటం గృష్ణ విజయుల • యనుమతిఁగొని
జ్వలనుఁడు సురాధిరాణ్మణి • శ్యామ ముత్ప్ర
వాళము వనంబుబడబాగ్ని • వలెదహింప
హర్షమొందుచు సన్నద్ధుఁ • డయ్యె నపుడు. 122

గీ. అగ్ని యతిభీకరుఁడయి బా • ణాసురపురి
వఱలు ప్రాకారమగునల • వాటుచేత

---

122. వ॥ ఉత్ప్రవాళము=గొప్ప చిగుళ్ళుగలదియు. గొప్ప పగడములు గలదియు, వనంబు=ఉదకమును, అరణ్యమును,

ననఁగ నరుణ మహాజ్వాల • నడవి నెల్లఁ
గుండలాకారముగఁ జుట్టు • కొనుచుఁ బ్రబలె. 123

క. అనలవిటుఁడు మును గౌఁగిలి
యొనరించి గృహీతకిసల • యోష్ఠపుటుఁడుగాఁ
వనతతి నతికుపకంఠం
బున సంకులకలరవరవ • పుంజము వెలసెఁ. 124

వ. భగవంతుండగు నయ్యగ్ని దేవుండు క్రముంబుగఁ బ్రబలింపుచుండఁ ద
మాలములు మొదలగు కొన్ని వృక్షములందు దళసమూహంబులగు చున్న
యతని ధూమంబులచేతను మోదుగలు మొదలగు కొన్ని తరువులయందుఁ
బుష్పగుచ్ఛంబులగుచున్న యతని జ్వాలాంకురంబులచేతను దిలకములు
మొదలగు కొన్ని భూజములందుఁ బరిపక్వఫల బీజంబులగుచున్న యగ్ని
కణంబులచేతను హరిచందనములు మొదలగు కొన్ని మాకులందు వలకల
ములగుచున్న యతని ప్రకాశములచేతను బిట్టగూడులుగల కొన్ని శాఖులఁ
దు నితరేతరంబుగ విహంగంబులుగొట్టి కొను కెక్కల చప్పుడులగుచున్న
దాహచటచటా త్కారంబులచేతను దద్వనంబంతటయు నిండినద య్యనే
కముహూర్తమాత్రంబు పూర్వరూపంబుగ వర్తిల్లె. 125

క. జ్వలనునిభయమున మీదికి
వెలలెడు వనలక్ష్మి కెసఁగు • వేగము చేతఁ
నలిగి శిథిలంబయినవే
నలివ లెగొప్ప పొగతుటుము • నభమున కెగసెఁ. 126

క॥ విలసిలెను ధూమరేఖా
వలయము గగనంబునందు • బాణసమూహం
బులతోఁ గాఁగల శాలా
స్థలమెల్లంగొలుచునట్టి • త్రాడు తెఱఁగునన్. 127

ఉ॥ ఓయిజనుండ నీవు పుర • హూతుని నైన ధరిత్రిలోఁ ద్రుణ
ప్రాయముగాఁదలంచునరు • బాహుబలంబె పరింపు పలుకుము

---

124. వ॥ ఉపకంఠము=సమీపము, కంఠప్రదేశము,

గీ. ప్రళయరవితుల్య మధికజ • వంబునైన
శౌరిచక్ర మిచట దుర్వ • చన ముడిగెనొ
లేదొ యని చూడ నిచ్చగ • ల్గినదివోలెఁ
గలహమున శిశుపాలుని • గళము దునిమె. 20

వ. ఇవ్విధంబున దుష్టమనస్కుం డగు శిశుపాలుని జీవితంబుతోడంగూడ యజ్ఞ
కర్మసమాప్తం బగుచుండ నవభృథస్నానంబు గావించి కానుకలుగ ము
న్నర్పింపఁబడిన ధనంబులను మఱల ద్విగుణంబుగాఁ గైకొన్న ఋణప్రదా
తలకరణి వఱలెడు సకలధరణీపతులను వారినగరంబులకుం బంపినట్టి య
య్యుధిష్ఠిరు ననుజ్ఞ నొంది పురాణపురుషుం డగు కృష్ణుండు శిశుపాలుండీల్గు
టయందగు నుత్సవంబుచే సుదర్శనమునకుం బోలెఁ బురజనలోచనంబులకు
ను నవాస్రకణసేచనంబుఁ జూడ నిచ్చగించినవాఁడో యనఁ దొల్లి కుశ
స్థలీనామంబు నొందిన పురంబున కరిగె. 21

క. ధృతరాష్ట్రసుతాగ్రణియుం
దతసైన్యముతోడ హస్తి • నగరికిఁ జని య
ద్భుతమతిని దురాలోచన
చతురుం డగు శకునితో వ • చన మిట్లనియెన్. 22

శా. మామా! హేమము వహ్నిఁ బుట్టె నని సం • భాషించుటల్ కల్లగా
దేమన్నన్ రిపుయజ్ఞమందు సకలో • ర్వీశాహృతం బైన యా
హేమం బీక్షణ గోచరం బయినదై • యెంతే దలంపోచు నా
హా మన్మానసమున్ దహింపఁదొడఁగెన్ • యామిన్యహర్వేళలన్. 23

ఉ. నే సభఁ జూచువేళను మ • ణీఖచితస్థలి భ్రాంతినొందఁగన్
హాస మొనర్చె నెంతయు స్త • నద్వయి యాడఁగ యాజ్ఞసేని మే
లౌనుమి యద్ది యంచు సుతు • నాలునకున్ వచియింపనో యన
న్భాసిలెనాదు ప్రాణపవ • నంబిది నిర్గమనేచ్ఛ నొందుచున్. 24

క. నే నిప్పుడు సైన్యంబుల
చే నుర్వీతలముఁ గదలఁ • జేయుచు శత్రు

---

21. అస్రము=కన్నీరును ; రక్తమును.

ప్రాణము లనిలోఁ గూలిచి
యీ నాశోకమును నిగ్ర • హించెదనుమీ. 2.

వ. ఇట్లు వచించి లజ్జాశోకంబు లనెడు నదుల సంగమంబున మునింగిన దుర్యో
ధనుని దరిఁజేర్పుట కై యమోఘద్యూతవిద్యాకుశలుం డగుశకుని యిప్ప
టి నుత్తరంబుఁ గైకొనియె. 26

గీ. వత్స! నీవెట్లు క్రీడిఁ గె • ల్వంగఁదగుదు
వతనితోఁ బోరలేక యిం • ద్రాదిసురలు
బఱచుచు మరుత్తులైరి కే • వలము పేరు
వలనఁగాక పలాయన • త్వరితమునను. 27

గీ. మఱియు బాహువునందు భీ • మగదఁ బూని
కుపితుఁ డగు భీముఁజూడ శ • క్తులెవరిలను
బకజరాసంధులును హిడిం • బదనుజుఁడును
నిలువరైరి యొకొ్కక ముష్టి • నిహతి నైన. 28

క. ఆయిరువురిచే సేవితుఁ
డౌ యమజుని ద్రోహచింత • యందే వ్యర్థం
బై యుండ నట్టివారల
తో యుద్ధము వ్యర్థముగను • దోఁచకయున్నె. 29

వ. అట్లయ్యును పాండవుల వైభవంబును యుష్మద్వైభవంబు నన్యోన్యంబుగ
జూదంబునం బందెంబు నొందంపఁగ నేను లోకసామాన్యంబు గాకుండెడు
ద్యూతవిద్యాకౌశలంబుచే నయ్యుధిష్ఠిరునిఁ బరాజయ రాజమార్గంబు న
క్షణంబులో సంచరింపంజేసెద. 30

గీ. పదపడి ధనంబు వోవ న • ప్పాండవులు ద
రిద్రులై తాము బంధువ • ర్జితులు నగుచు
దుఃఖమున నాశమైన నొం • దుదురు గాని
చో విదేశము సిగ్గుచేఁ • జొచ్చియుండ్రు. 31

---

26. ఉత్తరము=ప్రతివాక్యమును; నావయును.

27. మరుత్తులు=దేవతలును; వాయువులును.

గీ. నీవు పిమ్మట జలధీంద్ర • నీలకాంచి
దైన పుడమిని నీసోద • రాళితోడఁ
దత్సదృశసంఖ్య గలుగు సం • వత్సరంబు
లేలు సుఖమున శత్రురా • హిత్యముగను. 32

వ. ఇట్లు మంతనంబునం దాలోచించి కల్పింపఁబడిన జూదం బనెడు కాపథంబున శకుని దుర్యోధనులతోఁగూడఁ బరుగెత్తుటకు జ్ఞాననేత్రంబు గల ధృతరాష్ట్రుండు నూతనమణిఖచితసభామండపంబునం బ్రవేశోత్సవం బనెడు మిషచేఁ బిలువఁగ ధర్మనందనుండు తన యనుజులతో హస్తినాపురంబునకేతెంచి బంధుసమూహంబుచేఁ గృతప్రత్యుద్ధానుం డగుచు దుస్తరం బయ్యెడు వనవాసవత్సరంబు నొండొంటి నొక్కొక ప్రణిపాతసుకృతంబుచే సుప్రతరంబుఁ జేయంగలవాఁ డనంగఁ బితృవ్యుని పాదంబుల పైఁ బండ్రెండుసారెలు వ్రాలెను. 33

గీ. ఆ ద్రుపదపుత్రియును గాత్ర • లగు నవభృథ
జలకణంబులవలె నున్న • జాలకయుత
మౌక్తికము లొందునట్టి యా • త్మకబరికను
సుబలతనయాపదములందు • సోఁకఁజేసె. 34

క. ధృతరాష్ట్రుఁడు లోఁ గపటా
కృతిఁ బూని యనామయోక్తి • కిం దోఁబుట్లా
క్రతులాభకథల శ్లాఘిం
చి తన గృహంబునకుఁ బంపె • శిష్టు యమసుతున్. 35

ఉ. అప్పుడు మామకీనతను • హానిదయోధ వినాశహేతువై
యొప్పుచునున్న వైరము కు • రూద్వహులందుఁ బరస్పరంబుగం
దప్పకయయ్యెడుం బరది • నంబున నంచును లోన శోకముల్
చొప్పడనో యనన్ దరణి • చొచ్చెఁ బ్రతీచిని క్షీణతేజుఁడై. 36

గీ. గాఢతమములు దిగ్విది • క్ప్రాంగణముల
యందు వ్యాపించుచుండఁగ • నఖిలమైన

---

34. జాలకము=కేశభూషణము.

ప్రజలు తమ యేలికగు ధృత ♦ రాష్ట్రుతోడ
దృష్టిచేత సమత్వంబు ♦ నెనసి రపుడు.

ఆ. గీ. శశికరంబు లుదయ ♦ శైలంబువలనను
వెలసి యపుడె మనుజ ♦ వితతి దృష్టి
సరణికిందప్ర ముఖ్య ♦ సురల స్వీయత్వగో
చరము లగు దిశలను ♦ దిరుగఁ దెలిపె.

క. నెలవాడిచినపిమ్మట రా
జ్ఞిలయస్థితు ధర్మతనయు ♦ నిం జూడఁగ ని
చ్చలువచ్చు హితపురజనా
వళియె యలంతి హెచ్చె నవ్వి ♦ భావరి ముగిసెన్.

క. పిమ్మటఁ గాలోచితకృ
త్యమ్ములఁ దీర్చికొని ధర్మ ♦ తనయుండు ప్రదీ
ప్రమ్మగు సభఁ జొచ్చెను ద్యూ
తమ్మెఱిఁగిన నృపులతోడు ♦ తం బౌరులతోన్.

వ. అచ్చోట నతులితచతురతం బ్రకటించుచున్నవియు విచిత్రకరంబు లై
యు నగు నాస్థానమండప నిర్మాణవిశేషంబులందు దృష్టి ప్రసరింపంజే
చు ధృతరాష్ట్రుని చెంగట శరీరధారి యగు తమోగుణం బనందగియు
యింద్రనీల మణిమయాసనంబునం గూర్చున్న ధర్మనందనునకుఁ బ్రతీపం
గా నుపవిష్టుండైన శకుని స్థానభ్రంశంబు గానింపందలంచి తను వు దా
సన్నిధి కేతెంచినట్టియు మధ్యమాక్షరశూన్య స్వనామంబుచే వచింపం
నట్టియు గ్రహవిశేషముంబోలి ప్రస్తావమార్గంబుచే ద్యూతక్రీడాప్రవేశ
ను శీఘ్రంబుగ నభిలషింపంజేసె.

గీ. ఆదటమహాసభను సుబ ♦ లాత్మజుండు
సుమతియైనను దైవవ ♦ శమునబ్రమసి
ద్యూతమాడెడు ధర్మపు ♦ త్రునిజయించె
నఖిలదేశంబులను బండె ♦ మలరఁజేసి.

---

41. ప్రతీపము=అభిముఖమును; ప్రతికూలమును.

మ. ఒకయక్షంబున ధర్మసూతివిషయ • వ్యూహంబులున్వేత్తుగా
శకునిక్ష్మాపతి దాగ్రహించుటకునై • సామర్థ్యముం బొందెనిం
తకువేరై పరమాద్భుతంబనెడు శ • బ్దంబందువాచ్యత్వముం
బ్రకటింపన్ భువినెద్దియైనఁగలదే • ప్రాజ్ఞుల్ వితర్కింపఁగన్. 43

గీ. ఆశకునియొల్లయాటల • యమతనయుని
భూషణంబుల బహురత్న • పుంజములను
ధనగృహంబుల ద్రౌపదీ • తన్వితోడఁ
దమ్ములను గెల్చి గర్జించె • సమ్మదమున. 44

సీ. అవ్వేళను బహునా • యకుల వధూటియౌ
ద్రౌపదిమనకంబు • దాసియయ్యె
నట్టినీచాంగన • యగుదానినీసభా
గ్రమ్మునకుంబట్టి • తెమ్మనియెడు
నగ్రజన్మునివాక్య • మంగీకరించిగాం
ధారీద్వితీయకు • మారకుండు
శీఘ్రంబుగాఁగలే • చెనుతనుధారియై
యవనికిడిగ్గిన • యముఁడువోలెఁ

తే.గీ. దన్నుఁగనిజంకి సభఁబాఱు • చున్నద్రుపద
తనయకొప్పునఁ జేతివేఁ • ళ్ళునిచె నతఁడు
తమకుచములందు రాజకాం • తలును నాసి
కాగ్రమున సజ్జనులు వేళ్ళ • నట్టునిచిరి. 45

వ. అక్కొలువునందు దుర్మతియగు దుశ్శాసనుండు గట్టిగఁ బట్టుటచే నంకురితంబులగు చెమటబిందువు లనందగియున్న శిరోభూషణకలిత ముక్తాఫలంబులను బూనినట్టి వేనలినుండి కరతలపీడనంబుచే జాఱుచున్న తైల్యధారయనందగి దట్టంబగు కల్పపూదండనుండి స్రవించు మకరందస్రుతిని బాష్పజలంబులతోడంగూడ వర్షించుచున్న ద్రౌపదిపాతివ్రత్య లక్ష్మిగృహం

---

43. అక్షము=పాశకయు ; ఇంద్రియమును ; విషయశబ్దము=దేశమునకు, ఇంద్రియవ్యాపారములకును.

బున కెసఁగు స్ఫటిక ప్రాకారంబనందగిన ధవళవస్త్రంబుం దీయుండో డంగె. 46

సీ. ఆద్రుపదజయష్టి ♦ యవమాన మొందుచు
నుండ సభికులూర ♦ కుండఁగాను
స్వీయనాయకులుదై ♦ వికమనిచింతసే
యఁగ నితరులశక్తు ♦ లగుచునుండ
హరియార్తరక్షకుం ♦ డనిమదిలో నెంచి
నీవిపైఁగరముల ♦ నించికొనుచు
శ్రీహరీనన్నరక్షింపుమం చనపుడు
కంఠస్వనము హెచ్చ ♦ గాఁగనేడ్చె
తే.గీ. సభను వస్త్రాపహృతినొందు ♦ చానపిఱుఁదు
పైనివెస పట్టుచీరల ♦ పంక్తులొదవె
నచ్యుతుని కరుణారసం ♦ బనెడుపాల
కడలినుప్పొంగు తరగల ♦ గములువోలె. 47

గీ. ఒక్కచీరదివియ మఱి ♦ యొక్కచీర
యందమైనది ద్రోవది ♦ కధికముగఁ
జిత్రరసపూరమందఱ ♦ చిత్తమునకు
నోడచేదాఁటఁదగినదై ♦ యుండెనచట. 48

ఆ.గీ. కానిపించనియది ♦ దానివల్వలుదీయ
నమితపటములొందు ♦ నదియగుద్రుప
దాత్మజ నడుమునకు ♦ నంబరప్రాయత
రెండువిధములగుచు ♦ నుండెనపుడు. 49

గీ. చేలములదున్నసేనుండు ♦ చిరతరముగఁ
దీయువాఁడయి ద్రుపదపు ♦ త్రికనునగ్నఁ
జేయలేఁడయ్యె శ్రమమొంది ♦ క్షితినిఁబడుచు
జనతతులపల్వరుస నెన ♦ గ్నునగఁ జేసె. 50

49. అంబరప్రాయత=ఆకాశ సామ్యమును: వస్త్రబాహుళ్యమును.

వ. పిమ్మటనట్టి కఠినంబగు వనితావమానంబుఁగని కుపితమనస్కుండగు భీముండు సభలో భయంకరంబుగ నిట్లు వచించె. 51

గీ. సభను ద్రౌపదియురమున • జాఱవెచ్చ
నైన యస్రము దృష్టినే • నరసినట్లు
దీనికొప్పువట్టిన దుస్స • సేను బొమ్మ
నందుఁబడు నస్రమును జిహ్వ • ననుభవింతు. 52

వ. మఱియుఁ జలించుకబంధంబులచే దట్టంబగు కేళాకూళియందుంబోలె సమరాంగణంబున దుర్యోధనాదులగు శత్రువుల నూర్వురను జలజదళంబులం బలె నేను హేమంతంబు చందంబున ధార్తరాష్ట్ర శబ్దశేషంబగు మహాగదాపదంబొందించెద నచ్చట సవ్యసాచియు నిట్లు ప్రతిజ్ఞఁజేయందొడంగె.

శా. ఈరాధాసుతుఁడీ సుయోధనునితో • నికొల్వునన్ గర్వితుం
డై రజ్జుల్ వచియించి హస్తములవా • ద్యంబొప్పఁగా నవ్వెఁ దాం
పోరంగావున దేహికెన్నఁడును ర • వ్యస్త్రోదయంబుల్ గనం
గారాకుండెడు నిద్రనీతనికిమ • ద్గాండీవ మొందించెదన్. 54

వ. ఇవ్విధంబున వారలిర్వురు నట్టిప్రతిజ్ఞా వచనంబులు నుడువుటను సుఖంబుగ నిచ్చలంగూర్చుండుమని కరతలంబునఁజఱచి యగపఱుపంబడిన తొడయందె నీకు మిత్తిహత్తునని ద్రౌపది దుర్యోధనునకు శాపంబిడుటను భయంబుచేఁ దిరస్కృతులగు నంధదంపతులకై తొల్లిటియట్ల తనరాజ్యంబు నర్పించి యింద్రప్రస్థంబునకు నరిగెడు నయ్యుధిష్ఠిరుండు కృతాలోచనులగు శత్రువులు పిలువఁగ దైవంబు తనకంతంబునఁ గేలుంగీలించి రావించి నటుల మధ్యమార్గంబునుండి వెండియుఁ దత్సభకుం బుత్తెంచె. 55

చ. నయగుణవర్యుఁడయ్యు యమ • నందనుఁడప్డు గ్రహాభివిష్టుఁడై
నయటుల వెండియున్ సుబల • నందనుతోడను నీచసేవితం
బయినది యాచునెద్దిప్రథ • మాక్షరమున్ విడనాడుచుం బణం
బయినదొయట్టిదే వనవి • హారమొనర్చుటకుం బ్రవర్తిలెన్. 56

ఆ.గీ. జూదమెఱిఁగినట్టి • సుబలజుండు స్వవశ
గతములైనపాశ • కలను వేసి

---

56. దేవనవిహారము=ద్యూతక్రీడ.

యాడఁగసతము విజ • యపురసత్కృతుండయ్యె
యమసుతుండు తచ్చ • రమునొందె. 57

సీ. పిమ్మటసత్యవ్రత • తమ్ముగల్గినధర్మ
సూతిప్రత్యర్థిగ్ర • హీతమైన
యీనేలనొకక్షణం • బైననునిల్వరా
దని లేచిలోఁగుందు • తనజనని
విదురుకేలునునుంచి • స్వీయానుజులతోడ
దారతోడను పాద • చారియగుచుఁ
బ్రాపించెవనములఁ • బౌరులుదుఃఖించి
కనులతోవదలిరి • వనములపుడు

ఆ.గీ. కోనత్రోవనెదుటఁ • గూర్చున్నమృగములు
లేచిదొనలువిల్ల • లిగియుశాంతుఁ
డైనయమజువలువ • నవిమోము చేతమూ
రుకొనెనెమరచేఁజు • బుకముగదుర. 58

గీ. ధూళినిండియున్న • త్రోవనుఘటసన్ని
భములు సొబగులతని • పాదరేఖ
లలరెనువనదేవ • తలుభక్తిఁదెచ్చిన
పాద్యజలముగలుగు • పనఁటులనఁగ. 59

వ. అప్పాండవులు క్రమంబున ననేకవనంబులన్ దాఁటి జహ్నుమౌని వీనుల
దారిని బాఱుటవలన నేర్చినగమన విశేషములనందగు గభీరావర్తంబుల
తో సేవకజనవారంబునుండి తొలఁగింపఁబడిన సంసారచక్రంబులఁజూ
చున్నట్లుగఁ జెన్నలరి యొజ్జదమ్మియను నెమ్మొగమ్మున జనించినట్లున్న
జక్కవకవపలుకులచేఁ దనపుత్రుండగు భీష్మునికుశలంబడుగుచున్నది
నంగఁజెలంగు గంగానది కుఱంగటకరిగి యచట నారాతిరింగడపిరి పర
నంబున ననుచరులగు యజ్వలుమిగుల క్షుధార్తులగుచుండ వారింబ్రోచుట
కుఁ బవిత్రంబులగు స్తోత్రంబులతో సూర్యునింబ్రార్థింపఁగ నతండు ప్రస
న్నుండై యొసంగిన యక్షయాన్నపాత్రంబును దమ కళత్రంబగు ద్రౌ
పదికిచ్చిరి. 60

---

58. వనములు=అడవులును ; ఉదకములును.

గీ. ఆదటను గామ్యక మనెడు ♦ నడవి కేఁగి
వారచట నుండ భీముఁడు ♦ బాహుయుద్ధ
మును నభిలషించు కిమ్మీరుఁ ♦ డను శవాశ
నాథ్యు నొందించె వెసఁ దదా ♦ హారదశను. 61

గీ. యమతనూజుఁడు కాపథా ♦ యాస మెఱుఁగ
కచట వెడలి ద్రుపదజతో ♦ నరుగుచుండి
ద్వైతవనముం దఖిలశుభ ♦ హేతువులగు
కందముల మును లొసఁగంగఁ ♦ గైకొనియెను. 62

గీ. ఆదటను బాండవులచట ♦ వ్యాసమునిప
దాబ్జములనుండి ప్రసరించు ♦ నట్టి గోళ్ళ
రుచులచేతను నవపుష్ప ♦ నిచయములను
బొడమఁజేసిరి స్వజటల ♦ నెడి లతలకు. 63

గీ. పదపడి మునీంద్రుఁ డాకవి ♦ వాసభూమి
యనెడి స్వాతినిగూడు వాఁ ♦ డగుచునుండ
దుఃఖ మసియోడి క్షామత ♦ తోడ నున్న
వారి దృగ్దేశముల నతి ♦ వర్ష మయ్యె. 64

చ. అపుడు త్రికాలవేదియగు ♦ వ్యాసుఁడు భాసిలుచున్న యాత్మదే
హపురుచిచేత వర్షసమ ♦ యాంబుధరంబుల నెల్లచోట్ల నై
ర్యపటుతఁగూర్చుచున్ గురవ ♦ యన్ పృథుశబ్దము నొందినన్ స్వనా
జ్ఞపుణత నమ్మహాకృతుల ♦ నెక్కొనఁజేసె నశోకరూపతన్. 65

గీ. విజయుఁడు ప్రతిస్మృతి యనెడు ♦ విద్య వ్యాస
మునివలన నేర్చి ధర్మజు ♦ ననుమతిఁ గొని

---

64. కవి=పండితుఁడును; శుక్రుఁడును.

65. కురవయనుశబ్దము=కుత్సితధ్వని చేయువానికిని; వృక్షవిశేషమునకును; కురువంశస్థులకును. అశోకశబ్దము=దుఃఖరహితునకును; వృక్ష విశేషమునకును.

హిమగిరికి నేఁగెఁ గరుణాబ్ధి ♦ యీశ్వరుని ప
దార్చన మొనర్చి పాశుప ♦ తాస్త్ర మొంద.

సీ. ఏనగంబందు హి ♦ మానీభరం బౌట
ఋక్షు లన్నుల కఖి ♦ లాంగములును
గొనబులై యుండంగ ♦ గోర్వెచ్చనై యున్న
కచములం దెంతయుఁ ♦ గూడుకొనిరి
ఏయద్రి వత్సత్వ ♦ నెనసి భూమీరత్న
తతి కాంతిపూరముల్ ♦ ద్రావి తనిసి
హరితాళ వప్ర ని ♦ ర్ఝరమిషచే గుహా
ననములనుండి గ్ర ♦ క్కునటులుండు

తే. నట్టి హిమగిరిపై నెక్కె ♦ నతని ఘర్మ
జలకణగణం బనెడి ముఖ ♦ జలరుహమక
రందమును సమీరణకిశో ♦ రకుఁడు వేగ
మునను గ్రోలి ద్విరేఫత్వ ♦ ముఁ బ్రకటించె.

గీ. అచట విజయుఁడు లోకత్ర ♦ యపితలగు శి
వాఖ్యల మహాస్సు లొక్కదే ♦ హంబగుటకు
మూలమై యట్లు గోరెడు ♦ మునియుగముల
పూజలొందు తపోవనం ♦ బునకు మ్రొక్కె.

గీ. ఆవనిం గిరీటి తనచెంత ♦ కరుగు శంభు
వృషభమున కిడు కానుక ♦ యట్లెసఁగు దర్భ
నివహముష్టిని గొని మది ♦ శివపదములఁ
జేర్చి ఘోరతపంబును ♦ జేయఁదొడఁగె.

గీ. తప మొనర్చెడి విధియందు ♦ నిపుణుఁ డైన
కిరీటి గపుజితభువని స్వ ♦ కీయపదము
నంతయును నిల్ప నిందింప ♦ నట్టివాఁడ
నంగఁ బాదాగ్రభాగంబు ♦ నను నిలిచెను.

గీ. తననుచుట్టు భానుతతులచే ♦ తను దపించు
నరుఁడపై దృష్టి నిల్పువాఁ ♦ డైన యతని

నగ్ని వెండియు భుజయింప • నడవి నొసఁగు
మని ప్రియత నెల్లెడలఁ జుట్టి • నట్టులుండె. 71

గీ. ఆతఁడు తపోవిధి ధనంజ • యత్వబాంధ
వమునఁ బోలెను దనచుట్టు • వహ్ని నిలిపె
ఓయి రవి నీవు రిపునిరా • ధేయుఁ గంటి
వను కినుకఁ బోలె రవియందు • నునిచె దృష్టి. 72

గీ. వ్యాసముని యుపదేశించి • నట్టి మంత్ర
భాగముల నాత్మశివుని సే • వ నొనరుపుచుఁ
దవముచేఁ దానొకండె స • ప్తఋషులను జ
యించుటకనంగ సప్తత్వ • మెనయుచుండె. 73

గీ. పంటలాకులు జలములును • వాయువును భు
జించుట క్రమంబుగాను • వర్జించితపము
నర్చునికీక్రిడికక్షగు • ణము విషయము
లందులోలతఁ గనదుక • రాగ్రముననె. 74

గీ. అర్జునుండుతపంబుచే • హరునిసదయు
గానొనర్చుచు ఫలములు • నైకొనంగ
వాంఛనొందినవాఁడన • బాహువెత్తి
నేలపైని బదాగ్రంబె • నిలిపియుండె. 75

గీ. నిశ్చలముగఁ బవనము బం • ధించి తపము
నొనరిచెడి క్రీడితలనుండి • యుద్యమమయి
మిణుఁగురుల్ గ్రమ్మ దిశలందు • మెలఁగు క్రొత్త
పొగగమి ధనంజయాఖ్యను • నెగడఁజేసె. 76

గీ పిదప ముజ్జగముల ఱేఁడు • సదయుఁడు నగు
భవుఁడు సభ నారదోక్తుల • వలనఁ దత్త

---

72. ధనంజయశబ్దము=అగ్నికిని; అర్జునునకును.
73. సప్తత్వము=జటతోఁగూడియుండుట; ప్త=అనఁగా జట.
74. అక్షగుణము=ఇంద్రియముల స్వభావము; జపమాలికయు.

పతిప్రభావము విని గౌరి • వాసిఁ జూడఁ
దలఁప నరుకోర్కె నిడఁగ లు • బ్ధకత నొందె. 77

ఉ. ఆగిరిజామహేశులు గ • జాననగండ మదంపుబొట్టులన్
బాగుగఁ బెట్టి శక్తిధర • వాహనబర్హిణపింఛముల్ శిరో
భాగముఁ జూర్చి గంగదరి • వర్ధిలు చెట్లదళాళి వస్త్రముల్
గాఁగ ధరించి విండులను • గైకొని పొల్చిరి కూటభిల్లులై. 78

సీ. శబరత్వంబొందు పుంవర • మౌళికశశి
ఖండమునుండి కత్తైనా • కదశకార
ఘటనమప్పుడు శివమస్త • కమున భూష
యైన శశిఖండము శిఖండ • మగుటచేత. 79

వ. అప్పుడు కైలాసశైల శిఖరంబునుండి వెడలుచుండఁగ నిదియేమని సంశయిం చియు వారికనుసారంబులగు వేషంబులన్ ధరింపననుమతించి ప్రమథగణం బులు పరివారంబులై కొలువంగ సమస్తవేదంబులు వేఁటజాగిలంబులై పుచ్ఛం బులెత్తి యాడించుచు నిటులటులఁ బరుగులెట్టుచు దూరగమనశ్రమంబున నోరు తెఱచి వ్రేలఁబడు జిహ్వాగ్రంబునుండి వ్రాలెడు లాలాబిందువులచే నదీ విస్రోతను మిగులఁ బావనంబొనర్పుచుఁ గమదట్టంబులగు నిట్టూర్పులచేఁ గానన యవంబులం గదలించుకొనుచు నందున్న పొదరిండులందు మృగవిశేషం బులను వెదకి వెదకి హుంకరించుచు నవి తమ యిరుగెలంకుల మెలంగుచుం డ దీపకమృగంబు బలెనున్న కరధృతకురంగడింభకంబుతోడం గూడ శివుం డునంటినటించువారై తాము వేయు ప్రతియడుగునందును వనదేవతలిడుపు డుకన్రమాఁకుటలరులాస్తరణంబులుగఁ గలదియై హిమశైత్యబాధావర్జితంబు గు మంచుమలచేఱియ తెరువున విలాసంబుగ సంచరించుచుండఁగ మున్నె న్నఁడును గనంబడని వీరెవ్వరు మనవనంబాక్రమించుచుండిరని క్రోధ కలత్వంబుచేనివారింప నిచ్ఛగించియుఁ దేజోవిశేషంబులఁ జూచిభగ్న

---

77. లుబ్ధకత [illegible] మును; కిరాతరూపమును.

79. [illegible] శత్వమును; శవర్ణము ఖ్యాత్వమును; శిఖండము = నెమిలి [illegible]ము.

యత్నులగు నితరకిరాతదంపతులెంతయుఁ దమ్ముఁ జూచుచుండ నచటిముని
పుంజంబులు దమయంజలులను జటాలతలకు మొదళ్ళంగల చివుళ్ళుగాఁ
గూర్చుచుఁ బుడమియందును; గగనంబున విమానంబులు నిలిపి దేవతలు నా
నంద బాష్పంబులతోఁ గూడ జయజయశబ్దంబులం గురిపించుచుండ జగంబుల
కాదిదంపతులగు నప్పార్వతీపరమేశులు వినయయుక్తంబుగఁ గూర్చున్న
యర్జునుని తపోవనసీమకు మెల్లమెల్లనఁ జనియచ్చట. 80

స. అడుగుల దాఁక వ్రేలఁబడు ♦ నట్టిజడల్ గలవాని నూర్ధ్వముం
గడుకొని నట్టి బాహువులు ♦ గల్గినవాని మహాతపఃకృశాం
గుఁడగుచు నెండమాత్రమునె ♦ గ్రోలెడువాని మునీంద్రుఁ గ్రీడిఁ బ్రే
ముడిఁ గనఁ బుత్త్రివత్సలత ♦ మూఁడు విధంబుల నయ్యెఁ గౌరికిన్. 81

క. డెక్కలతో నిలఁ ద్రవ్వుచు
ముక్కున ఘూత్కృతిని ఘోర ♦ ముగ నొనరుపుచున్
మిక్కుటమగు కోపంబున
నాకిటి కిటి కిరీటి యాశ్ర ♦ మోర్వికి వచ్చెన్. 82

ఉ. దారుణదేహయుక్తమగు ♦ దానిని జూచి మృగంపు డింభముల్
భీరువులై కిరీటికటి ♦ వేష్టితవల్కలపాళి చాఁటున నం
జేరఁగ బుల్గుమొత్తము వి ♦ శేషరవంబులఁ బాఱఁ గాఁ దపో
ధారణముం ద్యజించుచుఁ బృ ♦ థాతనయుండు ధనుస్సుఁ గైకొనెన్. 83

గీ. దంష్ట్రిని వధింపఁ దలఁచి పృ ♦ థాసుతుండు
నారి ధ్వనిఁ జేసి వెసను జ ♦ నంగ నపుడె
విల్లు చేఁబూని సహచర ♦ ీతతితోడ
దానిఁ దఱుముచు శబరుండు ♦ గానఁబడియె.

గీ. అర్జునుఁడా నేను దఱిమిన ♦ యట్టి దంష్ట్రి
పైని శరము విడువకు మె ♦ ల్లైన నేఁగు
మను శబరు పలుకు మదికి ల ♦ [illegible]ంబు
కతఁడు కిటి నస్త్రమునకు [illegible] 110

[illegible] ♦ [illegible] శ జనింపఁగఁ [illegible] లుచుం

---

85. లక్ష్యము= [illegible] ♦ కుంగలతా[illegible]బూని తెంటు బ [illegible]

[illegible] వనవంక్తి ♦ యొకలుకందు
[illegible] చేసిన శరముల్ ♦ వడిగ దాని
[illegible] సముగ విభ ♦ జించి మెసవె
[illegible] పితృధనముఁ బం ♦ చుకొనినట్లు. 8

వ. [illegible] కోపించియుఁ దపంబునం దగు శమంబుచే నించు [illegible] నిట్లనిరి. 8

[illegible] మదాశ్రమము ♦ నొందినటించిన సూకరంబు ముక్
[illegible] లక్ష్యముం బొరసి ♦ నక్ వధియించితి వందుచే నినుక్
[illegible] జాలినము ♦ నేను ధనుస్సునఁ గూల్పఁజాలినక్
[illegible] నివ్వుడు త ♦ పోధృతిచేత భుజాబలంబుచేక్. 8

వ. [illegible] నని మనోదర్ప రసప్రవాహంబనందగు వాక్యసర [illegible] ప్రత్యుత్తరంబుఁ జెప్పందొడంగె. 8

[illegible] వృత్తిచేత
[illegible] బొనరుచు టది
[illegible] ♦ శతవిధములఁ
[illegible] ♦ చెప్పమీవు. 9

వ. [illegible] కులాచారంబుఁ దప్ప లేదు నీవు స్వధర్మంబుఁ ద[illegible] [illegible] బునందును బాహువునందు నాత్మోత్కర్షాభిమాన[illegible] [illegible] ప్రకాశించుచుండె. 9

[illegible] గా ♦ న్వించె జంతు
[illegible] ముగఁ ♦ బూనిన దయి
[illegible] ♦ దంష్ట్రిఁ దునుమ
[illegible] ♦ న్నడుచునుండె. 9

[illegible] ♦ నిటుల రమ్ము
[illegible]
[illegible] కిరాత[illegible]
[illegible] వర్ణము [illegible] 9

వ. ఇట్లు శివుండు దర్పోద్రేకంబుగ వాదించుటచే సంతాపాన్వితుండై కౌంతే
యుండు వెండియు ననిర్వాచ్యంబగు వాక్యంబు నిత్తెఱంగున వక్కాణించె.

ఉ. ఓయికిరాతనీచమద ♦ యుక్తుఁడవై స్వజనానుమోదనుం
జేయుచు నివ్విధంబుగవ ♦ చించితి వక్కటతన్ సమీపనం
స్థాయి నిరాయెన నీయతివ ♦ సచ్ఛవణాభరణంబు చెక్కిలిం
బాయక మిత్రమా చునిలు ♦ వన్ సహియింపవు నిశ్చయంబుగన్. 95

చ. మునియిటులన్ శ్రవఃపరుష ♦ ముల్గవచించినయట్టి వాక్యముల్
వినిసకలంబు నొప్రమథ ♦ బృందము డెందము నందుఁగినుకచే
దనుమఁదలంచియున్ శివవ ♦ ధూటికచెక్కిలిఁ గులుకనవ్వగా
మునుగనితూణిలోనిశర ♦ మున్ సగమున్ గయిబూనివ రి—

క. తరుచాతశబరవరకరు
వరులిరువురుశితశరాగ్ర ♦ పల్లవములచే
సురదృష్టిపథముఁగప్పఁగ
దురమొనరిచిరధికభయము ♦ దోఁచెడివెసతో

ఆ. క్రీడివీనులందు ♦ ద్రేలెడిజపమాల
యొరయగరులకట్లు ♦ విరిసినశర
తతులశివునిఁగప్పెఁ ♦ దత్ప్రతిమూలింగ
మునసుమోతకరముల ♦ నునిచినట్లు.

...ంగవా
నందనుం
...కొంగనెన్. 108
...తముల్
...స్వకి
...పుమాగణముఁ
...షవింబడెన్. 109

క. హరుఁడలిగినవానివలెన్
శరయుతముగ విల్లుఁబూన ♦ సతియును శంకం
బొరయుచుఁ గిరిడికి క్షేమం
బిరవొంద జపించె యాత ♦ ఇషువనెడు శ్రుతిన్

ఆ. శివుఁడు వింటినారిఁ ♦ జెచ్చెరఁ బూనియు
నర్జునునిపయిం గృ ♦ పాబ్ధి యగుచు
శరము లేసెఁ గొన్ని ♦ స్పర్శమాత్ర[illegible]
నాడలఁ గొన్ని తగిలి ♦ విడు[illegible]డుచుఁబోలె. 110

గీ. పార్థశరములు శంభుని[illegible] శ జనింపఁగఁ [illegible]లుచుం
వెండియును దృష్టిపథ[illegible] ♦ కుంగలతాప్లుఁబూని తెంట్లు బ

ణచ్చట యుదారుఁ డైన[illegible] యట్టికవచకుండ

చెందునె వరికాశీయును బుద్ధి[illegible]కొసం ♦ గుమనియడిగె

ఉ. తూపులుతూణయుగ్మమున[illegible]ంబునఁబల్కె

గోపమునొందివక్రతను ♦ జూడిన[illegible] ♦ శక్తిఁగొనియె

యేవగుగాయమొప్పుచుటి ♦ యిం[illegible]

[illegible]వియగుటను

చాపముతోడమోదెఁదగ ♦ శంభు[illegible]

ధనువునఁదాడితమగుశం

[illegible]లఁదెగ

ఉ. [illegible]తలపైనుండివెడలి ♦ జూ[illegible]

నా[illegible] దునకు నొసఁగె. 102

[illegible]శిక్యంబులు[illegible]

నే శపియి[illegible]

[illegible]దువులవ[illegible]న ♦ వైతిపచే గళితంబులైచిరా

బో శమియుంతు

[illegible]పరఁగ ♦ శేషభరంబుల పోల్కెనున్నవై

వ. ఇవ్విధంబున నర్జునా[illegible] ♦ రదుసుమంబులు గ్రిమ్మఁబూనెన

నాకర్ణించి శివుండును[illegible]టియె ♦ కాదలయంగములున్ సుగంధమున్. 103

గీ. ఓయి మృదుబుద్ధివై [illegible]ల్ ♦ గలిగియుండఁ

వనములో నిట్టి మృగ[illegible]య ♦ కనకభూష

శబరకులధర్మ మని[illegible] ♦ మందుహేతు

జెప్పిరి మునులకొ[illegible]

వ. అందువలన నేను[illegible]బె ♦ యగుధ్రువముగ. 10[illegible]

తివి కావున నీక[illegible]కేన ♦ కేఁగెదనంచును వజ్రికర్ణుతోఁ

జెంతదూరంబుగఁ [illegible]టను ♦ ధర్మను గీల్కొని వేల్పు లచ్చరల్

[illegible]. నీతపము శుద్ధము[illegible] ♦ లోపలదీని కథ న్నుతించెన్వ

[illegible] దెచ్చుటమానుచు నాలకింపఁగన్. 10[illegible]

[illegible] ♦ మనెమనడవి

[illegible] వారింప [illegible] ♦ వెంటరాఁగ

♦ [illegible]మంగ

[illegible] మః కిరాత[illegible] 10[illegible]

[illegible]సునుః శవర్ణము[illegible]

[illegible]మ

వ. అవ్వనంబునం దొకనాఁడొక బ్రాహ్మణుండు మహానుభావులార నాదు హో
మసాధనం బపహరించి యొకకురంగం బిట్లుగఁ బరుగెత్తు చున్నదని తమ
యాశ్రమద్వారంబున మొఱవెట్టఁగ నతనిశోకంబు నివారింప ధనుస్సుఁ
గుండలాకృతింగావించి యప్పాండవులు వెంటనంటి పరుగెత్తుచుండ నప్పు
డు తనకిరుగెలంకులంగలలతలు దాఁకుటం జివుళ్ళు మొత్తంబు హత్తుకొనఁగ
దాఁటులవేగంబునఁ బొడముగాడ్పులచే వెలి[illegible]గెడునగ్ని జ్వాలాంకురంబు
లంబోలుపొందినట్లున్న యరణింగొమ్మ[illegible]నదై కొన్ని యడుగులందు
దొరకువడినట్లుగను గొన్ని యడుగులందు ము[illegible]కువడనియట్లుగను జిత్రగ
మనంబున మెలంగుచు నజేయంబైన యాకు[illegible]గంబు వీరిని దూరంబుగఁ
దోడ్కొనిపోయి తానదృశ్యంబయ్యెఁ బిమ్మట నుదుటను దపింపంజేయు
సూర్యుండును నఖంబులకు వెచ్చనైయున్న ధూళియుఁగల యాకాశభూము
లచే డప్పినొదవించు పరిభావంబునందగు మధ్యాహ్నంబునఁ బరితృషార్తం
బు బలెజలంబు నిట్లట్లుగ వెదకుచున్న తమ్ములతోఁగూడ ధర్మజుండు విశా
లంబగు నొకవృక్షంబు మొదటను దానినీడంబలె మెల్లమెల్లనం జేరుకొనియె.

ఉ. ఆతరుమూలముఁ నిలువ ♦ నంబుజగంధము గల్గియున్న దౌ
వాతచయంబుచేతఁ దెలు ♦ పంబడు దిక్కున నీళ్ల[illegible]ఁగువా
రై తన తమ్ములెల్లఁ దడ ♦ యంగడుఁ జింతిలి ధర్మనందనుం
డా తెరువంటి యేగుచు మ ♦ హత్తరమౌ నొక వాపికం గనెన్. 108

ఉ. దానితటప్రదేశమునఁ ♦ దామరరేకులు గేలఁ బాత్రముల్
గాను ధరించుచున్ వరుస ♦ గంబడియుండిన వీరు[illegible] స్వకీ
యానుజులం గనుంగొనుచు ♦ నశ్రులచే మునుఁ జూపుమాఁగముక్
బూనినయట్టులున్న యమ ♦ పుత్రుని మేను వెసన్ ఘవింబడెన్. 109

గీ. అధికవత్సలుఁడును నిశ్చ ♦ లాంగుఁడగుచు
వడిగ మూర్ఛితుఁడగు ధర్మ ♦ జుఁడుగను పడె
నపుడు తమ్ములు ప్రాపించు ♦ నట్టి దశను
బంచుకొని తానును వహించు ♦ వాఁడుఁబోలె. 110

ఉ. అత్తఱియందు నాసికకు ♦ [illegible] జనింపఁగఁ [illegible]లుచుం
గ్రొత్తవిరైన పద్మముల ♦ కుంగలతాన్నలఁబూని తేంట్లు బ

ల్మొత్తపు సేవనొంది వని • లోపలివాపి మహోర్మికావళిన్
హత్తినమారుతంబులు య • మాత్మజుఁ జేసెను లబ్ధచేతనున్. 111

వ. పిమ్మట ధర్మనందనుండు గొంచెము లేచి యెల్లకడలను సర్వశూన్యంబులుగా విలోకించుచు మెల్లమెల్లన సోదరులచెంత కరిగి శోకంబుచే వణఁకెడు కరాగ్రంబుతో వారలం గ్రమంబుగ సంస్పృశించి దురవగాహంబగు నక్కొలనును వనమృగంబులకును బక్షులకును సులభంబుగ నీరు గ్రోలుటకై నిండించువాఁడుం బోలె [illegible]లను వర్షించుచు నిట్లుగ విలపింపం దొడంగె. 112

మత్తకోకిల. వీరులార మిమ్[illegible] వధింపఁగ • వేల్పులైన సమర్థులా
వారుగారిఁక నన్యులన్ నుడు • వంగ నేటికి నిప్పుడె
వ్వారలిక్కడ మీకు నీదుర • వస్థ నొందఁగఁ జేసి య
న్నారు హా పరలోకయానము • నన్ను మాన్పుట యొప్పునే 113

గీ. కరుణ లేనిది దైవము • కఠినచర్య
మాతృముఖము నెఱుంగని • మాద్రిసుతులు
కందమూలఫలాళి భ • క్షణ మొనర్చి
వనిని నాతోఁ జరింపనో • ర్వనిది యగుట. 114

గీ. నీవు వ్రణములఁ బడకరయె • నీలకంఠు
శిరమునన్ వ్రణమును ఘటిం • చితివి పార్థ
యట్టి నీయాయువున వ్రణం • బావహిల్లఁ
జేసెనెవ్వాఁడు యుద్ధము • సేయకుండ. 115

చ. అరివరబాహుయుద్ధసము • దంచితబాహుఁడవున్ సుకీర్తికా
కరమవు భీమ నీకిపుడు • గల్గినదుర్దశ నేకచక్రమున్
పురిజనులాలకించి సత • ముంగడుఁ గుందున ధార్తరాష్ట్రులుం
బొరసెడు ప్రీతి నశ్రువులఁ • బూన్చెడు కాలమిదయ్యె దుష్టతన్. 116

ఉ. ఏనును బ్రాణముల్ విడుతు • నేనిఁక మాచరితం బెఱుంగఁగా
లేనిది యాచు దోఁవది బ • లిష్ఠమృగంబులచే భుజింపఁగా
నౌనమ మాద్రికుంతి యహ • హా వనభూమియె మీకుఁ బుత్రసం
తానము నొందఁ జేయఁగను • దన్మృతిఁ బొన్పను స్థానమైచనెన్. 117

సీ. హరిణకులంబులో మొదటి ♦ దానెలజింకకు నాత్మజాతికో
పరసముఁగల్గఁజేయుచును ♦ వజ్రిధరాత్మజుకేలు దమ్మిఁయం
దిరవగు విల్లునైనగణి ♦ యింపకమా కులహానిసేయనీ
హరిణము వచ్చెనిక్కడకు ♦ నయ్యయొ యేస్థలమందునున్నదో. 118

ఆ. ఇట్లు విలపించి ధర్మజుం ♦ డీసరస్సు
తోయమే వీరిమృతికిహే ♦ తువనియెంచి
తాను నానఁగ యత్నింపఁ ♦ గానదృశ్యుఁ
డగుమహాత్ముఁడు దివినుండి ♦ యనెదృఢముగ. 119

ఆ. రాజ నావాక్యముల కుత్త ♦ రంబులిడక
యిచటజలమానఁగాఁజాలఁ ♦ డీశుఁడైన
వీరునాపలుకులు వినక గ ♦ ర్వించిజలముఁ
ద్రావి యిప్పుడెదీర్ఘని ♦ ద్రను బొరసిరి. 120

ఉ. అందులకుత్తరంబులిడి ♦ యంబువు గ్రోలుమనంగ యక్షుచే
నందెడి ప్రశ్నపంక్తికి య ♦ మాత్మజుఁడవ్వనదేవతాళిమె
చ్చందగుచున్ ఘనంబులగు ♦ స్వప్రతివాక్కుల తోడలేచెన
య్యందుకరాళికై యలల ♦ బృందముతోనగు నర్థికైవడిన్. 121

వ. అటుపిమ్మట. 122

చ. కటిపయివ్రేలునట్లుగను ♦ గట్టిన వల్కలముల్ జెలంగఁగా
జటలుధరించి సుందరహ ♦ సంబును జందెములుం దగన్ శిర
స్తటమున భూషణంబులు గ ♦ దర్భలు దాల్చిన వేల్పుమింటిమీ
దటఁబొలుపొంది క్రిందడిగి ♦ ధర్మతనూజునిమ్రోలఁగన్పడెన్. 123

వ. అద్దేవుండచట జగంబులన్ మించిన దైపున్నపు చందురుం బిలుచుచున్న స్వతేజంబునంబోలె హస్తపద్మయుగళంబు ముకుళింపంజేసిన యాత్మజుని ననురాగపూర్ణుంజేయ నిట్లు వచించె నోయి తనయుఁడ నేను యముఁడ నిప్పుడు పగతులొసంగిన బహువిధవనవాస దుఃఖమనుభవించెడి నీస్వభావంబుం బరీక్షింప నిచ్ఛగించినవాఁడనై యిట్లుగనాచరించితిని గావున ననేకప్రకారంబులం బరిశీలితంబగు నీ స్వభావంబుచేతను సముచితంబులగు ప్రశ్నోత్తరంబులచేతను బ్రసన్నుండనైతినగుటవలన నాయనుగ్రి

హంబుచే నిద్రనుండి మేల్కొనిన వారుం బోలెఁ గ్రమ్మర లేచిన తమ్ముల
తోఁగూడఁ బదుమూఁడవ వత్సరంబున నన్యరూపంబుం బ్రాపించియుండిన
నిస్సట్టివాఁడైన నెఱుంగకుండునని వరంబును నయ్యరణిని నబ్బరంబు చేఁ
గను జెప్పలంగదల్పకున్నట్టి తన పుత్రునకై యొసంగి యద్దివ్యపురుషుం డ
దృశ్యుఁడయె. 124

చ. అతిమహిమాన్వితుండయిన • యాభగవంతుని పల్కుచేత గా
ఢతరముదంబు నొందుచుఁ గడంక • నిజాశ్రమ భూమికిన్ సమా
గతులగు పాండునందనులకా • నన వాసపుఁగాలముం బరి
చ్యుతమయిపోయె నయ్యరణి • నొందిన బ్రాహ్మణుఁ డందుతోడుతన్. 125

మ. ధృతజాంబూనదచేల వార్షికపయో • భృన్నీలపాదాంబుజా
శ్రితసుత్రామకిరీట భాస్మణిమరీ • చీజాలగీర్వాపరి
ష్కృతరాజద్వనమాలభక్తజనరా • జిత్రాణసంశీలయా
దృతగోపాలక బాలఖేలదితిజ • శ్రేణీవిఘాలాహరీ. 126

క. అత్యుగ్రరూపసోమక
దైత్యాద్భుతకూటయంత్ర • తంత్రారంభ
ప్రత్యూహదమత్స్యాకృతి
నిత్యోత్సవతతిసమేత • నిగమత్రాతా. 127

భుజంగప్రయాతము. యశోదాసుపుత్రాసి • తాంభోజనేత్రా
నిశాటౌఘజైత్రాము • నిస్తోత్రపాత్రా
ప్రశాంత స్వరూపావి • రాజత్కలాపా
భృశోచ్చండరోపావ • రిష్టానులాపా. 128

గద్య.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్ష లబ్ధకవితా చాతురీధురీణా
ల్లమరాజాన్వయమాలికా రత్నాపస్తంబ సూత్రారామ
ద్రావిడ ముఖ్యహరితస గోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మ
ణ్యకవిపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ రంగశాయి
కవినామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమ
దాంధ్ర చంపూభారతంబునం
దుఁ బంచమస్తబకము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రా మ

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

షష్ఠస్తబకము.

క. శ్రీరుక్మిణీ సతీకర
వారిజసంసేవ్యమాన ♦ పాదకిసలయా
వారాహరూపభరితా
పారమహీవలయమహాని ♦ వరహ్యాన్నిలయా ! 1

వ. అవధరింపుము. 2

గీ. ఆదటను వేషధారులై ♦ యంత్యవత్స
రముగడుపఁ గోరి పాండవుల్ ♦ రవియొసఁగిన
భాండమునఁ జిరకాలంబు ♦ నుండి పెరుఁగు
ననుచరులఁ బలెవిడిచిర ♦ వ్వనతలంబు. 3

వ. అనంతరం బప్పాండవు లగస్త్యవచన కాఠిన్యంబుచేఁ గొండచిలువరూపుం బ్రాపించిన నహుషునికి జఠరాగ్ని నివారణంబుకయి పంచసంవత్సరంబుల నీరంబుఁ గోరిన యజ్జడదారి కెనుకంబోడమిన శాపంబనెడి కడలినుండి యుత్తరంబులచే దాఁటించి యానహుషువలనఁ దన విధిగతంబగు వనవాస దుఃఖంబు మఱచియున్నట్టి ద్రోవదితోడంగూడ సహింప నశక్యంబగు తమ తేజంబు మాటుపఱచు నేర్పు నభ్యసింపఁ గోరువారుంబోలె విరాటనగరంబునకు నించుక సమీపమునఁ బితృవనస్థంబగు శమీవృక్షంబుక్రిందకుం జేరుకొనిరి. 4

గీ. వారుక్రమముగ విరటుని ♦ పట్టణంపు
చెంతభయద పితృవనముం ♦ జేరుకొనిరి

---

4. వ. ఉత్తరంబులు=ప్రతివాక్యములనెడి నావలు శ్లిష్టరూపకము.

సతికి ద్రోహమ్మైన కీ ♦ చకులఁ జంపఁ
బోయెడిస్థలంబుఁ గన నిచ్చ ♦ నోయనంగ. 5

గీ. ఇమ్మహావీరులచ్చట ♦ జమ్మిచెట్టు
పైని దమ్మర్త్యులసదగ్ని ♦ తోనెనయగు
శస్త్రతతినుంచి యన్యవే ♦ షంబు బలెను
గనిరి తుంగధ్వజము విరా ♦ టుని పురంబు. 6

గీ. శమనతనయుఁడు నీచతో ♦ చ్చతలయుందుఁ
దనదు సమతను జూపఁగఁ ♦ దలఁచువాఁడొ
యనఁగఁ గ్రమముగను బరమ ♦ హంసయయ్యె
నాక్షణమునందె కంకత్వ ♦ మందియుండె. 7

గీ. అట్టివేషంబుగల జము ♦ పట్టిఁ జూచి
ద్రుపదసుతతొల్లి యర్జును ♦ తపసితనము
బలె నితని యతితయు నాకుఁ ♦ బరయగునొక
సవతిఁ గూర్చునో యంచును ♦ శంకనొందె. 8

గీ. శమనజుండు త్రిదండకా ♦ షాయవస్త్ర
సత్కమండలువులఁ బూని ♦ జపమునఁ బెద
వులను గదలించుచును బాదు ♦ కలను దొడిగి
యోలగంబున విరటుని ♦ మ్రోలనిలిచె. 9

క. విరటుఁడు యతివేషయుధి
ష్ఠిరుఁగనుఁగొని లేచివినయ ♦ చిత్తములనెదం
బొరసి స్వశిరమునఁ దత్పా
దరజమునిడెఁ బీఠమంద ♦ తనిమగుడనిడెన్. 10

గీ. పిమ్మటను దుష్టవీర గ ♦ ర్వమ్ములణఁచు
ననిలతనయుఁడు ద్రోపది ♦ కాసపడిన

---

7. వ. పరమహంస=యతియు: శ్రేష్ఠహంసయు; కంకత్వము=కంకనామ ధారిత్వమును; గృధ్రభావమును.

11. వ. దర్వీకరము=గరిటెతోఁ గూడిన హస్తమును; పామును; సూదత=పాచకత్వమును; మారకత్వమును.

కీచకుని ప్రాణవాయువుల్ ♦ కెడపనాయనఁ
దాను దర్వీకరమున నూ ♦ దతను దెలిపె. 11

గీ. అర్చ్యుఁడగు తండ్రినెచ్చెలి ననుదినంబుఁ
గట్టెలను బెట్టి తపియింపఁ ♦ గనాయనంగఁ
బాచకాకృతిధ్యైన య ♦ ప్పవనజుండు
పెనముఁ జేఁబూని చేరెను ♦ విరటుకడకు. 12

ఆ. గీ. సంచరించెడి కుల ♦ శైల శృంగముఁ బోలు
ననిలసుతుఁడు వచ్చు ♦ నపుడు విరటు
నగరభూమియే వ ♦ ణంకుటకాక కీ
చకునెడమ భుజమును ♦ సారెవణఁకె. 13

క. ఘనుఁడగు భీముఁడు బానస
మున మెలఁగఁజనులకుఁ దగ బ్రి ♦ భువుగ విరటుఁడుం
చిన ననురక్తుం డై రుచిఁ
గొనఁదగు పాకములొనర్చి ♦ కొలిచెను వాసిన్. 14

గీ. స్త్రీత్వమొందుట వీరుల ♦ చేతనింద
పుంస్త్వధృతి యంతిపురములోఁ ♦ బొసఁగఁ జెలుచు
ననుట బలె ముఖ్యముగఁ దగి ♦ నట్టి పేడి
తనమొనసి క్రీడి విరటుని ♦ దరికి నరిగె. 15

గీ. క్రీడి తాళముఁ గేల ధ ♦ రించి నృపగృ
హంబునందు వసించి క ♦ న్యలను దాండ
వింపఁజేసెను వని భృంగ ♦ విరుతకలిత
మలయపవనాంకురము లతి ♦ కలను బోలె. 16

గీ. నాధ్వజమునందుఁ జిహ్నస్థం ♦ జ్ఞనితఁడూనె
ననెడి ప్రేమాతిశయముచే ♦ నాగతుఁ డగు
ననిలుతుఁడో యనంగ ను ♦ న్నకులుఁడును
మత్స్యపతిచెంతఁ జేరి న ♦ మస్కరించె. 17

క. ఆనకులునిఁజూచుచు భూ
మీనాథుఁడు నేత్రములని ♦ మీలనవృత్తిన్

మానితన మత్స్యపత్యభి
ధానమునకుఁ బ్రస్ఫుటా ♦ ర్థతఁ బొందించెన్. 18

క. శీతకరవంశభూషణ
మైతీక్ష్ణ పరాక్రముండు ♦ నగుచును తఱటుం
జేతఁ గొనియున్న నకులుని
నాతఁడు తనయశ్వశాల ♦ కధిపతిఁ జేసెన్. 19

గీ. కొన్ని దినములు జరుగనీ ♦ గోవులగమి
యస్మదజ్ఞాతవసతికి ♦ నంతహేతు
వగునని యెఱుంగువాఁడన ♦ మిగుల ముదితుఁ
డైన సహదేవుఁడును జేని ♦ యాలఁగాసె. 20

ఆ.గీ. వీటనుండఁ గోరి ♦ వేంచేసిన వనదే
వతనుబోలు ద్రుపద ♦ సుతయుఁ గ్రీడ
నార్థసుమముఁ బోలిఁ ♦ నట్టి దంతపుదువ్వె
నఁ గొనివచ్చె నృపుని ♦ మగువదరికి. 21

క. సైరంధ్రియగు ద్రుపదజా
నారితిలకెవంచె జాతి ♦ నైచ్యమున సుధే
ష్ణారమణి ద్రౌపదీనతి
నారసిలజ్జా భరమున ♦ నదితలవంచెన్. 22

ఉ. ఈద్రుపదాత్మజాత వసు ♦ ధేశుని యంతిపురంబునందు మ
ర్యాదగ ముద్దరాండ్రి ♦ నఖిలాళ్యభినంద్యములై కడుంగనం
గాఁ దగుచున్నవైన తిల ♦ కంబులచేఁ గయిసేసె నవ్వసం
తోదయ లక్ష్మిసొచ్చి విపి ♦ నోర్వరలంగయిసేసినట్లుగా. 23

వ. పిమ్మట స్వతంత్రయగు నప్పాంచాలి యాదృతకంకతంబు నత్యంత రసో
త్పాదవచనంబు నధిక శోభానాటన సాటపంబు నాశ్రిత గంధర్వకులంబు

---

23. ప. ఆళి=చెలికత్తె; అళి=తుమ్మెద; తిలకము=బొట్టును: వృక్ష విశేషమును.

24. వ. కంకత=యుధిష్ఠిరత్వమును; దువ్వెనయు; రసశబ్దమునకు=సూ ఘర్యాదిరుచులును; శృంగారాదులును; అధికశబ్దమునకు=శ్రేష్ఠమైన

నాకలిత గోత్రాంతరంబునగు పంచవిధరూపంబుఁ బ్రకటించుచు నేవురు పతుల ననుసరించుచుండె. 24

క. జముపట్టి పాశకలచే
విమతుల ధృతరాష్ట్రసుతుల ♦ వెసగలిచివివా
సము నొనఁగువాఁడు బలెను వ
సుమతీ వల్లభునితోడఁ ♦ జూదంబాడెన్. 25

వ. ఇవ్విధంబుగఁ దమతమ యుచితకృత్యంబులచే నొనగూర్చిన శిరఃకంపంబును దన మునలితనంబునం జనించు శిరఃకంపంబుబలె నొందెడి నమ్మహీపాలునిచే సమ్మానితులగుచు నప్పాండవులు ప్రవాసప్రయాసంబుం దెలియకున్నట్లుగ వారలస్వరూపంబును నితరజను లచ్చటం దెలియకుండిరి పిమ్మట నొకనాఁడవ్వురంబున మన్మథోత్సవంబునకై మద్యంబుఁ దెమ్మని సుధేష్ణ పంపఁగ నిందభవనంబులో సమంబగు నివాసగృహంబున కేతెంచినదై దుశ్శాసనుని కరంబునం బొరసిన పరితాపదుఃఖంబునంబోలె మలినంబులగు పుట్టంబులంగట్టినదై గోరులనెడి చందురులజాయంగొలువ ననురాగంబునం బోలెఁ బాదాగ్రంబులకు నయననీలోత్పలంబు నెదురొగ్గనుచుండఁ బద్మభ్రమంబున నరుదెంచు రాయంచకరణిఁ బరఁగు రజతపాత్రంబుఁ గరాగ్రంబునన్ ధరించియున్న యప్పాంచాలిని జూచి కీచకుండు తన తెలివి నలరువిలుతుండు దొలఁగింపఁగ శయ్యపైనుండి క్రిందకు డిగ్గి కుఱంగట కరుదెంచి కొంచెము తలవంచికొని యిట్లు నుడువందొడంగె. 26

క. ఈనిలయమె కడు భద్రం
బైనదిపుడు నీదు మృదుప ♦ దావేశముచే
మానిని తద్దయు ధన్యుఁడ
నేనునయితి నీదృగంత ♦ వీక్షణములచేన్. 27

గీ. సుందరీ నీవువచ్చి యీ ♦ నందమనెడి
నగముపై నన్నుఁజేర్చితి ♦ వగుటచేత

దియు; శిరసునందు అనియు; నాటనశబ్దమునకు=కూర్చుటయు; నట్యమును; గంధర్వశబ్దమునకు=గుఱ్ఱమును; గంధర్వులనెడి సంజ్ఞయు గోత్రాశబ్దమునకు=ఆవులమందయు; సంజ్ఞయు.

నీదినము పూర్వపుణ్య ఫ • లోదయముల
సంపదలకుఁ బ్రసూతిఘ • సమయియుండె. 28

సీ. మాలినీ యిప్డు నీదుసా • మంపుసార్థ
కత కురులయందు లేదేల • కాకపోని
తావకాఖ్యా విలోమాక్ష • రావళికగు
నర్థమీ కురులకు భూష • యగుచునుండె. 29

గీ. చెలువ నీదుబాహు • వుల యనంగదతకు
గారణములు రెండు • గలవు వాని
లో నెలయఁగ నొకటి • లావణ్యమగుచుండు
రెండవయది తోఁచ • కుండెఁ జూడ. 30

గీ. అతివ జగమున జనుఁడవ • యవములందు
నించుక కొఱంతయేర్ప రూప • హీనుఁడగును
గాను సర్వములేకున్న • దానవగుచు
నుండి రుచిరాంగివిగఁ దోఁచు • చుంటివీవు. 31

గీ. ఓతరుణి యొజ్జనైన నీ • వాతెఱపవ
డంబుగాదు చిగురుగాదు • బింబమెయగు
నీమొగము చందురుండగు • నేనియట్టి
చంద్రునకు బింబమది సహ • జమగు జగతి. 32

ఆ.గీ. పొలఁతి నీదుమోముఁ • దొలుత సరస్సునం
దంబు జాళినడుమ • నబ్జజుఁడు సృ
జింపమఱచి పిదపఁ • జింతించి తమ్ముల
పజ్జయందు హంస • పాదముంచె. 33

క. కూపతటమున వసించుచు
నేపురుషుఁ డపాయమొంద • డెందును జెపుమా
రూపవతీ నీనాభీ
కూపతటి వసించుమనడుమ • గుపడకయుండెగా. 34

సీ. సుందరి మూర్తిఅంగులుగ • శోభిల నిర్మితమాచుఁ బూర్ణవ
[illegible] చేవచేముదము • హెచ్చఁ బరస్పరముంగవుంగిలిం

బొందిన రాత్రియామముల ♦ మూఁటినిబోలిన వేణిఁబూనినా
వెందుల సింహసంహనను ♦ నేనివియుక్తునిగాఁ దలంపఁగన్. 35

గీ. మగువ బహుధూళిగ్రమ్మఁగ ♦ మలినవయ్యె
నాసనంబు హరించుచు ♦ న్నావునీవు
హరుకినుక దగ్ధమగుచున్న ♦ మరుని మేని
పొగలు తనువెల్లఁ గార్కొన్న ♦ దగురతిబలె. 36

గీ. అబ్జముఖి బింబఫలతుల్య ♦ మైననీదు
మోవి రుచిఁ గొననాసను ♦ భావజశర
నిచయ పీడితు ననుఁ బ్రోవ ♦ నీకునిట్టి
యోలమున సంశయము లేని ♦ కాలమిదియె. 37

వ. ఇవ్విధంబుగ వాక్రుచ్చిన యాకీచకుని వచనంబులు వినినదియయ్యె ద్రౌ
పది తనచిత్తంబనెడి సంపెంగపువు గుత్తికి మన్మథవికారంబు భృంగంబు
భంగి నెసంగుచుండ మన్మథవికారంబనెడి చీకఁటికి వెన్నెలంబోలిన యొక
వాక్యంబు నిట్లు చెప్పందొడంగె. 38

గీ. నీవు కీచకయంతఃపు ♦ రీవనితలఁ
గూడుచును దాసిఁగోరితి ♦ కుత్సితమిది
లలితమగు కల్పసుమముల ♦ మెలఁగు తేఁటి
పితృవనద్రుమ సుమగుచ్ఛ ♦ తతికిఁజనునె. 39

క. కీచక పతివ్రతలకై
రోచపలత బలముచేత ♦ నెనయుజనులకా
లోచింపఁగ నదిమృతికర
మైచను నిష్టార్థసిద్ధి ♦ యగుటకుమున్నె. 40

క. తనశోభను తనశరసం
ఖ్యను వీరలుబూను చుండి ♦ రను నీర్ష్యనొనా
ననిశము మరుచేనలయిుకఁ
గను గంధర్వులధిపతులు ♦ గలరిలనాకున్. 41

---

35. ప. సింహ సంహననుఁడు=వరాంగరూప సంపన్నుఁడు; సింహ
బలుఁడును ;

గీ. బాహుబలశాలినరులు నా ♦ పతులు పరుల
వలనఁ దమరూపరక్షకే ♦ వలమె కాక
మానవంతులగుటను ప్ర ♦ మాద మెపుడుఁ
బొరయకుండఁగ నున్నను ♦ బ్రోచుచుండ్రు. 42

గీ. ఆకతంబున నిప్పుడీ ♦ యనుచితంపుఁ
ద్రోవనుచరించె దేని వా ♦ రు పటుకోప
శీలురగుచును నిన్నుద ♦ క్షిణపు మార్గ
మందుఁ జరియింపఁజేయుచు ♦ నుందురుసుమి. 43

క. ఈపగిదిని వాక్రుచ్చిన
ద్రౌపది సద్బుద్ధితోడఁ ♦ దగుచును దనకున్
లోపలవత్తిలు చిత్త
వ్యాపారము మాడ్కి నతని ♦ వదలుచు మఱలెన్. 44

క. పరుగెత్తుచున్న ద్రౌపది
చరణయుగంబరుణరుచిని ♦ స్ఖలనముచేతం
బొరసినటులఁ గోపముచే
నరుణత్వము నొందె నతని ♦ యక్షియుగంబున్. 45

గీ. కినిసి యమరూపుఁడైనట్టి ♦ కీచకుండు
ద్రౌపదిని గొప్పవట్టికిం ♦ దఁ బడఁద్రోసి
మొదటఁ బదములతోఁ దన్ని ♦ పిదపఁ గేలు
తోను మోదుచు నిట్లవ ♦ మాన పఱచె. 46

గీ. అపుడు ద్రౌపదికిన్ జ్ఞప్తి ♦ యతని దెబ్బ
లకు జడిసినట్లు నాడిలో ♦ నికిఁ దొలంగ
నతఁడు దవ్వుగఁబోవఁ గొం ♦ త తడవుండి
వెలుపలికి వచ్చి దాని క ♦ న్నులను విప్పె. 47

వ. పిమ్మటను మెల్లమెల్లన లేచి యాద్రౌపది నేలధూళి మాలిన్యంబు దనకాంతింగప్పఁగఁ బగటిచేఁ గాంతి సడలిన జ్యోతిర్లతంబోలి తనముంగురులు వ్రేలుచుండఁగ సుడిగాలిచేఁ గురులు తడబడిన చమరీమృగింబోలి కీచకునివంశంబునకు దేశంబునకు మొదటియాతిబాధనుబోలు బాష్పధారను వర్షించు

చు నెచ్చోటను రక్షకునిం బ్రాపింపక మెల్లమెల్లగ సుదేష్ణాంతఃపురంబు నకుం జనియె. 48

క. దానింగని యంతిపురము
లోనిజనము కథనెఱింగి ♦ లోచనములయం
దానీరంబును విడిచెను
గానిపలుకొకటియు నుడువఁ ♦ గాలేకుండెన్. 49

ఉ. రాత్రిరిఖానసంబునశ ♦ రావము శీఘ్రముగ్రిందఁ జేర్చి ని
ద్రాతురుఁడైనవానిఁబోగ ♦ యంటుటచే నలుపైనచేల దా
ల్చి ఎతగిసీలనీరద స ♦ మావృతశైలముఁబోలువాని న
వ్వాతజుఁ జేరె నద్రుపదు ♦ పట్టిరహస్యముగాఁగఁ దారుచున్. 50

ఉ. ద్రౌపదిదుఃఖితాత్మయయి ♦ దట్టపునిశ్వసనంబుఁ దీర్చుచున్
దాపునఁ జేరియుండఁగ స్త ♦ నంబులజాఱెడు బాష్పబిందువుల్
ప్రాపుగఁ బైఁబడం దడిసి ♦ పావనిలేచి యిదేమివంతనీ
కోపడఁతీ యనంగనది ♦ యాకొనియిట్లనె గద్గదంబుగాన్. 51

గీ. కావిటుఁడగు కీచకుఁడు నన్నుఁ ♦ గొప్పవట్టి
మోదె నాకు నిపుడు దుఃఖ ♦ మేదిసిబ్బి
తిఱుగనను నేది వీరప ♦ త్నిత్వమందు
నాకు నభిమానమేమి యం ♦ తయును దోలఁగె. 52

క. నేనిటు ఘోషిల్లంగాఁ
దాను విరాటుసభనుండి ♦ ధర్మజుఁడు నిజం
బైన యతీశ్వరుచందము
గానుండె నుపేక్ష మదిని ♦ గడలుకొనంగన్. 53

గీ. బ్రతుకుచుండెడినన్ను ధ ♦ ర్మతనయుఁడు భు
జింపఁగోరఁడు మఱి యొరుల్ ♦ చంపిరేని
నను భుజింపఁగఁ గోరుదుం ♦ డునది కంక
తను వహించు నతనికి భ ♦ ద్రమగు నిపుడు. 54

ఆ.గీ. ఆయజాతశత్రు ♦ నాజ్ఞాపథంబునఁ
దప్పకుండ నెల్ల ♦ యప్పుడును మె

లంగుచున్న నీవు • లాఁతివారలకు నా
కొప్పవట్టఁ దగను • గొంకు లేక. 55

ఆ.వె. దున్నసేనుకన్న • దుష్టాపరాధుఁడౌ
కీచకాఖ్యుఁ బట్టి • కెడపవేని
మున్ను తురుము వట్టు • కొన్నట్టివానిఁ జం
పినను వేడ్క విడువ • నని తెలియుము. 56

గీ. ఇతఁడు బలవంతుఁ డని మది • నెంచితేని
దలఁకుచుండెడి నన్ను నే • స్థలికినైనఁ
జేర్చు మజ్ఞాతవాసంబు • సేయుచుండి
కులసతుల శీలమును గాచు • కొనఁగవలయు. 57

చ. అని యిటులన్ వచించు ద్రుప • దాత్మజవాక్యము లాలకించి ని
ద్రను దన నేత్రయుగ్మమునఁ • దారొరఁగను శోణతఁ గినుక నిమ్మడిం
చిన పవమాననందనుని • చెన్నగు మోవి వణంకె నిర్గమిం
పనెనఁగు క్రూరభాషితపు • పంక్తివిమర్దనభీతినో యనన్. 58

గీ. గదయు దృఢమగునది నాకుఁ • గలద దేల
బాహుయుద్ధమె నేనొన • ర్పఁగఁ దలఁచిన
నింద్రుఁడు సరస్వతీంద్రుఁడు • నిందిరేంద్రుఁ
డును భవానీంద్రుఁ డెచట ని • ల్వనగుచుంద్రు. 59

గీ. మానిని హిడింబ కిమ్మీర • మాగధ బక
ముఖ్యహరమగు మద్భుజం • బును ద్రపాబ్ధి
ముంచుటకె కీచకుని సంహ • రించుటకయి
యిప్పుడు ప్రయత్నమున్ ఘటి • యించితివు. 60

క. అటులైనను గీచకుఁ జం
పుటకే నుపేక్షణమయుక్త • ముగ నాకగునే
మిటనఁ గులస్త్రీద్రోహియు
గుట నీమనినైన ఘనుఁడు • గూల్పఁగవలయున్. 61

వ. ఓ రమణీ పలుకు మదువు లేల. 62

ఉ. ఆతని నల్లచేఁ బదము ♦ లందలి లత్తుకపూఁతఁ బూని నే
నాతని శల్యచూర్ణమున ♦ నాకపురంపురజంబుఁ బ్రామి నే
నాతని దుర్యశంబనెడి ♦ నంజనమున్ గనులందుఁ బెట్టి నై
సేతరయొనర్తుఁ జూడుమిఁకఁ ♦ జెన్నుగ నాదగు వీరలక్ష్మికిన్. 63

1. నారి నేఁజెప్పినట్టి యి ♦ వ్వీరలక్ష్మి
కగు నలంకృతి నీవు స ♦ త్యముగఁ జూచి
యపుడు నన్ను సైరంధ్రిక ♦ త్యవిధమునను
నిను ననుసరింపఁగోరునా ♦ నీఁగఁ దెలియుము. 64

గీ. ఇంక నీవనురాగము ♦ నెనయుచుం గ
టాక్షపుఁబ్రసారములతోన ♦ డరుచు నగుచుఁ
గ్రీడ నొనరించుటకు నాట్య ♦ గృహమతనికిఁ
దెలుపు మదిరాక్షి సంకేత ♦ స్థలముగాఁగ. 65

వ. అని యిట్లుగ దుఃఖోపశమనంబుఁ జేయుచున్న పెనిమిటి యనుమతిం గొని మఱల వచ్చి తన యలంకారభవనంబున నిద్రించుచున్నట్టి ద్రోవది మనంబునుండి తొలంగి చనిన భయోద్రేకంబున కారాత్రియు ననుచరి యయ్యె.

చ. పరదినమందు నద్దురిపుదు ♦ పట్టికుఱంగటఁ జేరవచ్చి క్ర
మ్మరియును కీచకుండనియె ♦ మానిని నీకవమానపాత్రుఁడన్
గరుణయొనర్పు కేళులను ♦ గైశ్యముఁ బట్టుచునుండి నెయ్యపుం
దురములఁ బాదతాడనము ♦ నుం బొనరించుచు మానునైరమున్. 67

క. తరుణీ నీకుం బతులే
వురుగలిగిన వారిభయముఁ ♦ బొందకుమీ నే
భరియింపఁగ వనమునఁ గే
సరిఁగని పరమృగము లెట్లు ♦ చరియింపఁదగున్. 68

క. వనితా యిప్పుడు నాశిర
మున నగు నంజలి సరోజ ♦ మునకు సహచరం
బును గ నిడు మనుగ్రహసూ
చనఁజేయుచునున్న నీదు ♦ చరణతలంబున్. 69

వ. ఇట్లుగఁ దద్దయు వ్యర్థభాషణంబులు భాషించుచున్న కీచకుని నిందింప మొగం బడ్డంబుగ నిడి తనలజ్జను బ్రకటించుచు ద్రోవది కామాకులితబలె నొకవాక్యంబు నలఁతిగఁ బలుకందొణంగె నోయి శుభశీల శివునిదనుక నిజ్జగంబు నీచంబుగాఁ జేయం, బ్రబలుచున్న మన్మథాజ్ఞాచిహ్నంబునెవండు దాఁటంగలఁడు మఱియు మారవికారంబునందలి విశేషం బిట్టిదియగు. 70

గీ. భామినీపురుషుల పర ♦ స్పరపు భావ
నటు లిరువురిలో స్త్రీభావ ♦ నటుఁడు సిబ్బి
తియను తెఱనుండి తనరూపుఁ ♦ దెలుపఁదడవు
సేయుఁ బురుషభావనటుఁడు ♦ సేయుఁడట్లు. 71

వ. పలుమాటలేల. 72

మ. చతురత్వంబునఁ బొల్చు నీదగువ ♦ చస్సంఘంబుచే నీసమా
గతికెల్లన్ బ్రతిబంధకంబయిన య ♦ గ్గంధర్వశిక్షాభయా
వృతి యిప్పట్టున వీడె దానరజనిన్ ♦ భీమాంధకారంబునన్
రతిసౌఖ్యంబెనయంగ నాట్యభవనాం ♦ తర్వాటి కేతెంచుమా. 73

గీ. అచటఁ దల్పాంతసీమయం ♦ దలరియున్న
నీరుక్రీడ నొనర్పుచుం ♦ డెదను మఱల
నంతిపురమున మెలఁగుచు ♦ నందమైన
జనుల వదనంబునైనను ♦ గననియట్లు. 74

వ. ఇవ్విధంబగు ద్రోవది పలుకుఁ దేనియకుఁ దనవీనుదోయి మధుకోశం బగుచుండ సంతోషసముద్రంబునఁ దనచిత్తంబు జలమనుష్యుండగుచుండ నిజగృహంబునం బ్రవేశించి యంగమర్దనాదులచే స్నానంబుఁ గావించి శుభ్రశరీరుండై యంతరంగంబునంబోలె బహిరంగంబునందు నవలిప్తుండై కీచకుండుండె పిమ్మట భగవంతుండగు పద్మబంధుండు తన పుత్రుని సోదరపత్నికి వాంఛితార్థంబు నొనగూర్చుటకుంబలెఁ బశ్చిమసింధువునందు మునుంగఁగఁ జీఁకటి యాకసంబునఁ గ్రమ్మఁగ సంభోగోపకరణంబులం బూనియుండ నంతకుమున్న రాజభోజనాది కృత్యంబులందీర్చి భీముండు ప్రవేశించిన నాట్యశాలలో దానుబ్రవేశించె. 75

క. మాలిని కంబము కెలఁకునఁ
గీలించిన బొమ్మయనఁద ◆ గి యెచటను న్నా
వేలలినని యల్లన నా
పాలసుఁడా భీముసెజ్జ ◆ పజ్జకుఁ జనియెన్. 76

వ. పిమ్మట వలలనామకుండగు భీముఁడును స్త్రీభావోచిత కంఠస్వనంబునం గీచకునితో మృదువుగ నిట్లు వచింపందొడంగె. 77

క. ననుగోరి కులసతులచెం
తను పేక్షయొనర్చి వచ్చి ◆ నాఁడవగుటచే
తను నామనంబునఁ దలఁచె
దను నిన్నిప్పుడు బహిర్గ ◆ తప్రాణునిగాన్. 78

వ. ఇట్లు వచించుచున్న భీమునకై కీచకుండు వెండియు మృదుశబ్ద ఘటితంబగు నొకవాక్యంబుఁ గానుకగా నొసంగె. 79

గీ. వనిత పతులగు గంధర్వు ◆ లనయినను దృ
ణముగఁ దలఁచి రతికయిన ◆ న్వలచుచుంటి
వగుట నమరతకంటె నా ◆ దగుమనుజత
యిపుడధిక మయ్యెనీచేత ◆ నిజ్జగమున. 80

గీ. దేవతలకన్న నెక్కుడౌ ◆ తావు నాకొ
సంగినను గార్యమునకు శే ◆ షంబుగలదు
కనకగిరికన్న ఘనములౌ ◆ స్తనములననుఁ
గూర్చి యమృతాధికపు మోవి ◆ గ్రోలుమబల. 81

సీ. ప్రియవచనంబులీ ◆ రీతిగా వచియించి
మంచంబుపై నధి ◆ ష్ఠించుకొఱకుఁ
దనదు పూర్వశరీర ◆ మును వంచియున్నశా
త్రివునకుఁ బరమేష్ఠి ◆ వ్రాసినట్టి
యాయురక్షరములఁ ◆ ద్రోయుచున్నాఁడనం
గనతని ఫాలభా ◆ గంబునందు
ననిలాత్మజుఁడు ముష్టి ◆ హతిని గావించెన
య్యెడను గీచకుఁడవి ◆ కృతమనస్కుఁ

తే.గీ. డగుచు నీతఁడు గంధర్వుఁ ♦ డనెడుబుద్ధి
చేతనప్పుడు మగిడియు ♦ వాతసూతి
నడఁపఁగఁదలంచి తనకున ♦ య్యోడి శవత్వ
దశకు సమమైన ముష్టిబం ♦ ధనమొనర్చె. 82

గీ. సత్వవేగంబు నొందుచు ♦ జయముఁగోరు
చును గినుకనొందుచును రక్త ♦ మునుజిలుకుచుఁ
బ్రబల శౌర్యంబెనయుచుఁబ ♦ రస్పరముగ
బాహుయుద్ధంబొనర్చిరి ♦ వారుమిగుల. 83

గీ. బీరపుఁ భాషితములు సిం ♦ హారవములుఁ
జూపరులచాటువాక్య సం ♦ స్తుతులునెక్కు
డైన నిట్టూర్పులును హుంక్రి ♦ యలును లేక
యుండిమునుగానిదగు బాహు ♦ యుద్ధమయ్యె. 84

గీ. మనసిజుని ధనువునసల ♦ రిన శిలీము
ఖములొనర్చు ఖిలములు స్వ ♦ కాయమందుఁ
దాల్చి కీచకాగ్రణి మరు ♦ జ్జాత కంపి
తాత్మ యయ్యు ఘోషిలకుండె ♦ నలఁతిరైన. 85

ఉ. భీముని ముష్టిఘాతమున ♦ వ్రీలియతండు పడంగ నాట్యశృం
గామము కంపమొందెను బ ♦ తాకచలింపఁగ నుత్తరాదిక
న్యామణులందఱుం మఘవ ♦ నందనుచెంగటఁ జెక్కుకాలము
ద్దామత నభ్యసింపనగు ♦ తాండవ మంతటయుం వహించెనాఁ. 86

వ. పిమ్మట నన్నాట్యమండపంబునందు ముద్దగా నొనర్పంబడియున్న యుక్కి చకునిపాలనుఁ జెచ్చెరంజూచి సంతసిల్లెడుద్రౌపదిగొనియాడుచుఁ దనభుజంబుల మూర్కొనుచుండఁగ భీముండు వెడలి పోలుతటియట్లు ధైర్య మానసోపేతుండై బానసంబులోఁ బ్రవేశించి సుఖంబుగ శయనించుచుండె. 87

ఆ.గీ. ద్రుపదసుతయు నచట ♦ రిపుఁబడవేయించి
భీతినొయన నఱ ♦ చేతినివణఁ
కించియొచ్చెదాని ♦ వించుఁగీచకు తమ్ము
లెల్లవచ్చిరే మ ♦ దేమియనుచు. 88

గీ. మృత్యువనెడి కరికిఁ దృణా ♦ వృతకబళము
పోలెఁ దగు ఛాత్రతఁగాంచి వా ♦ పోవుతమ్ము
లతనిఁబలె నాట్యశాలని ♦ జానర్రిమునన్
నర్చిరది గుల్ఛలను బఱిమా ♦ ణముగ లదిగ. 89

వ. పిమ్మట వారు తమ యన్న మరణంబున కీచకుణియె కారణం బని తలంచి క్రోధాకులితమనస్కులై యొడలు దాల్చిన భీమముష్టిఘాతంబులం బోలియున్న టెంకాయలను నలుగడలంగట్టినట్టి చరమవిమానంబుపై శవపిండంబుం బడవైచి దానిపై ద్రోవదినిగూడఁగట్టి యిరులనెడి మబ్బునకు మెఱుపులగుచున్న చేతిదివ్వెలచే గమనావకాశంబు గలిగెడు మార్గంబునం జనుచుఁ బితృవనంబునకుం దీసికొనిపోయి తమ వివేకసమృద్ధితోడంగూడ పెద్దసౌద పైఁజేర్చిరి తత్సమయంబున ద్రోవది గడుబెగడుచు హానాథజగత్ప్రాణభూత యాపద్బాంధవ యిప్పుడు రసవతిం గాంతను బరిగ్రహించి ముగ్ధనగునన్ను నెట్లుగ ననాదరించుచుంటివని తద్దయు ఘోషించె. 90

సీ. తరువాత నచ్చోట ♦ ద్రౌపది రోదన
ధ్వనివిని మారుతా ♦ త్మజుఁడు వచ్చి
యూరువేగంబున ♦ నొదవెడు గాలిచే
వెలుఁగు కొఱవితేజు ♦ గలిగియుండి
గరుడపచ్చలగోడ ♦ కరణినాతమములో
మార్తురగమియన్న ♦ మరణసరణిఁ
బరగత్త బాహుద ♦ ర్పంపుసిద్ధాంజన
ములదివ్యదృష్టిని ♦ బూనఁజేసె

తే. నప్పుడాతఁడు వారల ♦ నచటఁ బీఁచ
మడఁచి యుత్పాతచిహ్నము ♦ నుడివెడి తన

---

90. వ. జగత్ప్రాణభూతశబ్దము=భీమునకును; జీవితరూపుఁడైనవానికిని; రసవతి=అనురాగముగలదియు; పాకక్రియయు; కాంత=ప్రియురాలును; రుచ్యమైనదియు.

తండ్రిచేఁ గానఁగూలిన • తాళతరుల
బలెఁ బోలుచు కీచకులఁ జూచి • ప్రముద మొందె. 91

క. ఆతావున గంధర్వుల
భీతినితరజనులు పఱవ • భీముఁడు పాంచా
లీతన్వివదల్చఁగ నిత
రేతరవచనములవచ్చి • రిరువురుఁ బురికిన్. 92

వ. పిమ్మట నప్పుడు సంజకెంజాయ గ్రమ్మిన సూర్యబింబంబుతో సంగతంబగు ప్రాగ్దిశాంగణంబు నల్లవెల్లి నెల్లెడంజల్లెడి మాంసపిండంబుతోఁ గూడిన నాట్యరంగస్థలంబు ననుకరించుచుండ శోకంబుచే శిరోభూషణంబుల విసర్జించి నుడువులనుడిగి యొడలు గదలింపకుండి పురజనులందఱు విరటుని గృహద్వారంబు దట్టంబుగఁ జుట్టుకొనిరి. 93

గీ. అపుడు పురకామినులు వల • యాకృతిగను
గూడి యత్యంతదుఃఖసం • కలితచిత్త
లయ్యు ద్రోవది నిందసే • యక దిగంత
ములు మొఱయ నేడ్చిరి విలాప • ములు సెలంగ. 94

క. ద్రోవది సుదేష్ణచెంగట
కావాసరమందు వచ్చి • యాపె కనులబా
ష్పావళితోఁ బూర్ణంబులఁ
గావించెను నంజనంపుఁ • గణిక నిడకయే. 95

సీ. ఆతఱిని బార్థులును వాయు • జాతవిధుత
కీచకగణాకలితశృంగ • మగుచు ద్రుపద
జాశ్రీవాగ్ఝరి నెనయు న • జ్ఞాతవసతి
వత్సరపుగిరినెక్కి ని • శ్శ్వసితులైరి. 96

ఉ. ఆతరువాత భవ్యగుణ • హారులు చారులు వచ్చి కీచక
భ్రాతృశతంబు మ్రందెనని • వారెఱిఁగింప సుయోధనుండు కం

---

96. వాయుజాతశబ్దమునకు=భీముఁడును; వాయుసమూహమును; విధుత శబ్దమునకు=కొట్టఁబడినదియు; కదల్పఁబడినదియు; కీచకశబ్దము=బొంగు వెదుళ్లకును; సింహబలుఁడు మొదలైనవారికిని.

శ్రితనయుల్ విరాటపురి ♦ నిల్చిరటంచును జిత్తదర్పణా
[illegible]ప్యాతములైన హేతువుల ♦ నిశ్చయమొందెను సంతసంబునన్. 97

పరదినమునందుఁ గర్ణసౌ ♦ బలులతోడ
నోలగంబునుదీర్చి దు ♦ ర్యోధనుండు
భీష్మ్రుఁడాదిగఁ గల బంధు ♦ వితతిఁజూచి
పలికె గంభీరముగ నొక ♦ వాక్యమపుడు. 98

. ఓబంధువులార మీరలీవార్త నెఱింగిరే యిపుడు మాత్స్యపురంబున నొక కామినిం గామించిన కీచకుని నిశాసమయంబున దాని పతులను గంధర్వ దేవులు నదృశ్యులై రహస్యంబుగఁ బంచత్వంబు నొందించిరఁట మఱల దాని కి హానింజేయఁబూనిన యకీచకసోదరులను నష్టెకావించిరని యివార్త యొకరిచెవినుండి యొకరిచెవికి వ్యాపించుచుండె నిట్లయ్యానేని యహ్వలంతి నాల్గుత్రోవల మొగిని దగు మండపంబున విడంబించు కంబంబు నంటియున్న బొమ్మయుఁబోలె సర్వజనకరస్పర్శంబునకుఁ బాత్రింబగు పాంచాల పుత్రికయె నిస్సంశయంబుగ నగు దాని పతులనెడు కైతవం బొందిన యు గ్గంధర్వులును మఱల నజ్ఞాతవాసం బొనర్చు యుధిష్ఠిర భీమార్జున నకులసహ దేవులగుదురు వారిలో భుజాబలవంతుండగు భీముండు కీచకసంహర్త యగు వీరి దుస్స్వభావంబు సర్వదేశంబులందును నిరర్గళంబుగ నుండె న ద్భుతంబిది. 99

శా. స్వస్థానంబునఁ బాండుపుత్రులు జరా ♦ సంధాదులందున్ ఘనాం
తస్థానంబులలో హిడింబముఖదై ♦ త్యశ్రేణితోడన్ నిగూ
ఢస్థాయిత్వమునందుఁ గీచకులతో ♦ డన్ వైరముం బూనిరా
జిస్థైర్యంబొరులందు మాని యిచటన్ ♦ జెన్నారుచున్నారిలన్. 100

వ. ఇమ్మాత్స్యపురంబుననుండి వేషాంతరధారులై దరిద్రులైన యిప్పాండవుల వ్విరాటుని వంచించిరని పలికె దుర్యోధనుండు కర్ణునితోఁ [illegible] బులు జఱచుచు భుజశిఖరంబులెగయించుచు నగ్గలంబుగఁ [illegible].

ఉ. కావున నవ్విరాటుపురి ♦ గట్టిగ ఘోషిల వారుపోరవా
రై వెడలంగఁజూచి వ్రిత ♦ హానియొనర్పద మీపుముందుగాఁ

బోవు మటంచుఁ గౌరవనృ ♦ పుండన గోహృతికై సుశర్మయు
స్థావిభుప్రోలు సేరెను ది ♦ నావధిఁ బ్రొద్దు ప్రతీచినట్లు గాఁగ. 102

వ. ఆసాయంకాలంబున నొక్కచోట నరుణత్వంబుచే మున్ను పరశురాముఁ
డు మునింగి వేఁడినెత్తుటార్పులిడిన వేగంబునం బొదలిన తరంగపరంపరలం
బొరయు నెత్తురుకొలంకుల నైదింటిని బోలుచు మఱియొక్కచోట నైల్యం
బుచే మదదర్పితములగు నేనుంగులు తొండంబులంబట్టి కదల్చిన కొమ్మలం
దగు తమాలవనంబుం బోలుచు మఱియొక్కచోట ధావళ్యంబుచే మందర
పర్వతంబుతో మథించునప్పుడు వెడలించిన నురుఁగుల పరిగమిం జెలఁగు దు
గ్ధజలధి మధ్యభాగంబుం బోలుచుఁ దోఁకల నెత్తుకొని హుంకారంబులంగా
వించుచు ధూళినెగయించుచు ఘంటాధ్వనుల నెసఁగించుచు నున్న గోధనంబు
ను దనపురంబునకు దక్షిణంపు దిక్కున సేనాసమేతుండై సుశర్మ నిరోధిం
చుటవిని విరాటుండు దనసేనలోని గజబృందంబులు మహాబృంహితంబు
లొనర్చుటచే సౌధాగ్రంబులం దున్న కృత్రిమ సింహంబుల మొగంబులకుఁ
బ్రతిధ్వనిం బుట్టించుచు ననుకూలంబులగు గాడ్పులచే మందరనటించెడి పు
ట్టంబులందనరి శత్రుభటుల జీవితంబులం గొనుటకు యమునిం బిలుచుచున్న
ట్లుగఁ జెన్నగు ధ్వజంబులతో మిన్నేటి యొడ్డుననున్న వృక్షవాటికం గప్పు
చు యుద్ధప్రయాణారంభంబు నొనర్చె. 103

గీ. ఆహవమొనర్ప వాహనా ♦ రోహణేచ్ఛ
నొందుచుండెడి కీచకు ♦ బందుగులకు
వారువముల ప్రశంసచె ♦ ప్పఁబడునపుడు
వఱలు గంధర్వశబ్దంబు ♦ గరళమయ్యె. 104

చ. కొలువగువారుఁ బాచకులు ♦ గుఱ్ఱపు రౌతులు గోపకాళిపా
ల్గుల బలదర్పముం దెలుపఁ ♦ దోడనె మత్స్యమహీధవుండు వే
ల్పులకరి నాల్గుదంతములఁ ♦ బోలెను ధర్మజు భీము మాద్రిపు
త్రులను బురస్కరించుచు వి ♦ రోధినిరోధ మొనర్చె నెంతయున్. 105

క. ఆవేళను గోవులు సహ
దేవునిఁ గని హర్షముప్ప ♦ తిల్లఁ దృణసమం

బోవాఁడయిన సుశర్మను
బోవిడిచి విరాటసేన ♦ పొంతకువచ్చెన్. 106

ఉ. ఆతరువాత నారులను ♦ నట్టికుశల్కకరమందుఁ బూనుచున్
నీతిదలిర్ప బారులుగ ♦ నిల్చివిరాట సుశర్మ భూపసే
నాతతియూఁదు శంఖముల ♦ నాదలసత్ప్రణవంబుఁ బల్కి సం
భూతధృతిన్ రణాధ్యయన ♦ ముంబొనరింపఁ దొడంగె వింతగన్. 107

చ. అపుడు విరాటభూపతిమ ♦ హానసమందు భుజించినట్టి భ
క్ష్యపుగమి మర్మముం దెలుపు ♦ నట్టి వృకోదరసింహనాదమున్
రిపులు వినంగ వారిమది ♦ రీతివణంకు పెకాదు భీతిఁదొ
ట్రుపడుచు దిక్కులెల్లను గ ♦ దుర్వణఁకంగఁ గడంగెనయ్యెడన్. 108

గీ. ఆజికారంభమున నుభ ♦ యబలభటుల
కమరు నసిధేనులాడెను ♦ నాత్మనామ
శబ్దమునకుత్తరార్థవా ♦ చ్యములనెల్లఁ
జేకొనఁగఁ జేయ రక్షింపఁ ♦ జేయుటకును. 109

ఆ. అపుడు మింటితోవ ♦ నాలంపుసేలకు
నరుగుదెంచుచున్న ♦ యముని మహిష
ముఁగని పొద్దువార్వ ♦ ముబెగడునొందిన
దానివలెను దవ్వు ♦ గాను బోయె. 110

క. జలదములకుఁబొటలరుచిఁ
గలిగించుచు సంజరేవ ♦ గళ్ళకుఁ గలహ
ద్దులనడుమఁ బద్మరాగపు
శిలఁబోలెఁ గ్రమక్రమముగఁ ♦ జెలఁగినదయ్యెన్. 111

క. సంజవెలసె ననిఁబడు భట
పుంజము తనమండలంబుఁ ♦ బొడుచుననెడి భీ
తిం జంకి పఱచు తరణిధ
నంజయున కొసంగఁ జదలు ♦ నణిడిన రుచినాన్. 112

109. ప. అసిధేనులు=ఖడ్గవిశేషములు.

గీ. గగనమను నర్థికిం గ్రొత్త • పగడపుసిరి
యైన సంజ మిగులఁగినకఁ • బూను నుభయ
సైన్యములు విభజించి లో • చనములందుఁ
జేర్చెనోయనఁగను నశిం • చెను గ్రమముగ. 113

గీ. చెఱువంబుట్టిన రజోంధ • కారముఁ గని
చుట్టఱికమున నగు మహో • త్సుకతతోడఁ
ద్వరగఁ గౌఁగిలిఁగొన నాఁగఁ • దథ్యమైన
యంధకారము గ్రమ్మె ర • ణాంగణమున. 114

క. అకటడను గొన్ని పత్రులు
ఱెక్కలు ముడిచికొని యత్త • ఱి౯ నిద్రింపన్
నెక్కొనఁగఁ గొన్ని పత్రులు
ఱెక్కలు విప్పికొని యపుడు • ఱివ్వున నెగిరెన్. 115

గీ. ఆలమున బాణవర్షభ • యంబుచేతఁ
గంకతతి వెల్లదూరము • గను జనినను
సప్రమదముగఁ గంకసం • చారమొకటె
తనరిచెను భీమపక్షపా • తమ్ము నెనసి. 116

చ. అడరిరి యోధులొండొరుల • యందగు పట్టనఘట్టనంబుల౯
వొడమిన మిణ్గురుల్ మెఱయ • ముందొనరించెడి పోరులందుని
బ్బడిసలుపం దమంబనెడి • పంకమునొందిన యుద్ధరంగపు
న్మడి పుడమిం బ్రతాపమను • నవ్యపుబీజముఁ జల్లువారనా౯. 117

గీ. క్రొత్త జోదులనెడి సురల్ • ప్రొద్దుబింబ
మందయిన మార్గసంచార • మొందకునికి
చదలునందిరుగఁగ దేవ • సతులు కలహ
మునకుఁ గెల్వూనుకొనుచు • రాత్రిని దెగడిరి. 118

115. ప. పత్రులు=పక్షులును; బాణములును.

116. ప. కంకశబ్దము=ధర్మరాజునకును; గృధ్రమునకును; భీమపక్షపాతము=భయంకరమైన ఱెక్కలయొక్క గమనము; భీమునిసహాయమును.

ఉ. చిమ్మెడి రక్త బిందువులు ♦ చెందఁగ నెఱ్ఱని వల్వలన్ శతాం
గమ్ముల కాంచనధ్వజ ని ♦ కాయము భాసిలుచుండెయుద్ధ చి
త్రిమ్ముల నాలకించి యవి ♦ తాను గనంగ దలంచి మధ్య మా
ర్గమ్మననుండి క్రమ్మరియు ♦ రాఁబడినట్టి దినాంతసంధ్యనాన్. 119.

వ. ఆసమరంబున విరోధిబాణంబులు దగిలి తన మదపుటేనుంగులు [illegible] రథంబులు కాలరులు తెగిపడఁగ రక్తంబునందడిసిన రణాంగణంబు నవలోకించి మహాకోపంబునొంది ప్రళయకాల సమాకారుండై సుశర్మ [illegible] దుర్యోధనుని యాజ్ఞావచనంబులు డెందంబునందలంపుచు మత్స్య [illegible] లెమత్స్యనాయకుని ముహూర్తమాత్రంబున బట్టికొనఁ గట్టి [illegible].

గీ. పిదప మాన ఘనులలోన ♦ మొదటివాఁడ
యిన సుశర్మ యెదురొంగ్రని ♦ పృతనయనెడు
వనధినడుమ నెసఁగు విరా ♦ టునివడిగను
నారిచే నానచేత బం ♦ ధనమొనర్చె. 121

ఉ. ఆలమునన్ విరాటనృపుఁ ♦ డట్లు పరాభవమొంద ధర్మజ
భ్రూలతకంపమున్ ముకుళ ♦ మున్ స్వశిరంబునఁ బూను [illegible]
దాలకుడైన భీముఁడరి ♦ పోఁజును గెలణగించి మత్స్యభూ
పాలు వదల్చి యాతని య ♦ వస్థను వైరికిఁ బూన్చె బల్మిడెన్. 122

గీ. పోరున విరాట సైనికు ♦ లూరకుండి
తిరిగిచూడ సుశర్మను ♦ గట్టముగను
గట్టుటకు ధనుర్చ్యుత గుణా ♦ కార మదియె
కర్తయును నయ్యెఁ గరణమున్ ♦ గా నెసంగె. 123

గీ. అన్నిశను నంధకారము ♦ గన్నదోయి
మోడ్చువిప్పులకున్ సమ ♦ ముగ ఫలమునొ
సంగినట్లు విరాట సు ♦ శర్మలకును
యుద్ధము సమాన ఫలమునె ♦ యొనరగూర్చె. 124

గీ. గాడ్పుపట్టి సుశర్మను ♦ గట్టఁగను ద
యాళుఁడు యుధిష్ఠిరుండు మ ♦ త్స్యనృపుతోడ
జెప్పి విడిపింప నడురేయి ♦ సేనఁగూడి
తాను మునుపటి చోటి క ♦ తండు జనియె.

ఉ. ఛిన్నశిరఃకమండలువు ♦ జెందఁగ శుభ్రపు శల్య దండము
ల్మిన్నఁగ రక్తపుంగొలఁకు ♦ లన్ వలువల్ రథకేతు దండముల్
గొన్నిదియాచు సైన్యములు ♦ గూల నమాన్వితమై రణోర్వి తా
నున్న యమిత్వ మాయమ త ♦ నూజునివల్లను జూసె [illegible]. 126

వ. పిమ్మట గాడ్పుపట్టినె ముఖ్యంబుగ మాటిమాటికి నవలోకింపుచున్న యవ్విరాట సైన్యంబు తూర్పుదెసయందు దీపించెడి చందురుని కిరణంబులు మదపు టేనుగుల దంతంబులంగడలు కొనుటచేఁ జెల్లుల్లసిల్లు ధావళ్య పరంపరలంబారయుచుఁ బ్రసరింపఁగ నమరఘర్షణ శ్రమవిముక్తంబై సుశర్మాశ్వరోథంబుదొలంగఁగ సంతసిల్లుచు మఱలనేతెంచు గో బృందంబుల గమనవేగంబుచే జారిన క్షీరధారలు పడి చెమ్మగిల్లిన యిసుక నెసఁగు మార్గంబున నడువ యుద్ధరాపరాగంబు కనుఱెప్పలపై నంటికొని కన్నుమూయుటకు దద్దయు సహాయంబుగాఁగ నచట నిద్రించి యారాత్రిరింగడపెను.

చ. సలలిత కౌస్తుభాభరణ ♦ శంఖ రథాంగ గదాసిధారణా
జలనిధికన్యకా హృదయ ♦ సారసమిత్ర సురారిజైత్ర ప
ద్మలసిత గాంగ పూర వసు ♦ దేవకుమార ఖగేంద్రయాన సం
వళిత ఫణీట్చయాన భవ ♦ బంధవిమోచన పద్మలోచనా. 128

క. అమృతార్థి దేవదానవ
సముదాయి సహాయకారి ♦ శక్తిధురీణో
త్తమ కూర్మరూప భృతమం
థ మహీధరవార్ధి నిర్మ ♦ ంథన సరతంత్రా. 129

కవిరాజవిరాజితము.

మురమధుకైటభ ♦ ముఖ్యనిశాచర ♦ మూర్ధవిఖండన పాపహరా
సరసిజలోచన ♦ సంసృతిమోచన ♦ సాధుజనప్రియ శార్ఙ్గధరా
కరివరరక్షక కంసనిబర్హణ ♦ కౌస్తుభభూషణ చారుదరా
నరహరిరూప జ ♦ నార్దనకేశవ ♦ నారదగాన విలోలహరీ. 130

గద్య.

ఇది శ్రీ మద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితాచాతురీ
ధురీణా ల్లమరాజా న్వయమాలికారత్నావస్తంబ
సూత్ర హరితసగోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్య
కవిపుత్రవిద్వజ్జన విధేయ రంగశాయి
కవి నామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీమదాంధ్ర చంపూ
భారతంబునందు
షష్ఠస్తబకము.
శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రామ.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

సప్తమస్తబకము.

క. శ్రీరమ్యనిజపదాంబుజ
హీరోపమనఖరబింబి ♦ తేంద్రయుశేంద్రా
భూరితరయాదవాన్వయ
వారాంనిధిచంద్ర సత్కృప ♦ పారససాంద్రా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

ఉ. ఆమఱునాఁడు తిగ్మరుచి ♦ యాకసమందుదయింపఁ గౌరవ
గ్రామణిమున్న ధర్మజుఁ బ ♦ రాజితుఁ జేసి తదీయగోత్రను
ద్ధామతఁ బూనుచుండియును ♦ దానువిరాటుని గెల్వనున్న వాఁ
డైమఱియొక్క గోత్రిఁ గొన ♦ నాతని ప్రోలికివచ్చె సేనతోన్. 3

గీ. అధికదూరపుమార్గము ♦ నందునడచి
శ్రమపడినయాకురుయోధన ♦ సైన్యమెల్ల
గొల్లపల్లియ చెంతనె ♦ కూడియుండె
నపుడచటి నేతివలపుల ♦ నాఁగెననఁగ. 4

వ. అప్పుడతనికాలరులు గొల్లపల్లెనెల్లెడలం బ్రవేశించి గోవులమందను సకలప్రియత్నం
బులచేతం బట్టుకొనిరి. 5

గీ. పిదుకఁగనుమిగిలినపాలు ♦ పెక్కులుగను
బూనుమొదవులుతద్భటుల్ ♦ మోదఁగ శ్రమ
పడుచుఘోషమునుండి వె ♦ ల్వడెమొదవుల
నుండిఘోషము శ్రమమొంద ♦ కుండ వెడలె. 6

క. అటులిటులఁ బరచు వ్రేతల
పటుకుచములు మావటీండ్ల • పంక్తియరసియ
చ్చటఁ దమయేనుఁగులశిర
స్తటినయుశముపమానె • స్తనములనుభ్రిమర్. 7

తరళ. విరటుప్రోలికి దక్షిణంబున • వీరుఁ డౌకురురాజుచే
విరచితంబగుబాధయెల్లను • భీముఁడర్ ఘనవైద్యుచేఁ
ద్వరశమించినదౌచునుత్తర • పార్శ్వమందులఁ దత్పురో
ర్వరకుసంభవమయ్యెనయ్యది • పక్షపాతముపోలికన్. 8

ఉ. పిమ్మటనీయుదంతమున • వీనవయసుకుఁడు గోపకుండొకం
డుమ్మలికమ్మునొందికడు • నుతకుటవేగముబోయిఘోషగే
హమ్మునఁ బ్రస్ఖలత్పదము • లౌన్నృపుగోవులవీడినట్లు స్వీ
యమ్ములగోవులన్ విడిచె • నన్నృపపుత్త్రిసభాంతరమ్మునన్. 9

సీ. ఉత్తరుఁడాయిట్టు • లూరకుంటివిదేమి
కౌరవుల్ నీదుగో • గణము నెల్లఁ
గొనిపోవుచున్నారు • పెనకువలోనన్య
దుర్లభయశమునొం • దుటకునీకు
సమయమియ్యదిసుధే • ష్ణనువీరమాతల
లోనగ్రివర్తినిఁ • గానొనర్పు
రథమధిష్ఠింపుము • రయమునవిల్లుఁ గై
కొనుము శత్రువులను • గూల్పనరుగు

తే. గీ. మనియిటులగోపకుండుమా • నినులయెదుటఁ
బలికనుత్తరుఁడచటమీ • సలునక్కాగ

---

3 ప. గోత్రి=గోసమూహమునకును ; భూమికిని.

6 ప. ఘోషము=గొల్లపల్లెకును ; సంకులధ్వనికిని.

9 ప. పదములు=పాదములకును ; శబ్దములకును.

గోవులు=ఆవులకును ; వాక్కులకును.

సరణితోఁదువ్విమణిమయ ♦ స్తంభమందుఁ
జేర్పవదలియలంతిగఁ ♦ జెప్పఁదొడఁగె. 10

గీ. యుద్ధమొనరింపఁదలఁచునా ♦ కొకఁడిపుడుని
యంతయగునేనియిబ్భుజ ♦ మందువిక్ర
మమును గూర్చెదఁ గౌరవుల్ ♦ మనకుషష్ఠుఁ
డైనయొకపాండవుండని ♦ యదరునట్లు. 11

గీ. అపుడుసైరంధ్రియప్పలుకు ♦ లాలకించి
నగుచునుత్తరఁబ్రేరేఁచి ♦ ననదియన్న
తోఁబృహన్నలరథమును ♦ దోలనిపుణుఁ
డనిపలికియన్నసన్నిధి ♦ కతనిఁదెచ్చె. 12

గీ. అర్జునుండాసభనుజేరి ♦ యాదృతుఁడయి
రాజసుతునకుమ్రొక్కి ♦ రస్థ్సలమును
సతులనవ్వించుటకుఁగవ ♦ చమునురెండు
వరుసతోఁడనుబూనెన ♦ వాక్కుగాఁగ. 13

ఆ. గీ. అచటఁగ్రీడిబేడి ♦ యైనను తేజస్సు
చేతసారథితర ♦ చింపఁదగిన
రూపుగల్గినట్టు ♦ లాపౌరులందఱి
దృష్టిపద్ధతికిస్ఫు ♦ రించుచుండె. 14

క. హరుఁడజుసారథిఁజేసిన
కరణిగనుత్తరుఁడు క్రీడి ♦ ఘనసారథిగా
విరచించిశత్రుసేనా
తక్కరమునునవ్వుచు దహించె ♦ దననితలంచెన్. 15

గీ. ద్రౌపదీసతియారీతిఁ ♦ దగినరమణు
నధికకలహప్రయాణంబు ♦ నాత్మఁదలఁచె
హవ్యయుతసోమదేవత ♦ కపుడుచాము
యన్నపుంబాత్రమునఁజేయు ♦ యజ్ఞమనుచు. 16

---

11 ప. నియంత = సారథియు ; నియమించువాఁడును.

13 ప. అవాక్కు = మాటలాడకుండుటయు ; వ్యత్యస్తమును.

గీ. అకృతకములైన ద్రుపదసు ♦ తాంశుకంబు
లిభశుకారవులయధీ ♦ నమెనసియుండె
వానిఁ దెచ్చిమాకిమ్మని ♦ వనితలెల్ల
విరటుకొమరునినడిగిరి ♦ వేడ్కతోడ. 17

వ. అప్పుడవ్విరాటనగరంబు సత్వరంబుగవచ్చుచుఁ బోవుచున్న రాజపత్త్రికావాహకులవలన వలలుని భుజపరాక్రమవృత్తాంతంబు వినిసంతసించెడి వంటలవాండ్రును వీరపత్నివిపీరమాతవని యొక్కమ్మడిగనగునీప్రసిద్ధికినివ్వాసరంబు ప్రసూతివాసరంబని సుధేష్ణను బొగడుచుండు వృద్ధస్త్రీలును శిరస్తలంబులందుఁ గరతలంబులనిడుకొనియ భయమడిగెడి వృద్ధగోపికలకుఁ బ్రతిశబ్దంబు నొసంగదక్షంబులగు గవాక్షంబులును రాచకొమరుని ప్రయాణసమయంబున రోదనధ్వనులుమానియున్న కీచకాంతఃపురాంగనలు నూర్వరునుంగలిగి చెలువొందుచుండె. 18

గీ. యువతులురథంబునందుఁ గూ ♦ ర్చుచున్న రాజ
తనయుపయిలాజలను జల్లు ♦ చునుబ్రహర్ష
మునను దీవననిడిరిచే ♦ కొనఁదలంచి
నట్టిశత్రువస్త్రములమూ ♦ ల్యంబనంగ. 19

గీ. ఉత్తరుఁడుచిత్తరువునందు ♦ నొనరునరులు
సంధిలినమంటపమును రా ♦ జపథమందుఁ
గనుచురథతురగస్త్వైర ♦ కుని బృహన్న
లనుబరస్కృతుఁజేసి వె ♦ ల్వడియెఁ బురిని. 20

వ. పిమ్మట దక్షిణదిక్కునుండి వెడలెడి మలయమారుతంబువేల్పులు గురిసించుపుష్ప ప్రాకుటలకువానచే ఘామగంధంబువదలిన వలలుని కేశబంధంబుమూర్కొని రాత్రియందు నతనిగెలుపుటుత్సవంబు నెఱుకపఱుపసమయంబూహించుచున్నదిబోలె నుత్తరార్జునులరథసమీపంబున మెల్లమెల్లగఁ బ్రసరించె. 21

గీ. పార్థునిరథాగ్రశాటిప్ర ♦ స్వాపనాస్త్ర
హతినినిద్రనొందిన ♦ యరినృపతుల
వలనసుసజాతితతిసుల ♦ భమగునంచు
వాద్యమెనసినదనఁగనా ♦ ట్యమొనరించె. 22

గీ. పిదపఁ గౌరవసేనగ • న్పించెనుత్త
రార్జునులకు జలమునమ • త్స్యములఁ బూను
నట్టిదయ్యుస్థలంబునం • దయినమత్స్య
పటలిఁజూడఁగవచ్చిన • వార్ధివోలె. 23

ఆ. వె. అచటనర్జునుండు • వ్యాపించుశాత్రవ
సైన్యధూళినోర్వఁ • జాలకుండె
మానవంతుఁడైన • మానవుఁడెపుడుబా
హుల్యముగఁ బరాగ • మోర్వకుండు. 24

గీ. అప్పుడురిపుసేనఁ జూచున • న్నృపసుతునకు
స్వగృహమునఁబోలె స్త్రీగోష్ఠి • సమితినాదవె
స్వాంతమునభీతికంటబా • ష్పరుధిరమతిని
మూర్ఛమేనవేపధురుజ • మెఱయుచుంట. 25

సీ. కురవంబుగళమందుఁ • గూర్చితాలువునందు
జలశోషణంబు నె • నంగఁజేసి
నయనంబులందువా • ననుబెంచి ధార్తరా
ష్ట్రరవంబులఁగర్ణ • మందుఁజొనిపి
అలధనంజయగుణ • ప్రాప్తికై త్వరఁజేసి
బాహ్యాంతరములఁగం • పమునుబూన్చి
విరటుపుత్రునియందు • భీతిక్రమంబుగా
నృతుషట్క-చారిత్ర • మెఱుకపఱచె

తే. గీ. పిదపఁదనయారదముడిగ్గి • వీఁటికేఁగు
నుత్తరునిజుట్టువెనుకంజె • నురికిపట్టి
నరునకుఁ బ్రముషితార్థవ • ర్ణమగుతొంటి
చిత్తరువుఁబోలువాక్యము • చెప్పెనతఁడు. 26

23 ప. మత్స్యపటలి = మీనసమూహమును ; మత్స్యదేశస్థులసమూహమును.

24 ప. పరాగము = ధూళియు ; పరులయొక్క అపరాధమును.

26 ప. కురవము = కుత్సితధ్వనియు ; కురవకవృక్షమును.

ధార్తరాష్ట్రశబ్దము = దుర్యోధనాదులకును ; నల్లనిహంసలకును.

ధనంజయగుణశబ్దము = అర్జునునివింటినారికిని ; అగ్నివేఁడిమికిని.

వర్ణము = అక్షరమునకును ; నీలపీతాదులగురంగులకును.

మ. ననుహింసింప బృహన్నలాతలఁచుచు ♦ న్నావీవుహోనాదులో
చనయుగ్మంబునకున్ సుయోధనమహా ♦ సైన్యంబగణ్యంబుగాఁ
గనుపట్టెన్ బురికేగ రథంబుమరలం ♦ గాఁజేయు మీపోరాన
ర్పను శేషించినయాయువున్ నిజగృహ ♦ వ్రాతంబునంబుచ్చెదన్. 27

ఉ. ఆలనువత్సబృందములు ♦ నన్నియుఁ జేకొనుచుండు రిగాకగో
పాలురనెల్లఁ బట్టికొని ♦ బాధయొనర్తురుగాక ఘోషముం
గాలుచుచుండురిగాకయటు ♦ కౌరవులిప్పుడునన్ను బోవని
మ్మాలలినాదుప్రాణముల ♦ యందుగురుత్వమెఱుంగవేమియున్. 28

గీ. తల్లిముఖమునుజూడగాఁ ♦ దలఁచుచుంటి
నాపెసవిధమునను జేర్పు ♦ మయ్యసదయ
నాధనగృహంబునఁగలధ ♦ నములతోడ
నాజననియభిషేకంబొ ♦ నర్చునీకు. 29

గీ. చిత్తరవునందునున్నట్టి ♦ చివ్వఁజూచి
చపలతన్ నేనువచ్చి య ♦ చ్చటనులేక
యిచటనగుసింహనాదముల్ ♦ హేషితములు
బృంహితంబులువినిమోస ♦ మెనయుచుంటి. 30

క. నేనుభువివిడిచియున్నత
మైనరథంబుపయినెక్కి ♦ నట్లుగహృదయ
స్థానంబునుండివెల్వడి
ప్రాణముకంఠంబునందు ♦ నారోహించున్. 31

వ. ఇట్లు తద్దయువిలపించి తనపాదంబులకు మ్రొక్కుచున్నయయ్యుత్తరుని వీపుపైఁ గరయుగంబుతో మాటిమాటికి నప్పళించుచు నర్జునుండు నవ్వుచు నొకవాక్యంబు నుడువందొడంగె. 32

గీ. భయపడకుండఁడాయిట్లు భయపడు ♦ వాఁడవీవు
విరటుగర్భమునంబెట్లు ♦ వెలసినావు
వృద్ధుఁడైయున్ననాతఁడు ♦ వేడ్కనెనసి
వైరిసేనతోనిప్పుడును ♦ పోరుచుండె. 33

గీ. సారథిని నిర్భయుఁడ నైనఁ ♦ బోరనరథి
కుఁడవు నీవరిసేనకు ♦ జడిసెదేని
బరిబలులగు మత్స్యకేకయా ♦ న్వయులకింత
కన్న వేఱొక మానభం ♦ గంబు గలదె. 34

గీ. రమణులసభను వీరవా ♦ దము నొనర్చి
యాలమున నిప్పుడు పాఱు నీ ♦ యంగకంప
మంతిపురమున నవ్వుచు ♦ న్నట్టి సతుల
స్తనముల వణంకునకును పా ♦ ధ్యాయుఁడగును. 35

గీ. అరులవస్త్రము లెన్ని మీ ♦ యన్న దెచ్చె
ననుచుఁ జెలికత్తెలడుగఁగ ♦ నధికమాన
యైన యుత్తరవారికే ♦ మనుచు నుత్త
రంబునొసఁగుదొ నీవుత్త ♦ రానుజువుము. 36

క. నీతండ్రియు వృద్ధుఁడు నీ
మాతులులా నూఱుగురును ♦ మడసిరొకఁడ వీ
వైతివి చట ధైర్యపడక
భీతిలవశమగునె రాజ్య ♦ విభవము నీకున్. 37

గీ. అట్టిహేతువుచే నీభ ♦ యము వదలుము
హస్తమందును గౌరవు ♦ లందుఁ దృణత
నొనరుపుము మత్స్యపతివయి ♦ యున్న నీకు
వరమగును వాహినీముఖ ♦ వర్తనంబు. 38

వ. ఇట్లుగ నతని నూఱడించి శ్మశానవనప్రదేశంబునకేఁగి శమీవృక్షాగ్రంబునుండి తనకి రీటంబును శంఖంబును ధనుస్సును దూణీరంబునుం గైకొని యర్జునుండు జయలక్ష్మీ వివాహయోగ్యతను సంపాదించుకొనుటకుంబోలె షండభావంబుఁ బరిత్యజించి తన పాండవత్వంబు నెఱుకపఱుప నుత్తరుండు ధైర్యంబునొంది తనకు సారథ్యంబు సలుపఁ గ రథంబు నధిష్ఠించి తత్క్షణంబున సముద్రపూరంబునకు బడబాగ్నిబోలె శత్రు సైన్యంబునకు నభిముఖుండై వర్తించె. 39

---

38 ప. తృణత = తృణభావమును ; ధనుస్సును.
వాహినీ = సేనయు ; నదియును.

సీ. గణియింప శక్యంబు ♦ గాని కౌరవసేన
నిందఱిపుత్త్రుఁడుతన ♦ యెదుటఁ జూచి
మున్ను శంభునిశిరం ♦ బున మోది పగిల
మొనర్పఁ గను స్నేహహృద్వయా ♦ ర్ద్రిమున స్వకీయ
వస్త్రఖండము నిడి ♦ పార్వతి మాన్పఁగ
నతనిచేత బొగడ్త ♦ నందియున్న
యట్టిగాండీవంబు ♦ నడ్డంబుగాఁ బరిస
రించెడి దృష్టితో ♦ నించుకగని

తే. గీ. అప్పు డతఁ డాకసము నిండు ♦ నట్లు దేవ
దత్తశంఖముఁ బూరింప ♦ హత్తు లడలె
గుఱ్ఱములు మూర్ఛపడె రథి ♦ కులును క్షోభ
పడి రచటియోధు లందఱు ♦ భయముపడిరి. 40

క. గొనయముఁ గరతలమునఁ గొనఁ
గను నరుగాండీవ మపుడు ♦ గంధర్వరణం
బున మొదలుకొని క్రమముగం
బొనరించినయట్టి మౌన ♦ మును వర్జించెన్. 41

వ. పిమ్మటఁ గరతలయుగంబనెడు మండపంబున నాట్యం బొనర్చెడి గాండీవంబునం దగు గుణటంకారంబుచే నితం డర్జునుం డని నిశ్చయించి దుస్తరం బగు నజ్ఞాతవాస ప్రతిజ్ఞ యనెడు సంద్రంబును సుగమంబుగం దాఁటి వెండియు నితండు రాజ్యంబు కై మనల నిరోధింప వచ్చె నని యవార్యం బగు తమ యీర్ష్యచేఁ గ్రూరులగు వైరులు పూర్వపక్షంబులు సిద్ధాంతంబునుం బోలె యుద్ధంబునకై యతని జుట్టుకొనిరి. 42

క. పిమ్మట రిపుబాణసహ
స్రమ్ములు నరురథమునఁ బడె ♦ జనమేజయ యా
గమ్మునకగు వేదికమ
ధ్యమ్మునఁ బడు లోకభీక ♦ రాహులుపగిదిన్. 43

గీ. పిదప లోకైకవీరుఁడౌ ♦ విజయుఁడును శ
రాళి నరిరక్తపూర్ణనదు ♦ లందు ముంచి
వానికి శ్మశానవాస పా ♦ పము వదల్చె
వాఁడుబలె పెద్ద పోరాన ♦ ర్పందొడంగె. 44

---

40 ప. స్నేహశబ్దము=ప్రేమకును; ఘృతమునకును.

గీ. పఱచెడి తురంగరథగజ ♦ వ్రజమునుండి
ప్రబలినరజంబును స్వయంవ ♦ రంపుమాలి
కలమరందముచేఁ ద్రోసి ♦ కలన సుఖము
తోడఁ గనునట్టు లచ్చరల్ ♦ గూడిరి దివి. 45

గీ. పార్థకర్ణయుగళ సమీ ♦ పంబు లనెడి
జ్యోతిషికులవలనఁ దమ ♦ జైత్రయాత్రఁ
దెలిసి నిశితాగ్రములు భల్ల ♦ ములు కుబేరు
నాశనున్ శత్రువుల యాశ ♦ నడ్డుకొనియె. 46

చ. సమరమునందు నప్డు బల ♦ శాత్రవప్రభుఁడు విల్లు బట్టి చ
క్రముగ నొనర్పఁగా బొది శ ♦ రంబుల దీయుటయున్ ధనుస్సునం
దమరుచుచుంట వేయుటయు ♦ నట్టిక్రియాత్రయిఁ దొంటిరెండునం
తిమక్రియతోడ నైక్యమగు ♦ తీరునఁ జూపర కెల్లఁ గన్పడెన్. 47

గీ. కటకముల నుదకధారలున్ ♦ గర్వరసపు
బిందువులు నొందియయ్యుద్ధ ♦ మందు మెలఁగు
నట్టి యేనుఁగులను గ్రీడి ♦ గొట్టెనతని
జనకుఁ డద్రులఁ గూల్చిన ♦ చందముగను. 48

గీ. చండతరభుజుఁడగు క్రీడి ♦ స్వాపనాస్త్ర
మునను నిదురించు సకలారి ♦ భూపతులకు
బలితఁపుతలగడాల్ గూర్చు ♦ వాఁడు బలె శ
రములచే నవిఁ గరులతుం ♦ డములఁ గూర్చె. 45

గీ. అర్జునుఁడు బాణములచేత ♦ నంగమధ్య
మం దొనర్చిన యురరంధ్ర ♦ మొంది తుంగ
నాగములు బ్రకటించె సే ♦ నానిశక్తి
చే నడుమ లోయ గను క్రౌంచ ♦ శిఖరిలీల. 50

---

46. ప. ఆశ=కోరికయు; దిక్కును.

48. ప. కటకములు=కొండచఱియలును; గండస్థలములును.

ఉ. ఒక్క కబంధ మాకసము ♦ నొందఁగఁ గ్రిందకు వ్రాలుచున్న వే
రొక్క గజాధిరూఢు తల ♦ యున్ నడుదారినిఁ గూడ దానిపై
నొక్క నిలింపసుందరి ప్రి ♦ యుండను భ్రాంతినిఁ బుష్పమాలికన్
మక్కువ జేర్చి పిమ్మట నది ♦ మానము నొందుటఁ బారె భీతిచేన్. 51

మ. సముదగ్రద్విరదంబులున్ జవయుతా ♦ శ్వవ్రాతమున్ సత్వరా
క్రమయోధాళియుఁ గ్రిడిచె సమసి పో ♦ రన్ బిట్టు నిద్రించు రా
ట్సముదాయంబులకంటె పూర్వమె ధరా ♦ స్థానంబునన్ వ్రాలె యో
గ్యముగాఁగన్ శయనస్థలంబును గొనం ♦ గా వాంఛచేనో యనన్. 52

చ. కమలభవుండు మున్ దెలుపు ♦ గల్గిన గంగ నొనర్చె నల్లనా
యమున సృజించె వీరి సఖి ♦ యైన సరస్వతిఁ బచ్చచాయతో
రమణ నొనర్చె నెఱ్ఱని త ♦ రంగిణిఁ గూర్పఁగ లే దటంచు నా
నమరిచె రక్తపున్ నదుల ♦ నర్జునుఁ డాశుగపంక్తు లేయుచున్. 53

సీ. ఆయుద్ధమందు రా ♦ ధేయుఁ డెచ్చోట నుం
డె నటంచు శకునివెం ♦ డియును వెదుకఁ
బోవ దిగ్భ్రమమును ♦ బొందఁగ దుర్యోధ
నుండు భ్రష్టాతప ♦ త్రుండు గాఁగ
ద్రోణుని ధ్వజమును ♦ దూలి పోవంగ న
శ్వత్థామచాపంబు ♦ భంగమొంద
భీష్ముండు మూర్ఛఁ బ్రా ♦ పించి యుండంగ న
కౌరవసైన్యంబు ♦ పారిపోయె

తే.గీ. నారదమునీంద్రుఁ డర్జును ♦ పోరున విర
శ్రమముగఁ గన్గొనుచును సంత ♦ సమునఁ బొడము
బాష్పజలములఁ గేలునం ♦ బట్టి యాహ్ని
క మను కృత్యంబుఁ దీర్చెను ♦ గగనమందు. 54

గీ. అద్భుతాబ్ధికిఁ జందురు ♦ నట్టు లున్న
కవ్వడిపరాక్రమంబును ♦ గాంచికాంచి

యచ్చరలగమితోఁ గూడ ♦ మెచ్చుచు నల
యూర్వశి శిరంబు నాడించె ♦ నుప్పరమున. 56

గీ. ఒడలు గ్రీడిశరాళికై ♦ విడిచినట్టి
భటులను వరింప మాల్యసం ♦ ఘటనముకయి
యచ్చరల్ గోయుటను బువ్వు ♦ లన్ని తరుగఁ
జివురుల నొసంగి కురుచయ్యె ♦ దివిజశాఖి. 59

చ. పిమ్మట దేవతాకుసుమ ♦ వృష్టినిఁ బూనెడి క్రీడిబాహుయు
గ్మ మ్మికఁ స్వాపనాస్త్రమహి ♦ మంపుసముద్ధతిచేత శత్రుసై
న్యమ్ము సమస్తమున్ రణము ♦ నందులఁ బొందినఁ స్వీయపుంబ్రయా
సమ్ము శమింపఁ జేసికొను ♦ చందముగా నిదురించె నచ్చటన్. 57

వ. పిదప నయ్యర్జునుండు సభయందుఁ బొందిన ద్రౌపదీ తిరస్కారంబునకుం దగిన ఫలంబు నొసంగ నిచ్చగించెనో యనంగ సారథి యగు నుత్తరునిచే శత్రువులు గట్టుకొన్న పలుదెఱంగు లగు పుట్టంబుల విప్పించి ద్రోణుఁడు మొదలగు వీరి యందలిదయచేఁ బగలు నిద్రింపం గూడదని తలంచువాఁడుంబోలె మగుడియు నయ్యస్త్రంబునకు క్షణంబులో నుపసంహారంబుఁ గావించె. 58

గీ. ఆదటను నిద్రచే నెఱ్ఱ ♦ నైన కన్ను
దోయిఁ గరతలములచేతఁ ♦ దుడిచికొనుచు
నావలింతల వదనగు ♦ హలను దెఱచి
తడవుగాఁ దెల్విఁ గనె సుయో ♦ ధనునిసేన. 59

మ. మునుపుం దమ్ముఁ బ్రియుక్తిఁ జేసెనని యా ♦ మోదించెనో నాగఁబా
ర్థుని సర్వప్రదరంబులున్ రిపుజన ♦ స్తోమంబుకై దీర్ఘని
ద్రనొసంగన్ దను వెన్క వేసెననుచుం ♦ బ్రస్వాపనాస్త్రంబు గి
న్కనో నావైరుల కీయకుండె నటు దీ ♦ ర్ఘంబైన యానిద్దురన్. 60

గీ. ఆసుయోధనుఁ డనిఁ దన ♦ యంబరముల
నుత్తరుఁడు దీయఁ గను దన ♦ యొడలు జూచి

యేడ్చి మున్ను గంధర్వుల • హింసఁ గన్న
ఘోషయాత్రను దలఁచెను • గుశలముగను. 61

గీ. అచ్చరలు వస్త్రహీనులై • నట్టి నృపులఁ
గాంచి లజ్జార్త లగుచు మొ • గము వెనుకకుఁ
ద్రిప్ప సమ్మర్ద మగుటచే • దివిని నపటు
వులయి మోడ్పెఱుఁగని స్వదృ • క్కులఁ బదరిరి. 62

గీ. ఇవ్విధంబుగ వస్త్రవి • హీనతనుల
తోఁ బరాభవలక్ష్మచేఁ • దోఁచుభోగ
దశ నెనసి ధార్తరాష్ట్రులు • ధ్వజపటముల
ముక్కలం గోచు లిడి తమ • పురికిఁ జనిరి. 65

వ. పిమ్మట నర్జునుండు నిరర్గళంబుగ దిగంతములు నిండు నట్లుగ దేవదత్త శం
ఖంబుఁ బూరించి తన యడిదంబుల యుక్కికి రక్షకంబులగు పిశాచకుటుం
బంబులు నూతన రక్తధారలం గ్రోలుచుఁ దనిసి యొనరించెడి కలకలధ్వనిని
వినుటకై యిచ్చగించిన వాడుంబోలె వెండియు శ్మశానభూమికి నేఁగి శమీ
వృక్షంబున శస్త్రసమూహంబు నిలిపి విరాటనగరంబునుండి నీతోఁగూడ వ
చ్చిన గుణంబులలో మే మిర్వుర మె నీ యుద్ధాద్భుతంబులం జూడఁ కంటి మ
ని తనకుఁ జంగట కరుదెంచినట్లున్న క్లైబ్యసారథ్యంబులను మఱల నెలకొని
యుత్తరునితో నిట్లు నుడువం దొడంగె. 64

గీ. ఉత్తరుఁడ నీకురుల్ ముడి • యొనరుపు మొగి
ముఖమునఁ బాష్పపుఁ జల • ములఁ దుడువుము
ధనువుఁ బొదితోడ నీభుజ • మున నిడుము ర
థమునఁ గూర్చుండు మరి వ • స్త్రతతులపయిని. 63

గీ. ధైర్యమును మదిఁ గూర్పు బాం • ధవులసభను
నీవె శత్రుజయంబుఁ గాం • టి నని పలుకు
తల్లిదండ్రులదరి నమా • త్యతతిదరిని
నాదుతత్వంబు లేశమై • నఁ దెలుపకుము. 66

అనంతరం బట్లు కావించెద నని యంగీకరించి రక్తపుటదుసునం దడిసిన యంచులతోఁ గూడి శత్రువుల యుత్పాతంబులం బొడమిన కొఱవుల పరిగములం బోలి తిరిగెడు చక్రంబులతో నడిచెడి రథంబు నధిష్ఠించి నగరమార్గంబున నేఁగుచుండ రథాశ్వంబులు డెక్కలం ద్రొక్కుటచేఁ బిక్కటిల్లిన పుడమినుండి మీఁదికి వెడలిన ధూళీజాలంబు గనుఱెప్పలం గప్పి విప్పనీకున్నను నితఁడు కౌరవుల జయించె నని యాశ్చర్యాతిశయంబుతోఁ గన్నులం దెఱచి బృహన్నల నైనను జూడక మాటిమాటికిఁ దన్నుఁ జూచుచుఁ బురజనులు దనవెంట నంటి నడువఁగని యుత్తరుండు నలకూబరుం డలకాపురంబునంబోలెఁ దనపురంబునం బ్రవేశించి వందిజనస్తుతిపాఠంబులును వేణువీణామృదంగాదివాద్యఘోషంబులును ద్విగుణితంబులై నెగడుచుండ విశాలంబగు రాజమార్గంబున మెలంగుచు విరాటసభాంతరంబుం బ్రవేశించె.

ముందు గెలిచిన తండ్రికి ♦ మ్రోల నిడిన
యావులె యాధ్వజంబులె ♦ యవియె ధూప
ములును మణితోరణపుఁజిహ్న ♦ ములును నవియె
యూడిగంబు లతని తన ♦ యునకు నయ్యె. 68

అచటను విరాటుఁ డస్రద్వ ♦ యమునఁ దడిసి
నట్టికవచముతో నమ్రుఁ ♦ డైన సుతుని
రణమున సుశర్మబంధన ♦ శ్రమముఁ గనిన
బాహువులతోడఁ గౌఁగిట ♦ బట్టె నెలమి. 69

పార్థుఁడును రథమం దున్న ♦ పట్టువస్త్ర
ములను దీసి జనకు పార్శ్వ ♦ మున నిలిచిన
యుత్తరకు నిడెఁ దనతన ♦ యుని వివాహ
నిశ్చయముకయి యిడు వస్త్ర ♦ నిచయ మనఁగ. 70

ఉ. ఉత్తరుఁ డన్యపుంబటస ♦ ముత్కర మెల్ల సుధేష్ణయాదిగా
నత్తఱిఁ జేటికల్ దనుక ♦ నంతిపురంబునఁ బంచి యిచ్చెన

---

69 ప. అస్రశబ్దము=రక్తమునకును; బాష్పమునకును.

ట్లాత్తమలీమసాంశుకయు ♦ నైనను ద్రోవది కీయకుండెఁ దా
నత్తరళాక్షి కొను బహు ♦ ళాంశుకముల్ గనెనంచు నెంచుచున్. 71

గీ. అర్జుననిదర్కి యోలగ ♦ మందుఁ బాండ
వులను మది నచ్చెరువుఁ బొంది ♦ పొంది కనెడు
నందనువిరాటుఁ డర్ధాస ♦ నమున నునిచి
శిరము మూర్కొంచు నిట్లుగఁ ♦ జెప్పఁ దొడఁగె. 72

క. పాండవులను వనములకుం
బొండని పంపించి శత్రు ♦ వులు లేకున్న
ట్లుండెడు కౌరవులకు నా
కొండడవె నీ వైతి వత్స ♦ గళరోధివిగ్రాన్. 73

ఉ. ఓయికుమార యుత్తరుఁడ ♦ యుత్తరకై భువి నవ్వుఁడో నుపా
ధ్యాయునిఁ గూర్పకుండఁ గను ♦ నందజి కన్యలకున్ స్వజన్మతా
రాయుతజీవవారఫల ♦ రాజి నిడంగ బృహన్నలం గరం
బీయహితాజిలో మనిపి ♦ యెట్లు జయించితి కౌరవావళిన్. 75

వ. ఇట్లు సంతసంబునం గదలుచున్న కేలుతో వీపుపై మాటిమాటికి దువ్వి
యడుగుచుండు తండ్రికి నయ్యుత్తరుండును లజ్జాప్రవాహంబున కభిముఖుండై
యుండ నశక్యుండుబలెఁ గంఠంబు వంచికొని యిట్లొకవాక్యంబు విన్నవిం
పం దొడంగె. 75

క. నింగియుఁ బుడమియు నిండెడి
భంగిగ ధ్వనిఁ జేసితి నరి ♦ పటలియెదుట నా
కుంగల వేగోద్యోగం
బుం గనుపఱచితిని యుద్ధ ♦ భూతలమందున్. 76

క. ఆరణమునందు నితరులు
గారవముగఁ జేయ కున్న ♦ కర్తృత్వంబున్
నే రచియించితి నాకఁడనె
సారథితన్ రథితఁ బాద ♦ చారిత్వమునన్. 77

క. ఎందుకు వే నుసువృ లరుల
కందఁజేసె నపార్థకృత్య ♦ మని నానరుపమిక్
ముందర విజయస్వీకృతి
నాంది మఱలఁ బురికె వచ్చి ♦ యుంటెని సామీ. 78

వ. ఇట్లుగ వచింపుచున్నట్టి యతనివాక్యచాతుర్యంబును విని యుధిష్ఠిరుండు ద్యూతక్రీడయందు బృహన్నలాప్రశంసచే విరటుండు గొట్టిన పాశకతాడనంబునం బొడము శ్రమంబు నైనను గణుతింపక శిరస్సుఁ గదలించి సంతసిల్లుచుండ విరటుండు సాయంకాలసూచకం బగు శంఖనాదంబు విని సభికులకుఁ దత్తదుచితప్రకారంబుగ ననుజ్ఞ నొసంగి సంతోషంబుతో సుదేష్ణ యున్న సౌధంబునం బుత్త్రసహితుండై ప్రవేశించె. 79

చ. తనదుసహోదరుండు మృతిఁ ♦ దకొనుటం దగు బాష్పవారులె
ల్లను గళితంబులైనను ద ♦ లంప సుధేష్ణదృగంగపంక్తియం
దునమితవర్షసంపద త ♦ నూజునిఁ జూచుటఁ గల్గె నృశ్యశృం
గనియమి యాగమంబునను ♦ గల్గిన వృష్టిసమృద్ధికై వడిన్. 80

వ. మఱునాడు తనపుత్త్రుని వాక్యంబులవలన వీరు పాండవు లనిరూఢించి మిగుల భీతిల్లుచుఁ దనదారపుత్త్రాదులతో మంత్రిపురస్సరంబుగా సభకుం జనుదెంచి విరాటుండు నామాంతరపరిసక్తి చేతనౌ యన డాయక యున్నట్టి నిజవేషంబులం బూని స్వభావంబుఁ బాపించిన సోదరులచే సేవితుండగు యుధిష్ఠిరుని పాదపద్మంబులందుఁ గురులు నెఱిసిన శిరంబుతోఁ దరుణహంసలీలం బరికటించె. 81

గీ. అపుడు ధర్మజుఁడు తనహా ♦ సపృథవళత
చేత నాగిఁ బాశకక్షతి ♦ హేతువై భ
యంకరం బగు క్రీడినే ♦ త్రారుణిమము
నవ్విరాటుని చిత్తనై ♦ ల్యమును నణచె. 82

---

78 వ. అపార్థకృత్యము=వ్యర్థమైనపనియు; అర్జునరహితమైన పనియు; విజయశబ్దము=జయమునకును; అర్జునునకును.

ఉ. పిమ్మట మాత్స్యభూవరుఁడు ♦ ప్రీతిని బొందుచుఁ గృష్ణుఁ దెల్లచు
ట్టమ్ములతోడ గూడి యుచ ♦ టం గనుచుండ రహిన్ శిరీషపు
ష్పమ్ములకంటె మార్దవము ♦ వర్తిలు నుత్తర నుత్తమంపుపు
త్రిమ్మన బార్థపుత్రున కొ ♦ సంగి వదల్చెను బ్రహ్మచర్యమున్. 83

గీ. ఆ విరాటుఁడు కృష్ణస ♦ మన్వితు లగు
పాండవుల కుపచారముల్ ♦ వనరఁ జేసె
వారలు శకునినె మహోప ♦ కారమును ద
మకు నొనర్చె ననుచుఁ దెలి ♦ సికొనునట్లు. 84

గీ. పిదప హరి పార్థులకు ముద ♦ మొదవఁ జేసి
మాత్స్యపురినుండి చనియెను ♦ మఱివసంతుఁ
డల్ల మందారముఖ్యక ♦ ల్పాగములఁ
దనిపి నందనవనినుండి ♦ చనినయట్లు. 85

మ. ధృతగోవర్ధనశైల శైలతనయా ♦ ధీట్సఖ్యసంశీలశీ
ల తపస్యన్మునియాగవిఘ్నదకరా ♦ శక్రివ్యభుకాలకా
లతటిత్సన్నిభదేహకాంతియుతనీ ♦ లాలోలలోలంబసం
తతితుల్యాఘవిఘాలఫాలవిలస ♦ త్కస్తూరికా చిత్రకా. 86

క. క్రూరహిరణ్యాక్షాసుర
మారణసామర్థ్యకలిత ♦ మహితవరాహా
కారాచరితాఖిలధా
త్రీరక్షాక్రమణవార ♦ ధిసుతారమణా. 87

పృథ్వీవృత్తము. యతీంద్రపరిరక్షకాఖిలజ ♦ నావళీశిక్షకా
చతుర్ముఖముఖాగ్రిగా చరణ ♦ సక్తగంగాపగా
శ్రితోరు శుభలక్షణాఖరమ ♦ రీచిచంద్రేక్షణా
నతౌఘవరదాయకా జలధి ♦ నందనీనాయకా. 88

గద్య. ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధకవితాచాతురీధురీ
ణాల్లమరాజాన్వయమాలికా రత్నావస్తంభసూత్రా రామ
ద్రావిడముఖ్య హరితసగోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మణ్య
కవిపుత్ర సుకవిజనవిధేయ రంగశాయికవి
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్ర
చంపూభారతంబునందు
సప్తమస్తబకము.

శ్రీరామ.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

అష్టమస్తబకము.

క. శ్రీ జాంబవతీ హృదయాం
భోజాతమిళింద నిఖిల ♦ భువనాపూర్ణ
భ్రాజితతుందసురేశా
భీజన్మార్చిత పదార ♦ విందముకుందా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

సీ. అపుడు ధర్మసుతుండు ♦ హస్తంబునం దోక
జ్యానుబోరు ననటిఁ ♦ గా నొనర్ప
పెరయైనజ్యాన్ భుజ ♦ పీఠంబునం జిర
కాలంబు స్థాయిని ♦ గాఁ నొనర్ప
నుత్సాహమొందుచు ♦ నుర్వీపతులఁ బిల్వ
వారు సైన్య మదద్వి ♦ పములతోడ
విరటుని పురము జే ♦ రిరివర్షదినములు
మొగులతో గిరితటిం ♦ బోరసినట్లు

తే. గీ. దురముఁ గావింప ధర్మపు ♦ త్రుండు గొనిన
సైన్యతతుల యక్షౌహిణీ ♦ సప్తకంబు
కనన్న నధికము నాలు గ ♦ క్షౌహిణులగు
దండులను వెండియు సుయోధ ♦ నుండు గొనియె. 3

మ. పిదపం బార్థుఁడు శల్యు మార్గగతమౌ ♦ వృత్తాంతముల్ వానిచే
నదియెల్లన్ విని మాతులా యిటు వినిం ♦ ద్యం బైనవాక్యంబుచే
తదురంబందు దినేశపుత్రు హృదయ ♦ స్థానంబు భేదింపుచున్
ద్వదభిఖ్యాంచిత సార్థకత్వమును సం ♦ ధానింపుమయ్యా యనెన్. 4

3 ప. జ్యా=భూమియు ; వింటినారియు.

వ. పిమ్మట శల్యుండు సత్యసంధుండైనను మేనల్లునియందలి వాత్సల్యంబుచే
నట్లు కావించెదనని యంగీకరించి. 5

క. ఓ ధర్మజ నీ మేలున
కై ధృతచేతనుఁగఁ దెలియు • మానన్ననిమ
దాక్షిపతి బలుకుచును దు
ర్యోధను జెంగటకు నరిగె • నురు వేగముతోన్. 6

క. ఆ పిమ్మటఁ గలన గృష్ణుని
ప్రాపును గోరెడి యుమాత్మ • భవు వచనము శీ
ఘ్రాపరిఁ జూని నరుఁడు సనె
నేపను ధ్వజతతుల నతిశ • యిలు ద్వారకకున్. 7

వ. అప్పుట నష్టెనుండు బహుకాలమున కగుపడి యేచునుపిల్లబలె మెల్లిగ నడుచు
మండు నతనిఁ జూడందలంచి వీథులలోఁ బురజనులు సంఘంబులుగాఁగూడిరి.

గీ. అలసుభద్రాహరణహేతు • వైన యతని
కృత్రిము తపస్విత మదిన్ స్మ • రింపుచును గ
వాక్షులనుండి చూచెడి • వనితల ముఖ
చంద్రునకు హాసచంద్రిక • సంభవించె. 9

ఉ. అప్పుడు ద్వారపాలక జ • నావళి మార్గమొసంగఁ గ్రీడిబల్
మెప్పుగ లోనికేఁగి గృహ • మిశ్రితతల్పశయాన శౌరి పెం
పొప్పు వసనప్రవత్తటిని • నుండి చ్యుతంబగు కూర్మమొక్కట నాఁ
జొప్పడియున్న పాదవరి • శోభ్యుపధానము జెంతకున్ జనెన్. 10

చ. సమరమునన్ సుయోధనుఁడు • సాహ్యముఁ గోరుచుఁ గ్రీడికంటెఁ బూ
ర్వముహరి మస్తకంబునకుఁ • బజ్జను సుస్థితుఁడౌచుఁ బొల్చె స్వీ
యమనసునందు వజ్జలరు • హాక్షుని ముంగురులందుఁ దానువ
ర్ణమముఁ బరీక్ష సేయుటకుఁ • బ్రీతి వహించినవాఁడో కోయనన్. 11

క. కన్నులకు మోదపు నిశ్చల • కాయుఁడైన
వాసుదేవుఁడు తద్దయు • భాసిలెను స్వ
దనమునకు వ్యాన సౌఖ్యముఁ • గీలొకొనిన త
పస్విగణమునకు నొకెడి • వాఁడనంగ. 12

ఉ. ఆయదువంశనాథు ప్రియు ♦ రాలికుచంబునఁ గుంకుమంబుతో
వ్రాయఁగఁ బొల్చునట్టి మక ♦ రంబు తదీయకపోల సంగతం
బై యలరెన్ ఘుసృణాంకరిపుఁ ♦ డౌ శివుఁ గెల్చిన క్రీడి కార్యముం
బాగుగఁ గూర్చుచుండుఁ జెవి ♦ పజ్జను జెప్పుచునున్నదోయనన్. 13

గీ. పశ్చిమసముద్ర పార్శ్వపు ♦ భాగమందు
నీరములు గ్రోలి కుక్షినిం ♦ డించి తన స
జాతి మేఘోత్కరమునుండి ♦ జారియున్న
జలదపుం బిల్లరీతిని ♦ శౌరి దాల్చె. 14

వ. పిమ్మట నమ్ముకుందుండు మేలొనినవాఁడై దుర్యోధనుండు ముందుగవచ్చుటను గ్రీడిముందుగఁ గనుపించుటను వారిరువురికిని సహాయకృత్యంబు సమంబుగఁజేయందలంచి యుద్ధరంగంబునందా యుధంబులఁబూనియున్న తొమ్మిదికోట్ల గోపకుమారుల స్వరూపంబుతో నొకరికి సహాయంబై తానునిరాయుధుఁడుగా నొకరికి సహాయంబై వారి మనోరథంబులీడేర్పఁగ నద్దుర్యోధనార్జునులు సంతసించి తమ నివాసస్థానంబులకుం జనిరి. 15

గీ. సైన్యగజముల మదగంధ ♦ సమితిచేత
ఘ్రాణగ్రహణ యుద్ధదుర్గంధ ♦ గుణము వదలి
నట్టి విరటుని పుర సమీ ♦ పావనిఁ గని
సవ్యసాచియు హరియును ♦ సంతసిలిరి. 16

మ. పిదపన్ బాంధవులఁ జూచి వెండియును దా ♦ వేంచేసి యానంజయుం
డుదురంబందుల వారివీరపుర సా ♦ టోపంబు వాక్రుచ్చఁగా
నదివించుం గురువంశ కేతువుమణీ ♦ హార్మ్యస్థలావాసియ
య్యుదగన్ దద్దయుఁ గంపముం బొరసె వా ♦ యువ్యాప్తి లేకుండినన్. 17

గీ. పుడమి ధర్మజునకుఁ బంచి ♦ యిడఁ దలంచు
నంధనరపతి సామోక్తి ♦ మగుడ రహస్య
వాక్కు దుర్యోధనుఁడు కర్ణ ♦ పరముగనిడ
కుండి కర్ణునికై మధు ♦ రోక్తినె యిడె. 18

18. కర్ణశబ్దము=కర్ణునకును; చెవికిని-

వ. పిమ్మట బహువిధంబులగు రాజబృందంబుల చతురంగ బలంబులు ప్రతిది నంబును జనుదెంచి సంఘంబులుగాఁ గూడుచు నొనర్చుచున్న కలకలధ్వనుల ను దిరస్కరింపుచు గృధ్రలును కాకంబులును శునకంబులును నక్కలును వి రాటపుర హస్తినాపుర సమీప ప్రదేశములందుఁ గర్ణకఠోరంబుగా నఱ చుచుండుటం గొన్నిదినంబులలోఁ బంచపాండవులు కౌరవ సామ్రాజ్యలక్ష్మి నీఁగనియుండుటకు మిగిలెదరని జనవార్త వ్యాప్తంబగుచుండ ధర్మతన యుండు ధైర్యంబు వదలి సోదరులయెదుట శ్రీకృష్ణునితో దీనవాక్యంబుల నిట్ల ని చెప్పందొడంగె. 19

గీ. బంధుగుల నెందఱినిఁ జంపి ♦ పొందఁబడిన
వసుధ నాకిది యేటికి ♦ మెసవఁ ద్రావఁ
గందమూలంబులును నుద ♦ కప్రవాహ
ములునుగల వనములు నాకి ♦ పుడును లేవె. 20

గీ. తాప సమయంబునందును ♦ దకము లెల్లఁ
గ్రిందకుం జారుననుచుఁ గ ♦ ల్గెను బ్రసిద్ధి
యిపుడు జిహ్వను వదలినా ♦ దృష్టిదరికి
సారెకు జలంబెగయుట యా ♦ శ్చర్యమగును. 21

గీ. ఓయి హరియిప్డు నామేను ♦ చాయసడలి
గజతతుల కర్ణతాళపు ♦ గాలివలన
జలనమొందెడు నగరధ్వ ♦ జములతోడఁ
గంపమనెడి వేదము నభ్య ♦ సింపుచుండె. 22

మ. జలజాతాక్ష సమస్తజంతువులకున్ ♦ సంతోషదంబౌచు లో
పలనున్నట్టి క్షమన్ విమూఢమతినై ♦ వర్జించి యీ బాంధవా
దుల నాశంబగుచుంటచేత గరమున్ ♦ దుఃఖప్రదంబౌచు వె
ల్పల వర్తించుక్షమన్ గ్రహించుటకునే ♦ వాంఛించితిన్ నింద్యుఁడన్. 23

గీ. కృష్ణ యీయాపద హరింప ♦ నీవుగాక
యితరగతి యేమియును నాకు ♦ నిపుడు లేదు

---

23 ప. క్షమ—ఓరిమియు ; భూమియు.

హరిణ శిశువును గాఁచు చి ♦ చ్చలముచోట
శంబుదముగాక మఱి రక్ష ♦ కంబు గలదె. 24

మ. యదువంశాధిప కృష్ణ పెక్కులగు న ♦ న్యవ్యర్థ వాక్యంబులీ
యదనం బల్కఁగ నిష్ప్రయోజనము బా ♦ హ్యంబందు నంతస్సనం
దుఁ దగన్ దుల్యపుభావ మొప్పఁగ వచిం ♦ తున్ నాదు చుట్టాలతో
సదయాసంధి యొనర్పు మీవు కురువం ♦ శ శ్రీయమింపొందఁగన్. 25

క. ఈరీతి ననెడి ధర్మకు
మారునితో వౌనిసుతుఁడు ♦ మాధవుఁడనెనో
భూరమణ నీవనెడి వా
చారత్నము త్వాద్విశులకు ♦ సాధువె యనుచున్. 26

క. వినుము యుధిష్ఠిర గంగా
తనయుఁడు చెప్పినను దు ♦ ష్పథము విడుఁడు సుయో
ధనుఁడని తలఁచెదు నామన
మున సంశయ మగును గార్య ♦ ము ఫలించుటకై. 27

ఉ. ఐనను భూస్థలంబునయ ♦ తాత్ములచేను తినొందినట్టి నీ
కో నృపతీశ తుండగు సు ♦ యోధనుతోడను సంధి సేకరం
గా నొనరింతు యత్నము నొ ♦ కానొకచోటను గార్యసిగ్రహం
బౌనొకచోటఁ గాదులవ ♦ మైనను దోషములేదు కర్తకున్. 28

మ. శ్రితసంరక్షవిలాసపూర్ణుఁడగు నా ♦ కృష్ణుండిటుల్ దండభృ
త్సుతోఁ జెప్పె దరస్మితాన్విత మరు ♦ త్పుత్రాస్యముం జూచుచు
న్నతరిన్ మ్రోలకు దారకుఁడు మణిబృం ♦ దప్రోతపతాతేరుఁ దె
చ్చితగన్ నిల్పఁగ దానినెక్కి చనుదెం ♦ చెన్ హస్తిపుర్యగ్రికిన్. 29

చ. పదపడి నమ్రులందఱఁ గృ ♦ పాళుఁడు నన్యజనాళికిన్ దురా
సదుఁడును మాధవుండని మి ♦ షంబుగ దన్ గను పౌరరాజులం
బొదలెడు హస్తినాపుర స ♦ ముద్ధత రాజపథంబుఁ జూచుచున్
విదురుని మందిరంబునకు ♦ వేడుకనొందుచు నేఁగె మెప్పుగన్. 30

గీ. ఆమహామహు దర్శన ♦ మగుచునుండ
నపుడె సకలతమస్సమూ ♦ హము నణఁచుచు
నతఁడు విదురునిమందిర ♦ మందుఁజేరె
రవి చరమశైలశృంగహ ♦ ర్మ్యమును బోలె. 31

క. హరి విదురుని గేహంబుం
బొరయఁగ నుదువగు తదీయ ♦ మోద నటనమా
పురహరుసాంధ్యనటన విధి
గరువంబును గుఱుచఁ జేయ ♦ గాఁ దగుచుండెన్. 32

క. సాయంకాలోచిత కర
ణీయ విధిం దీర్చి కుంతి ♦ నికటమునందుం
డాయుచునుండెను హరి కా
రేయియె ముగిసెను కథల్ స్ఫు ♦ రింపుచునుండెన్. 33

వ. పిమ్మట రాత్రిబలెఁ గుంతీకృష్ణులకథ సమాప్తంబగుచుండ నక్షత్ర సమూహంబులంబలె దీపంబులు గాంతి సడలినవగుచుండ బత్తులుబలె స్తుతిపాఠకులు కలకలధ్వనులను బ్రకటింపుచుండఁ బద్మంబులుబలె లోచనంబులు వికసింపుచుండఁ దుమ్మెదలు కలువపువ్వునుండి పద్మమునకుఁ జనుదెంచినట్లు పురజనులు ధృతరాష్ట్రమందిరంబునుండి విదురగృహంబునకుఁ జనుదెంచుచుండ సూర్యుండు పొడుపుగొండనుండి వెడలినట్లు శ్రీకృష్ణుండు పర్యంకంబునుండి వెడలె. 34

గీ. పదపడివిభూషితాంగుఁడై ♦ యదువిభుండు
సంధ్యోచితమగుకృత్యముల్ ♦ సలిపి విదుర
హస్తముం బట్టికొనుచుఁ దా ♦ యనగృహంబు
నుండి వెలుపలికేతెంచె ♦ యుక్తగతిని. 35

వ. పిమ్మట ప్రాతఃకాలోచిత కృత్యంబులెల్ల సమాప్తిఁ గావించి లేఁతయెండతోఁ గూడిన మేఘంబుబలెఁ గుంకుమంబుగలిపిన చందన పంకంబుచేఁ జర్చితంబగు శరీరంబు రాణింపుచుండ సంచునం జిత్రించిన రాజహంసలు పంకజంబనెడి శంకఁ గొంచుఁ గ్రిందకుంజేర్చినట్లున్న పీతాంబరాగ్రభాగంబుతో నంటుపాదాగ్రపల్లవంబులుల్లసిల్లఁ దనకుక్షిలోనుండ నవకాశంబులేక వెలుపలికేతెంచిన

బ్రహ్మాండపుఁ బిల్లలం బోలియున్న ముక్తాఫలంబులచే ఘటితంబగు కటిసూ
త్రాగ్రంబు శోభింప వర్షాహేమంత కాలంబులందైనను కాంతిహీనంబుగాని ల
క్ష్మీవిలాసపద్మంబును సన్నుతించుటకుం బుత్తెంచిన సూర్యబింబంబునుబోలియు
న్న కౌస్తుభమణితో వక్షస్థలంబు ప్రకాశింపుచుండ రాక్షసబృందంబుల యు
త్పాతరక్తమండలంబులం బోలియున్న పద్మరాగమణిమయ భుజకీర్తులనాభు
జాదండనంబులం దలంకరించికొని ద్వారంబునకు వేంచేయఁగ దుష్టుఁడగు
దుర్యోధనుండు నివసించిన తత్పురభూమిని స్పృశింపకుండుటకుఁ బలెపోఁ
కుండు సవినయంబుగవచ్చి మణిమయంబులగు పాదుకలనెదుట నొనర్చఁ
గ విదురుండు తనయూర్ధ్వదేహంబును గొంచముగ వంచికొని హస్తావలంబనం
బొసఁగుచుండఁగ ద్రోణకృప ప్రముఖులగు బ్రాహ్మణులిచ్చు జయాశీర్వాదం
బుల శిరంబునం బూనువాఁడై తాను కుశలంబడుగుటం బొడమిన సంతసంబు
తో ధృతరాష్ట్ర భీష్ములు దమగృహంబునకు రమ్మని ప్రార్థింపుచుండ, నతివిళం
బంబుగ నమస్కార సమయమునకై నిరీక్షింపుచున్న యక్షౌహిణీసేనాధిపతుల
యంజలి పద్మపంక్తిని బొడగాంచి బహుమానింపుచు నమ్ముకుందుండు కం
సాదులను జయించిన బిరుదావళీ ప్రబంధంబులను వందిమాగధబృందంబులు
గ్రందుగఁ బఠింపుచుండ మంగళార్థంబుగఁ జల్లుపుష్పంబుల పరిమళ సంపృక్తి
నొంది మత్తంబులగు భృంగంబుల ఝుంకారంబులతోఁ గలసి వేణువీణాదిఘో
షంబులు సెలంగ మేఘంబులేకుండఁగ మెఱసెడి మెఱుపులం బోలియున్న
పసిఁడి బెత్తంబులతో భటులు పురజనులను సందడింప వారలతోఁ దొరలుచున్న
రాజమార్గంబునం జనుచు దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కర్ణులు నలుగురు మున్న ధి
ష్ఠించిన సభామంటపంబునందు మెల్లిమెల్లిగఁ బ్రవేశించె. 36

క. పిదపన్ గృష్ణుఁడు మంటపంబునకుఁ దా • వేంచేయవేగన్ సభా
సదనీకంబులతో సుయోధనుఁడు చం • చద్గోష్ఠి యందుండిలె
చెదినేంద్రుండుదయాద్రిజేరఁగను రా • జీవాళియందుండిన
ట్పద సంఘంబులతోడ సౌరభ మొగిం • బైకొన్న చందంబునన్. 37

ఆ. అచటనున్నతరత్నమ • యాసనమును
దాపునకుఁ దెచ్చి వెసనుంచ • దానిపైని

హరియుపవిశించి తనదుముం ♦ దరఁబురోహి
తులురచింపుచున్న పూ ♦ జలను గొనియె. 38

గీ. అప్పుడు సభాంతరమున ♦ సమగ్రశోభ
గలిగియున్నట్టి కృష్ణుని ♦ గాంచి కాంచి
యున్న పురజనులందఱు సు ♦ యోధనునకు
దక్కఁ గనుపండు వెవరికిఁ ♦ జిక్కకున్నె. 39

గీ. సదయుఁడగు శౌరిమణిమయా ♦ సనమునుండి
భువినిలుప్ర పాదపల్లవ ♦ ములవిదురుఁడు
సవిధమున నిల్చి సేవింప ♦ సభికబుధులు
వినఁగ ధృతరాష్ట్రతోనిట్లు ♦ గనువచించె. 40

చ. భరతవరేణ్యచంద్రుని ♦ వంశముయుద్ధమునందు స్వల్పవా
సరములలోన నాశమునె ♦ సంగునటంచు నెఱింగియిత్తఱిన్
బరగఁగఁ బాండుపుత్రులకుఁ ♦ ద్వత్తనయావళితోడసంధిఁ గూ
ర్పఁగహితనేఁదలంపుచు భ ♦ వత్సవిధంబున కేఁగుదెంచితిన్. 41

గీ. శ్లాఘ్యయశుఁడ భవత్సుత ♦ శతముతోడఁ
గుంతికొడుకులకున్ సంధిఁ ♦ గూర్పనేమ
మొదవయును నామహాస్త్రిస ♦ ముత్కరంబు
తోడగంగాతరంగవం ♦ క్తులనుబోలె. 42

గీ. పాండవులుమఱినీపదా ♦ బ్జములకున్ శి
రములతోడనతుల్ సాద ♦ రముగనుశత
సంఖ్యగానవ్వు చిటులవి ♦ జ్ఞాపనంబుఁ
జేయుమండిరి వినయవి ♦ శిష్టముగను. 43

చ. వనమున నుద్భవించితిమి ♦ త్వత్సవిధంబున వృద్ధినొంది నీ
యనుపమశాసనంబు శిర ♦ మందుధరించి యరణ్యవాసమున్
ఘనతరప్రతిజ్ఞయన్ జలధిఁ ♦ దాఁటితి మేమిపుడీవు న్యాయమి
ట్టని భువిభాగమేలుటకు ♦ నైన వనంబునకైనఁ బంపుమా. 44

గీ. వనములోఁ బుట్టినట్టి మ • త్పాండవులను
బోషించుటకు ధాత్రి యోర్వైనఁ • దోఁచకుండె
ననుచు శోకంబు డెందంబు • నందుఁ బొందు
నట్టి నీవిష్టు ధాత్ర్యర్థ • మైన నిడవె. 45

గీ. ఇవ్విధంబుగఁ బలికెడి • కృష్ణుతోడ
దీర్ఘనిశ్వాస మిడి నృప • తి యిటులనియె
వత్స యీదుష్పథంబును • వదలు వదలు
మనుచు శిక్షించి యూరకుం • టిని ముకుంద. 46

గీ. శౌరి నాతల్లి పుత్రివ • త్సలయె సుమిత్ర
వ్యాసమునిఁ గూడు తఱిఁ గనుల్ • మూసికొనెను
దాన మూర్ఖాత్మజాని మోము • గానకిపుడు
నే నధికమైన మోదంబుఁ • బూనుచుంటి. 47

గీ. ఈకుమారుడు దాను వి • వేకిగాడు
సుమతి జనులు వచించు వా • క్యమును వినడు
గుణగణ సముద్రకురుకుల • కుశలమనెడి
మొలకఁ బెంపఁగ గతిసివె • జలజనేత్ర. 48

వ. అవ్విధంబుగ ధృతరాష్ట్రుండు దోసిలియొగ్గి సిద్ధాంతవచనంబు వక్కాణిం
పఁగ నర్ధాసనంబునం దాను గేలూనుటచే నించుక యొత్తబడినయొడమ భు
జాగ్రంబుతోఁ గపోలమధ్యంబున మకర కుండలంబు జేర్పఁబడునట్లుగను క
టి స్థల చలనంబునం బసిఁడిపుట్టంపు మర్మరధ్వని జనించునట్లుగను గోంద
ము కంఠముం దిప్పి. 49

చ. కరములతోడఁ దాళములు • కర్ణుడొనర్పఁగ నవ్వుమంచి గా
దరుఁడగు దుస్ససేనుఁడు మ • దంబున సంధి నిషేధమంచు ముం
దరఁ బలుకంగ మామచెవి • దగ్గర మోవి గదల్పనొవ్వ న
కురువరుతోడ నిట్లుగ ము • కుందుఁడు బల్కెనుదత్తభాష్టలిక్. 50

---

45 ప॥ ధాత్రి=భూమికిని; ఉపమాతకును.

[illegible] మోహన నీవు పం ♦ డు సుతులకు
వారికి విడెండి యిడుమని ♦ పలుకు జనకు
వాక్యమును వినవిందున ♦ వంశమందు
నీకు శ్రేయ మదెల్లు జ ♦ నించుఁ జెప్పుము. 5

[illegible] దుర్లభ్యాప మేయమై తగిన యా ♦ పృథ్వాంశ చారిత్రము
[illegible] మా పూరుకుతండ్రి వృద్ధతను తా ♦ నేఁ బొంది నూత్నంపు యౌ
వ్వనము౦ దండ్రికొసంగె ధీరవరుఁడై ♦ వర్తించు భీష్ముండును తం
డ్రిని సంతుష్టినిఁ జేయనై యుపుసు ♦ పెండ్లిక్కమానియున్నాఁడిలన్. 5

[illegible] విప్రుని పలుకుల ♦ చేతఁ జెవులఁ
బట్టించిన నీకోరిక ♦ ఫలితమగును
విజయుఁడని నీకుతలపైని ♦ వేసినట్టి
[illegible]ల నపటనుండి ♦ వెడలఁ దేని. 5

[illegible] మగునట్టి కురువంశ ♦ మునను మొదటి
[illegible] గనికనుఁ ♦ బడయ శశియు
[illegible] భాగమునఁ గళంక ♦ మందను గతి
నుండె నీ వియ్యరుకు నిప్పు ♦ డులని తలఁతు. 5

[illegible] చెప్పినను సంధి ♦ బడయకుంటి
[illegible] వత్స నీ నేర ♦ మేమి లేదు
[illegible] ♦ గట్టినట్టి
[illegible]ముల వెడలి విప్పిన ♦ పాండవులదె. 5

[illegible]ంబున శ్రీకృష్ణుండు పలుకఁగ గుపితుండై దుర్యోధనుండు నిట్లుగ నా
వాక్యంబు [illegible] యో వసుదేవ నందనుఁడ విరాట సుతా
[illegible] తద్వయుఁ గృతార్థులమని తలంచెడి కుంతీనందనులకును ప
[illegible]హితులు దోసిలియొగ్గి విన్నపం బొనర్చుచుండ వారిం గనుం
[illegible]నవకాశంబు లేకుండెడి మాకును సంధి యేటికి నీదూతకృత్య చే
[illegible] యేటికి నివ్విధంబగు నిరర్థకాయాసంబు విడిచివచ్చిన రీతి
[illegible]. 5

మ. ఆవాక్యముల్ ధృతరాష్ట్రమానవవరుం • డాలించి భీతాత్మకుం
డై వీనుల్ దన హస్తసంపుటము డా • యఁగ మూసినమాత్రనుం
డై వర్తింప సుయోధనుం డఖిలలో • కారాధ్యు శ్రీకృష్ణునిన్
భావంబందుఁ దృణీకరించి వడిగన్ • దా నా సభన్ వెల్వడెన్. 57

వ. పిమ్మట శ్రీకృష్ణుండు దుర్యోధనుని గర్వితవాక్యంబులను విని కోపంబునం జనించు మందహాసంబుచేఁ బెదవులం గదలించువాఁడై యచటి సభాసదు లెల్లరుం బెగడునం దిగులుపడి సంతసంబు విడిచియుండఁగ వారి నెదుటం జూచి వెండియు నొకవాక్యంబు నిట్లుగ వచింపం దొడంగె. 58

గీ. ఇపుడు ధృతరాష్ట్రుతోఁ బని • యేమి భీష్ము
తోడఁ బని యేమి దూతనై • తోఁచుచుండ
దగిన నాతోడ బని యేమి • ధర్మజునకు
ధాత్రి నొసగింప భీముగ • దయె వలంతి. 59

క. శ్రీకృష్ణుని యావాక్యము
నాకర్ణించి సభికజను • లందఱును భయ
వ్యాకులిత హృదయులై తూ
ష్ణీకారమె యుత్తరువుగ • జేసిరి యొకటన్. 60

గీ. ఆ సుయోధనుఁడు బలాఢ్యు • లై సహాయు
లైన మువ్వురితో బాహ్య • మందు మాట
లాడి తనకు గంధర్వనా • యకుఁ డొనర్చి
నట్టి దశ హరి కొందింప • నభిలషించె. 61

చ. సకల చరాచరాత్ముఁడగు • శౌరియుఁ దానొకఁడయ్యు ధార్తరా
ష్ట్రకృతమతంబెఱింగి రుష • డాసి నవగ్రహముల్ సమస్తతా
రకలును సాగరంబులు న • రణ్యములున్ గిరులున్న యీజగ
త్ప్రకరముఁ గుక్షిఁ జూపె సభ • వారికిఁ బేటికభూషణాళిగాన్. 62

సీ. అంగుష్ఠమాత్రుఁడై • హరియందు సర్వప్ర
పంచముల్ స్వచ్ఛద • ర్పణమునఁ బలెఁ
జూచి యబ్బురమొందు • చును సిద్ధవిద్యాధ
రసురాళి పుష్పవ • ర్షం బొనర్చె

మోహాంధకారముఁ ♦ మును లెల్ల విడిచిరి
మోద బాష్పముల భీ ♦ ష్ముండు విడిచె
విదురుఁడు కనుఱెప్ప ♦ వేయకుండె సుయోధ
నునిపై దయయుఁ బౌర ♦ జనము విడిచె

తే. గీ. నాది పురుషుండ యన కృష్ణు ♦ నట్టహాస
నాదము నిరర్గళంబుగ ♦ సభమునందుఁ
బ్రబలుచు దిగీశసౌధోత్క ♦ రపుగవాక్ష
ములకు నెల్లను జదువుచె ♦ ప్పనది యయ్యె. 63

చ. జననుత సచ్చరిత్రుఁడును ♦ సర్వ జగత్తులయందుఁ దుల్యసం
జనిత కృపారసుండు నగు ♦ శౌరిదయన్ ధృతరాష్ట్రుఁడష్టలో
చనములు గల్గుమానవుల ♦ చందము గాను ముహూర్త మాత్రముఁ
దనరి తదాకృతింగని ప ♦ దంపడి యొప్పటి యంధుఁడై చనెన్. 64

చ. జలధి సుతాధిపా భువన ♦ జాల మయంబగు నిట్టిరూపముఁ
వలదిఁక మేముజూచి నిలు ♦ వం దగమంచును ద్రోణభీష్మము
ఖ్యులు వలుకంగనప్పుడె ము ♦ కుందుఁడు ఘోరతమాని గోపికా
క్షులకుఁ గుతూహలంబు నొన ♦ గూర్చెడి రూపముఁ దాల్చె నర్మిలిన్. 65

వ. పిమ్మట నట్టి యసమానంబగు నతని ప్రభావంబుఁ గనుగొని కృతార్థంబగు ముని బృందంబు శాంతస్వరూపుఁడగు నవ్వాసుదేవుననుసరించి యిట్లు సన్నుతించె నో శ్రీకృష్ణ మహాత్మ్ముంగు యోగులకైనం దెలియఁజాలని ప్రభావంబుచే శోభించెడి నీకు నమస్కారంబు. 66

చ. కలశపయోధిరాట్తనయ ♦ కన్నవతోడను దుల్యరూప తా
విలసనమొందనో యనఁగఁ ♦ బృథ్విని మత్స్యమవై జనించి యా
జలనిధిలోన సోమక ని ♦ శాచరలుంటితమైన వేద మం
డలి వెదకంగఁ బూనుకొని ♦ నాడవుగాదె సుపర్ణవాహనా. 67

మ. అమరశ్రేణికి జీవనౌషధము దు ♦ గ్ధాంబోధిఁ బుట్టింపఁగన్
గమఠాకారుఁడవౌచుఁ జందురుని మా ♦ ర్గంబుఁ నిరోధించు మం
థ మహీంధ్రంబును మేనిపైఁబడిన త ♦ త్పాదోధి వీచీకణౌ
ఘముతోఁ దుల్యముగాఁగఁ బృ ♦ ష్ఠమున మేల్గాఁ బూనితౌ శ్రీహరీ. 68

ఉ. సూకర రూపధారి వగు ♦ చుం దగునీదగు దంష్ట్రికాగ్రమం
దాకలితంబునై కువల ♦ యచ్ఛద కోమల శోభనున్నదై
యాకుతలంబు నింగి పయి ♦ కేఁగెడి కొంగల బారు లోడుతన్
దాఁకిన వర్షకాల జల ♦ దచ్ఛటలీల వహించె గేశవా. 69

మ. క్రతుభుగ్గ్రాడరియౌ హిరణ్యకశిపు ♦ ప్రాంచన్మదేభంబు ను
ద్ధత మాంస స్తబకంబులందు రుచి భే ♦ దంబుల్ గ్రహింపం దలం
చితివో నాఁగను సింహరూపుఁడవునై ♦ చెన్నొందు స్తంభంబునుం
డి తగన్ బుట్టినఖాళితోఁ దదురమున్ ♦ ఛేదించితౌ శ్రీహరీ. 70

ఉ. వామనరూపమొంది మఖ ♦ వాటికపై బలి దైత్యునిన్ ద్రిపా
ద్భూమిని గోరి వందనను ♦ బూన్చి జయింపుచు నుండి నీతను
గ్రామణిపోలెక్రొ సజ్జనుల ♦ కష్టము హ్రస్వముగాను తత్సుఖో
ద్దామత నీ పదక్రమ వి ♦ ధంబుగ దీర్ఘముఁ జేసితౌ హరీ. 71

చ. ప్రవినుత శక్తితోఁ బరశు ♦ రాముఁడవై తగునీదు కేలఁ దాం
డవ మొనరించుచుండెడి కు ♦ ఠారము దొల్లిటి సృష్టియందు మా
ధవ ముఖ సద్భుజోరుక ప ♦ దంబులలోన భుజంబు వంధ్యతం
దవిలెనొ యన్న శంకను జ ♦ నంబులకెల్లను గూర్చె నచ్యుతా. 72

ఉ. రాముఁడవైన నీపదప ♦ రాగము గౌతమమానిని కత్తగా
రై మెలఁగెన్ మహేశ్వర శ ♦ రాసము గేలను నీవు బట్టుకో
గా మఱి క్రుంగె నీకడలి ♦ కంపమకంపము నొందె వార్ధిని
భీమపు బాణపంక్తికి వి ♦ భీషణుఁ డొందెను భుక్తిశేషతన్. 73

చ. ఇల బలరామ రూపము వ ♦ హించిన నీముసలంబు నీదు నా
గలియును బోరనేని యరి ♦ కొండము ♦ జంపెదనేని కూలినం
చలఘు వివాదమొందె భవ ♦ దంశుకమాత్మ విచాహి తాఘటి
యలరెను గల్గు గోత్రిలుటయో ♦ యన్నపు ప్రాశనమయ్యె నీకొ[illegible] 74

చ. పుడమిని కృష్ణమూర్తివయి ♦ పూతనపాలను గ్రోలి నప్పుడా
పడతుక ప్రాణపుంజములు ♦ పచ్చడిగా నొనరించినావు నీ
పడతికి సంతసంబొనరు ♦ పన్ సురరాజవన ప్రదేశమున్
దోడరగఁ గోరు వెచ్చనగు ♦ ఘోరినిఁ బానగఁ జేసితౌ హరీ. 75

చ. యమివర హృత్ఖలీనము ల♦ కట్టుకొనందగి లోకపీడనా
త్తమయిన పూరి పాల్లెమును ♦ మాటికి మాటికిఁ గ్రసింపుచున్న కృ
త్రిమ తురగంబవై కినిసి ♦ దృప్తుల మ్లేచ్ఛులనెల్ల స్వీయ శృం
గములకుఁ దుల్యులన్ సలుపఁ ♦ గా నుదయించెదవయ్య మాధవా. 76

గీ. ఈ యథార్థస్తుతులచేత ♦ హృష్టచిత్తుఁ
డగుచుఁ జిరునవ్వుచే మోవి ♦ యతి రుచిరత
నొందఁ గృష్ణుండు పీఠంబు ♦ నుండి లేచె
గనకగిరి తటినుండి మే ♦ ఘ శిశువువలె. 77

సీ. విష్ణుఁ డాసభనుండి ♦ వెలుపలి కేతెంచి
గంగా తనూజుని ♦ గౌఁగలించి
ధృతరాష్ట్రి నూర్ధ్వశ ♦ రీరంబుపై దువ్వి
యితర కౌరవులను ♦ నెల్లనడిగి
విదురుని శిర మతి ♦ చిరముగా మూర్కొని
ఘోటకంబులతోడఁ ♦ గూడుకొనిన
రథముపైనెక్కి వి ♦ రాట పురికి నేఁగె
మనసునం బాండవుల ♦ ను దలఁచుచు

తే. గీ. పిదప హరిదెల్పఁ బార్థులు ♦ విమతు మతము
విని రణోద్యుక్తులై పితృ ♦ వనిని మ్రింగి
నట్టి పాగఁ గాంతిమిషఁ గ్రక్కు ♦ నట్టులున్న
యస్త్రములఁ బూజఁ జేసిరి ♦ శాస్త్ర విధిగ. 78

గీ. అంతట వివేకనివరే ♦ ణ్యాయగు కుంతి
జాహ్నవీతీర వనమున ♦ జపమొనర్చు
కర్ణు దరికేఁగె నాతని ♦ కర్ణమందు
నిమె హాతల యించుకయును ♦ నెనయకుండ. 79

చ. కవచము నూడ్చియిచ్చుటను ♦ గర కృశదేహము నొందుచున్ యశః స్తో
త్ర విపులకీర్తిఁ గల్గు తను ♦ జాతునిపైఁ గమలంబుకన్న మా
ర్దవ మధికంబుగాఁగల వృ ♦ ధారమణీ నయనద్వయంబు జా
గరునటులన్ నటించె మఱి ♦ యాతనియందు దగునట్టి ప్రేమచేన్. 80

పరమ గంగోదకస్నాన ♦ పావనుఁడయి
యచటఁ గర్ణుఁడు జపమొ ♦ నరిచిన పిదప
శుద్ధ జపమాలికనునిల్పె ♦ శ్రోత్రమందు
గన్నులఁ నిల్పెఁ దన చెంత ♦ నున్న జనని.

తన పదముల కెఱగిన పిద
పను సుతు దీవించి కుంతి ♦ పార్థుఁడు మొదలౌ
తనయులకు ద్వివిధంబుల
యిన పంచతఁ బరిహరింప ♦ నిట్లుగ బలికెన్.

కొమరుఁడా యర్థిజనుల భా ♦ గ్యమవు నీవు
గిరిహపతి ప్రసాదమున నాకు ♦ గల్గినావు
కాయరక్షణ కతఁడవే ♦ గాని జనక
హేతువులు గారు నీకురా ♦ ధారథులు.

క. రాధాసుత బుద్ధియు ద
ర్యోధనుతో శుతను జెల్మి ♦ యుసు వదలు మునీ
వా ధర్మజాది సహజుల
నా ధర్మోద్యుక్తులను నేర్పు ♦ నం గైకొనుమా.

సీ. సువత్స నినొక్కా ♦ నొకఁ డడిగినపుడె
సహజమౌ కవచ మొ ♦ సంగినావు
కన్నతల్లి నినీకుఁ ♦ గావున సుకరమౌ
నా యాజ్ఞ వినుము మం ♦ ద తను సడలి
గురుజన వాక్యముఁ ♦ గొని యాచరించుట
కెవ్వాని మానస ♦ మొసఁగకుండు
నతనిని లోకంబు ♦ లన్నియు నిందను
జేయుచునుండు వి ♦ శృంఖలముగ
తే. గీ. ననుచుఁ జిరముగ లోనని ♦ ల్పి నతదీయ
భాగపుం జనుబాలను ♦ బలురుచియను

సంభ్రమునఁ జిలుకఁగనట్లున్న ♦ తల్లియాజ్ఞ
ను విని కేల్మోడ్చి ప్రత్యుత్త ♦ రము నొసంగె. 85

గీ. నాజనంశంబు కురువంశ ♦ మును జగత్ప్ర
యమునఁ బ్రఖ్యాతమగుననీద్వ ♦ యంబుఁగాదు
జననినిజన్మము వివాహ ♦ మునకు నేని
సముచితజ్ఞత నీయందె ♦ సంగతమగు. 86

గీ. ఓయికర్ణుఁడవీరాగ్ని ♦ యాయివైతి
వీవు నాయంగయుగ్మము ♦ నేలుమనిసు
యోధనుఁడుతద్ద్వయమునాకు ♦ నొసఁగెనట్టి
యతనిచెల్మియుపేక్షసే ♦ యంగఁదగునె. 87

క. పరలోకగతికివిఘ్నం
బరయఁగ్రతఘ్నతయెయందు ♦ రార్యులదినసుం
జోరయుకయుండఁగ నిప్పుడు
కొసఁగింపుమునీవుతల్లి ♦ కరుణార్ద్రమతీ. 88

గీ. ఇట్లువాదించుకర్ణుని ♦ హృదయమూ సు
యోధనువిడిచిమలలక ♦ యుండెమఱియుఁ
గుంతియుంచుకవైనను ♦ గోరెఁగనక
విపులభుజబలుఁదనపుత్త్రి ♦ విడిచిమఱలె. 89

చ. అరిబలభంగభంగలన ♦ దర్థీకృతప్రణతిప్రసంగ సం
గరహతశర్వరీచరని ♦ కాయవరాంగ వరాంగణస్థ ప
త్త్రిరథ తురంగరంగదుర ♦ తల్పితశేషభుజంగజంగమ
స్ఫురితసువర్ణశైలనిభ ♦ భూరిశతాఁగశతాంగజాకృతీ. 90

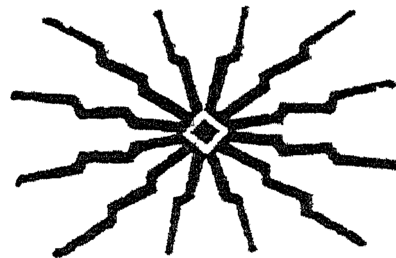
క. అకలుషశిశుహింసాహిర
ణ్యకశిపుసంహారదక్ష ♦ నఖశితదంష్ట్రా
నికరోద్ధితస్ఫులింగ
ప్రకటితనరసింహరూప ♦ భవ్యకలాపా. 91

స్రగ్విణీ వృత్తము. భార్గవీవల్లభా విస్ఫురత్కౌస్తుభా
స్వర్గరాజస్తుతా సత్యభామాయుతా
భర్గముఖ్యప్రియా పక్షిసామాద్ధ్వయా
సర్గరక్షాచణా సాధుసంతోషణా. 92

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితా చాతురీధురీణాల్లమరాజా
న్వయ మాలికారత్నాపస్తంబసూత్రారామ ద్రావిడముఖ్య హరిత
సగోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యకవి పుత్ర సుకవిజనవిధేయ
రంగశాయికవినామధేయప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర
చంపూభారతమునందు అష్టమస్తబకము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ రామ.

శ్రీమదాంధ్ర చంపూభారతము.

నవమస్తబకము.

క. శ్రీసత్యారమణీదర
హాసోద్భవహేతుభూత • హరిక్రీడో
ల్లాస కృపారసదృష్టివి
కాసిత నిజదాసద్వార • కా పురవాసా.

వ. అవధరింపుము.

క. పిదప నుభయకురువంశ్యులు
కదనంబునకున్ స్వనామ • కము పపదముగాఁ
గదిసినక్షేత్రము జొచ్చిర
రదమువిభాశ్వభటులు దమ • ప్రక్కలనిలువన్.

చ. కరులచటన్ సుపర్వనుతి • గన్న హిరణ్వతియొడ్డునన్ సుమో
త్కరముల గంధముల్ దవుల • గానుపథిశ్రమముం ద్యజించి యా
దరణకృతజ్ఞతం బలెను • దారును సౌరభయుక్తదాద్ధి స
ఝ్ఘురులను దానికిన్ సఖుల • జాలఁగఁగూర్చెననంగ రాజిలెన్.

ఉ. మామకజన్మదేశపు స • మాఖ్యవహించినసింధుసప్తకం
బేమిపుడింక జేతుమని • యెంతయుఁగోపమునొందినట్లు సే
నామితసైంధవంబులు ఖు • రాసిసమానలసత్ఖురాళితో
భూమితలంబుదువ్వుచును • భూరిరజంబొదవించెఁ బెంపుగన్.

గీ. కౌరవులకలహారంభ • కాలమునకు
మున్నె దిశలన్నియును వశం • బుగనొనర్చఁ
దేరులధ్వనులకుఁగరిఘీం • కారములకుఁ
బ్రబలమగురణమయ్యెఁ బ • రస్పరముగ.

మ. మీమధ్యస్థుఁడు కేతువస్మదభిధం ♦ బెన్నుద్ధియై వాఁడుగా
గా మేమోర్చితి మోర్వము న్నతిగనం ♦ గానంచుఁ గోపించి సం
గ్రామోద్యుక్తము లైనయట్లుగ రథా ♦ గ్రప్రోల్లసత్కేతువుల్
పై మేకాగ్రహపజ్క్తిఁ దాఁటియె మహా ♦ వాయుస్థలిం గన్పడెన్. 7

నృపులపటమందిరములు మే ♦ మపరిశుద్ధ
ములమగుటచేశుచిత్వముం ♦ బొరయుదమని
స్వర్ణదీజలమున స్నాన ♦ వాంఛనాయన
శిఖరములతోడ దివినిస్పృ ♦ శింపుచుండె. 8

వ. పిమ్మటఁ దక్షిణంబుననె విస్తీర్ణంబులుగఁ దీర్చిన పెక్కువీథులును వెడల్పులగు నంగడివీథులయందు నానావస్తువులంగొనెడునెడ సమ్మర్దంబు సహించెడి క్రేతలును బోజుగుమొత్తంబులచే వెంటనంటంబడు వారకాంతలతో దట్టంబులగు వేశ్యానివాసస్థలంబులును బాణంబులును గృపాణంబులును గుంతంబులును శక్తులును మొదలగు నానావిధాయుధంబులకు వాఁడి నొనర్పఁ బరవశులగు జోదులునుం గలిగి యాకురుక్షేత్రంబు కురునగరతుల్యంబైయుండె నప్పుడు దుర్యోధనుండు భీష్మునిచెంతకుంజని మహాత్మా నీవు వివాహపరాఙ్ముఖుండవయ్యు డగ్గరిన యివ్వీరుల బాహుపరాక్రమోత్సవంబున నాకొరకు శత్రురాజులన్ వధింప సేనాధిపత్యలక్ష్మిం గైకొనుమని విన్నపంబొనర్చి యతని పాదంబులకుం బ్రణమిల్లె. 9

ఉ. వీరజనాగ్రగణ్యుఁడగు ♦ భీష్మునిపాదయుగంబునందు గాం
ధారితనూభవాగ్రజుఁడు ♦ దండమొనర్ప నతండు చెచ్చెరన్
వైరిభటప్రతానమును ♦ స్వర్గపురంబునఁ జేర్పనున్నవా
డై రణరంగమందుఁ బృత ♦ నాధిపతిత్వముఁ బూనె వీఁక చేన్. 10

చ. తనజనివేళనంటిసత ♦ తంబును భాసిలుచున్న హవ్యవా
హనునిసముద్ధతారివిపి ♦ నావళిఁ గాల్పఁ బ్రతాపకైతవం
బున భుజపీఠిపైసమరఁ ♦ బూనినయాద్రుపదాత్మజుం బృథా
తనయులు వారిదండు సర ♦ దారునిఁ జేసిరి సత్వరంబుగన్. 11

వ. పిమ్మట సభామధ్యంబున మహారథులను లెక్కించెడిచో భీష్ముండు కర్ణు నర్ధరథుండని తిరస్కరించి పలుకఁగ నతండు కోపారుణితముఖ తేజస్కుం డై భీష్ముని మరణపర్యంతంబు దా నాయుధంబుం గైకొనననని గ్రన్నన శపథం బొనర్చె నిదివిని మానవంతుఁడగు దుర్యోధనుండు దుఃఖింపుచుండ భీష్ముండు భయపడకుము మహాపరాక్రములగు శత్రురాజులను యుద్ధరంగంబున వాఁడి తూపులచే వధించెదనని యతని నూరడించె. 12

ఆ.గీ. పిదపభీష్ముఁడునుద్రు • పదసుతుండును మ్రోలఁ
జాపధారులైపో • సంగనుభయ
కౌరవులు బహుప్ర • కారములగు తమ
బిరుదులూనిపోరొ • నరుపఁదగిరి. 13

ఉ. మున్న శివుండు పద్మజునిఁ • బొల్పగ సారథిఁ జేసినట్లుగా
నన్నలినీసఖుండు గరు • డాగ్రజు సారథిఁ జేసినట్లుగా
సన్నుతశౌర్యుఁడర్జునుఁడు • స్యందనసారథిగాఁగ ముందటన్
వెన్నునిఁబన్ని యుద్ధవృధి • వీస్థలి నిల్చె రథాధిరూఢుఁడై. 14

చ. కలనను భీష్ముఁడున్ మొదలు • గాఁగలబంధుజనాళిహానిలో
వలఁదలపోసి చింతిలెడు • పార్థుని కన్నులు పెక్కు బాష్పధా
రలవదలెన్ ముఖేందుఁడుభ • రంబగుశ్వాసము వీడెడెందము
జ్వలమగు ధైర్యమున్ విడిచె • పాణితలంబు త్యజించెఁ జాపమున్. 15

సీ. అపుడుకృష్ణుఁడధ్యాత్మవా • క్యములనెల్ల
దడవుగను జెప్పి క్రీడి సం • తాపమణఁచి
యనలునకు తున్న వారక • మైనధనువు
మఱల నాతనిచేగ్రహిం • పఁగ నొనర్చె. 16

సీ. అపుడుభీష్మాతిదీర్ఘజ • యధ్వజాంక
తాళసీలప్రభాపఙ్క్తి • దగనగుపడెఁ
బోరునఁ దనసఖీసుత • భుజపరాక్ర
మమునుగనవచ్చెదివినున్న • జమునయనఁగ. 17

సీ. అపుడుయుద్ధారంభ ♦ మందుయోధులొనర్చు
నార్భటులను దెల్పు ♦ నట్టివగుచు
నన్యధ్వనులనెల్ల ♦ నణఁచుచు భేరీమృ
దంగాదిచైత్రవా ♦ ద్యస్వనములు
దూరమార్గంపుసం ♦ చారంబుచేతనాం
దినశ్రీమంజెడలించు ♦ కొనుటకనఁగ
నంబుదంబులచేత ♦ వ్యాప్తమైయున్నట్టి
చుట్టుకొండగుహలఁ ♦ బొచ్చియుండెఁ

తే.గీ. త్రిదశులందఱు యుద్ధభే ♦ రీరవంబు
విని గృహంబులతలుపులు ♦ వేసిదురము
నందువీరులపైఁజల్ల ♦ నందనవన
కుసుమములఁదెచ్చియుండిరా ♦ కసమునందు. 18

గీ. బలరిపుఁడు మొదలైనవే ♦ ల్పులుపరస్ప
రముగ సమ్మర్దమగుటచేఁ ♦ జెమటనీరు
లంగములఁగల్గనదియెల్ల ♦ నణఁచికొనఁగ
వ్యజనములఁబూనిరిమరుత్తు ♦ లయ్యెఁదాము. 19

గీ. అచటసఘనుస్స గర్జిత ♦ మైనయుభయ
వైరిగణములు మెల్లిగఁ ♦ దారసిలెను
గగనమునఁ దూర్పు పడమర ♦ గాడ్పులఁబడి
ప్రేరితములగు పృథులవా ♦ రిదములట్లు. 20

ఉ. శారదతారలట్ల నగనే ♦ సంగడు ధావిరథ ధ్వజాంశుకో
ద్దారమరుద్విధూతగగ ♦ నాటనదీ వృషతాతికీర్ణ జమూ
వారణతుండముల్ పయికి ♦ వైచిన దానపయఃకణాళికిన్
వేరెఱెఁగింపఁ జాలెనుది ♦ విన్ భ్రమరంబులు గ్రమ్ముచుండుటల్. 21

19. వ॥ మరుత్తులు=దేవతలును; వాయువులును.

సీ. ఆలంబులోనొక • యరిభటుండు గజంబు
దగ్గిరకుంజనియె • దానిదంత
సరణి వెంబడి నెక్కి • శాతఖడ్గము చేత
నేలపై మావటీ • నిఁబడఁద్రోసి
నవ్వుచున్ దానిస్కం • ధమునఁ గూర్చుండి కుం
భాస్ఫాలనము సేయు • నాతని నొక
దేవతాస్త్రీ జూడ • దృఢమైన తత్కుచ
కుంభములకుఁ గల్గె • గొప్పతీట

తే. గీ. హత్తియొక్కటి రిపుభటు • కత్తిచేతఁ
దనదు తుండము యాలము • గను దెగినను
దలను వంచి నిషాదిహ • స్త గళితసృణి
దంతమునఁ గొని మఱలనా • తనికి నొసఁగె. 22

గీ. భస్మమును జల్లుకొని తెల్ల • బడి దురమున
మొగము పైనొండొకటి దంత • ము లిడుకొనిన
గజములను రెంటి నిందుఁడు • గాంచి తాను
వాహనారూఢుడయ్యును • వడి భ్రమపడె. 23

చ. తనరిపుహస్తిమోద నొక • దంతము బోవఁగఁ గుంభసీమమీ
దను గుటిలాంకుశప్రజని • తంబగు చందురరేఖ దోఁచఁ బో
ల్పనసి కరీంద్రమొక్కటి గి • రీశసమత్వము నొందుచున్ గణేం
ద్రునకు సరూపతం బొరసె • నో యనునట్లుగ నుండి భాసిలెన్. 24

సీ. వారింపరానిదై • వర్తిలు నొకహత్తి
కొదమదూరముగ • నంకుశము విసరి
వడిగ యుద్ధమున వె • ల్వడి శత్రుసేనకుఁ
దనమావటినిఁ గొని • చనియచటను

24 ప. గిరీశశబ్దము=శివునకును ; పర్వతశ్రేష్ఠమునకును.

బడఁద్రోసితనపై న • వా రైనపగతుమా
వటిఁదనసేనలోఁ • బడఁగఁద్రోసె
నిటులమూర్ఖులగు మా • వటులనిర్వ్వరను జ
నులకెల్లవానపా • తులుగఁజేసె

తే. గీ. మొదటఁదుండముచేఁ దుండ • మును రదముల
చే రదములను జెవులచేఁ • జెవులఁగాళ్ళ
చేతఁగాళ్ళను వాలము • చేతవాల
మును జఱచి రెండుకరులు బో • రెను సమముగ. 25

చ. అరికరితుండసంగతము • లౌలగుడంబుల తాడనంబులం
బోరయుట మావటీండ్లు దమ • పూర్వశరీరమధోముఖంబు
గరశిరమందువ్రాలఁగను • గన్పడిరా వ్యథమాన్పుకొంటకై
కరమరయంగవంగిమద • గంధము మూరొ్కనుచుండిరోయనన్. 26

సీ. వాఁడిదైనవిరోధి • భల్లముల్ దగులఁగ
మస్తముల్ దెగినట్టి • మావటీండ్ల
సైనుండివెడలిన • ప్రాణవాయువులేస్గ
మదజలంబులపరి • మళములూ ని
దివిని సమ్మర్దమొం • దినయచ్చరలచెకు్క
లందును గుబ్బలం • దలరుమన్న
చెమటనీరునుహరిం • చి హరించి తాళవృం
తములకృత్యములను • దగనొనర్చె

తే. గీ. దత్తడులు రెండుముందుపా • దములుమీది
కెత్తి యుద్ధాభిముఖములై • యొనఁగుచుండెఁ
దమపయిఁ కౌతులకునాయు • ధములుదగుల
కుండుటకు మేనుపైకెత్తె • నోయనంగ. 27

చ. అరిభటఖడ్గధారమఱి • యయ్యది యొకకటియేవిరోధి వా
పురమునకైదుధారల వి • బొల్చినగాని గళంబుఁద్రుంచియా

28. వ॥ ధార=కత్తియంచునకును; అశ్వగతివిశేషమునకును. గ: రాజ

పరతతికిన్ దురాపమగు ♦ ప్రాణములైదు గ్రహించె దాని ర
క్తరసము నించుకంతయును ♦ దాను గ్రహించకయుండె నచ్చటన్. 28

ఉ. రౌతుల భూషణావళిని ♦ గ్రాలు హరిన్మణికాంతిలోస్థితం
బైతగు నాకురాయశ్వముల ♦ రారెను మ్రొందిన సర్వయోధసం
ఘాతము దాఁకుచుంటఁ దుర ♦ గంబులు వీడి చలింపుమున్న ఖ
ద్యోతరథంబునుండి సమ ♦ రోర్విని బద్ధతురంగమో యనన్. 29

గీ. కదనభువినున్న రక్తపు ♦ నదులయందు
సుడులలోఁ దురగశవముల్ ♦ బడితిరిగెను
మండలాకారమైన గ ♦ మనములకయి
మున్ను నేర్చిన శిక్షఁ గై ♦ కొన్నవనఁగ. 30

సీ. తమయస్త్రముల ప్రయో ♦ గమునొనర్చుటయందు
నురుశక్తిగల ద్వం ♦ ద్వయోధవరులు
విల్లుబూనినవాఁడు ♦ విల్లుబూనినవాని
ఖడ్గమూనినవాఁడు ♦ ఖడ్గధరుని
భల్లమూనినవాఁడు ♦ భల్లమూనినవానిఁ
జక్రమూనినవాఁడు ♦ చక్రధరుని
గుదెదాల్చు గుదెదాల్చు ♦ నెదిరి యొండొరులను
గూల్చిరి వారిచేఁ ♦ గూలఁబడిరి

తే. గీ. ద్రుపదతనయుండు మోదగఁ ♦ దుఃఖితముగు
తనదు సేనను మ్రోలఁగ ♦ న్గాంచుచుఁ గినిసి
భీష్ముఁడు గ్రస్వనము గల్గు ♦ వింటినారి
టంకృతి యొనర్చి డాసెఁ బాం ♦ డవుల సేన. 31

గీ. సింహనాదమొనర్చుచు ♦ సింధుసుతుఁడు
ముందుగను విల్లుగొని బాణ ♦ ములను వేసి
యరివధోద్యుక్తుఁడగుచుండ ♦ నప్సరసలు
ముందుగను బతులవరింపఁ ♦ బూనుకొనిరి. 32

ము—పొందశక్యము కానిదియు; దుర్లభమైన ఉదక సమూహము గలదియు.

క. తటినీసుత శరములొక్కొ
క్కటి పాండవసేనలోనఁ • గరులను వేయున్
భటులను వేగురఁ దురగ
చ్ఛటలను వేయిటిని నేలఁ • బడఁగాఁ జేసెన్. 33

గీ. పరశురాముని ప్రాణముల్ • బట్టిహీన
ములని వదలిన భీష్ముని • యుగ్రలను గలనఁ
బడిన రిపుతతి నొక భూత • వర్గ మపుడు
విడిచె నొక భూతవర్గము • వేగ గొనియె. 34

ఉ. ఆరిజనహంతయైన సరి • దాత్మభవుం డగుపించి నంతనే
యరదముఁ ద్రోలుచుంటకై ము • రారి ప్రతిజ్ఞ రయోనర్చి యున్న ఖా
ర్థరథపు మూలమందె యవు • రామజిత చక్రముఁ ద్రిప్పకుండెన
య్యారదపు మధ్య మందెనసి • నట్టి స్వచక్రముఁ ద్రిప్పెనంతయున్. 35

క. అరులను దునిచెడి భీష్ముని
శరములఁ గూలిన నృపవ్రజము • గినుకని నా
సరిదాత్మభవుని తల్లిని
స్వరుధిర సద్యావఘులను • సవతులఁ జేసెన్. 36

వ. పిమ్మటఁ బ్రళయకాలరుద్ర తుల్యుండగు భీష్ముండు యుద్ధాశ్రయులగు శ
తృభటుల ప్రాణంబులను విడిపింపఁ గడుకొన్న బాణంబుల ప్రయాణసమ
యంబునఁ బ్రశ్న సేయందగియున్న కర్ణపుటంబులును స్వర్గపురంబునకలం
పురంబుగనున్న యచ్చరల కరసరసిజంబులనుండి వ్రాలిన పారిజాతకుసు
మంబులతోడం గూడి పడిన మిళింద బృందంబుల మనోహర ఝంకారంబుల
చే భేదంబు నెఱింగించెడి సిగలును జెచ్చెరం దగిలిన బాణఘాతంబులచే వ్య
త్యస్తంబులగు కిరీటంబులనుండి జారిన నానావిధ ముక్తాఫలంబులనెడి ప్రా
తిఁ గలుగం జేయుచు యుద్ధంబునం బోడము చెమటనీటి బిందు ప్రకరంబుచే

---

34. ప॥ భూతవర్గము=పృథివ్యాది భూతపంచకమును ; పిశాచ సమూ
హమును.

35. ప॥ చక్రము=రథచక్రమును ; ఆయుధవిశేషమును.

సంజాతకోరకంబులగు లలాటస్థలంబులును గోపోద్రేకంబున దంతపంక్తులం
గఱచుకొనఁగ మిగుల రక్తిమంబొందిన యధరంబులునుంగలిగి మెలఁగు ప
దివేల శత్రురాజశిరంబులను బుడమిపైఁ బడనేసె. 37

శా. గాంగేయోదితనూతనత్రిదశవ ♦ ర్గంబుల్ నిజావాసమె
ల్లం గ్రమ్మంగను దేవతావళికిఁ బ్రో ♦ లంజోటులల్పంపుచా
యంగాన్పింపనవార్యమైతనరు వి ♦ శ్వామిత్రకోపక్రమం
బుంగాంక్షింపుచునున్న వారయిరి వే ♦ ల్పుల్ దామెయప్పట్టునన్. 38

క. పితృసంతోషముకయిగు
ర్వ్రతకరముంగొనకయున్న ♦ భీష్మునకున్ దే
వతలు సుమవృష్టిసేయఁగ
నతనికి సంతానమబ్బె ♦ ననుట బ్రమగున్. 39

గీ. ఇట్లుభీష్ముండు యుద్ధము ♦ నేకదినము
నందొనర్చి దినేశుఁడ ♦ స్తాద్రిఁ గుంక
వింటికొననుండి నారిఁ ద ♦ ప్పించిరిపుల
బలమునట్లుగ స్వబలముం ♦ దొలఁగఁజేసె. 40

వ. ఇవ్విధంబుగఁ దొమ్మిదిదినంబులు ప్రతిదినంబునను గ్రొత్తక్రొత్తలగు యుద్ధా
టోపంబులం బ్రకటించి పదవదినంబున భగవంతుండగు సూర్యుండు మఱల
గగనంబునందుఁ దాళప్రమాణంబుగ నధిష్ఠించియుండ యుద్ధంబనెడి వర్షకా
లంబున మయూరంబైన యర్జునుండు తనముందరనిడుకొన్న శిఖండిని భీష్ముం
డు జూచి యితండు జననసమయంబున వనితయగుట నితనితోడంగూడ యు
ద్ధంబొనర్పందగదని నిందించి ముందుగఁ దన్నుఁ గర్ణంబులదనుకఁ దొలఁ
గించుటంగోపించినదో యనందగిన గొనయంబుచేఁ బిమ్మట నతిదూరంబుగ
వెడలింపఁబడిన యర్జునబాణవిశేషంబులు సాయంకాలపర్యంతంబుఁ దను
వును విదళింపఁగఁ దద్దయుంగష్టంబునొంది శాంతహృదయుండగు నీభీష్ముం
డు డెందమున నిందిరావల్లభుని నిలిపి మహాయోధులకు నుచితమైన శరతల్పం
బుపై శయనించె. 41

---

40. పద్యము బలము=సామర్థ్యమును ; సైన్యమును.

ఉ. విజయుఁడు పుంఖముల్ దిగఁగఁ ♦ బృథ్విని గ్రుచ్చిన బాణపంక్తిపై
నిజతనుభాగవ్రణాళిబడి ♦ నెత్తురుచుక్కలుజార నిమ్నగా
త్మజుఁడు శయించియుండె జల ♦ ధారలకుంబయి నింద్రగోపపుం
వ్రజమును వ్రాల్చుచున్నదగు ♦ వారిదమట్లుగఁ దేజరిల్లుచున్. 42

ఉ. పెనకువనేలయందు శర ♦ బృందముపైనిఁ బరున్నభీష్మునిం
గనుగొని వానినుండి తనుఁ ♦ గ్రిమ్మినయట్టిగుణంబునొందువాఁ
డనఁదగు భాస్కరుండును స్వ ♦ యంబుగ నష్టకరోష్మకాంతిఁ గై
కొనుచును బశ్చిమాబ్ధిశర ♦ కూటముపైఁ బవళించె నెంతయున్. 43

తే. జగమునన్ నుతయశస్కుఁడు ♦ సంహృతారి
యైనభీష్ముఁడు మృతిగోరఁ ♦ గా ననేక
సురవరులనొందిసురతముం ♦ బొరసినసుర
కాంతలకు శ్వశురమృతిదుః ♦ ఖంబుగల్గె. 44

తే. వాహినీసుతుఁ డాజిలోఁ ♦ బడఁగ ద్వివిధ
ములగు వాహినియును బాష్ప ♦ ములవదలుచు
ముందుగను భూరిపరితాప ♦ మొందెఁ బిమ్మ
టను బటకుటీరములను బొం ♦ దెను గ్రమముగ. 45

మ. యదువంశాంబుధిచంద్రచంద్రకిశిఖం ♦ డాపీడ క్రీడాత్రి
భ్వ్యాదిభాధీడసుపంచకావన నితాం ♦ తాధారధారాశ్రిత
ర్షదదేవాధిప గర్వభంజనజన ♦ వ్రాతైక సంరక్షణా
స్పదకారుణ్యసముద్రముద్రనఘరీ ♦ సంసక్తచేతోంబుజా. 46

క. దానగుణస్థానకబలి
దానవగర్వహృతిచతుర ♦ తరవామనరూ
పానూనపదయుగాక్రాం
తానంతధరాంతరిక్ష ♦ యంబురుహాక్షా. 47

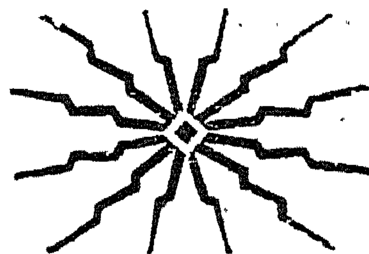
---

43. ప॥ శరశబ్దము=బాణమునకును; ఉదకమునకును. కరోష్మకాంతి=భుజపరితాపశాంతియు; కిరణముల వేఁడిమి చల్లారుటయు.

తోటకవృత్తము. కమలారమణా త్రిజగచ్ఛరణా
ప్రమథేశహితా యదువంశ్యయుతా
రమణీయముఖారతిరాడ్జనకా
యమళార్జునహా యమృతాబ్ధిగృహా. 48

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితాచాతురీధురీణాల్లమరాజా
న్వయ మాలికారత్నాపస్తంబసూత్రారామ ద్రావిడముఖ్య హరిత
సగోత్రపవిత్ర సుకవిజనవిధేయ రంగశాయికవి నామధేయ
ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర చంపూభారతంబునందు
నవమస్తబకము.
శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శుభమస్తు

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

దశమస్తబకము.

క. శ్రీనీలాలోలాక్షీ
మానససన్మోహకారి ♦ మంజుకటాక్షా
దీనజనరక్ష శ్రీకాం
తానివసితవక్షువికచ ♦ తామరసాక్షా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

గీ. పరదినమున సుయోధ ♦ నరవరుండు
దనదుసేనాధిపతిగ ద్రోణు ♦ నొనరించి
భీష్ముఁడీల్గుటనేడ్చియ ♦ బ్బినకనుగవ
గలనృపుల మ్రోలనతనితోఁ ♦ బలికెనిట్లు. 3

సీ. కుంభంబులోనుండి ♦ సంభవించినయగ
స్త్యముని వింధ్యనగంబు ♦ నణఁచినటుల
నట్టివాఁడవగుని ♦ వాజియందాత్మతే
జమున భూభృన్నిరో ♦ ధమునొనర్చి
జీవింపుచుండఁగాఁ ♦ జేపట్టిసిగ్గుచే
నమ్రసనుఁగఁజర ♦ ణములతోఁడ
నడచువానిఁగధర్మ ♦ నందనునిప్పుడు
లీలతోఁదెచ్చినా ♦ మ్రోలనునిడు
తే.గీ. మనఁగ షణ్ముఖవిక్రముఁ ♦ డనుచితజ్ఞుఁ
డనగు ద్రోణుండునపుడు స ♦ భనువచించు

4. ప. భూభృచ్ఛబ్దము=రాజునకును ; పర్వతమునకును.

కురువరుని వాక్యములవిని ♦ కొంచెముగను
హస్తమెత్తి యతనితోడ ♦ ననియెనిట్లు.

ఉ. ఓనృపధర్మపుత్రుఁడు నృ ♦ పోత్కరసంవృతుఁడైనఁగాని శ్రీ
జానియొనర్చుపేరిరణము ♦ సంధిలుచున్న హయంపుహేషిత
స్వానముతోఁడమిశ్రమగు ♦ పార్థశరాసన ఘోషమేమియు
న్వీనులసోఁకకుండినను ♦ నీదగు వాంఛను దీర్పఁజాలుదున్.

గీ. అఖిలమగునస్త్రకళల స్నే ♦ హంపుసౌఖ్య
మునకు నెల్లప్డుసంకేత ♦ భూమియైన
ద్రోణువాక్యంబును సభాస ♦ దులగునృపులు
విని శిరములూఁచి శ్లాఘించి ♦ రానరనపుడు.

గీ. ఆపిదప ద్రోణుఁడనుద్రుప ♦ దాత్మజుఁడును
రణసముత్సాహయుక్తులై ♦ రథములేనుఁ
గలుహయంబులు దముఁజుట్టి ♦ కొనుచునుండ
దురముగావింప నిర్గమిం ♦ చిరి జవమున.

ఉ. ఆయుభయక్షితీంద్రనివ ♦ హంబులుదాఁటుచు సింహనాదముల్
సేయుచునట్టహాసములఁ ♦ జేసిమహాబిరుదాళిఁ బల్కుచున్
స్వీయభుజంబులన్ జఱచి ♦ చెచ్చెరఁజొచ్చెను నామవర్ణము
ద్రాయుత భీష్మబాణనిక ♦ రంబులనిండినయుద్ధరంగమున్.

గీ. ఒకచోగాఢముగఁగూడి ♦ యున్న రాజ
సైనికాక్షౌహిణులమోయఁ ♦ జాలకపుడు
మీఁదికెగసెడుతద్యుద్ధ ♦ మేదినియనఁ
దగుచుఁబెన్ధూళియగుపడె ♦ గగనమందు.

గీ. భేరికాధ్వనిదివిని వ్యా ♦ పింపమున్న
గనని ద్రోణుని రణలీలఁ ♦ గనదలంచి
సురలు సిద్ధులు యక్షకి ♦ న్నరులు నడుము
సురపతికిఁ జోట్లొసంగియుం ♦ డిరి నభమున. 10

వ. పిమ్మట నన్నరేంద్రులందఱును దమ వాసుజానువులం బుడమియందునిడు కొని సింహనాదమంత్రంబునుచ్చరించి పొదియనెడు పెట్టెలోనుండి వెడలించి జీవాకర్షణోపజాతవేగంబులు పరుషభీషణ విషదిగ్ధంబులు వైనతేయ బద్ధస్పర్ధంబులు తత్సకముఖంబులునగు బాణపన్నగంబులను గగనభువియందుఁ గడుఁ దడవుగ నటింపంజేసి యన్యోన్యముగ శత్రుప్రాణవాయువులంద్రావించిరి. 11

క. ఆపిదపను ద్రోణుఁడుదన
చాపమువలయముగఁజేయ ♦ శత్రుధనుష్మ
చ్చాపము లెసజీవములై
చూపట్టెన్ ముఖ్యముగను ♦ జూపఱకనిలోన్. 12

గీ. ఈమహాయోధుఁడు విరించి ♦ సృష్టినిపుడు
తాను విపరీతముగఁజేయఁ ♦ దలఁచినాడ
నంగ శత్రునృపులకబం ♦ ధములుమీఁదు
గానుదచ్ఛిరములుక్రిందు ♦ గానొనర్చె. 13

చ. అపుడు సితాశ్వసంవలయి ♦ తాంతికమౌరధమందునున్న య
న్నృపునిగ్రహింపఁగోరి శర ♦ వృష్టినొనర్చుచు ద్రోణుఁడేఁగభూ
రిపరిధి మధ్యయుక్తశశి ♦ మిగ్రంగఁదలంపుచు దిక్కులందు భీ
మ పురదరుక్కలాకలన ♦ మర్పుచు నేఁగెడి రాహువోయనన్. 14

వ. పిమ్మట ద్రోణుని బాణగణంబులు దగిలి మఱలినముఖంబులుగల తమబాణంబులతోఁగూడ భీముఁడును దృష్టద్యుమ్నుఁడును నకులసహదేవులును మొ

---

11. వ. నరేంద్రశబ్దము=రాజునకును; విషవైద్యునకును. జీవాకర్షణ శబ్దము=వింటినారిని ఆకర్షించుటకును; ప్రాణిని అపహరించుటకును.

12. వ. సజీవములు=నారితోఁగూడినవియు; జీవాత్మతోఁగూడినవియు.

దలఁగ ధర్మరాజ సంరక్షణవీరులు దూరమునకుం బారఁగ వారిం జూచి యర్జు
నుండు రథంబుపయి నధిష్ఠించి శ్రీకృష్ణుండు దనరథాశ్వంబులం బఱుగఁ ద్రిప్పు
చుండ శిరీంధ్రంబు నదీప్రవాహంబు నడ్డుకొన్నట్లుగ నవార్యరథచర్యుండగు
నద్రోణాచార్యుని క్షణంబులో నిరోధించె. 15

క. శివసమర మొనర్చినవా
సవసుతుని మనంబు ద్రోణ ♦ సమర మొనర్పన్
దవిలెశుభ ముత్తరోత్తర
మవుటకు జను లెల్లవాంఛ ♦ నందుట చేతన్. 16

ఆ. వె. దాతయును బ్రతిగ్ర ♦ హీత దేనికిధనం
జయుఁ డెయనుమ ♦ హాయశము జగతులఁ
బరగె నట్టిధమువు ♦ పటుగుణటంకృతి
బ్రబలు మండెశత్రు ♦ భయత మగుచు. 17

శా. ఈకంకంబుల పేర సద్యశుఁడు మ ♦ జ్జ్యేష్ఠుండు నా ధర్మజుం
డా కాంక్షించె విరాటపట్టణములో ♦ నన్మాటనో నాగనీ
పాకారాతిసుతుండు గాండివగళ ♦ ద్బాణాహతద్విణ్ణృపా
నీకక్రవ్యములిచ్చి కంకములఁద ♦ న్పెన్ యుద్ధరంగంబునన్. 18

వ. పిమ్మట నర్జున శరపరంపరలు దగిలి క్షీణీకృత బాహుదర్పుఁడై ద్రోణాచా
ర్యుండు సూర్యుండస్తగిరికటకసీమ నొందినట్లు తాను నయుద్ధంబునకుఁ గైకొ
న్న సాధనంబులలో నమ్ములపొదిమాత్రమె శత్రుభటులకభిముఖంబుగఁ జేసిన
జోదులతోడం గూడఁ గటకసీమం బ్రాపించె. 19

సీ. మఱునాఁడు ప్రాతస్స ♦ మయమున ద్రోణచో
దిత సుయోధనవచ ♦ స్సితసుశర్మ

17 వ. ధనంజయశబ్దము=అగ్నికిని ; అర్జునునకును.
18 ప. కంకశబ్దము=గ్రద్దకును ; కంకుభట్టునకును.
19 వ. కటకశబ్దము=కొండచరియకును ; పటకుటీరమునకును.

ముఖ్యులాజికిఁబిల్వ • మునుకృష్ణనుతిగన్న
క్రీడియన్యస్థలి • కిఁజనియుండ
ధార్తరాష్ట్రులుభీతి • దవులనిసేనతో
రిపుసేనపైఁడాసి • రిచమరములు
దాఁటుచుండెడిస్వయూ • థములతోదవవహ్ని
శూన్యకాననములోఁ • జొచ్చినట్లు

తే. గీ. లవుడు కురుపతికోర్కెఁదీ • రుప సమయము
గనెడు ద్రోణుఁడు ధర్మజుం • గాయఁజెంత
శౌరివిజయులు నిల్పిన • సత్యజిత్తు
పైనరిగి శత్రుసైన్యము • లోనఁజొచ్చె. 20

ఉ. పిమ్మట రథ్యముల్ వదలి • వేసినాగల్ దెగఁగొట్టి చాలయు
ద్ధమ్మును సత్యజిత్తును న • తండానరింపగ ద్రోణుఁడుగ్రరో
షమ్మునఁ దచ్ఛిరంబును వె • తల నఱుకంగ యుధిష్ఠిరాప్తుతో
యమ్ములతోఁడఁగూడ బడె • నయ్యాదియుద్ధ మహీతలంబునన్. 21

. ద్రోణుఁడు గడువేగముగఁ బ్ర
వీణత నుపకంఠమునఁ బ్ర • వేశింపఁగన
ద్ద్రోణునిజూచెడి ధర్మజు
ప్రాణములును దదుపకంఠ • మందునటించెన్. 22

మ. అరిసేనార్ణవమున్ హరించుటస్వకం • బౌకుంభయోనిత్వ సుం
దరకీర్తింబ్రకటించు వాఁడనఁగనా • తద్ద్రోణుపై డాయుచున్
సరిగాభీముఁడు గొట్టెరథ్యములధృ • ష్టద్యుమ్నుఁడా సారథిన్
ధరఁగూల్చెన్ దునియల్గఁజేసిరి కవల్ • తచ్చాపముంగేతువున్. 23

వ. పిదప ద్రోణునకు సంభవించినయట్టి పరాభవంబును జూచి యత్యంతకో
పంబుతో యుద్ధపరిమత్తుండగు భగదత్తుండు సుప్రతీకంబనెడు గజంబుపైన

---

22 వ. ఉపకంఠము = సమీపమునకును; కంఠసమీపమునకును.

ధిష్టించి కర్ణతాళ వృంతంబులవలనఁ గలుగు సమీరవారంబునన్ జనించిన సుడిగాడ్పులనడుమఁ దిరిగెడి రథధ్వజ వస్త్రతతులచే యుద్ధసముద్రంబు నందలి సుడిగుండంబులలోఁ దిరుగు నురుగల పరిగముల శోభ నొదవించునవి యు సర్వదిగంతములనెడి రాజమార్గంబులందు వడిగ నడచెడి ఘంటాధ్వను లచే నష్టదిక్పృతుల పురజనులను బధిరులంగావింపుచున్నవియు దట్టమ్ముల గు వేల్పుమొత్తమ్ములు గ్రమ్మిన యాకసపు మంటపంబునకుంగల సంధిబం ధంబులను దిట్టపఱుప నిలిపినట్టి నిడుదలగు నింద్రనీల స్తంభంబులంబోలి యున్న తుండంబులను మీదికిఁ జాఁచుచున్నవియు నగు గజబృందంబుల నె ల్లముందుగఁ బురికొలిపి బలాత్కారంబున భీమునింబాఱఁదఱిమె. 24

ఆ. వె. భీకరమగు సుప్ర ♦ తీకము గదియఁగ
వైరిసేనలెల్లఁ ♦ బాఱెదూర
ముగఁ బరశ్వధాఖ్య ♦ మగు నాయుధముబడన్
బశ్చిమాబ్ధి నీళ్ళు ♦ బాసినట్లు. 25

సీ. ధ్వజములనేలపైఁ ♦ బడవేయుచును దేరు
లను శిథిలములుగ ♦ నొనరుపుచును
గజములఁ దుంచుచుఁ ♦ గత్తళానులఁ గొట్టు
నట్టి శత్రుగజాళి ♦ ననిలసుతుఁడు
గదతోఁడఁ బడఁగొట్టి ♦ కదనరంగస్థ ర
క్తజలమహాతరం ♦ గములయందు
నగుపడు తనదుచ్ఛా ♦ యనుమహాత్రిమే తోడు
గాఁజేసెను ప్రతీ ♦ కమునకువెస

తే. గీ. నదితన పదాగ్రకరదంత ♦ హతులఁగూల్పఁ
బడిన రిపుగజముల నెత్తు ♦ రొడలనంటి
కనుపడెను గిరితటవప్ర ♦ కర్మ్మమందుఁ
దనువునన్ రక్తధాతువాం ♦ దినదొయనఁగ. 26

సీ. పిమ్మట నచట దంతకుం ♦ తమ్ముఁబూని
పరబల విభేదిగన్వచ్చు ♦ కరివరమును

గాంచి పోరను భయపడు • గాడ్పుపట్టి
జంఘలకుఁ బిత్రృగుణశోభ • సంభవించె. 27

వ. ఇవ్విధంబుగ సుప్రతీకంబుచే మిగుల క్షోభంబునొందిన తనసైన్యంబొనర్చె
డి కోలాహలంబు నాకర్ణించి యర్జునుండు వ్యాకులితహృదయుండై బెడిద
మ్ములగు నమ్ములచే నిహతులై మిగిలిన సంశప్తకులను దూరంబుగాఁ బాఱఁ
దఱుమం బ్రయోగించిన వాయవ్యాస్త్రంబునందగు వేగంబులో సగంబు వి
భజించి తనరథంబునకుం గూర్చినాడో యనంగ సత్వరంబుగఁ గుఱంగట
కరుదెంచి యఖర్వంబగు భుజగర్వంబునొందియున్న యాద్రోణభగదత్తుల
ను నిరోధించి చాలప్రొద్దు యుద్ధంబొనరించె. 28

క. నరునిమనంబును రథమును
హరియింపఁదలంచి హస్తి • హస్తము జనఁగా
హరిసారథ్యనిపుణతం
ద్వరదాని మనోరథంబె • భగ్నంబయ్యెన్. 29

గీ. పిదప నయ్యర్జునువధింప • వేసినభగ
దత్తుశక్తి విజయబాణ • తతులఁద్రెవ
భంగపడెఁ దత్ప్రయాణవే • శంగుఱంగ
టను భయదమైన వాగద • ర్శనముగుటను. 30

క. ఆపిదపను భగదత్తుం
డాపార్థునిమీద వైష్ణవా • స్త్రము వేయన్
శ్రీపతి దనయెద దానిన్
మోపి స్వవనమాలతోఁడ • బూన్చెనువసతిన్. 31

ఉ. అచ్చోట ఫల్గునుండుదను • నంతిమవర్ణవిహీనుఁజేయ దా
నిచ్చనుగొన్నదై కలమ • హీధ్రముకన్న సమున్నతంబునై
వచ్చు ద్విషత్కరేణువును • ప్రాథమికాక్షరయోగశూన్యముం
జెచ్చెఱబాణపుంజముల • చేతనొనర్చెను గోపయుక్తుఁడై. 32

గీ. పిదప నయ్యర్జునుఁడు మృగ • మదతిలకము
చేఁ బరిమళించు నుదురుతోఁ • జెలఁగుభగతు

తలను ధరఁగూల్చి పృథివిగం • ధవతియనెడు
గౌతమోక్తికి మోదముం • గడునొనర్చె.

క. భగదత్తుఁడపుడు తనమ
త్తగజముతో మృతినిబొరయ • ధర్మజుఁడును లోఁ
నగువారు సత్యజిన్మృతిఁ
దగుచుండెడి శోకదుర్వ్య • థను విడిచిరొగిన్. 34

వ. పిమ్మట నామంబుచే నరుణంబగు తేజంబు సంధ్యచేనైన నట్టిది యగుచుండ ద్రోణుండు దాను నామంబుచే గురువయ్యును బరాభవకష్టంబుచేనయిన నట్టివాఁడెయగుచుఁ బదాతి రథతురంగంబులు మాత్రమె విరళంబుగానున్న సేనతోఁగూడి నడచుచుఁ దత్కాలంబున జనించిన తనమనోరథంబు బలె దూష్యత్వంబు నొందియున్న శిబిరంబునందు మెల్లిమెల్లిగఁ బ్రవేశించె. 35

చ. అపుడె సుయోధనుండు శిబి • రాంతరమందుఁ బ్రవిష్టుఁడౌచుఁదీ
క్ష్ణపు శరపంక్తినొందిన వ్ర • ణంబులనుండి తనుత్రమూడ్చికే
ష్టపుగతినున్న వానిమృదు • శయ్యపయింబవళించు ద్రోణుఁజూ
చి పరమభక్తినాతనికిఁ • జేతులుమోడ్చి వచించెనిట్లుగాన్. 36

గీ. ఓమహారథ నీవునా • కామితమను
నట్టిచెట్టు సఫలముఁజే • యని కతమునఁ
బోధిఁ గృపయను శబ్దము • నీదుమదిని
యందుఁబలెను నీయందును • హ్రస్వమయ్యె. 37

వ. ఓద్రోణాచార్య సుస్థిరచిత్తంబుతో నివ్వాక్యంబు నాకర్ణింపుము. 38

గీ. తాతయగు భీష్ముఁడు దనదు • తనువునుశర
తల్పముననుంచి హరినిజి • త్తముననిలిపి
నాదుకార్యపు సిద్ధిని • నీదుహస్త
మునమునిచి తనధామంబుఁ • గనఁదలంచె. 39

క. మిగుల సుయోధనుఁడలజడి
దగనొందుచు నిట్టులుండ • దయమానుండున్
సుగుణాంబురాశియు గురుఁడు
నగుద్రోణుఁడు పిదపఁబల్కె • నాతనితోడన్. 40

గీ. భూవరా రేవుప్రొద్దుటఁ • జోరఁజాండ
వాశుప్రవృష్టియగుచునుండ • నఖిలధా_ర్త
రాష్ట్రతతివాహినులయందు • రహిజలజపు
వ్యూహమునఁ బ్రీతినిజరించు • చుండఁగూర్తు. 41

వ. ఇవ్విధంబుగఁ బలికి యాదుర్యోధనునోదార్చి నివాసగృహంబునకుంజనుమని యనుజ్ఞయొసంగి మాటిమాటికి నర్జును సవ్యసాచిత్వఘటితనిజంతించి విపులం బగు సంతాపంబు మనంబునం బొందుచున్న ద్రోణుండంతనుండి వెడలినని ద్రియనెఱు సకియును వెదకనోయన నారేయి యుం జెచ్చెరంజనియె. 42

చ. పరదినమందుఁ గుంభజుఁడు • బాణశరాసతనుత్రధారియై
యరదముమీఁద నెక్కి రథి • కాశ్వగదాతిబల వ్రజంబుతోఁ
బరివృతుఁడౌచు భేరికల • భాంకృతిచే రథఘోషచేత నం
బరమదరంగఁ జేయుచును • మార్కొనవచ్చెను యుద్ధభూమికిన్. 43

గీ. ద్రోణసైన్య సముద్గత • ధూళివితతి
క్షితిని వస్త్రవిహీనగాఁ • జేసెఁబిదపఁ
దత్కరిశ్రేణిగండమ • దప్రవాహ
చయముచే వస్త్రముమఱల • సంఘటించె. 44

సీ. పిమ్మటదివినున్న • వేల్పులకెంతయు
నబ్బురంబగుచుండ • నరినృపతుల
ప్రాణమృగంబులం • బట్టిమార్పఁగూటయం
త్రమగుచుండ మదము • రందయుక్త
కరులతోఁ గేసరా • కలితాశ్వములతోడ
ధ్వజపత్రసహిత ర • థములతోడఁ
బద్మపువ్యూహముం • బన్నెయోధాగ్రగ
ణ్యుండగుద్రోణుండు • భండనమున

తే. గీ. నట్టితఱిలో యుధిష్ఠిరుం • డరిచరిత్రముఁ
దెలిసికొని యభిమన్యుతోఁ • బలికెనిట్లు

---

41. వ. ధార్తరాష్ట్రశబ్దము = దుర్యోధనాదులకును; నల్లనిహంసలకును.
వాహిని = సేనయు; నదియు.

పుత్రినీతండ్రిపెఱచోటఁ • బోరుచుండె
సేనసెల్లనునీవు ర • క్షింపవలయు. 45

క. కవచముఁ దాల్పుమునీవుధ
నువుఁ బూనుము ధైర్యమూనొ • నుము యోధులన
ర్థవిధి నిడిరథారూఢుఁడ
వవు పద్మవ్యూహముఁజొరు • మరులఁగెలువుమా. 46

వ. అనియిట్లువచించిన యుధిష్ఠిరు నాజ్ఞను శిరసావహించి యుద్ధంబొనర్ప వెడలుచు జయదుందుభులును భేరికలును బటహంబులును బణవంబులును మొదలగు వాద్యంబులచే నాకసంబునంబ్రతిధ్వని జనింపం జేయుచుఁ దానుబాలుండయ్యునసహాయంబుగా నభిమన్యుండు లీలచేఁ బద్మవ్యూహంబునం బ్రవేశించి తన ధనుఃప్రతాపపాటవంబుఁ జూపి కౌరవసేనను క్షోభింపంజేయుచుండ సింధుపతికోపంబుతో వ్యూహద్వారంబునఁ గాచి మహేశ్వరుఁడొసంగిన వరంబుచే గర్వితుండయి యభిమన్యువెంటబరుగువెట్టునట్టి పాండవవాహిని నడ్డుకొనెను. 47

సీ. యుద్ధరంగంబునం • దుండి పైకెగురుచు
స్వర్వధూనుమవృష్టి • వలనఁ బడుచు
వడిఁగూడినపరాగ • పటలిచే నేత్రప
క్ష్మయుగంబు దిట్టము • గా మొగుడ్ప
గగనమధ్యంబునం • దగ నిల్చి యభిమన్యు
భుజపరాక్రమకృత్య • ములనుగనెడు
నమరులకనిమిష • త్వము తత్క్షణంబున
నత్యంతమర్థగ్న • మయ్యెనపుడు
తే. గీ. విజయతనయుఁడు సముదగ్ర • గజములనెడు
కొండలను బాణములచేతఁ • గూల్చిధరవి
షమునుగావించియలవృథు • చక్రవర్తి
ఘటితయత్నము వ్యర్థము • గానొనర్చె. 48

---

47. వచనము. సింధుపతి=సైంధవుఁడును ; సముద్రుఁడును.

గీ. వాఁడి భల్లములను వేసి ♦ పార్థసుతుఁడు
కర్ణునిరథంబును సగంబు ♦ గాఁగఁగొట్టి
మున్ను కురువీరసభను భీ ♦ ష్ముఁడనినట్టి
యతనియర్ధరథతను స ♦ త్యముగఁ జేసె. 49

గీ. పిదప నభిమన్యుఁడు గడుఁగో ♦ పించి ద్రోణ
సుతు శితశరాళిచేఁ గొట్టి ♦ యతనియూర్ధ్వ
గళహాసరుచిమిషచేఁ ♦ గ్రక్కఁ జేయు
చుండె బాల్యభక్షితపిష్ట ♦ ఖండములను. 50

క. విజయసుతు శౌర్యమునకుం
భజుఁడు గడుఁ జడిసి ది ♦ గ్భ్రమమునొంది కృపా
నుజమంగళసూత్రముతోఁ
డ జతగ ఘటికాయుగము గడగ ♦ డన్ వణఁకెన్. 51

గీ. ఆదటను గౌతమాత్మజు ♦ మీఁద శరము
వేయఁ దలఁచుచు నుగ్రుఁడై ♦ విజయసుతుని
నరసి కలన జనులు గౌత ♦ మాత్మజునకు
జననమృతుల శరమె హేతు ♦ వనితలఁచిరి. 52

శా. అరుదుగ యుద్ధకృత్యముల ♦ నయ్యభిమన్యుఁ డొనర్చుచుండఁ ద
చ్ఛిరమున మాటిమాటికి వి ♦ శేషముదంబునఁ జల్లనప్పురం
దరువనిఁ గర్మభూతసుమ ♦ నస్తతి గన్పడకుండె నంబరాం
తరమునఁ గర్తృభూతసుమ ♦ నస్తతియే కనుపించె నయ్యెడన్. 53

గీ. రవిసుతుం డభిమన్యు ధ ♦ నువును ద్రుంచె
ద్రోణుఁడు వధించెఁ దద్రథ ♦ తురగములను
సరగఁ దత్సారథిని గృపా ♦ చార్యుఁ డణఁచె
నతని ధ్వజపటమును ద్రో ♦ ణసుతుఁడు గూల్చె. 54

---

52 ప. గౌతమాత్మజుఁడు=కృపాచార్యుఁడు.

53 ప. సుమనస్తతి=దేవతాసమూహము; పుష్పసమూహము.

చ. ఒకని పరాభవించుటకు • నుద్యతులై తగునీయనేకులన్
సకలసురవ్రజంబుగని • స్వస్తరుపుష్పములా కిరీటిపు
త్రకు పయిఁజల్లినట్లుగను • దద్రిపువర్గము పైనినిందనో
క్తిపటలిఁ జల్లిరప్పడతి • ధీరత నాతఁడు పోరుచుండఁగన్. 55

గీ. క్రీడితనయుండపుడు గదఁ • గేలఁబూని
తేరుపైనుండి యుఱికి భే • దించి వీరి
యరదముల మాత్రమే కాక • దురమున నెస
వీరలను జేసె మందాక్ష • భృత్తులుగను. 56

మ. తరువాతన్ ధృతరాష్ట్రపౌత్రికయువ • ద్వంద్వంబుతోఁ బోరియా
సురరాట్పౌత్రుఁడు వీరొకొక్కరుగనా • చన్ బోనఁగన్ జంకుదుం
దురటంచాత్మఁదలంచి నాఁడోయనఁ గం • డొల్లన్ బరేతాధిరా
ట్పురపుందోవఁ జనంబరస్వరము దో • డుంబూన్చె నువ్వెత్తుగన్. 57

గీ. ఆదటను గర్ణముఖ్యమ • హారథికులు
విగతనయులౌచు నొక్కరు • డిగ నొకచోటఁ
గూడి యభిమన్యుపైని ము • లుకులనిగిడ్చి
స్వయశములతోడ నాతనిం • బడఁగవైను. 58

వ. పిమ్మట నుభయసేనల సింహనాద రోదనంబులును స్పర్థచే నొకటి నొకటి జయింప నిచ్చగించినవోయన గగనస్థలంబున కెగసె నప్పుడు సూర్యుండు తపఃపరిపూర్ణంబగు ద్విజసమాజంబు పయికి నైచెడి జలాంజలులు దగిలి తడియుట నోయనఁ దనవేఁడిమి చల్లాఱి యస్తంగతుఁడగుచుండ నుభయసైన్యంబులు దమతమ శిబిరంబులకుం బోవవెడలె. 59

గీ. పిదపఁగ్రీడియు నమ్ముల • వేయుచును ద్రి
గర్తులను సేనను సహస్ర • గర్తంబుగను
జేసి హేతువు లేకుండఁ • జిత్తమున వి
చారమొందుచు శిబిరముం • జేరమఱలె. 60

---

56 ప. మందాక్షభృత్తులు=సిగ్గునుపొందినవారును, శూన్యమైన చక్రములు గలవియు.

60. పద్యము. గర్త=రంధ్రము.

గీ. కనుఁగవను బాష్పములు గ్రమ్మెఁ • గరతలంబు
నుండి విలు జాఱె సంతాప • మొదవె మదిని
దీనికిన్ ఫలమెయ్యది • యహా యనుచుఁ
జింతిలుచుఁ గ్రీడి ధర్మజుఁ • జెంతకరిగె. 61

గీ. అచటఁ గన్నీళ్ళు విడిచెడు • నఖిలబంధు
వులను గన్గొని సుతువార్తఁ • దెలిసికొని ధ
నంజయుఁడు దనతో సమా • నమగు తేజ
మును స్పృశించెను బరితాప • మనుమిషమున. 62

శా. శూరుండైన కుమారుని న్దలఁచి కొం • చుం బెల్లుగా బాష్పవా
ర్ధారావ్యాకుల నేత్రుఁడై ధరణిమీఁ • దం బోర్లు నయ్యర్జునున్
నీరేజాక్షుఁడు ధర్మరాజయుతుఁడై • నేర్పైన వాక్యంబులం
గారుణ్యంబునఁ బల్కి తద్దయు నశో • కత్వంబుఁ జేసెన్ వెసన్. 63

ఉ. అదటఁ గోపముం బొరసి • యర్జునుఁ డాత్మ భుజం బదల్చి మ
ర్యాద గరేపు సైంధవుశి • రంబు దురంబున హేతిచేతఁ దు
ర్యోధన ముఖ్యశత్రువుల • యొద్దను ద్రుంచక యున్న హేతికిన్
మీఁదఁ బ్రవేశమౌదునని • మేటి ప్రతిజ్ఞ నొనర్చె నయ్యెడన్. 64

గీ. పిదప నివ్వార్త వినుటచే • భీరుఁడైన
సైంధవునకయి ద్రోణుండు • శపథముం బొ
నర్చి నినుఁ గ్రీడి గూల్పకుం • డఁగ దురమున
రేపు నీగుప్తియుగ మొన • రింతుననుచు. 65

వ. మఱునాఁడు సూర్యుండు పొడుపుకొండ చఱియం గదియఁగ సింధురాజ ద్వయంబు కౌరవపాండవీయ శిబిరంబులందు నుభయపక్ష నృపుల యుద్ధ సన్నాహంబులం దెలిపెడి భేరీధ్వనులచేఁ జలించుచుండ శరణాగత రక్షకుండగు శ్రీకృష్ణుం డభిమన్యువధ దుఃఖభరంబున స్రవించు కన్నీళ్ళం దడిసి బురద గలిగిన ద్వారసీమకు సైంధవరక్షణ స్థలంబుఁ జూడఁ దఱుఁచియోయనఁగ

64. పద్యము. హేతి=ఆయుధమునకును; అగ్నిజ్వాలకును.

65. పద్యము. గుప్తి=రక్షణమునకును; ఆవరణమునకును.

నున్నత ధ్వజశిఖరంబుపై నారోహించిన యాంజనేయునిచే నలంకృతంబగు రథంబున మనోవైనతేయ వాయుమిత్రంబులగు గుఱ్ఱంబులం బూన్చి తోడ్కొని రాఁగ దానిపై నధిష్ఠించి యర్జునుండు యుద్ధంబునకుఁ దగిన వేషంబులం దాల్చిన తనచతురంగ బలంబులతోడం గూడి చనుచుండి మదబంధురంబులగు సింధురంబులచేతను నానావిధగతులను నటించెడి తురంగంబుల చేతను రణాసక్తిం గలుగు పదాతివ్రాతంబుచేతను గగనంబు నారసెడి రథంబులచేతను శత్రువులకుఁ జిత్తవికారంబు నొదవించెడి పద్మవ్యూహంబునకుఁ బృష్ఠభాగంబున సైంధవుని నిలిపి తాను బురోభాగంబున వర్తించుచున్న ద్రోణుని పాదంబులకు నమస్కారబాణంబులం బ్రయోగించిన నతండు దనకు మార్గావకాశంబు నొసంగఁగ లోనికిం జని యావ్యూహంబును ఝంఝామారుతంబు మేఘబృందంబుం బోలె నొక్కక్షణంబులో క్షోభింపం జేసె. 66

గీ. ఆదటను శౌరి నడిపింప ♦ ననుపమాన
మైన సంశప్తకుల పలా ♦ యనపువేగ
రీతిఁ బ్రకటించు నదియనఁ ♦ గ్రీడిరథము
నడిచె రిపుసేనలో నెల్లఁ ♦ గడురయమున. 67

క. అప్పుడు దురమున నరవిరుచిఁ
గప్పు తమము ఘూళిమిషను ♦ గ్రమ్మఁగఁ గుందుచ్
జొప్పడెఁ బాండవసైన్యము
గొప్పగ సంతసిలుచుండెఁ ♦ గురుసేన వెసన్. 68

గీ. ఆవిజయుఁ డప్డు గొనినగాం ♦ డీవమాత్ర
నామమధ్యస్థమగు నివ ♦ ర్ణంబులోడఁ
దులను బొందుటకో యనఁ ♦ గలనసారె
సారెకును దీర్ఘముగను హ్ర ♦ స్వముగ నయ్యె. 69

క. భానుండ స్తంగతుఁడగు
నేని మదీయ ప్రతిజ్ఞ ♦ నిష్ఫలితంబా

---

66 వచనము. సింధురాజద్వయము=సైంధవుఁడును; సముద్రుఁడును.

నాననితలంచి యోయనఁ
గానరుఁడుగ్ర పథముద్దె ♦ ఖరశరములచేన్. 70

క. శితభల్లములను దెగిమో
స్థతలములన్ మట్టిఁ బూని ♦ క్ష్మాభుక్సంబం
ధితఁ బ్రకటించుగతిఁ దగుచు
పతి శిరములతోడఁ గ్రీడి ♦ వసుధంగప్పెన్. 71

సీ. పార్థుఁడాలమునందు ♦ బాణములేసి వం
గాధిపుఁ గ్రిద్దల ♦ కామిషముగ
మఱి కళింగాధిపుం ♦ బ్రాణభయార్తుఁగా
భోజునాపదలకు ♦ భాజనముగ
మాగధుఁ యమపురీ ♦ మార్గానువర్తిఁగాఁ
జోళుని దుఃఖ ♦ సంక్షోభితునిగ
నొనరించుచు దినాంత ♦ మునను సైంధవునడ్డె
నంతట ధర్మజుం ♦ డడలుచుండి

తే. గీ. విజయువార్తను వినఁగోరి ♦ భీమసాత్య
కులను రిపుసేనకనుపఁగ ♦ గురుజయించి
సింహరవమిడి కురుహానిఁ ♦ జేయువీరి
నరసి కర్ణభూరిశ్రవు ♦ లడ్డుకొనిరి. 72

క. పదపడి భూరిశ్రవుఁడును
యదుపతితమ్ముడును స్వరథ ♦ యంత్రధనుస్సుల్
విరిదలంగాఁ బట్టసము
ల్గొదురుఁగఁ గొనిపోరిరుభయు ♦ లుగ్ర భయదముగాన్. 73

గీ. పిమ్మటను సౌమదత్తి ఖ ♦ డ్గమ్ముఁబూని
సాత్యకిని నేలఁద్రోసి వ ♦ క్షమ్మునందుఁ
దనదు పాదముతోడను ♦ దన్నెలోన
నున్నగర్వంబుఁ [illegible] ♦ [illegible]యనంగ. 7[illegible]

గీ. అపుడు హరిమారగతుఁడయ్యె • నర్జునరథ
మందు నక్షముఁ ద్రిప్పక • స్వానుజునెద
దృఢముగాఁ జూదమిడిన భూ • రిశ్రవోమ
హారథ విషయమే యక్ష • మతఁడు ద్రిప్పె. 75

క. పవిధరతనయుఁడు హరియా
జ్ఞ వడసి శరమే యభిన్న • శయుఁడై భూరి
శ్రవుఁడొకఁడె కాక యా కౌ
రవులెల్ల విహస్తతఁ దగఁ • బ్రాపించిరిలన్. 76

గీ. పిదప భూరిశ్రవుఁడు కృష్ణు • నెదుటవిజయుఁ
దద్దయుం బదరుచుఁ బవి • త్రిమగునాక్ర
కుశను నాచమనంబుగఁ • గొని మఱియొక
కుశఁ బఱచి యచటఁ బరుంట • కుందలంచె. 77

వ. అటుపిమ్మట దుశ్శాసనుని తమ్ములు కర్ణుని సహాయంబువలని దర్పంబుతో నుప్పతిల్లుచు భయంకర శరనికరంబులన్ వర్షించుచుఁ గోపించుచునుండ వారిని సంహరింపం దలంచి భీముండు నిరస్త్రశస్త్రుండయ్యును నిజగదను దిశాష్టకము భ్రమించునటుగం ద్రిప్పె. 78

మ. అనిలాత్మప్రభవుండు బాహుగదము • న్నాసౌబలీకుక్షిమీఁ
దను బాషాణపు ఘట్టనం దగు నవ • స్థఁ బూన్చి యుద్ధాంగణం
బున దుశ్శాసన సోదరాష్టనవతిం • బోదుమ్మిదివ్యాప్సరోం
గనలన్యోన్యము భ్రాతృపత్నులగుటం • గావించె నువ్వోత్తుగన్. 79

---

75 ప. అక్షము=రథచక్రమును. చక్షురింద్రియమును.

76 ప. విహస్తత=హస్తములేకుంటయు, వ్యాకులత్వమును.

77 ప. కుశ=దర్భయు, జలమును

క. పవనసుతుఁడు శరములచే
రవిసుతుసజ్జుముల నతని ♦ రథసారథులన్
దవిలిభువిఁగూల్చి నతనిధ
నువునఱికెను ధ్వజపటములు ♦ నువడిఁగఁ ద్రోసెన్. 80

ఉ. దినపతిపుత్త్రుఁడన్యమగు ♦ తేరునఁ గ్రన్ననెక్కి యాసుగౌ
ఘనముఖకౌరవావళికి ♦ దగ్గఱనాత్మధనుర్గుణంబుచే
ననువుగఁ బూర్వమందునొక ♦ యాశుగజాతముమీఁదవైచెనా
య్యనఁదనచాపకోటిరిత ♦ రాశుగజాతవికంపమూనిచెన్. 81

క. మారుతతనయుఁడు పిదపన్
భూరిశ్రవు పాదరజముఁ ♦ బోరయుటమాలి
న్యోరసుఁడైనసాత్యకి
తోరహిఁజనె జంభజిత్సు ♦ తునిచెంగటకున్. 82

వ. పిమ్మట దానవవిరోధియగు శ్రీకృష్ణుండు కౌరవుల సంహరించెదు నర్జునునకు నభిమన్యువధంబుచే నపరాధంబు నొందియున్న సైంధవునిం బరిమార్పుము ని యాజ్ఞనొసంగి రక్షకులనుక్కఁడంచిన తనచక్రింబుతో సూర్యమండలముంగప్పఁగఁ బ్రొద్దుగ్రుంకెననుచు వచించెడి తనసేనాకోలాహలంబునెల్ల విని సైంధవుండు సంతసించుచుఁ దనముఖంబును బైకెత్తె. 83

ఆ.వె. అపుడు తేజరిల్లు ♦ నట్టి యర్కుఁడుగను
పించకుండుటకును ♦ బృతనఁగప్పఁ
బడినసైంధవుఁడగు ♦ పడుటకునమ్మురా
హితుసుదర్శనంబు ♦ హేతువయ్యె. 84

క. లోకములు సకలచక్రా
నీకము ప్రొద్దుగనుపించ ♦ నికతమునన్ నెగుల్
సోఁకనవెరవియగుపడమి
నాకృష్ణుని చక్రమెట్టు ♦ లనిలోఁగోరెన్. 85

81 ప. ఆశుగజాతశబ్దము=బాణసమూహమునకును ; భీమునకును.

84 ప. సుదర్శనము=చక్రమును ; నేత్రమును.

85 ప. చక్రము=చక్రవాకపక్షికిని ; ఆయుధవిశేషమునకును.

గీ. అప్పుడాక్రీడిశివువదా • న్యత్వకీర్తిఁ
దెలుపుపాశుపతాస్త్రముం • త్రితశరంబు
చేత సైంధవు శిరముఁ ద్రుం • చెనుసుయోధ
నాదికౌరవులకు మోద • మణఁగిపోవ. 86

గీ. సైంధవునితండ్రి సాయాహ్న • సమయమందు
నినునకర్ఘ్యమొసఁగునంజ • లినిదగుకము
చాలదనితలఁచెనో నావి • జయుఁడు దాని
యందుఁ బడవేసె సింధునా • యకునికమును. 87

ఉ. ఆతఁడిదేమియంచుఁ దన • యాత్మజుశీర్షము నేలపైని సం
పాతమొనర్చి శంకరని • బద్ధవరంబున భిన్నమస్తకుం
డై తనపుత్రవత్సలత • నత్తలమూర్ఛనఁ గోరువాఁడనన్
భూతలమందు వేగముగ • భోరునఁగూలె నధోముఖంబుగాన్. 88

వ. పిమ్మట నయ్యర్జునుండు సాయంకాలంబున శిబిరంబునకుం జనుదెంచి యుద్ధవృత్తాంతంబు నెల్లయథార్థంబుగా విన్నవింపఁగ నబ్బురంబునంబులకిత గాత్రుండైనయుధిష్ఠిరుని వినుతించుచుండ నంతటదుర్యోధనుండు సైంధవవధంబున జనించిన కోపంబుతో రాత్రియందెల్ల దురంబొనరింప నిచ్చగించుచు ఘోరంబగు యుద్ధారంభభేరీధ్వనిం బ్రకటించె నప్పుడు దీనినాకర్ణించి సమయవిజ్ఞాతులును దీర్ఘబాహులునగు నిప్పాండవులు నిశియందు విశేషభుజబలంబు గలిగియున్న ఘటోత్కచుని స్మరించినమాత్రంబున నతండు దమచెంతకు విచ్చేయఁగ నతనిని యుద్ధంబునకు ముఖ్యునిగా నియమించి తారును దమ బలంబులనెల్ల సన్నద్ధంబులంగావించి యుద్ధంబొనర్ప వెడలిరి. 89

గీ. ఆనిశమును నాకవైరులై • నట్టితార
కలనివి వహించెనని కినుకఁ • గనినదనఁగఁ
దమను సైనికులకునింద్రి • యములవెల్లఁ
గల్గినములోచనముల మా • ర్గంబునడ్డె. 90

---

87 ప. కమ = ఉదకమును ; శిరస్సును.

90 ప. తారకలు = నక్షత్రములును ; కనుపాపలును.

సీ. యామినీసతికొప్పు ♦ కామాగ్నిధూమంబు
నంబరవనభూమి ♦ జంబుతరువు
ఘూకనేత్రంబుల ♦ కుపడఁజేయుటకు సి
ద్ధాంజనంబును గాల ♦ మనెడిసీర
పాణివస్త్రంబునై ♦ వర్తిల్లుచున్నట్టి
యంధకారము దిశ ♦ లాక్రమింప
దివమునందుఁ బలెఁబాం ♦ డవకురుసైనికు
లద్భుతంబుగఁ జేసి ♦ రాహవంబు

తే.గీ. నరుదుగ రణంబు నిశియందు ♦ జరుగ నార
దునికముల బాష్పవర్షంబు ♦ దోఁచకుండె
స్వర్గమున నప్సరసలును ♦ వరణమాల్య
ములను ధమ్మిల్లములయందె ♦ ముడుచుకొనిరి. 91

క. ఇయ్యుద్ధపుదినములలో
నియ్యది యేకాముకత్వ ♦ మెనసెను గాయి
కయ్యపుటుత్సవమును రే
తొయ్యలికిం బంచిసగము ♦ దొడరఁగ నిడుటన్. 92

గీ. పిమ్మట ఘటోత్కచుండు తక్ ♦ ణమ్ములోనె
యుద్ధభువిపైని వర్తిల్లు ♦ చుండియుబలు
దట్టముగనున్న రాత్రిని ♦ దనదుదంత
కాంతిపుంజము చేఁబవల్ ♦ గానొనర్చె. 93

చ. నిలువుము ద్రోణ వేగముగ ♦ నీవు సుయోధన పాఱు మివ్వెడం
దులకును దుస్ససేనుఁడ ని ♦ నున్ విడువన్ గృపప్రేమనీపయిం
బోలయను లేశమున్ శకుని ♦ పోరఁగఁజాలవు కర్ణుఁడెచ్చటం
గలఁడనుచున్ ఘటోత్కచుఁడు ♦ గట్టిగ నార్చుచు నింగిఁద్రిమ్మరెన్. 94

సీ. తనయట్టహాసంబు ♦ దశదిశల్ వణఁకింప
దంష్ట్రలన్ భీకర ♦ త్వము వహించి
గండ్రగొడ్డలిఁ బూని ♦ యుండు ఘటోత్కచుం
గాంచికొందఱుభటుల్ ♦ గడుజడిసిరి

కొందఱు బ్రమందిరి ◆ కొంద ఱేడ్చిరి కొంద
ఱిలపైనిబడిరి మూ ◆ ర్ఛిలిరికొంద
ఱువిగతప్రాణులై ◆ రివిమానవైకిర
చ్చరలనుగలిసిరి ◆ సంతసిలిరి

తే.గీ. అభ్రమునఘోరరూపుఁడౌ ◆ నతనిఁజూచి
కురుబలములెల్ల దిశలకుఁ ◆ బరుగువెట్టె
నచట సమసెడితజ్జిముష్టి ◆ నడిదమూను
కొనియొకకబంధమేఁగనా ◆ తనికెదురుగ. 95

క. జనకసుతులకైకాత్మ్యం
బనివేదోక్తులువచించి ◆ నదిపుడుకనుపిం
చెనితఁడు భీమసుతుఁడగుచుఁ
బెనకవనరిసైనికులకు ◆ భీముఁడగుటచేన్. 96

సీ. వాఁడుభీకరమగుభిండి ◆ వాలశూల
తోమరములూని వేషయు ◆ క్తుఁడయిదివిని
నిలిచియుఃభయనృపులకు నెం ◆ దేనగుపడ
కెచట నేన్దోఁచు చరిసేన ◆ నెల్లఁగూల్చె. 97

ఉ. కూరజనిన్సుయోధన స ◆ మేధితసైన్యము స్వక్షయంబునన్
జేరకయుండెనంచుఁదన ◆ చిత్తమునందుఁ దలంచియాహిడిం
బారమణీతనూభవుఁడు ◆ వానిపితృవ్యునియందు భక్తినో
నారణభూమియందెవృత ◆ నాక్షయముంబొనరించె నెంతయున్. 98

ఉ. ఆతజిలోసుయోధనుఁడు ◆ స్వాంతమునందుఁ దలంచెనీహిడిం
బాతరుణీసుతుండు క్షణ ◆ మాత్రముపోరిననేనినాదు సే
నాతతియందు నర్ధమె వి ◆ నాశమునొందదు చూడనాదియా
క్ష్మాతలమందు నైనను స ◆ గంబునశించునటంచునెంచుచున్. 99

వ. ఇవ్విధంబుగ నత్యంతచింతాపీడితుండై దుర్యోధనుండు ఘటోత్కచుని వధిం
పుమని బహుప్రకారంబులం గర్ణునిం బ్రార్థింపఁగ నతండు సన్నద్ధుండై సు

96 వ. భీముఁడు=భీమునకును ; భయంకరమైన వానికిని.

98 వ. క్షయము=గృహమునకును ; నాశమునకును.

రేంద్రుండు శతారధారచే శైలంబుంగూల్చినట్లుగఁ జిరకాలంబునుండి యర్జునునిపైఁ బ్రయోగింపందలంచి దాఁచిన యింద్రదత్తమహాశక్తిచే నన్నిశాచరుని వక్షుంబు భేదించి గౌరవసైన్యంబుపైఁ బడనేసె. 100

క. పౌత్రుఁడు ప్రబలుఁడునగు నా
రాత్రించరులోని పర్యో ♦ రపయికి వెడలెన్
శత్రువుని శక్తిదెబ్బకు
గాత్రము వొరయుపెను బాధఁ ♦ గనఁజాలదొ నాన్. 101

క. ఆశక్తియు వీరనుతం
బౌశౌర్యముగలని శాటు ♦ హరియించినదై
యాశతమన్యుని పజ్జఁ బ్ర
వేశించెను భీమగదను ♦ బెగడినదియనఁగ. 102

వ. అప్పుడయ్యుద్ధరంగంబున నకురుపాండవులసైన్యంబులకు బాష్పజలప్రవాహంబులం బుట్టింప సంతోషదుఃఖంబులహామహామికాశబ్దంబుతో స్వర్గనానర్చెఁ బిమ్మట వంశకూటస్థుండగు చంద్రుండు సైంధవఘటోత్కచులు మడియుటంగ దునిదుమంబడియున్న కురువంశ్యుల నిర్వీరనూఅడించుటకో యనఁ దూర్పుదెస నుదయించి తెల్లుపువ్వులతోఁ దుల్యంబులగు కిరణంబులచే గగనంబును దిగంతరాళంబును బ్రకాశింపంజేయుచుండ విరాటుండును ద్రుపదుండును గోపించి త్వరితంబుగఁ దమచాపంబుల నెక్కువెట్టి ముండ్లతోనున్న యేదుపందిచందంబుగఁ దీక్ష్ణంబులగు బాణంబులచే ద్రోణాచార్యుని యొడలెల్లం బొడిచిరి. 103

గీ. ద్రోణుతనువునసగముగా ♦ దూసియున్న
బాణములువిలసిల్లెను ♦ బ్రమదమొందు
చున్నతద్విక్రమేందిర ♦ యొడలఁబూని
నట్టి పులకాంకురంబులో ♦ యనఁగఁదగుచు. 104

క. తరువాత ద్రోణపార్షతు
లిరువురునయ్యగ్నిదేశ్య ♦ ఋషిచెప్పినయా
శరవిద్యాధనమెల్లఁ బ్ర
చురముంగావించిరాజి ♦ జోదులుమెచ్చఁగ. 105

వ. అనంతరము ద్రోణునిచాపంబనెడు బ్రహ్మదేవుండు విరాటద్రుపదులను వృద్ధత్వంబుచే వికృతాకారులుగను బాణవిమోచనంబనెడు సృష్టివ్యాపారంబుచే విలోభనీయదేహులుగను గావించి వారినిర్వురను వరించుట యేకకాలంబున జరుగుచుండ శచీదేవికైనను వారింపశక్యంబుగాని వివాదంబు స్వర్గంబున నప్సరసలకుం గల్పించెఁ బిమ్మట రణాంగణంబున ఘటోత్కచుఁడు భుజబలదర్పంబుచేఁ బడవైచిన పర్వతశిఖరంబులును బాషాణఖండంబులును దగిలి భగ్నశరీరయై సంజకెంజాయయనెడు మిషంబుతో రక్తధారను వర్షించుచున్నదనందగిన యారాత్రియు రయంబుగ నంత్యదశం బ్రాపించె నంతట జక్కవపులుఁగులకు సురతోత్సవంబు నొదవించెడి సూర్యతేజంబు గగనంబున వ్యాపింపఁగఁ గోపంబునను నిద్రాత్యాగంబునను రక్తిమంబుఁ దాల్చిన నేత్రంబుల ప్రతిబింబంబులచే రణభూమియందలి రక్తనదులలోఁ బద్మంబుల నంకురింపంజేయుచున్న కృష్ణార్జునాదులు దమలో ఘటోత్కచ విరాట ద్రుపదులు మ్రందుటం గ్రందుకొన్న వైరాతిశయంబున గురుని యాయుఃకారణంబగు లలాటలిపిని దొలఁగింపందలంచి ధర్మరాజు నొక యనృతవాక్యంబుం బలుకుమని యంగీకరింపంజేయువారై ముందుగ డగ్గఱిన ధృష్టద్యుమ్నుని సేనను మథించెడి హత్తులమొత్తంబును ముందర నిడుకొని యాకసంబు నిండ శంఖధ్వనింగావించుచున్న ద్రోణుని చెంతకు మేఘపంక్తిని ముందర నిడుకొన్న వరుణుని చెంతకుం బలె నభిముఖంబుగాఁ జనిరి. 106

ఆ.వె. అపుడు కోపకుటిలుఁ • డగుభీముఁడు వికుంభ
భవుని యాఖ్యనొక్క • భాగమైనఁ
బూనినవనివైర • మును బొందినాఁడనఁ
గుంభికుంభములను • గొట్టెగదను. 107

వ. ఇవ్విధంబుగ యుద్ధరంగంబునం దాహత్తి మొత్తంబును మొత్తెడు భీముఁడశ్వత్థామ నామకంబగు హత్తిని గూల్పఁగమదశాలియు స్వవశానువర్తియుఁ బ్రశ

---

106 వచనము. వృద్ధత్వము=ముసలితనమును ; ఛేదించుటయు.
విలోభనీయము=కోరఁదగినది ; పక్షులచే గోరఁదగినదియు.

107 పద్యము. కుంభశబ్దము=కడవకును ; ఏనుఁగుశిరస్సునకును.

స్త్రమణివిలసితశిరఃపాళియనగు నశ్వత్థామ మారెనని కర్ణకఠోరంబుగ ధర్మ రాజు నుడువఁగఁ జెంతనుండి యవ్వాక్యంబు నాకర్ణించి ద్రోణుండు వివర్ణముఖుండై పుత్త్రనాశదుఃఖంబుచే ధనుస్సును బుడమిపైఁ బడవైచి దర్భాసనంబున శయనించియుండఁగ నతనిం జూచి ధృష్టద్యుమ్నుండు హృష్టాంతరంగుండై తొలుతఁ దనతండ్రిని విఱిచికట్టించెననెడి కోపంబుచే వేగంబుగఁ జనుదెంచి వధింపనుద్యుక్తుండయ్యె. 108

గీ. ద్రుపదసుతుఁడొకకృపాణము ♦ తోడఁగత్తిఁ
బట్టిపెఱకేలుతోడఁగుం ♦ భజునిజుట్టుఁ
బట్టిశీర్షమునఱికె యి ♦ వ్వరమగురువు
నైనవేగనంతేవాసి ♦ గానొనర్చె. 109

మ. అతర్వాతను నింద్యమౌపితృవధం ♦ బాలించి యెంతేరుషా
న్వీతుండౌచును ద్రోణపుత్త్రుఁడపుడా ♦ గ్నేయాస్త్రముఁ బేయఁగా
నాతీక్ష్ణంబగు నస్త్రమందు శలభ ♦ వ్యాపారముంబూనువా
రై తాఁగీల్గిరి శత్రుసైన్యములలో ♦ నక్షౌహిణీసైనికుల్. 110

గీ. ఆపిదప నర్జునుండు బ్ర ♦ హ్మాస్త్ర మేయ
దానితేజంబుచేత నెం ♦ తయునడలిన
ద్రోణతనయుని యస్త్రంబు ♦ తోడఁగూడ
దినపతియుఁగాంతిహీనత ♦ నెనసెనపుడు. 111

చ. అపుడుసుయోధనుండు దివ ♦ మందుఘటించిన దీపికాంకురం
బుపగిదిఁ గాంతిహీనతను ♦ బొందిఘటోత్కచురాళ్ళవృష్టిచే
వ్యపగతకర్ణులైతమదు ♦ బాహుయుగంబులు ముక్కలేదగుం
దుపడు స్వయోధపుంగవుల ♦ తోడఁజనెఁ శిబిరంబులోనికిన్. 112

మ. నిజభక్తామరసాలసాలయుగళీ ♦ నిర్భేదనైపుణ్య పు
ణ్యజనస్తోమవిరామ రామబలరా ♦ మాద్యావతారక్రమ

---

108 వచనము. మదము=గర్వమును ; వినుఁగుమదజలమును.

స్వవశానువర్తి=స్వచ్ఛందవర్తియు ; వశ=ఆడుయేనుఁగుతో వర్తించునదియు.

త్రిజగద్భారనివృత్తికారణరణో • ర్వీధీరసంక్రీంద నా
త్మజసారథ్యవిశిష్టశిష్టజననం • తాపాపహారీహరీ. 113

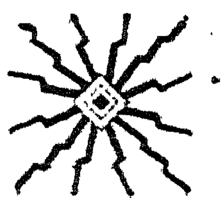
క. వీరప్రలంబదనుజవి
దారణకారణహలాయు • ధా బలరామా
ఖ్యా రేవతీమనస్సర
సీరుహమదవస్మరేంద • జితరిపుబృందా. 114

సుగంధివృత్తము.

వారిజాక్షపీనవక్ష • భక్తరక్షణాదరా
వైరిజైత్ర నందపుత్ర • భర్గమిత్రశ్రీధరా
చారుహారమేరుధీర • శాంత్యగారకేశవా
వారిదాభరక్షితేభ • పద్మనాథమాధవా. 115

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితా చాతురీధురీణాల్లమరాజా
న్వయ మాలికారత్నాయమాన వస్తంబసూత్రారామ ద్రావిడముఖ్య హరితస
గోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యకవిపుత్ర సుకవిజనవిధేయ
రంగశాయికవినామధేయ ప్రణీతంబైన యాంధ్ర
చంపూభారతంబునందు
దశమస్తబకము.
౨౦౨౭.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

ఏకాదశ స్తబకము.

క. శ్రీలక్షణా సుదంతా
కాళిందీ విరచితాఢ్య ♦ కపరిష్వంగా
కాలాంబుధర నిభాంగా
కాళియఫణిగర్వ భంగ ♦ గరుడతురంగా. 1

ఉ. ఆమఱునాఁడు సాగరస ♦ మన్విత రక్తనదీ ప్రవాహముల్
పైమొనయంగ నోయనఁగ ♦ భాస్కరుఁడెఱ్ఱని మేనుఁ బూనియెం
తేమది సంతసిల్లనుద ♦ యింప సుయోధనుఁడప్డు కర్ణునిన్
హేమఘటోదకంబు లెన ♦ యించి యొనర్చెను సైన్యనాథుఁగాన్. 2

గీ. అతనియభిషేక కాలంబు ♦ నందుశిరము
పైనివర్తిల్లు కనకకుం ♦ భంబుదనరెఁ
దనదుపుత్రుని శిరము మూ ♦ ర్కొనఁదలంచి
దండకున్వచ్చినట్టి సూ ♦ ర్యుండువోలె. 3

చ. పిదపను జక్రివాళపృథి ♦ వీధర గహ్వరసుప్తసింహపుం
గొదమలనిద్రఁ బోనణఁచు ♦ ఘోరపుభేరులనిస్వనంబులం
గదిసిన సేనఁగూడుకొని ♦ కర్ణుఁడు దేరుననెక్కి యాజిలో
నెదిరెనుగాలపృష్ఠధను ♦ వెంతయుఁగేల నటింపఁజేయుచున్. 4

గీ. ఆయెడను బాండవులదళ ♦ వాయియైన
ద్రుపదసుతుఁడును శరములు ♦ దోనలువిండ్లు
పట్టసములును శక్తులుం ♦ బట్టికొన్న
సైన్యములతోడఁ జనుదెంచె ♦ సమరభువికి. 5

గీ. పదపడి ప్రగల్భమగు కురు ♦ పాండవీయ
సేనదివియందు నాక్రమిం ♦ చినగజోగ

ణముల చేత నపాపనో • నర్చెఁ జిత్ర
మగ మునుపె శుద్ధమై యున్న • గగననదిని. 6

క. భటతతిని భటతతియు గజ
ఘటను గజశ్రేణియుఁ దుర • గచ్ఛటతురగ
చ్ఛటను రథపటలమును రథ
పటలము వెస నదిరితఱిమె • వసుమతి వణఁకన్. 7

క. అరిసేనఁ జూచి కోపముఁ
బూరసిన రాధేయు చాప • మునఁ డంకృతివి
స్తరిలంగన్ స్వగుణంబు
న్భరియింపఁగఁ జాలకుండె • నభమదిరొల్లన్. 8

ఉ. కౌరవసైన్యనాథుఁ డగు • కర్ణుని బాణ సముత్కరంబుచే
దారితమైనయట్టి ద్వర • దంపుశిరంబులనుండి సన్మణీ
వారము పైకి వెల్వడెను • ద్వత్సుతుఁడిట్లుగ మన్ని వాసనం
హారమొనర్చెనంచును వి • యన్మణితోడను దెల్పనోయనన్, 9

గీ. కర్ణుని శరాళిచే నసే • కబిలములనె
నసి రిపులడాళ్ళపంక్తి ద • నర్చెదుఃఖ
భీతృపాసంకరతనుండి • వేలువేలుఁ
బ్రాణములఁదీయ యముజల్లె • డాయనంగ. 10

క. పిమ్మట నకర్ణుఁడు బా
ణమ్ములను నిగిడ్చి భటగ • ణమ్ముఁదునిమెనా
గమ్ముల మావటులకు దుః
ఖమ్మిడె రథికులను బంపెఁ • గాలునిపురికిన్. 11

గీ. కర్ణహతభటులం దగ్రి • గణ్యుఁడైన
యొకఁడు రవిబింబబిలమార్గ • మొందియుండి
దేవనుతివాక్యముల స్థూల • దేహుఁడగుచుఁ
బైకినలఁతియు వెడలఁగ • లేకయుండె. 12

---

6. ప. అపాప=దోషరహితమైనదియు; తొలఁగిపోయిన జలసమూహము గలదియు.

గీ. వీరులనెల్లను గోయఁగ ♦ సురతరువునఁ
బువులులేకుంట నచ్చరల్ ♦ మున్వరించి
నట్టిసురల గళస్థమా ♦ ల్యముబలాత్కృ
తినిగొనివరించిరపుడు నూ ♦ తనసురలను. 13

గీ. అట్టికర్ణుని బాహుశౌ ♦ ర్యమునుజూచి
పోరునఁ సర్వరిపునేత్రి ♦ ములుభయంబు
నెనయుచుండిన వైనను ♦ గృష్ణునికడ
కన్నొకటియె మహామోద ♦ కలితమయ్యె. 14

గీ. వీరుఁడగు కర్ణశిరముపై ♦ విరులనెల్ల
సిద్ధగంధర్వ ముఖ్యులు ♦ చిమ్మచిమ్మ
సుమవిహీనులగుచునుండ ♦ సురలసభను
భానుచంద్రులె దివిఁబుష్ప ♦ వంతులైరి. 15

క. ఈరాధేయునిశిత శర
వారమునకు జడిసిరవిన ♦ భస్థలిదవుగాఁ
బారెను ధ్రువమగుగాదే
నీరవిపాదముల కెట్టు ♦ లెఱుపాదవె వెసన్. 16

గీ. ఆతఁజేని సూర్యకాంతుల ♦ చేతనెఱుపు
ఛాయనొందిన మేఘుని ♦ కాయమలరెఁ
జాలకాలమునుండి పై ♦ శౌచములుది
నందలఁచిపోరఁ గొన్నపై ♦ న్నింజుడనఁగ. 17

గీ. పిదప సాయంతనముననె ♦ కుంతిదివియఁబడి
రవికుమారుని ధనువున ♦ మిత్రను వదలె
భయపడి దిగంతరములందుఁ ♦ బరుగువెట్టు
చున్నరిపు నృపులనుజూడ ♦ నోయనంగ. 18

---

15 పద్యము. పుష్పవంతులు = పుష్పములుగలవారును ; పుష్పవంతులనెడు
సంజ్ఞగలవారును.

16 పద్యము. పాదములు = చరణములును ; కిరణములును.

చ. రవిసుతుఁడున్ నవీనపుశ ♦ రక్షితులొందని యాత్మసైన్యముల్
దివిరివినిశ్చలంబులగు ♦ దృష్టులతోడఁ బ్రతీక్షణంబు నా
ర్జవమునఁ దన్నుఁ జూడ ధృత ♦ రాష్ట్ర సుతాగ్రణియగ్రపాణితోఁ
దవిలి చిస్వాంగుళింగొనఁగఁ ♦ దానుజనెన్ శిబిరంబులోనికిన్. 19

వ. మఱునాఁడు పరిస్ఫురితకమల చక్రవ్యూహంబును బ్రకాశమాన పత్రికల సం
చారంబును బ్రకటిత ధనంజయ తేజోవర్ధనంబునై కాఁగలయుద్ధంబు బలెను
న్న ప్రాతఃకాలంబుదయింపఁగ వెన్నునిసారథిగఁ బన్నిన యర్జునుంబఱిమా
ర్ప శల్యసారథ్యంబె తద్దయు సాధనంబని నిశ్చయించుచుఁ గర్ణుండు శల్యు
నిఁదనకు సారథింజేయుమని బోధింపఁగ దుర్యోధనుండు సబహుమానంబుగా
శల్యునిగారవించి కర్ణునకు సారథ్యంబొనర్పుమనఁగ విని యతండు డెందం
బునంగుందుచున్న నతనిని మధురవాక్యంబులచేఁ గోపంబుమాన్పి కర్ణరథం
బునకు నలంకారంబగు సారథ్యంబుఁగావింప నంగీకరింపంజేసె. 20

గీ. ఆదటఁ బరాక్రమాన్వితుఁ ♦ డర్కసుతుఁడు
రథ్యముల శల్యుఁడూన్చిన ♦ రథము నెక్కెఁ
ద్వరను గురుభటవితతియుఁ ♦ బ్రమదమొందెఁ
బాండవుల యోధులెంతయున్ ♦ భయముపడిరి. 21

క. తరువాతం గర్ణుండ
య్యరదముతో వెసరణోర్వి ♦ యందునెనసి చె
చ్చెర శంఖమున్ దదంత్యా
క్షరవాచ్యము నారవములఁ ♦ గడుఁబూరించెన్. 22

వ. పిమ్మట నరిభయంకర బాహుదండుండగు సూర్యపుత్రుండు తనకు సారథి
యగు శల్యునితోనిట్లుగ నొకవాక్యంబుఁ జెప్పందొడంగె నోయిశల్యుఁడా
యిప్పుడున్ సారథ్యకౌశలంబుఁ గనుఁగొని యర్జునసారథి ముఖంబులజ్జా స
ముద్రంబులోఁగూడి మునుంగుటకై నాభిపద్మంబునందు నివసించిన శివసార
థి ముఖంబుల నాల్గిటిని బిలుచుటకోయనఁ దద్దయువంచఁబడియుండె. 23

గీ. మఱియు నిఁక శల్యుఁడామరు ♦ న్మండలోప
లాల్యమానుఁడు సకలవి ♦ లసితహేతి

సముదయుఁడునైన యాధనం • జయునినాదు
భుజముశరవృష్టిచే వేగ • బొగ్గుఁజేయు. 24

వ. పిమ్మట శల్యుండు కర్ణకఠోరంబగు నకర్ణుని వచనంబు నాకర్ణించి మున్న ధర్మరాజుగోరిన ప్రయోజనంబు మదినెఱింగి యివ్వాక్యంబు నిరసించి యవార్యంబగు కర్ణుని ధైర్యంబు గగనపుష్ప సదృశంబుఁగా జేయ నిట్లుగఁ బ్రత్యుత్తరంబుఁ జెప్పందొడంగె. 25

క. మును విరటుని ప్రోలికేఁబ
జ్జను రణరంగమునఁ గ్రీడి • సారథివేగం
బుననీ నేత్రోత్పాటన
మును జేయఁగ నిద్రనీకుఁ • బొలుపెట్లయ్యెన్. 26

ఉ. ఆదినికాననంబునఁ బ్రి • యానమొకించుకయైన లేకదు
ర్యోధను దేవగాయకుఁడు • రొప్పుచుఁ బ్రాళ్ళను గట్టుచుండనీ
వాదరినున్న యీరమున • నప్డునిగూఢత డాఁగి కీచకా
వేదిత రంధ్రగానమున • భీతినిబొందతికాదె చెప్పుమా. 27

గీ. ద్రుపదసుత పెండ్లివేళయం • దగమిగూడి
కొనిన ధృతరాష్ట్రసుతులతోఁ • గూడఁగ్రీడి
తూపులంబడి యాత్తగం • ధుండవయ్యుఁ
గర్ణయెటులాత్త గంధతఁ • గంటిమఱల. 28

క. ఆయర్జునుతో సామ్యము
డాయుటకై శంభుఁడొకఁడుఁ • డసమర్థుండౌ
స్వీయపుజీవనము దృణ
ప్రాయముగా శివునితోదు • రము సేయుటచేన్. 29

---

24 ప. మరున్మండలశబ్దము=దేవసమూహమునకును, వాయుసమూహమునకును. హేతి=ఆయుధమును, అగ్నిజ్వాలయు. శరవృష్టి=బాణవర్షమును, ఉదకవర్షమును.

26 ప. నేత్రశబ్దము=కంటికిని. వస్త్రమునకును.

28 ప. ఆత్తగంధశబ్దము=తిరస్కరింపఁబడినవానికిని, గర్వముతోఁ గూడినవానికిని.

వ. ఇవ్విధంబుగ వచించెడిశల్యునకు నర్జునునిపైనున్న యతిసాంద్రంబగు పక్ష
పాతంబును దెలిసికొని సూర్యనందనుండును మృదులంబై పదవిభాగచమత్కా
రంబుచేరమణీయంబగు నొకవాక్యంబు నిట్లుగనుడువందొడంగె. 30

గీ. ఓయిశల్యయిపుడు భాగి ♦ నేయకీర్తి
నెల్లభువిఁబ్రకటించెడి ♦ నీవు నాదు
మాతులయటంచు నిటుపెక్కు ♦ మాటలనువి
జయునితోసరిసేయకు ♦ శంభునైన. 31

క. ఈతెఱఁగునఁ బలికెడిప్ర
ద్యోతనసుతు పెదవులబలె ♦ నుభయులసైన్య
వ్రాతములును యుద్ధంబున
కైతాఁకెనుసత్వరమున ♦ నన్యోన్యముగాఁ. 32

గీ. అప్పుడిలనెల్లచోటుల ♦ యందునున్న
జలముగల్గు సరస్సులు ♦ సైన్యధూళి
దగిలిశోషిల్లుచుండఁగ ♦ గగనమందె
యప్సరోబృందమగుపడె ♦ నందఱికిని. 33

వ. తర్వాత నచ్చోట నన్యోన్య ఘట్టనంబుచే జనించిన మిణుఁగుఱులనెడి దంభం
బున మున్నుద్రావిన రక్తబిందువుల నజీర్ణంబగునని సంశయించి వెడలఁగ్రి
క్కుచున్నవి యనందగు పట్టసంబులతోడను గబంధంబులనుమీఁదికెగయిం
చు సామర్థ్యమునె యుద్ధరంగమను గురువుచెంగట నభ్యసింపంబుడమి కేతెం
చిన మేఘబృందంబులం బోలియున్న డాళ్ళగములతోడను నానావిధయో
ధులు నాకుక్కమ్మడికి సులభంబుగఁ బ్రవేశింప సూర్యరంధ్రమార్గంబును విశా
లంబొనర్పనో యనంగ నాకసంబున దవ్వుగనెగసెడి శక్తులతోడను బ్రతిక్ష
ణంబునందు నీల్గిన శత్రువులవృత్తాంతంబును ధనుష్కోటియనెడు మొగంబు
తో సారెసారెకు వచింపనో యనంగ ధనుర్ధరుల చెవిడగ్గఱకరుదెంచిన విం
డ్లతోడను రణోత్సవంబు నవలోకింపఁ గుతూహలంబునొందిన సిద్ధాంగనల

---

32 వ. అప్సరోబృందము=ఉదకముతోఁగూడిన సరస్సుల సమూహము మన
కును, అచ్చరల మొత్తమునకు.

గబ్బిగుబ్బలకును దమకుంభస్థలంబులకును గల తారతమ్యముం బరీక్షించునభి
లాషంబుననోయన నుప్పరంబున దవ్వుగఁ దుండంబులం జాఁచిన గజబృందం
బులతోడను జక్రాకృతిగమనంబనెడు మిషచే నొక్కయడుగైన నడువంద
గదని మార్తరను నిరోధింపవర్తులరేఖను వ్రాయుచున్నట్లుదగు గుఱ్ఱంబుల
తోడను రక్తపుబురదచే నరుణితంబులగుచుఁ జెచ్చెరందిరుగ నారసినపుడమి
బిలంబులనుండి వెడలనిచ్చగించిన శేషుని సహస్రఫణంబులందగు మణికాంతి
పుంజంబులంబూనినట్లున్న చక్రంబులతో సంచరించెడి రథంబులతోడను గ
డుభయంకరంబగు నయ్యుద్ధంబువేలుపులకుం బులకలంగలిగించుచుండ. 34

ఉ. అంతటదుస్ససేనుఁడుని ◆ జాక్షి వినిర్గతకోపవహ్ని సం
క్రాంతభయంబు చేతననఁ ◆ గన్బయినున్నలలాటమందువి
శ్రాంతినిగన్బొమల్ బొరయ ◆ రౌద్రముఖుండగుచున్ రిపుక్షమా
కాంతులనైనఁ దాభటులఁ ◆ గానొనరింపఁదొడంగెవింతగన్. 35

గీ. అతఁడుకుంతలాళ్యంబరాం ◆ చితవిభూతి
ధుర్యమగు సింహరవముల ◆ తోనవజ్ఞ
సలిపె సోమకలాస్యహే ◆ తులనెసంగు
ద్రోవదిని బోలియున్నపా ◆ ర్థునివృతనకు. 36

వ. పిమ్మట ద్రోవదికటిస్థలంబు నందలి వలువలందొలఁగించు సమయంబునఁ
జక్రాకృతిగఁ దిరుగునలవాటుననో యనంగఁ బలుదెఱఁగులగుమండలాకృ
తిగమనంబుల నొనర్చువాఁడును దమయునికిపట్టుం గొట్టెడి భీముఁడెచటనుం
డి వచ్చుచున్నాఁడని వీక్షింపందలంచి యున్నతస్థలంబు నధిష్ఠించిన వక్షస్థ
లాంతర రక్తపుంబుడగల నందగు కోపారుణిత లోచనంబులచే నతిభయంక
రుండును దనకరతలంబుతో గదను ద్రిప్పుచు భటులను గుఱ్ఱంబులను గజ

---

35 వ. కుంతలాళ్యంబర=శిరోజములను తుమ్మెదలనుబోలిన ఆకాశము
ను, శిరోజములబృందముయొక్కయు వస్త్రములయొక్కయు.
సోమకలాస్యహేతులు=పాంచాలులయొక్క యుద్ధనాట్యమునకుఁ గారణ
ములును. చంద్రకాంతివంటి ముఖకాంతులును.

బృందంబులను వధించి తద్రక్తప్రవాహంబు సంగరరంగంబునందుఁ గంఠప్రమాణంబుగఁ బ్రవహింపంజేయువాఁడును గగనంబునిండ సింహనాదంబొనర్చువాఁడునగు దుశ్శాసనుండు భీమునకుం గనుపించె. 37

గీ. భీముఁడును దుస్ససేనుఁడుం • బెద్దకచ్చ
ములను గట్టికొనియు నభీ • కులగుచుండి
సింహనాదంబులొనరించి • చేతగదలు
గొనుచుఁ బోరిరొండొరుతోడ • ఘోరముగను. 38

క. అనిలజుఁడు కౌరవులయెదు
టనుదుశ్శాసనుని భువిఁబ • డంద్రోసిరొమ్మూ
తనిచెక్కిలిఁగరములచే
త నుదరమునఁగాళ్లతోను • తండగమోదెన్. 39

క. తనపత్నికొప్పుఁబట్టికొ
నిన రిపునెదను విదళించి • నెత్తురుగ్రుక్కం
గొనుభీమునకనుబూఁచుల
కనుగలహంబయ్యెఁ గూడి • క్రోలెడివేళన్. 40

క. అనిలసుతుండాదుశ్శా
సనురక్తముచేత ద్రుపద • జాకచభారం
బునశాత్రవనృపతులలో
చనములతోఁగూడ నెఱుపు • సంధిలఁజేసెన్. 41

వ. తదనంతరంబ. 42

గీ. అరులనణఁచి కురుక్షేత్ర • చరముభయద
మవుచుఁ బరధేనుకాంతమై • న వృషసేన
కాయమును బార్థగోపుఁడు • కాండతతుల
చేతయమలోకగోష్ఠముం • జేర్చెనపుడు. 42

---

37 వ. అభీకులు=కాముకులును, భయరహితులును.

42. పరధేనుశబ్దము=యితరుల ధేనువులకును; అసిధేనుకయను నాయుధవిశేషమునకును.

చ. విజయకుమారకంబెటఁ బటు ♦ విక్రముఁ గౌతనపుత్త్రినాజిలో
విజయుఁడు గూల్చుటన్ విని ర ♦ వి ప్రభువుండురుషన్ ద్విషన్మృగ
వ్రజములకున్ సివంగియయి ♦ ప్రజ్వలితారుణనేత్త్రుఁడై విరో
ధిజనులనష్ట దిక్కుల వ ♦ ధింపఁదలంచుచునుండె నయ్యెడన్. 43

క. చండకరసుతునిహస్తము
కుండలరూపముగ విల్లు ♦ గూర్చిన దగుచున్
బాండవుల సేననడుమం
దాఁడవ మొనరించుచుండెఁ ♦ దత్సమయమునన్. 44

క. పెనకువలోహతమగుయో
ధనికరమాత్మపితృబింబ ♦ తలమును భేదిం
చునటంచు మదిఁదలంచియొ
యననినజుఁడు దివినిగప్పె ♦ నాశుగములచేన్. 45

గీ. రవిసుత విముక్తములగు శ ♦ రవ్రజంబు
లప్పుడు కరీంద్రమండల ♦ మందు వ్రాలెఁ
దగు నీఁకను మార్గణౌఘము ♦ దానజలస
హితకరస్థూలలక్ష్యార్థ ♦ మేగుచుండె. 46

ఉ. భీకరతేజుఁడై ప్రబల ♦ వీరుఁడు కర్ణుఁడు కాలపృష్ఠమున్
వీఁకస్ఫురింపఁజేసి రణ ♦ వీథిఁ జరింపఁ బదీయభల్లపున్
మూకలచేతఁబడ్డరిపు ♦ ముఖ్యులు నప్పుడు రక్తపృష్ఠమున్
బ్రాకట మొందఁజేసి యవ ♦ రాచరియించిరి యుద్ధభూస్థలిన్. 47

గీ. శల్యసారథ్యమొందిన ♦ స్యందనంబు
నందుఁ గూర్చుండిదురమునం ♦ దచట నచటఁ
దిమ్మరెడురవిసుతుఁడును ♦ రిపుమదంపు
జలము నార్పుటచే నయ్యెఁ ♦ జండకరుఁడు. 48

---

46. ప॥ మార్గణౌఘము=బాణసమూహమును ; యాచకబృందమును. దానశబ్దము=ఏనుఁగు మదమునకును; త్యాగమునకును. కరశబ్దము =ఏనుఁగుతుండమునకును హస్తమునకును. స్థూలలక్షశబ్దము=గొప్పదాతకును ; గొప్ప లక్ష్యమునకును.

గీ. అపుడు రణమునఁ గర్ణుని • యరదముఁగని
హరికినైనను మదిని ధై • ర్యంబుదొలఁగఁ
దనువునందుండి చెమట నీ • రునాఁగిజాఱెఁ
గరమునందుండి తరటు ను • ద్వరగజాఱె. 49

వ. పిమ్మట నయ్యర్జునుండును గర్ణుండు నొకరితో నొకరు ద్వంద్వయుద్ధంబు గావింపందొడంగిరి. 50

ఆ. వె. వీరులైనకర్ణ • విజయులచక్రికృ
తినినొనర్పఁబ్రబలు • ధనువులపుడు
మధ్యమందుఁగలన • మరభూమిదేవత
కలరుకర్ణభూష • లట్లుగ్రాలె. 51

క. అనిమిషపతిసుతరవిసుత
ధనువులగుణరవము సార • దముని నభమునన్
వినియపుడు మహతిసంతు
ష్టినిబొందియుఁ బొందకుండెఁ • జిత్రముగాఁగన్. 52

గీ. అతివిపుల బాహువిక్రము • లైనయర్జు
నార్కసుతు లిరువురును రు • షావలీఢు
లగుచును బరస్పరముగ భ • ల్లాఘములు ద
గులుటచే నరుషావలీ • ఢులయిరపుడు. 53

చ. అమరవరారుణాత్మజ శ • రాసవిముక్తములైన బాణసం
ఘములు నభంబుదట్టముగఁ • గప్పఁగ నత్తఱియందు దేవభా
వముఁగని వచ్చినట్టిభట • వర్యులఁ బ్రశ్నమొనర్చె నారదా
ఖ్యమునివరుండు యుద్ధపుఁబ్ర • కారములెల్లను దెల్పుఁడంచుఁగన్. 54

గీ. ఆదటను రవిసుతుఁడు నా • గాస్త్రమంత్రి
తమగు బాణముఁ గేలునం • దాల్చుచుండ

---

౫౩. ప. రుషావలీఢులు=కోపముతో నిండినవారు; అరుషావలీఢులు=వ్రణములతో నిండినవారు.

సర్వదేవాంగనల కంటెఁ • బూర్వమందె
యల్లయూర్వశి వరణమా • ల్యంబుఁ దాల్చె. 55

గీ. కర్ణుఁడర్జున హననంబు • కయిధనువునఁ
బన్నగాస్త్రము సంఘటిం • పఁగ బలాహి
తుఁడు దనకుఁ గల్పకవనము • తోడఁగూడ
నందనద్వయిగలదటం • చుఁదలంచె. 56

గీ. అరిసుతుఁ డేసినట్టియా • యస్త్రమపుడు
దివిని జిహ్వాద్వయంబుఁ బై • కి వెడలించి
తేజరిలె నిప్పుడేనరిన్ • ద్వివిధములుగఁ
జేయుదునటంచు నభినయిం • చినది యనఁగ. 57

గీ. పిదప నర్జునకంఠముఁ • ద్వివిధములుగ
సలుపవచ్చెడి పన్నగా • స్త్రమును జూచి
శౌరిదనకాలుతోఁ గ్రిడి • స్యందనంబుఁ
బుడమిలోపలికిఁ దిగఁ • బడఁగఁ ద్రొక్కె. 58

గీ. వాసుదేవు నుపాయంబు • వలననేమి
దనుకగుఱ్ఱింగిన క్రీడిర • థమునకపుడు
శివునిరథమగు భూమిబాం • ధవమగుటనా
యనఁగ నవకాశమును మధ్య • మందునొసఁగె. 59

గీ. ఆపిదపఁ గురునృపులక్ష్వే • శార్భటిబలె
నింగిఁ దనదుక్ష్వేళార్భటి • నిఁ బ్రకటించు
నట్టి నాగాస్త్రము ధనంజ • యమకుటాగ్ర
మును సురేంద్రునిభయమును • బోనడంచె. 60

క. తరువాత స్నేహరసమునఁ
బరిషిక్తంబగుచుఁ బక్ష • పాతియునైయ

---

56. వ. నందనశబ్దము=కుమారునకును; నందనవనమునకును.
60. ప. క్ష్వేళార్భటి=సింహనాదము: గరళతీక్ష్ణత్వము.

న్నరుని శరమనెడి తక్షక
వరము మఱలవచ్చి భుజగ • వరమును బెంచెన్. 61

క. కరివరములఁ బాదాతులఁ
దురగంబుల నరదములను • దు్రించెడి నరుఁడా
హరియాజ్ఞను గర్ణకర్తే
బరమున వివిధాస్త్రములను • బఱపెను వేగన్. 62

గీ. అపుడు బహుదాతయగుటచే • నఖిలమార్గ
ణగణములయందు నధికాదృ • తిగలకర్ణుఁ
డాత్మతను సక్తమగు విజ • యపటుమార్గ
ణగణమును జీవమిడిసార్థ • ముగనొనర్చె. 63

గీ. పిదపఁ గర్ణుఁడు కర్ణపు • ద్వితయమందె
యొసఁగఁగ సుయోధనుఁడు శోక • రసమునందు
మునిఁగెఁ గాఁగల హరిదనిమ • జ్జనముకొఱకు
నధికమగు నబ్బెసమునుజే • యనాయనంగ. 64

గీ. ఆదటను సూర్యుఁడునుదన • యాత్మభవుని
మరణమువలనఁ జెచ్చెర • మజ్జనంబుఁ
జేయఁదలఁచినవాఁడన • క్షీణకాంతి
సమితియగుచు మునిఁగెను • సందరిమందు. 65

చ. జలధరనీలదేహవిర • జాతటినీతటరమ్యగేహ ని
శ్చలకరుణాలవాల భవ • సాగరబాడబవహ్నికీల మం
గళతరకీర్తి తాపస ని • కాయమనోంబుజవర్తి సంతతా
ఖిలభువనావనవ్రత భ • గీరథముఖ్యనృపాల సంస్తుతా. 66

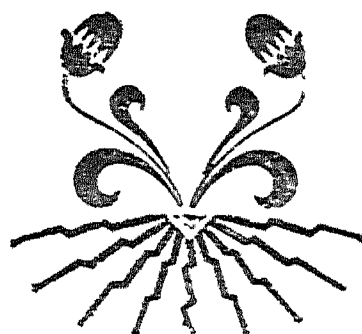
క. మూఢజనజ్ఞానసమా
రూఢమతి విధాయిబౌద్ధ • రూపమహాంహో
గాఢతమతిమిరభాస్కర
ప్రౌఢార్వీకృతసుపర్ణ • ప్రాభవపూర్ణా. 67

మత్తకోకిల. కాంచనాంబర కంబుకంధర • కంససంహర యచ్యుతా
పంచసాయకకోటిసుందర • ద్వారకాపురమందిరా
వంచితక్షణదాచరోత్కర • పాంచజన్యలసత్కరా
పాంచితాఖిల మానిపోషణ • యాదవాన్వయభూషణా. 69

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితా చాతుర్యధుర్య శాల్వమరాజా
న్వయ మాలికారత్నాపస్తంబసూత్రారామద్రావిడముఖ్య హరితస
గోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యకవిపుత్ర సుకవిజనవిధేయ
రంగశాయికవినామధేయ ప్రణీతంబైన యాంధ్ర
చంపూభారతంబునందు
నేకాదశస్తబకము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము.

ద్వాదశస్తబకము.

క. శ్రీకాశీనగరస్థసు
ధీకరిసాందీపసన్ని ♦ ధి సమభ్యస్త
వ్యాకరణాద్యధ్యయనవి
భాకరశశినయనశేష ♦ ఫణిరాణ్ణయనా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

ఉ. ఆతరువాతశత్రుహృద ♦ యంబులకెల్లపుడున్ భయప్రదుం
డై తగుచున్ రణాంగణమునందు స ♦ మర్థుఁడునైన మద్రభూ
నేతనుసైన్యనాథునిగ ♦ నిల్పి సుయోధనుఁ డప్పుడాబలా
రాతికిఁ దానుదుల్యుఁడని ♦ ప్రాభవమొప్పఁ దలంచె నాత్మలోన్. 3

మ. పిదపన్ బాహుబలంబుచేత రిపులన్ ♦ వేల్పుందలల్ వేమఱుం
గదలన్ జేసెడి ధీరుశల్యనృపతిం ♦ గాలాత్మభూహస్తమా
కదనంబందుల శక్తిచేతవధముం ♦ గావించి తొల్దొల్త నే
ర్పొదవన్ శాత్రవహింసకత్వమును దా ♦ నొందింపఁ బూనెన్ రహిన్. 4

ఆ.వె. ఆదటను బరాక్ర ♦ మాన్వితుఁడగు యమ
ప్రథమికుఁడభీష్ట ♦ పాశకుని శ
కునినిడాసి సమర ♦ మున యమదాపిత
పాశకునిగఁ జేసెఁ ♦ ద్వరితముగను. 5

5. ప॥ యమప్రథమికుఁడు = నకులుఁడు; యములలో మొదటివాఁడును.
పాశకము=అక్షము; పాశమును.

గీ. పదపడిరణంబనియెడిత • పర్తుశోభఁ
దగిన సహదేవ బాహుపత్రి • తాపరవిది
శలనడుమధావదాత్మఘో • షములు గలయు
లూకదర్పము నెసఁగఁగ • నీకయణఁచె. 6

గీ. పిదప నెఱుపొచుదానపు • విధిఁబ్రసక్త
మగునవలకీలయనఁ బొల్చు • నట్టిచమర
వాలమునుబూను ధనువెత్తి • పార్థుఁడరులఁ
దునుమద్రోణజకృపముఖుల్ • దొలఁగిచనిరి. 7

వ. ఇవ్విధంబునఁ దన తమ్ములును బందుగులును సేనలును సమరంబునన్నెల్ల సమయుటంగనుంగొని దుర్యోధనుండు డెందంబునందు మందగఁగడు బెగడుపడి యొకానొక యగోచరస్థలంబున నిలిచియుండుటయె యగ్గలంబగు నాదు జీవితకాలయోగంబని యూహించి సత్వరంబుగఁ గవచమున్ ధరించి శమంతతీర్థపంచకంబునకు సమీపవర్తియై సముద్రగంభీరంబునగు ద్వై[illegible]ంబను నొకసరోవరంబునఁ జొచ్చి నాభుజంబునం జిరకాలంబునుండి వహించుచున్న పుడమిని నీయంద సమర్పించెదనని పాతాళలోక నివాసియగు శేషునిలోచన సహస్రద్వయంబునందు మంతనంబుగఁ దెలుపనోయన సత్యంబె పూరంబుగ మునింగి తానెఱింగిన జలస్తంభన విద్యచే నుదకంబు నెల్లస్తంభింపంజేసె. 8

క. మునుబకసంహరుఁడైన ప
వనజుఁ డిపుడు ధార్తరాష్ట్ర • వధమునకుఁ గడం
గనని తలంకిన దుర్యో
ధనునకుఁ గొలఁకుననుమునుక • దగినది యయ్యెఁ. 9

గీ. ఆదట సుయోధనుఁడు గుహ • లందుఁగొండ
చరియలందగు ఝురులందు • సాంద్రవనుల
నొనరు పొందరిండ్లయందుడాఁ • గెనని యతని
వెతుకరణాభువినుండిమా • రుతి వెడలెను. 10

---

6. ప॥ ఆత్మఘోషములు=తనయొక్క సింహనాదములును; కాకలును, ఉలూకశబ్దము=శకుని పుత్రునకును; గుడ్లగూబకును.

క. అపుడితర సోదరులతో
నుపగతుఁడగు పవనజునకు ♦ ననుజయమును గూ
ర్పఁ మున్నఁ గ్రీడికిఁ బలెన
గుపదె వనాంతమున శబర ♦ కులుఁడొకఁ డెదుటన్. 11

వ. పిమ్మట నాశబరునకు నమస్కరించి సవినయంబుగాఁ జక్రవర్తి లక్షణంబులతోఁగూడిన దుర్యోధనుని యడుగులఁ గడ నెఱింగింప వనదేవతలు జలంబు దెచ్చుకొన సంపాదించిన కలశములనందగి యున్న కలశరేఖలచే ముద్రితంబగు నయ్యడుగుల మార్గంబు బగుపడంగాంచి భీముండు యుద్ధరంగంబున యోధులు ప్రయోగించిన బహువిధాయుధంబులవలనఁ దీక్ష్ణత్వంబు నభ్యసించినవి యనఁదగు పరుషవచనంబుల నుడువఁగ విని కోపంబున జనించు దీర్ఘనిశ్వాసంబులు తత్సరోవర జలంబుపై బుడగలంబొడమింప నందుండి వెడలి యొద్దున కేతెంచి మానిజనాగ్రేసరుండును మహాధైర్య యుతుండునగు దుర్యోధనుండు పటురోషభీషణుండగు భీమునితో నెదుర్కొని ఘోరంబగు గదాయుద్ధంబు చెచ్చెరం గావింపందొడంగె. 12

గీ. ఎవనినామంబుతోఁ గూడ ♦ నెనయుచుండి
భద్రదేవ యనంబడు ♦ పదములొనరు
నట్టిబలశాలియగు బలుం ♦ డలసరస్వ
తీతటమునుండి సమరక్షి ♦ తికరుదెంచె. 13

గీ. అచటనబ్బురమైన గ ♦ దాహవంబుఁ
జూచుబలరాము నమ్రదా ♦ శిష్యులతోడ
సలలితామోద సుమవృష్టి ♦ చదలునుండి
భీమదుర్యోధనుల వజ్జఁ ♦ జెలుచఁగురిసె. 14

గీ. అచ్చటను గుంభకార చ ♦ క్రాకృతిగను
ద్రిమ్మరెడు నయ్యిరువురి ♦ దమ్మదెలియ
బలుఁడుకృష్ణుఁడు పాండుపు ♦ త్రులును సురలు
చారణులు నశ్వముఖులును ♦ జాలరయిరి. 15

ఉ. పిమ్మట సిద్ధినాదియగు • పేరును బూనిన మంచిపల్వని
త్యమ్ము మథించుచున్నదని • యాగ్రహ మొందనదో యనంగఁదా
నమ్మురవైరి నేత్రియుర • యుమ్మనఁ దెల్ప సుయోధనోరుయు
గ్మమ్మును గూల్చె మారుతికు • మారుఁడు దారుణమౌగదాహతిన్. 16

మ. అగజాపుత్రుఁడు తారకాసురుని సం • హారంబుగావించిన
ట్లుగ దుర్యోధనుఁ గూల్చి పిమ్మట మహా • టోపంబుతో మాధవో
పగతం బైచను పార్థ వర్గమొగి ష • ట్వక్త్రింబులన్ శంఖముల్
దగఁ బూరించి దినాంతమందు శిబిర • స్థానంబునన్ దూకొనెన్. 17

శా. సాయంకాలమునందు నగ్నికయితే • జంబిచ్చుచున్నట్టిచో
నాయాదిత్యుకరంబునుండి దిశలన్ • వ్యాపించుధూమవ్రజం
బోయున్నట్లుగనుండి దృష్టులకున • డ్డొందించు పెన్ జీఁకటు
ల్డాయంజొచ్చెఁ గురుక్షితీశపటశా • లాబృందమందెంతయున్. 18

సీ. అయ్యంధకారంబు • నందునశ్వత్థామ
రణరంగమందునే • ర్పడఁగ వెతకి
ప్రాణసంయుక్తుఁడై • పరఁగు దుర్యోధను
పజ్జకుం జేరి యా • పదలయందు
నుచితంబులైనట్టి • వచనంబులను బలికి
యతనినోదార్చి యా • యాలమందు
దానుగావింపఁగాఁ • దలఁచిన పనియెల్లఁ
దెలిపి యాతనియాన • తిని గయికొని

తే. గీ. వెడలియేగుచు మార్గపు • నడుమయందు
శంభువరమున హృష్టుఁడై • చాపమౌర్వి
చేత ద్రుపదకుమారుని • శిరముఁద్రుంచి
శూరులైనట్టి ద్రౌపదీ • సుతులఁ దునిమె. 19

వ. ఇవ్విధంబుగ నర్ధరాత్రింబున నతితీక్ష్ణంబులగు తనసాయికంబులచే ననేక శత్రుసైన్యంబుల ఖండించి ధర్మతనయుని పటకుటీరంబునుండి వెడలి ప్రాప్త కటకములగు స్వభుజంబులం బోలియున్న కృపాచార్య కృతవర్మలతోఁ గూడ

వెండియు త్వరితసరోవరతీరంబునకుం జేరి దుష్కరంబగుతనవృత్తాంతంబును
డువుచున్న యశ్వత్థామనుజూచి యోయిమిత్రుఁడా యిప్పుడు నాసంతోష
మింతయని సూచించుటకుంబలె బాహుయుగళంబద్ధంబుగాఁ జాఁచి ప్రియా
సంబుతోఁ గౌఁగిలించుకొని నీవె నాకుఁ బ్రాణంబవయితివని సవినయభాష
ణంబులవచించు దుర్యోధనునిపైఁ గోపంబుననోయన నప్పుడతనిప్రాణంబులు
విడిచిపోయె. 20

క. తరువాతఁ గృపాచార్యుఁడు
కురుపట్టనమందుఁ జేరు ♦ కొనె ద్వారకకున్
దరలెఁ గృతవర్మ ద్రోణజుఁ
డరిగెను వ్యాసునితపోవ ♦ నాంతరమునకున్ 21

గీ. కాంతితతిచేతఁ దనుగెల్వఁ ♦ గలవిరోధి
యైనద్రౌణిశిరోమణి ♦ కరయ్యెడుసహా
జాస్పదవిభంగమనుమాన ♦ హానిఁదాను
జూచుటకనంగనుదయాద్రి ♦ సూర్యుఁడొదవె. 22

వ. అనంతరము ద్రౌపది తనసోదరుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నుని సారథివచనంబులచేఁ
గణాకఠోరంబగు పుత్రనాశంబును వినిదుఃఖించుచుండఁ దదీయమూర్ఛాంధ
కారమును రత్నదీపాలోకంబుచే నిశ్శేషంబుగా నివారింపనుత్సహించిన వాఁ
డుంబోలె భీముఁడశ్వత్థామను దోడ్కొనిరాఁదలంచి రథారూఢుండయి ధను
ర్గుణటంకారంబు గావించుచున్నయర్జునుండు మొదలుగాఁగల యనుజులు
దనపార్శ్వభాగంబులందు నడువఁగ వెడలి తపోనిష్ఠాగరిష్ఠుండయిన యశ్వ
త్థామ యాశ్రమపదంబునకుం జనిరి. 23

ఉ. అక్కడికేగుదెంచి విశి ♦ ఖావళి వర్షమొనర్చువారిపై
నొక్కరుఁడయ్యుఁ ధీర హృద ♦ యుండగు ద్రోణసుతుండిషీకయున్
మిక్కుటమైన యస్త్రమును ♦ మేదిని పాండవశూన్యయౌనటుల్
గ్రక్కునఁబల్కుచున్ వదలెఁ ♦ గాంచు నిజవ్రతసత్ఫలంబుతోన్. 24

20 వచనము, కటకశబ్దముఃవలయమునకును ; ధేరాకును.

సీ. అంత బ్రహ్మశిరోనామ • మను మహాస్త్ర
మును గిరీటిప్రయోగింపఁ • గ నదితూల
శబ్దసంయోగమునఁ గుఱు • చ యగునట్లు
హరిస్వతంబొందె నయ్యిషీ • కాస్త్రముపుడు 25

గీ. ఆదటను ద్రోణిసుతుఁగాల్చి • యనిలసుతుఁడు
తచ్ఛిరోరత్నమును బలా • త్కారముగను
దీసికొనివచ్చి ద్రౌపదీ • దేవికొసఁగ
దానిశోకాగ్ని దాహంబు • దానఁదొలఁగె. 26

వ. తదనంతరంబ ప్రళయకాల సదృశంబగునట్టి కురుపాండవయుద్ధంబు ద్రౌప
ది వేణీబంధాయువుతోఁగూడ సమాప్తింబొందె. 27

గీ. ఆత్మసంతానవర్గంబు • నందునూర్వు
లయొమిగిలెఁ బాండుతనయులె • ల్లరును మిగిలి
రనుచువిని ధృతరాష్ట్రుఁడె • ల్లపుడులోచ
నాంధుఁడయ్యునపుడు చేత • నాంధుఁడయ్యె. 28

వ. అప్పుడు విదురుండును సంజయుండును దాళవృంతవీజనాది శైత్యోపచారం
బులనొనర్పఁగ జ్ఞప్తినొంది ధృతరాష్ట్రుండు హాదుర్యోధన హాదుశ్శాసనయని
బహువిధంబులుగా నేడ్చుచు లేచియుద్ధంబునమ్రిందిన స్వజనంబుల ముఖచం
ద్రిలను స్మరించుమాత్రంబున నుప్పొంగు దుఃఖసముద్రంబులచేఁ బెంపొందు
బంధువులతోడంగూడ హస్తినాపురంబునుండి వెడలఁగనంతటఁ దనకోడండ్రు
వచ్చి యోప్రాణములార మీతోసమానులగు ప్రియులుపోయినను మీరలిప్ప
డును బోకయుండిరని కోపంబుతోఁ బ్రాణములను వెలుపలికి వెడలించుటకో
యన రొమ్ముపైమాటిమాటికి బాఁదుకొనుచు నిది నా జన్మభూమి యగు నేత్రం
బునకు సామ్యంబునొందుచున్నదని యీర్ష్యనో యనఁ జెకిళ్ళయందలి మీ
నాకృతిరేఖను దొలఁగించుచున్న బాష్పప్రవాహమును నేత్రంబులనుండి వి
డుచుచు మమ్ముఁగేశపాశంబులఁ బుష్పంబులచే నెల్లపుడు నామోదపూర్ణక
ములంగావించెడి దుర్యోధనాదులెచటంబడియుండిరని వెతకుటకుంబలెఁ బు
డమిపయి దూరంబుగ జాఱిన కేశపాశంబులంబూనుచు భీమగదాకృత్యం

బుల నత్యంతము నిందించు రోదనధ్వనులతో దిగంతరంబుల ఘూర్ణిల్లఁ జే
యుచు వారు గాంధారినోదార్చుచుండఁగ దానితో మెల్లమెల్లఁగ నడుచువాఁ
డయి యుద్ధభూమిం బ్రవేశించి యచట వీరులగు తనపుత్రులు వరుసలుగా మ
డసి యింద్రవర్షితంబులగు పారిజాతకుసుమంబులచేఁ బరిమళించు సిగలతో
నెగడుచుండ వారిపయిఁబడి యచ్చోట నెల్లఁ బొరలుచుండి ధృతరాష్ట్రుం
డు తద్దయు విలపించె. 29

ఉ. ఆతరువాత యుద్ధభువి ♦ కాగతుఁడై కుపితుండునై పితృ
భ్రాతయునైనయట్టి ధృత ♦ రాష్ట్రుని జూడఁదలంచి తద్భయున్
భీతిలు ధర్మనందనుఁడు ♦ వేమఱుఁ బ్రార్థనఁ జేయ దేవకీ
సూతియు వ్యాసుఁడున్ వెనను ♦ జొచ్చిరి యాతనికిన్ బ్రసన్నుఁగన్. 30

గీ. వ్యాసకృష్ణులు పుత్రశో ♦ కాకులతను
బరితపించెడి ధృతరాష్ట్రుఁ ♦ గరము శాంతి
వనరఁ జేసిరి శ్రావణ ♦ భాద్రపదము
లెరగలి దహింపఁబడు వన ♦ తరువుఁబోలె.

వ. పిమ్మట ధర్మరాజు తనసోదరులతోఁ గూడ యుద్ధభూమి కేతెంచి యోస్వామీ
బహువిధంబులగు నపరాధంబు లొనరించుటచే శాపాహుఁడను నేను వచ్చితిన
ని పాదంబులకు మ్రొక్కుచుండఁగఁ దన్నుఁ దొలుత మార్దవంబుగఁ గౌఁగి
లించుకొని పిదప నన్యాభిప్రాయవేత్తయగు శ్రీకృష్ణుండు తనయెదుట నిలిపి
న లోహమయభీమునిం దనవైరంబును జూర్ణంబు గావించినయట్టి ధృతరా
ష్ట్రునిఁ బురస్కరించుకొని యనేకంబులగు నుత్తరక్రియల నెఱింగిన యాయుధి
ష్ఠిరుండు మృతినొందిన సమస్తజ్ఞాతివర్గంబునకును దొల్లి భగీరథుని చందం
బునఁ బరిశుద్ధగంగాతోయంబుల నంజలింబూని విధ్యుక్తప్రకారంబు
గా సంచయనంబు గావించె. 32

చ. పదపడి ధర్మనందనుఁడు ♦ భద్రసముద్రతరంగలట్లుగాఁ
బొదలెడు తోరణావళుల ♦ భూరిశుభధ్వనులన్ వహించి పెం
పొదవెడు హస్తినాపురికి ♦ నాయ్యనఁ గృష్ణుఁ బురస్కరించుచున్
ముదమున నేఁగె భీముఁడును ♦ మున్నగుతమ్ములు వెంట నంటి రాన్. 33

గీ. ధర్మజుండు హితులలరఁ • ధంబునెక్కి
యెక్కుదినములనుండి తన్ • విడిచినపురి
వనములను దీర్ఘికలవీధు • లను జతుష్ప
థములనాట్యపు శాలలఁ • దనరఁజూచె. 38

వ. అట్లుచూచుచున్నయెడ. 39

చ. ధనగృహ రాజమార్గముల ద • ర్పంబుల గౌరుల గోవులన్ ధనిక్
జనుప సంపదల్ బహుమి • షంబున ధారుణి నర్థిఁ బంచెఁ దో
ధను నను దక్షుఁ బాలకులు • తాద్భ్రుకపాలి జయంబునొందు నం
చను సకలక్షమామూర్తి భర్తుఁ • హారకనిత్య సూర్యుఁ బతో నగక్ష వనిన్. 40

సీ. పాండుతనూజుండు • ప్రతిదినంబును దన
యనుజులతోడను • జననితోడఁ
బుత్త్రిలుసూర్నరున్ • బోవుటచే జెంద
మందు నత్యంతార్తి • నొందియున్న
ధృతరాష్ట్రుభక్తితో • ముదను బురస్కరిం
చికొని సూక్ష్మపుబుద్ధి • చేతవిజిత
మైనట్టులున్న క • శాస్త్రరణముఁగిరించ
మనిచితదుపరియం • దుపవిశించి

తే.గీ. కరములను మోడ్చి స్వస్థాన • గమనకాంక్ష
నలరుచున్నట్టి భీష్ముని • వలన నప్పు
డఖిలవర్ణాశ్రమంబుల • యందుఁగలుగు
ధర్మములనెల్ల వినియె సాం • తంబుగాఁగ. 41

మ. ఆతర్వాత నుఁ లంక యాదిగ దుషా • రాహార్యపర్యంతమున్
బ్రీతిందమ్ములు రాజ్యలక్ష్మిఁ గెలువన్ • శ్రీకృష్ణు కేల్ స్వీయనో
స్ఫీతంబైతగ ధర్మజుండు నియామా • స్థిన్ వేదిపార్శ్వస్థితుం
డై తాఁజేసె మహాశ్వమేధమును వ్య • త్రారాతి యూర్జస్విన్ గనన్. 42

చ. పదములయందు రాణ్మకుట • పఙ్క్తియు హస్తమునందు దానసం
పదయును బుద్ధియందునర • పాలకనీతియు జిహ్వసత్యమున్

హృదయమునం గృపారస స ♦ మృద్ధియు దోస్సలివార్ధి కాంచియై
పాదలు భువిన్ యుధిష్ఠిరుఁడు ♦ భూనిపరాజాతతి నేలెఁ బ్రీతితోన్. 43

చ. సరసిజనాభ వార్ధితను ♦ జాపరిరంభవిలోభ దైత్యసం
హరణసమర్థ బాణ సుజ ♦ నావనభార ధురీణ యక్షకి
న్నర సురవంద్య పాదకమ ♦ లారసవృష్టి పయోద భారతీ
వరముఖ లేఖసంఘటిత ♦ వందన శ్రీవసుదేవనందనా. 44

క. కలుషసమావృతదుష్టా
వళిఖండనదక్షశితకృ ♦ పాణసుపాణీ
విలసత్తురగారోహక
కలికి మహామూర్తిహరము ♦ ఖస్తుతకీర్తీ. 45

తరళ. సరసిజేక్షణ భవ్యలక్షణ ♦ సాధురక్షణతత్పరా
దరసుదర్శనశార్ఙ్గనందక ♦ ధారణా జగదీశ్వరా
పరమపావన పండితావన ♦ భక్తజీవనకారణా
తరసభోజిసమూహభంజన ♦ తాపసావళిరంజనా. 46

చిత్రకవిత్వము.

ఏకాక్షరకందము.

క. మామా మీ మోమామా
మామామి మ్మొమ్మ్రమామ ♦ మామామేమా
మేమొమ్మము మీమైమే
మేమేమ మ్మోమము మోమము ♦ మిమమ్మ్రమామా. 1

1 ఈ పద్యమునకు అర్థము. మామా, మా=చంద్రుని యొక్క, మా=శోభ. మీ మోమామ్=మీముఖమందు అగును. అన్యస్యాః క్వచిదప్యేవేచ్ఛాస్యాత్. అను సూత్రము చేత నిచ్చట ప్రథమకు సప్తమ్యాదేశము వచ్చినది. మామామా, మామా=మామా యొక్క, మా=మేధ. మిమ్మొమ్మ్ర, మిమ్మ్ర=మిమ్మును, ఒమ్మ్రన్=అనుకూలించును. మామమం మా=మామకు మామ యైనటువంటి ఓ దేవా. మేమా మే మొమ్మము, మేము. ఆము=గర్వమును, ఏమి=ఏమియు. ఒమ్మ్రము=అను

అనునాసికద్వ్యక్షరకందము.

క. మామామానినినననేని
నామమున్నను నెమ్మనమ్మ ♦ నన్ నమ్మినన
న్నోమ్నుమమని మామమామా
నీమననము మాననన్న ♦ నేమమునూనన్. 2

అచలజిహ్వాక సింహావలోకనద్వ్యక్షరకందము.

క. భావభవభవవిభవభూ
భావి భ్వాభాభిభావి ♦ భాభవభవభీ
భావాభావావిభుభా
నావిభవాభూవిభూభ ♦ వాభవభావా 3

కూలించము. మీన్నై=మీశరీరము. మేమేమే=మేము, ఏమే. మమ్మ్న=మమ్మును. ఓము మోమము=రక్షింపుము రక్షింపుము. ఇవహ్మామహా మా=అనుకూలము అగుమా అగుమా. నిఘంటువు ॥ చంద్రేమాసిచమాః పుమాన్ । మాస్త్రీమాసేమృతౌ వేలా మేధా శ్రీమధ్యమాత్రృషు ॥ అని నానార్థరత్నమాల.

2 వ పద్యమునకర్థము. మామానినీన, మామాసినీ=లక్ష్మీదేవికి, ఇన, భర్తయైనవాఁడా. నేనీనామమున్నను: నేను, నీనామమున్నను=నీయొక్క నామధేయమును. నెమ్మనమ్మనన్=నెమ్మదియందు. నమ్మినన=నమ్మినటువంటి. నన్నున్=నన్ను. ఓమ్నుమని=రక్షింపుమని. మామమామా=నామకుమామమునైనటువంటిఓదేవా. అన్న=ఓభ్రాతా. నేమమును=నియమమును. ఊనన్=వహించునట్లుగన్. నీమననము=నీయొక్క ధ్యానమును. మాననను=విడువను:—

3 వ పద్యమునకు అర్థము. భావభవభవవిభవభూ, భావభవ=మన్మథుని యొక్క. భవవిభవ=జన్మసంపదకు. భూ=స్థానమైనవాఁడా. భావిభ్వాభాభిభావిభా, భావిభు=సూర్యునియొక్క. ఆభా=కాంతిని. అభిభావి=తిరస్కరించుచున్నటువంటి. భా=తేజస్సుగలవాఁడా. భవభవభీభావాభావా, భవ=సంసారమువలన. భవ=పుట్టినటువంటి, భీ=భయముయొక్క, భావ=స్వభావముయొక్క, అభావా=శూన్యత్వముగలవాఁడా, అనఁగా సం

నిరోష్ఠ్య ద్వ్యక్షరకందము.

క. రాతారితతార్తతతి
త్రాతా తారేరితర్త • తాకేతారా

సారమువలనఁబుట్టినటువంటి భయస్వభావములేనివాఁడని తాత్పర్యము. విభు భావావిభవాభూవిభూ. విభు=నిత్యమైనటువంటి, భావ=విలాసముగ లిగిన. అవిభవా=కాళిందికిని. భూ=భూదేవికిని. విభూ=భర్తయైనవాఁడా. భవాభవభావా, భవ=శివునియొక్క. అభవ=బ్రహ్మదేవునియొక్క. భావా=విలాసమువంటి విలాసముగలవాఁడా. నిఘంటువు, భవస్సత్తారుద్రగర్భ ప్రాప్తిసంసారజన్మసు. శ్లో. భావఃపదార్థేసత్తాయాం । క్రియాచేష్టాత్మయోనిషు । విద్వల్లీలాస్వభావేషు భూత్యభిప్రాయజంతుషు. శ్లో. అవి రాత్రే పర్వతే సూర్యే॥ అని నానార్థరత్నమాల॥ శ్లో. స్థానభూమ్యోస్తు భూస్త్రియాం. శ్లో. ప్రభూశక్తాధిపౌనిత్యేపత్యౌసర్వగతేవిభుః॥ అనియు నానార్థరత్నమాలయందుఁ జెప్పఁబడినది.

౬. ఈ పద్యమునకర్థము. రాతారి, రాత=పుచ్చుకోఁబడిన. అరి=చక్రముగలవాఁడా. తతార్తతతిత్రాతా. తత=విస్తారమైనటువంటి. ఆర్తతతి=ఆర్తులయొక్క సమూహమును. త్రాతా=రక్షించెడివాఁడా. తారేరితర్తతారీ, తార=ఉచ్చైస్స్వరముతో, ఈరిత=పలుకఁబడిన. ఋత=సత్యముగలవారిని, తారీ=సంసారబంధమునుండి దాఁటించెడివాఁడా. తారారాతీతరాతిరతీ, తార=నక్షత్రములకు, అరాతి=శత్రువుఁడైన సూర్యునికంటె, ఇతర=అన్యుఁడైన చంద్రుని, అతి=అతిక్రమించినటువంటి, రతీ=ఆహ్లాదకత్వరతిగలవాఁడా. తాతేరాత్రాత, తాత=తండ్రియైన దశరథమహారాజుయొక్క, ఇరా=వాక్కులను, త్రాత=పాలించినవాఁడా. అనఁగాఁబితృవాక్య పరిపాలనఁ జేసినవాఁడని తాత్పర్యము. తాతతాత, తాత=బ్రహ్మదేవునియొక్క, తాత=తండ్రియైనవాఁడా. తతేరా, తత=విస్తరింపఁబడినటువంటి, ఇరా=గంగోదకముగలవాఁడా. నిఘంటువు. శ్లో. తాతస్తుజనకఃపితా. అనియమరము.

రాతీతరాఽతిరీతి
తాతేరాతాత్రితతాత ♦ తాతతతేరా. 4

నిరోష్ఠ్యత్ర్యక్షరకందము.

క. రతిరాజతాతరారా
జితరాజారాతిరాజి ♦ జేతారాజా
తితరాజజాతజాతా
తతతేజారాజజారి ♦ తతిజైత్రారి. 5

నిరోష్ఠ్యత్ర్యక్షరకందము ॥ ఇదిమాత్రము శివపరము॥

క. శిశిరధరాధరధీరా
శశధరధారి శిరశరధి ♦ శరధిధరాధీ

శ్లో. తారోత్యుచ్చైస్స్వరేముక్తా। విశుద్ధాశుద్ధమౌక్తికే. శ్లో. ఇరాసురాంబువాగ్భూషు అనియు నానార్థరత్నమాలయందుఁ జెప్పఁబడినది.

5. పద్యమునకర్థము. రతిరాజతాత, రతిరాజ=మన్మథునకు, తాత=తండ్రియైనవాఁడా. రారాజితరాజారాతిరాజిజేతా, రారాజిత=ప్రకాశింపఁబడిన. రాజారాతి=ఇంద్రునికిశత్రువులైన రాక్షసులయొక్క. రాజి=సమూహమును; జేతా=జయించినవాఁడా. రాజాతితరాజజాతజాతా, రాజాతితర=రాజశ్రేష్ఠుఁడైనటువంటి, అజ=అజమహారాజువలన, జాత=పుట్టినటువంటి దశరథునకు, జాత=కలిగినటువంటివాఁడా. తతతేజా, తత=వ్యాపింపఁబడిన, తేజా=తేజస్సుగలవాఁడా. రాజజారితతిజైత్రారి, రాజజ=ఇంద్రునికుమారుఁడైన అర్జునునియొక్క, అరి=శత్రువులయొక్క, తతి=సమూహమును, జైత్ర=జయించెడి స్వభావముగల, అరి=చక్రముగలవాఁడా. నిఘంటువు. శ్లో. రాజాప్రభౌనృపేచంద్రే। యక్షేక్షత్రియశక్రయోః॥ అని విశ్వనిఘంటువు.

6 వ పద్యమునకర్థము ॥ శిశిరధరాధరధీరా, శిశిరధరాధర=హిమవత్పర్వతమువలెను, ధీరా=ధీరుఁడవయినవాఁడా. శశధరధారిశిర, శశధర=చంద్రుని, ధారి=ధరించినటువంటి, శిర=శిరస్సుగలవాఁడా. శరధిశరధి, శరధి=సముద్రము, శరధి=అమ్ములపొది గాఁగలవాఁడా. ధరాధీశ, ధర=కైలాసప

శశరీరీశశిశరరా
శిశరేద్ధ శరీరధారి • శ్రీధారాశీ. 6

నిరోష్ఠ్య చతురక్షరకందము.

క. జలజజజననాథానా
జలజా జలజాననేన • జనినిధ నాధీ
జలనిధినాథాధీనా
నలనీలానిలజజలజ • నలినీనాథా. 7

ర్వతమునకు, అధీశ=అధిపతివయినవాఁడా. శరీరీశ, శరీరి=ప్రాణులకు. ఈశ=అధిపతివయినవాఁడా. శిశిరరాశిశరేద్ధశరీరధారి, శిశిరరాశి=మంచు మొత్తమువలెను, శర=రెల్లుపువ్వుల వలెను, ఇద్ధ=ప్రకాశించుచున్న, శరీర=తనువును, ధారి=ధరించినవాఁడా. శ్రీధారాశీ, శ్రీధారా=విషధారలను, ఆశీ=భుజించినవాఁడా. శ్లో॥ శ్రీర్వేషరచనాశోభా । సంపత్సరళశాఖిషు । వాణీలక్ష్మీలవంగేషు । విషేచిర్వ్యేప్యథత్రిషు ॥ అని నానార్థరత్నమాల ॥

7 వపద్యమునకర్థము ॥ జలజజజననాథానా, జలజజ=బ్రహ్మదేవుని యొక్క, జనన=జన్మమును, ఆధానా=కలుగఁజేసినవాఁడా. జలజాజలజాననేన, జలజా=లక్ష్మియనెడి, జలజాననా=స్త్రీకి, ఇన=అధిపతివయినవాఁడా. జనినిధనాధీ, జనినిధన=జన్మనాశనమయినటువంటి, ఆధీ=మనోవ్యథగలవాఁడా. అనఁగా మనోవ్యథ యేమియు లేనివాఁడని తాత్పర్యము. జలనిధినాథాధీనా, జలనిధి=సముద్రములకు, నాథ=రాజైనటువంటి క్షీరసముద్రమునకు, అధీనా=అధీనుఁడవయినవాఁడా. అనఁగా క్షీరసముద్రమునందు నివసించినవాఁడని తాత్పర్యము. నలనీలానిలజజలజనలినీనాథా, నల=నలుఁడనువానరుఁడును, నీల=నీలుఁడును, అనిలజ=హనుమంతుఁడుననెడి, జలజ=పద్మములకు, నలినీనాథా=సూర్యునివంటివాఁడా. అనఁగా వానరులను సంతోషింపఁజేయువాఁడని తాత్పర్యము. నిఘంటువు॥ శ్లో॥ పద్మినీవల్లభశ్చన॥ అనిఅమరము. శ్లో॥ పుంస్యాధిర్మానసీవ్యథా ॥ అనియునమరము.

ఆచలజిహ్వక, పంచాతురకందము.

క. భూపామా భామాపా
మేపిమ్మా భూమవిభవ ♦ మేమిభపపపూ
వాపోవమబ్బవీవే
మాపాపముఁ బాపు ♦ మోము మామమ్మవిభూ. 8

ముక్తపదగ్రస్తాంత్యనియమ సింహావలోకనకందము.

క. నీలారమణీలోలా
లోలాంబక గోపికావ ♦ లోకనశీలా
శీలానుకలనయాపిత
కాలాకాలాంబుభృన్ని ♦ కాయవినీలా. 9

---

8. వ పద్యమునకర్థము. భూపా, భూదేవికిఁ బతియైనవాఁడా. మా భామా పా. మాభామా=లక్ష్మీదేవికి, పా=భర్తయైనవాఁడా. మేపిమ్మా, మేపు=ఆహారమును, ఇమ్మా=ఒసఁగుమా. భూమవిభవ, భూమ=విస్తారమైనటువంటి, విభవ=సంపదగలవాఁడా. మేము. ఇభపపపూ, ఇభప=గజేంద్రునికి, పపూ=రక్షకుఁడవైనవాఁడా. వాపోవము=వ్యర్థపుమాటలాడము. అబ్బవీవే=తండ్రివి నీవే. మా పాపముఁబాపుము=మాపాపమును గొట్టివేయుము. విభూ=ఓ ప్రభూ. మమ్ము=మమ్మును. ఓము మా=రక్షింపుమా. శ్లో. ఇందిరాలోకమాతామా॥ అని అమరము॥ పపుః పాలకః॥ అని ఉణాదిపఠితము.

9 వ పద్యమునకర్థము॥ నీలారమణీలోలా=నీలాదేవియందు ఆసక్తిగలవాఁడా. లోలాంబక గోపికావలోకనశీలా, లోల=చలించుచున్నటువంటి, అంబక=నేత్రములుగలిగిన, గోపికా=గోపస్త్రీలను, అవలోకన=చూచుటయందు, శీలా=స్వభావము గలవాఁడా. శీలానుకలనయాపితకాలా, శీల=సద్వ్యాపారముయొక్క, అనుకలన=కూడుకొనుటచేత, యాపిత=గడుపఁబడిన, కాలా=కాలముగలవాఁడా. కాలాంబుభృన్నికాయవినీలా, కాలాంబుభృత్=నీలమేఘములయొక్క, నికాయ=సమూహమువలె, వినీలా=నల్లనయినవాఁడా. నిఘంటువు॥ శ్లో॥ శీలంస్వభావే సద్వృత్తే॥ అనియమరము॥

నిరోష్ఠ్యానులోమవిలోమసమాత్వ సహితనవాక్షరకందము.

క. రాజాధారానరసధ
నాకాకజరాకజలజ • నయనయదజరా
రాజదయనయనజలజక
రాజకజానాథ సరస • రాధాజారా. 10

సంస్కృతాంధ్రసంపూర్ణ భ్రమకాన్త్యాకీక్షిపము.

క. వేవిభుహావగనవమరవ
నావజసాహసపరకజ • నవనదవసదా

10 వపద్యమునకర్థము ॥ రాజాధారా, రాజ=భూపాలకులకు, ఆధారా= ఆధారమయినవాఁడా. రాజ=చంద్రునకు. ఆధార=ఆధారమయినవాఁడా. నావిష్ణుఃపృథివీపతిః । అనున్యాయముచేత నట్లుగను, విష్ణువుయొక్క మను నస్సువలనఁ జంద్రుఁడు జన్మించినాఁడనుటచే నట్లుగను జెప్పవలయు. న రసధనా=శృంగారాదిరసములనెడి ధనములతోఁ గూడియున్నవాఁడా. నా కజ, జ=జన్మముయొక్క, అక=దుఃఖమును, జ=జయించినవాఁడా. అనఁగా జన్మదుఃఖమును జయించినవాఁడని తాత్పర్యము. రాకజలజన యన, రాక=సూర్యుఁడును, జలజ=చంద్రుఁడును, నయన=నేత్రములుగాఁ గలవాఁడా. యదజరా, యత్=పొందుచున్నటువంటి, అజరా. దేవత లుగలవాఁడా. అనఁగా సేవించుటకై వచ్చి ఆశ్రయించుచున్న వేల్పులుగల వాఁడని తాత్పర్యము. రాజదయనయన,రాజత్=ప్రకాశించుచున్నటువంటి, అయ=శుభావహవిధిని, నయన=పొందించువాఁడా. జలజకరా, జలజ= శంఖము, కరా=హస్తమందుఁగలవాఁడా. జకజానాథ, జ=జయస్వరూప మైన, కజా=లక్ష్మికి, నాథ=పెనిమిటియైనవాఁడా. సరస=భూదేవితోఁగూడి యున్నవాఁడా. రాధాజారా, రాధా=రాధాదేవికి, జారా=జారుఁడవైనవాఁ డా. శ్లో. జోజపేవిజయేమేరా । శబ్దేజేతరిమత్సరే । జంకజోభూషరేప త్నేయం । తేజస్యంబునిజన్మని॥ శ్లో॥ రాకస్తుపూషణి। రాకానవరజో నార్యాం పూర్ణచంద్రతిథావపి॥ అని నానార్థరత్నమాల. శ్లో॥ భూర్భూమిరచలా నంతా । రసావిశ్వంభరాస్థిరా॥ అని యమరము.

11 వ పద్యమునకుఁ బదచ్ఛేదము. వే, విభుహావ, కనవు, అమరవు, ఆనా, వ జ, సాహసపరకజనవనదవ, సదామా, వరరద, తతతసురము, రావు, అశ

మావరరదతతతనురమ
రావధిపామాయలనిప • రాకారామా. 11

11 వ కందపద్యమంను విలోమముగానున్న ఆర్యాగీతి.

శ్లో. మారాకారాపనిలయ
మాపాధివరామరనుతతతదరరవమా
దాసవదనవనజకరప
సహసాజవనావరమవనగవహాభువివే. 12

పా,మాయలు,అని, పరాకా, రామా. (అర్థము.) వే.=శీఘ్రముగాను, విభుహవ, విభు=అంతటను వ్యాపించినటువంటి- హవ=ఆజ్ఞగలవాఁడా. కనవు=చూడవు, అమరవు=అనుకూలపడవు. అనా=అన్నా. వజ, వ=సాత్వికమైనటువంటి, జ=జన్మముగలవాఁడా. సాహసపరకజనవనదవ, సాహస=సాహసముతోఁగూడిన, పరకజన=శత్రువులనెడి, వన=అడవికి, దవ=దవానలమువంటివాఁడా. సదామా=పుష్పమాలికలతోఁగూడియున్నవాఁడా. వరరద, శ్రేష్ఠమైన, వర=రద=దంతములుగలవాఁడా. తతతనురమ, తత=విస్తారమైనటువంటి,తనురమ=శరీరశోభగలవాఁడా. అధిపా=ప్రభుఁడవైనటువంటి,రామ=ఓశ్రీరామా. మాయలని=మాయందుమాయలుగలవని,రావు=దర్శనమీయకున్నావు. పరాకా=మఱచియున్నావా.అనిభగవత్ప్రార్థనము. నిఘంటువు. శ్లో. పరిభూశక్తాధిపానిత్యే । పత్యౌసర్వగతేవిభుః॥ అనినానార్థరత్నమాల॥ హవాఆజ్ఞాహ్వానయజ్ఞాః॥ అనియు॥ వఃపుమాన్ సాత్వికేవ్యాయా । సంయమేవరుణేస్మరే॥ అనియు॥ నానార్థరత్నమాలయందుఁజెప్పఁబడినది.

12. పదచ్ఛేదము. మారాకార, ఆపనిలయ, మాప, అధివర, అమరనుత, తతదరరవ,మా, దాసవదనవనజకరప, సహసా, అజవనావరం, అవ, నగవహభువి, వే.

అర్థము. మారాకారార, మార=మన్మథునివంటి, ఆకార=రూపముగలవాఁడా. ఆపనిలయ, ఆప=ఉదకసమూహము, నిలయ=స్థానముగాఁగలవాఁడా. మావ, మా=లక్ష్మికి, ప=అధిపతివైనవాఁడా. అధివర=మిక్కిలిశ్రేష్ఠుఁడవైన

వాఁడా. అమరనుత, అమర=దేవతలచేత, నుత=స్తోత్రముచేయఁబడినవాఁడా. తతదరరవ, తత=విస్తరింపఁబడిన, దర=శంఖముయొక్క, రవ=నాదముగలవాఁడా. దానవవదనవనజకరప, దానవ=భక్తులయొక్క, వదన=ముఖములనెడి, వనజ=పద్మములకు, కరప=సూర్యునివంటివాఁడా. నగవహ, నగ=గోవర్ధనపర్వతమును, వహ=వహించినవాఁడా. వే=పరమాత్ముఁడవైనఓదేవా. భువి=భూమియందు. అజవనావరం, అజవన=మందుఁడనైనట్టియు, అవరం=అల్పుఁడనైనట్టియు. మా=నన్ను, సహసా=శీఘ్రముగా, అవ=రక్షింపుమా.—అనిభగవత్ప్రార్థనము. నిఘంటువు. శ్లో॥విశ్వత్రుంషివ్యోమ్నివాతే। పరమాత్మని పక్షిణి॥ అనినానార్థరత్నమాలయందుఁ జెప్పఁబడినది. అపాంసమూహః ఆప॥ అనివ్యుత్పత్తి. కరాఁ కిరణాన్ పాతిరక్షతీతికరపః। యద్వా। కరైఃకిరణైఃపిబతీతికరపః॥ అనియుఁ జెప్పవచ్చును.

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రమారమణ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితా చాతురీధురీణాల్లమరాజాన్వయ మాలికారత్నాపస్తంబసూత్రారామద్రావిడముఖ్య హారితసగోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యకవిపుత్ర సుకవిజనవిధేయ రంగశాయికవినామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర

చంపూభారతంబునందు

ద్వాదశస్తబకము

సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

